TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

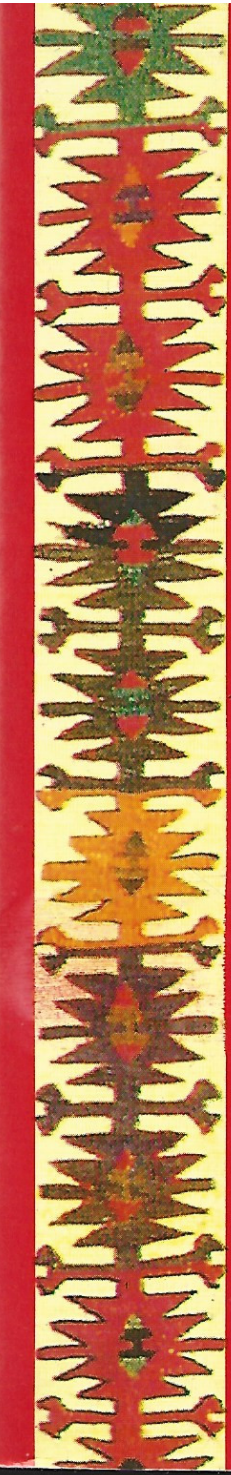

Güzel Yazılar

OĞUZ'DAN BUGÜNE

ANKARA, 1996

Güzel Yazılar

OĞUZ'DAN BUGÜNE

Güzel yazılar: Oğuz'dan bugüne / Hazırlayan: İsmail Parlatır... [ve başk.]. 2. bsk. -- Ankara: Türk Dil Kurumu, 2016.

XXII, 2, 346 s. ; 19 cm. -- (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 610. Güzel Yazılar Dizisi; 1)

ISBN 975-16-0800-7

1. Türk Edebiyatı – Antoloji I. Parlatır, İsmail (haz.) II. Oğuz'dan Bugüne

810

Türk Dil Kurumu Yayınları

Güzel Yazılar

OĞUZ'DAN BUGÜNE

4. Baskı

Ankara, 2016

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 640
Güzel Yazılar Dizisi: 1

Güzel Yazılar
OĞUZ'DAN BUGÜNE
*
Hazırlayanlar:
Güzel Yazılar Yazı Kurulu
Prof. Dr. İsmail PARLATIR (Başkan)
Prof. Dr. İnci ENGİNÜN
Prof. Dr. Orhan OKAY
Prof. Dr. Zeynep KERMAN
Prof. Dr. Kâzım YETİŞ
Doç. Dr. Necat BİRİNCİ
*
Kapak Tasarımı:
TDK Dilek ŞERBETÇİ
*
Baskı:
Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sebze Bahçeleri Caddesi, 95/1
TR 06070 Altındağ, Ankara
Telefon: +90 (312) 341 10 20
Belgegeçer: +90 (312) 341 30 50
*
Birinci baskı: Ankara, 1996
İkinci baskı: Ankara, 2004
Üçüncü baskı: Ankara, 2011 Temmuz
Dördüncü baskı: Ankara, 2016 Temmuz
Baskı sayısı: 5.000 adet
ISBN: 975-16-0800-7
*
Dağıtım:
Türk Dil Kurumu
Remzi Oğuz Arık Mahallesi
Atatürk Bulvarı, 217
TR 06680 Çankaya, Ankara
Telefon: +90 (312) 457 52 00
Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83
Genel Ağ: http://tdk.org.tr
*
©5846 sayılı Yasa'ya göre
eserin tüm yayın, çeviri ve iktibas hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş

- Dilin Tadı XV
- Oğuz'dan Bugüne Edebiyatımız 1

Orhun Yazıtları

- Kül Tigin Âbidesi 5
- Bilge Kağan Âbidesi 6

Atatürk

- Türk Gençliğine Bıraktığım Emanet 8

BİRİNCİ BÖLÜM

- Oğuz Kağan Destanı'ndan 13
- Manas Destanı'ndan 17
- Köroğlu Destanı'ndan 20

Dede Korkut

- Kam Büre Bey - Oğlu Bamsı Beyrek Boyu 25

Kerem İle Aslı'dan 39

Ahmet Hikmet MÜFTÜOĞLU

- Altın Ordu 46

Ömer SEYFETTİN

- "Kızılelma Neresi" 53

Memduh Şevket ESENDAL

- Ev Ona Yakıştı 62

Halide Edib ADIVAR

- Bayrağımızın Altında 70
- Duatepe 72

Refik Halit KARAY
• Eskici 77

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU
• Ankara'dan 82

Reşat Nuri GÜNTEKİN
• Tanınmayan Adam 84

Sait Faik ABASIYANIK
• Semaver 88

Sabahattin ALİ
• Ses 93

Haldun TANER
• Bir Kavak ve İnsanlar 108

Tarık BUĞRA
• Osmancık'tan 116

Yaşar KEMAL
• İnce Memed'den 121
• Ağrı Dağı Efsanesi'nden 123

Cengiz AYTMATOF
• Beyaz Gemi'den 124

Sevinç ÇOKUM
• Hilâl Görününce'den 127

İKİNCİ BÖLÜM

• Eski Türk Şiirinden 133
• Sagu 135
• Atasözleri 135

Ahmet YESEVÎ'den 136

Yunus EMRE'den 137

Âşık PAŞA
Garibnâme'den 138

Hacı BAYRAM'dan 139

Eşrefoğlu RUMÎ
• Gazel 140

Pir Sultan ABDAL'dan 141
• Deme 142

Köroğlu'ndan 143
• Koşma 144
• Semaî 144

Karacaoğlan'dan
• Koşma 145
• Semaî 146

Âşık Ömer'den
• Semaî 147

Gevherî'den
• Semaî 148
• Koşma 148

Dertli'den
• Semaî 149

Dadaloğlu'ndan
• Koşma 150

Bayburtlu Zihnî'den
• Koşma 151

Seyranî'den
• Koşma 152

Talim Türküsü 153

Süleyman Çelebi'den
• Mevlid'den 154

Divan Şiiri'nden 157

Mahtum KULU
• Irak Eyle Özünü 166
• Bağlar Hey 167

Şinasi
• Müfredler 168

Namık Kemal
• Murabba 169

Mehmet Emin YURDAKUL
• Ey Türk Uyan 170

Süleyman NAZİF
• Türk İlâhisi 173

Abdullah TUKAY
• Ana Dil 174

Mehmet Akif ERSOY
• Çanakkale Şehitleri 175
• İstiklâl Marşı 178

Ziya GÖKALP
• Turan 180
• Ötüken Ülkesi 181

Samih RİFAT
• Gazi 183

Ahmet HAŞİM
• Süvari 184
• Ağaç 184

Yahya Kemal BEYATLI
• Akıncı 185
• Süleymaniye'de Bayram Sabahı 186

Orhan Seyfi ORHON
• Gidiyor 189

Halit Fahri OZANSOY
• Vatan Destanı 190

Enis Behiç KORYÜREK
• Millî Neşide 192

Âşık VEYSEL
• Türkü 193
• Dostlar Beni Hatırlasın 194

Mağcan Cuma BAYULI
• Türkistan'dan 195
• Uzaktaki Kardeşime 195

Yusuf Ziya ORTAÇ
• Kafkas'ta Kalanlar 197

Abdülhamit Süleyman ÇOLPAN
• Güzel Türkistan 198
• Tufan 199

Faruk Nafız ÇAMLIBEL
• At 200
• Ana Dil 200
• Akın'dan
Üçüncü Meclis 201

Ahmet Kutsi TECER
• Halay 205

Kemalettin KAMU
• Türkün İlâhisi 206

Ahmet Hamdi TANPINAR
• Bursa'da Zaman 207

Necmettin Halil ONAN
• Bir Yolcuya 209

Orhan Şaik GÖKYAY
• Bu Vatan Kimin 210

Nazım Hikmet RAN
• Türk Köylüsü 211
• Kuvayı Milliye'den 212

Arif Nihat ASYA
• Bayrak 214

AYBEK
• Hür Kuş 215

Nihal ATSIZ
• Türklerin Türküsü 216
• Türkçülük Bayrağı 216

Necip Fazıl KISAKÜREK
• Dağlarda Şarkı Söyle 217
• Yunus Emre 217

Ahmet Muhip DIRANAS
• Maşar Dağı 218

Cahit Sıtkı TARANCI
• Memleket İsterim 219
• Sanatkârın Ölümü 220
• Gün Eksilmesin Penceremden 220

Ziya Osman SABA
• Sebil ve Güvercinler 221

Abdurrahim T. ÖTKÜR
• Ayak İzi 222

Şükrü ELÇİN
• Bahçesaray Çeşmesi 223

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU
• Türküler Dolusu 226

Orhan Veli KANIK
• İstanbul'u Dinliyorum 229

Oktay Rifat HOROZCU
Rüzgârlı 231

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA
• Vatan Türküsü 232
• Türkçe Kalında Yaşamak 233

Melih Cevdet ANDAY
• Ölü Timur Gökyüzüne Bakıyor 235

Bahtiyar VAHAPZADE
• Anne Dili 236

İlhan GEÇER
• Türkiyem Uyanıyor 238

Behçet NECATİGİL
• Arada 239

Cahit KÜLEBİ
• Hilâiye 241

Sabahattin Kudret AKSAL
• Bu Dünya 242

Ata ATACANOĞLU
• Düğün Şarkısı 243

Attilâ İLHAN
• Türkiye 245

Osman TÜRKAY
• Dördüncü Düş 247
• Pax Atomica-Atom Barışı 249

Niyazi Yıldırım GENÇOSMANOĞLU
• Malazgirt Marşı 250

Mustafa Necati KARAER
• Evimizin Önü 251
• Dörtlükler 252

Turan OFLAZOĞLU
• Cem Sultan'dan 253
• Fatih 254

Recep KÜPÇÜ
• Seninle Mi Güzel Bahar 255
• Dostlarıma 255

Nimetullah HAFIZ
• Yarın Gene Sabah Olacak 256

Yavuz Bülent BÂKİLER
• Karabağ Hasreti 257

Mehmet ÇAVUŞ
• Güneye Göç Eden Kuşlar 258

Reşat Cemal EMEK
• Park 259

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yusuf Has HACİB
• Kutadgu Bilig'den 263

Sinan PAŞA
• Tazarrunâme'den 265

Ali Şir NEVAÎ
• Muhakemetü'l-Lugateyn'den 266

Babür
• Vekayi'den 268

Fuzulî
• Şikâyetnâme 270

Ahmet Vefik PAŞA
• Türk'ten 272

Gaspıralı İsmail BEY
• Var Olsun Türk 274

Halit Ziya UŞAKLIGİL
• Türk Dili İçin 275

Ahmet AĞAOĞLU
• Pederşâhî Bir Aile..... 276

Ziya GÖKALP
• Türkçülüğün Esasları'ndan..... 278

Yusuf AKÇURA
• Türklük'ten..... 280
• Hâtıralar'dan..... 281

Sadri MAKSUDİ
• Türk Dili'nden..... 283

Abdülhak Şinasi HİSAR
• Teşbihler..... 284

Yahya KEMAL
• Kurdun Dişisi ve Yavruları..... 286

Ahmet HAŞİM
• Gazi..... 289

Abdullah TOKAY
• Cafer Seydahmet Kırımer..... 291

Zeki Velidi TOGAN
• Hâtıralar'dan..... 292

Fuad KÖPRÜLÜ
• Türk Edebiyatı
Tarihinde Usul'den..... 296

İsmail Habib SEVÜK
• Bizim Tuna..... 298

Ruşen Eşref ÜNAYDIN
• Bayrağımız..... 300

Şevket SÜREYYA
• Ergenekon Efsanesi 303

Hasan Âli YÜCEL
• Hıdrellez Eğlenceleri 309

Ahmet CAFEROĞLU
• Türk Kavimleri'nden 312

Peyami SAFA
• Atatürk'ümüz 314

Sadri Etem ERTEM
• Bir Gagavuz Oyunu 316

Ahmet Hamdi TANPINAR
• Beş Şehir'den Ankara 320

Sabahattin EYÜBOĞLU
• Bilmecelerin Cennetinde 322

Ahmet TEMİR
• Hâtıralar'dan 328

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU
• Kilim 330

Mehmet KAPLAN
• Mehmetçik 334

Cengiz DAĞCI
• Yansılar'dan 338

Prof. Dr. Hasan EREN
• Türk Dilinin Güzelliği 340

Turan OFLAZOĞLU
• Dil ve Kimlik 342

SUNUŞ

DİLİN TADI

Dil denen mucizeyi nasıl anlatmalı, bilmiyorum. İnsan zekâsının bütün pırıltıları, insan ruhunun bütün duyuşları, titreyişleri, dalgalanışları orada. Mavi gökle kara yer arasında, ikinci bir âlemde daha yaşıyor insan. Dil adı verilen, sınırları olmayan, sonsuz bir âlemde.

Sözlüklere dalmak benim için güzeldir; gramerler arasında dolaşmak da güzeldir. Fakat birkaç ciltle sınırlı sözlükler ve gramerler asla dilin kendisi değildir. Sözlükler, bir dilin bütün kelimelerini içine alsa bile nihayet bir kelimeler listesinden ibarettir. Gramerler ise bir kurallar sıralamasından başka nedir? Bir gramerde yer alan söz dizimi kurallarını sayısız örneklerle zenginleştirirsiniz. Bir sözlükte yer alan elli bin kelimeyi, sayısız örgüler içinde bir araya getirirsiniz. İşte dil bu sayısız örgü ve örneğin evrenidir. Binlerce yıldan beri milyonlarca insan tarafından yaratılan bir evren. Aynı kelimeler, sonsuzluğa doğur uzanan zamanda, daha milyonlarca örnek ve örgü içinde kullanılacaklar. Kelimelerin bir kısmı ölse de, bir kısmı şekil ve manasını değiştirse de düşünce ve duygularımızın bin bir tonunu, birbirinden farklı bin bir kalıp içinde ifade etmeye devam edecekler. "Nice nice sözüm olsa bengü taşa vurdum... Bengü taş diktirdim, gönüldeki sözümü vurdurdum" diyen Bilge Kağan "neng neng (nice nice)" ve bengü taş (ebedî taş)" sözleriyle sonuzluğu anlatır. Uyguların hükümdarı Tengride Bolmış İl İtmiş Bilge Kağan "bin yıllık, tümen günlük bitğimi, belgemi

yassı taşa yazdırttım" derken sonsuzluğu "bin yıllık, tümen (on bin) günlük" kalıbıyla ifade eder. Balasagunlu Yusuf "tümen ming" veya "tümen tü" kalıplarıyla sonsuzluğu anlatır: Törüttüng tümen ming bu sansız tirig (on bin ve bin ayısız canlıyı yarattın.) Tümen tü çiçekler yazıldı küle (On binlerce çiçek gülerek yayıldı). sadece sonsuzluk kavramı için kaç örgü var? Bakınız Balasagunlu Yusuf bir başka yerde ne diyor: uçuglı yorıglı tınıglı neşe - tirilgü seningdin bulup yir içe (uçan, yürüyen, duran nice şeyler - Rızkını senden bulup yer içer). İşte bu da varlıkların sonsuzluğunun bir başka ifadesi. "Binlerce, on binlerce" derken yine sonzulğu ifade etmiyor muyuz? Diğer Türk lehçelerinde "binlerce" yerine "minglep (binleyip)" diyorlar. Bu da bir başka anlatış tarzı.

"Bin"i ve "on bin"i anlıyorum. Bunlar "belirli" ola da yüksek sayıları anlattıkları için insanda sonsuzluk duyguu uyandırıyor. On bini ve bini bir araya getirerek sonsuzluğu ifade ediş tarzı daha da anlaşılır bir şey. Ama insanoğlu sayılarla yetinmemiş; "neng neng, nice nice" gibi sorularla da sonsuzluğu anlatmış. "binlerce" ve "minglep" örneklerinde çokluk ve katlama ifade eden eklere başvurulduğunu görüyoruz. Ya "bin bir gece masallar"ndaki "bin bir" kalıbına ne demeli? Bin bir... "bin" ile küme tamamlanıyor; fakat siz "bin bir..." diyerek sonsuzluğa açılıyorsunuz. "Ebedî, sonsuz, sayısız, ölümsüz..." gibi daha pek çok kelimeyi sıralayabiliriz. Ben "sonsuzluk" kavramı için kaç kelime ve kalıp kullanıldığını anlatmak istemiyorum; asıl anlatmak istediğim şudur. Sadece bu kavram için bu kadar ifade tarzı var Bir de "sonsuzluk" kavramının; ikinci, üçüncü,

dördüncü... kavramlarla ilişkiye girdiğini düşününüz: taşın sonsuzluğu, taş üzerindeki yazıların onsuzluğu, yazıyla anlatılan düşüncelerin sonsuzluğu, varlıkların sonsuzluğu, evrenin sonsuzluğu, evrenin sonsuzluğundaki mucize... Bu mucize kimbilir kaç kelimenin bin bir türlü örgüsüyle anlatılabilir! Ve işte bu bin bir türlü örgünün kendisi de bir mucizedir. Bu mucizenin adına dil diyoruz.

Ana dilimizin tek tek kelimeleri de şüphesiz bize tat verir. *Sevgili, biricik, yeşil, duygu, şiir* kelimeleri ne kadar tatlıdır! *Güç, kuvvet, kudret* kelimelerinde sanki bir güç gizlidir. *Aslan, kaplan, kartal, bürküt* sözlerinde sanki bir yücelik vardır. *Yüce, yüksek, ulu* kelimeleri sanki sesleriyle de bu kavramları çağrıştırır. "Kuş"ta kuşun cıvıltısını, "yılan"da yılanın yerde sürünüşünü, "toprak"ta toprağın katılığını duyarız. "Gülümsemek"te gülümseyişin tatlılığı, "düşünmek"de düşüncenin derinliği var gibidir. "Ağlamak"ta ve "üzülmek"te bir ağırlık, bir eziklik vardır. "Üzülmek, büzülmek, süzülmek, çözülmek" acaba tesadüfen mi hep üzüntülü kavramları anlatır? İnsan sözülürse, toplum çözülürse bunlar canımızı sıkar. Ya suyun süzülmesi, için çözülmesi... İşte kelimeler arasındaki örgü burada kendini gösteriyor. Binlerce kelime arasında bin bir türlü örgü kurabiliriniz.

Şakaklarıma kar mı yağdı, ne var;
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar...
Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Şakak ve kar kelimeleri belki başka insanlar tarafından da bir arada kullanılmıştır; fakat

"şakaklarıma kar mı yağdı" örgüsü her hâlde sadece Cahit Sıtkı'ya mahsustur. Şairin karı şakaklarına düşünerek yağdırdığına eminim. Belki de karlı bir havada yürürken bu manzarayı gördü ve kaydetti. Fakat "kar"ın "açların kırlaşması"ndaki "kır" kelimesiyle ses yakınlığını, "-larıma" ve "kar mı" parçalarında a, r, ı, m seslerinin art arda sıralandığını, bu sıralanışın "ne var"da da kısmen devam ettiğini Cahit Sıtkı'nın düşündüğünü sanmıyorum. Şair, ahenk yaratan bu örgüyü düşünerek değil ezişiyle kurmuş olmalıdır. Ya aynalarla dostluk arasındaki ilgi? Her gün baktığımız aynanın, dostumuz olduğunu kaçımız düşündük? Aramızdan bir kaç kişi bunu düşünmüş olsa bile, ağarmış şakaklarımız ve morarmış göz altlarımızla aynaların artık bize bir düşman gibi gördüğünü Cahit Sıtkı'ya kadar her hâlde hiç kimse dile getirmedi? Hele "ayna, dost, düşman, yıl, görünmek" kelimelerinin iki mısra içinde bu şekilde örülüşü... Tabiî ki bu bir san'atkârın tasarrufudur ve san'atkâr ister şuurla, ister sezişle olsun, kelimelerin maddelerini ve ruhunu elleriyle yaklayarak onları bir düzene sokmuştur.

San'atkâr olmayan insanlar da kelimeleri bir örgü içinde kullanırlar. Dil tek tek kelimeler değil, kelimeler arasında kurulan bu örgüdür. Dilin asıl tadına da bu örgü içinde varabiliriz. Milyonlarca insanın, yüzlerce yıl içinde her gün konuşarak ve anonim bir türkü, anonim bir destan gibi yaratıcısı belli olmayan bir san'at eseridir. Tıpkı anonim bir türkü, anonim bir destan gibi yaratıcısı belli olmayan bir san'at eseri. Daha doğrusu dili kullananların tamamının yarair san'at eseri. Milyonlarca beyinden ve ruhtan

süzüldüğü için de elbette bir şaheser. Dille meydana getirilen san'at eseri. Daha doğrusu dili kullananların tamamının yarattığı bir san'at eseridir. Tıpkı anonim bir türkü, anonim bir destan gibi yaratıcısı belli olmayan bir san'at eserleri, bu bakımdan diğer san'at eseri olduğu gibi, onları meydana getiren malzeme de bir san'at eseridir.

Her konuşmadan ve her yazıdan aynı tadı alabilir miyiz? Günlük konuşmalar da bize tat verir mi? Şüphesiz, dilin kendisine mahus tadı, günlük konuşmalarda da vardır. "Altıyı beş geçe, dokuza on kala, koşarak merdivenlerden indim, yavruğum gözlüğümü bana uzatır mısın?" ibarelerinde ben Türkçenin tadını buluyorum. Dilin örgüsü bozulmaz, konuşurken kelimeler düzgün söylenirse dilin tadı her zaman duyulur. "Kuzum, nerelerdeydin? Seni beklemekten dizlerime kara su indi" diyen yaşlı kadının siteminde; "anneciğim, hani bana oyuncak alacaktın?" diyen küçük kızın soruşunda; "işine git be kardeşim, seni mi dinleyeceğiz?" diyen yorgun adamın diklenişinde Türkçenin kendisine mahsu tadı elbette vardır. Fakat bunlar bir san'atkâr kaleminde bir araya getirildiği zaman tat yoğunlaşır. Günlük hayat içinde farkına varmadığınız bu tadı, Hüseyin Rahmi'deki mahalle arası konuşmalarında, Ahmet Rasim'in satıcılarında bulursunuz. Bakınız Dede Korkut "dolduran top" dediği kadınları nasıl anlatıyor:

"Teptiği gibi yerinden kaktı; elini yüzünü yıkamadan obanın o ucundan bu ucuna, bu ucundan o ucuna koşuşturdu; lâf taşıdı, kapı dinledi; öğleye kadar gezdi. Öğleden sonra evine geldi; baktı ki uğru köpekle koca dana evi birbirine katmış; ev tavuk

kümesine, sığır damına dönmüş; komşularına bağırır ki kız Zeliha, Zübeyde, Ürüveyde, Cankız, Canpaşa, Ayna Melek, Kutlu Melek! Ölmeye yitmeye gitmemiş idim; yatacak yerim yine bu harap olası idi; nola idi, benim evime bir lâza baka idiniz; komşu hakkı Tanrı hakkı, diye söyler. Bunun gibisinin hânım, bebekleri yetişmesin; senin ocağına bunun gibi avrat gelmesin!"

Bu alıntıda, o devrin günlük konuşmalarından başka hiçbir şey yok. Fakat san'atkâr bunları yoğun şekilde bir araya getirip dilin tadına varmamızı sağlıyor.

Cahit Sıtkı da

Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

diye sorarken günlük dilden pek ayrılmıyordu ama aynalarla dostulktan bahsederek bize bambaşka bir tat daha sunuyordu.

San'atkârlar günlük dili işleyerek; eserlerine, yine birçoğunu dilin içinden çıkadıkları tatlar katarak; bazen de yepyeni buluş ve örgülerle bizde bambaşka hazlar uyandırarak dilin tadına varmamızı sağlarlar. Onların eserleri ile dilimizin güzelliğini fark eder, dilimizi daha çok severiz.

Yahya Kemal

Kandilli yüzerken uykularda
Mentabı sürükledik sularda.

derken şüphesiz yeni günlük kelimeleri kullanıyor. Fakat Yahya Kemal'e kadar hiç kimse Kandili'yi uykularda yüzdürmemiş, mehtabı sularda sürüklememiştir. Bakınız Ahmet Haşim, mavi

göklerde kargaların çirkin sesleriyle ötüşmelerini nasıl tasvir ediyor:

"Sanki binlerce çelik makas, emaların lâciverdîsini doğramak için mütemadiyen açılıp kapanarak, havada cehennemî bir gürültü ile şakırdıyor."

"Sema, lâciverdi" gibi sözler eskimiş olsa bile burada da günlük kelimeler kullanılmıştır. Fakat kargaların gagalarını çelik makaslara benzetmek ve onların ötmek için gagalarını açıp kapayışlarını, göğün maviliğini doğramak olarak düşünmek sadece Ahmet Haşim'e mahsus bir imtiyazdır. Haşim bu herkesten farklı düşünce tarzını, kelimelerin sırtına ve kelimeler arasında kurulan örgüye yüklemiştir. bir bakşa san'atkâr, kargaları hallaca, gagalarını hallaç yayına benzetebilir ve kargaların beyaz bulutları pamuk gibi attığını yazabilirdi. Görüldüğü gibi kelimeler ve onlar arasında kurabileceğimiz, bin bir örgü bize sonsuz imkânlar bağışlamaktadır ve san'atkârlar bu imkânları en iyi kullanan insanlardır. Bunun için de biz dilimizin tadını yoğun olarak şair ve yazarlarımızın eserlerinde buluruz. İşte bunu düşünen Türk Dil Kurumu, sözlük ve gramer çalışmalarının yanında, dilimizin en güzel eserlerinden seçilmiş parçalar aracılığıyla insanlarımızı dille doğrudan doğruya temasa geçirmek ve dilimizin tadını onlara ulaştırmak için "Güzel Yazılar" adlı bir dizi yayın plânlamıştır. Burada pratik bir amaç güdüyor ve insanlarımızı, dilimizin en güzel verimleriyle rahatça karşılaştırmayı düşünüyoruz. Özellikle okul çağındaki gençlerimize ulaşmak ve erken yaşta onlara Türkçenin tadını tattırmak istiyoruz. Ortaya çıkan yeni şartlar, Türkiye dışındaki

Türklerin de bu tür kitaplara ihtiyaç duyduğunu gösgöstermiştir. Onların her gün artan yoğun taleplerini karşılayabilmek arzusu, bu dizinin bir başka sebebidir.

"Güzel Yazılar" dizisinde türlere göre bir ayrım yaptık ve her türün en güzel örneklerini seçmeye çalıştık. Tiyatrolarda tek perdelik kısa oyunları tercih ettik. Seçilen parçalar genellikle 20. yüzyılın Türkiye Türkçesine aittir. Ancak "Oğuzdan Bugüne" adlı bu kitapta, dilimizin ilk dönemlerinden 20. yüzyıla kadar olan macerasını da sezdirmeye çalıştık.

Dilimizin güzel eserleri, şüphesiz ki seçtiklerimizden ibaret değildir. Türkçe, bin yılı aşkın bir zamandan beri, Asya'da, Avrupa'da, hatta Afrika'da on binlerce eser vermiş büyük bir dildir. Bu pınar hâlâ gürül gürül akmakta ve yalnız Türkiye'de değil, dünyanın birçok yerinde her gün pek çok eser vermektedir. On binlerce eserin her birinde ayrı bir tat, ayrı bir zenginlik vardır. Bunlar arasında seçim yapmak hiç de kolay değildir. "En güzelleri bizim seçtiklerimizdir" iddiasında bulunmak da mümkün değildir. Ancak bu dizideki parçalarla gençlerimizin diğer eserlere de ulaşabileceklerini düşünüyoruz. Onlar yalnız Türkçenin tadını bulmakla kalmayacaklar, dilimize daha pek çok tatlar katacaklardır.

Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN
Türk Dil Kurumu Başkanı

Oğuz'dan Bugüne Edebiyatımız

Türk edebiyatının ta eski çağlardan beri devam eden çizgileri günümüzün eserlerinde ortaya çıkar. Bu eserlerde insanlığın bütün değerlerini bulmak mümkündür. Bu bakımdan zayıflıkları ve yücelikleriyle insanın karmaşık yapısı dünden bugüne kadar bazen yalın, bazen karmaşık bir şekilde tekrarlanır. Çok geniş bir alana dağılmış olan Türkler arasında kültür birliği sanıldığından çok daha güçlüdür. Osmanlı döneminde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti döneminde de bütün Türk dünyasından yazarların eserleri Türkiye'de okunmuştur. Yakın tarihlerde Rusya'nın ve Rusçanın baskısı ile Türk dünyası ile Türkiye arasında bir kopukluk meydana gelmiştir. Bu kitap sözünü ettiğimiz Türk dünyası ile Türkiye'nin kültür zenginliğini ve bütünlüğünü göstermek, daha doğrusu hatırlatmak amacıyla derlenmiştir.

Metinlerin sıralanmasında şu esastan hareket edilmiştir. Kültür tarihimizde iki büyük siyasî vasiyetnâme vardır. *Orhun Yazıtları* ve Atatürk'ün *Nutuk* adlı eseri. Bu iki eser bütün Türk dünyasını daima uyanık tutacak uyarılar taşıdığı gibi edebiyat bakımından da büyük hitabeler arasındadır. Bu iki metni özellikleri dolayısıyla derlemenin başına aldık.

Derlememizin adı "Oğuz'dan Bugüne" olduğu için, Oğuz Destanı'ndan başlayarak birinci bölümde destan ve destanın devamı olan hikâye ve romanlardan parçaları arka arkaya sıraladık. Bu bölümde Türk edebiyatının ortak noktalarını göstermek amacını güttüğümüzden şu anda Türkiye ve Türk edebiyatı açısından çok önemli olan bazı yazarlardan örnek almadık. Aynı özellik öteki bölümlerde de kendisini göstermektedir. İkinci bölüm çok zengin bir şiir geleneğine sahip olan Türk kültürünün şiirinden birkaç damla taşımaktadır. Üçüncü bölümde ise geniş anlamda deneme türü içinde değerlendirilebilecek olan hatıra, inceleme ve denemeler alınmıştır. Bunların arasında Türkiye'ye gelmiş ve burada bütün Türk dünyasının duygu ve düşüncelerini dile getirmiş olan yazar ve fikir adamlarının eserlerinden kısa parçalara da yer verilmiştir. Türkiye'de bütün Türk dünyasınca tanınan büyük yazar ve düşünürlerin eserleri okunmuş ve nesilleri beslemiştir. Bunların sayısı son yıllarda artış göstermektedir.

Buraya aldığımız metinlerin Türkiye Türkçesinde olmasını tercih ettik. Gelecekte ortak alfabenin bizi değişik Türk şive ve lehçeleriyle de yakınlaştıracağını ve ortak bir dil özleminin bütün Türk dünyası için yeniden bir ufuk olacağını umuyoruz. Ufak hacimli bir kitapta bütün yazarlarımızdan örnekler gönlümüzün dilediği ölçüde alınamazdı. Burada amacımız, sayısı sınırlı metinlerle bütün Türk dünyasının nasıl ortak bir eksene sahip olduğunu göstermektir.

Elimize geçen en eski metinler bugünkü söyleyişleriyle birlikte verilmiştir. Zengin halk şiirimizden alınan örnekler çoktur. Bunlar bütün

Türk dünyasının ortaklaşa benimseyebileceği şiirlerdir. Divan şiirinden ise güzel bazı beyitleri derlemeyi yeterli gördük. Mehmet Emin Yurdakul'un ilk söylendiğinde büyük heyecan uyandıran "Ben bir Türküm dinim cinsim uludur" mısraı Türklük uyanışının başlangıcı sayılabilir. Şiirleri tarihî anlam taşıyan bu şair gibi onu takip edenlerden de örnekler almayı gerekli bulduk.

Yazarı belli olan yakın dönem eserlerinin kaynaklarını göstermedik, ancak üzerinde çalışılmış metinler söz konusu olduğunda, onları Türkiye Türkçesine kazandıranların adlarını belirtmekle yetindik.

Oğuz'dan Bugüne, "Güzel Yazılar" dizisinin ilki ve yazı geleneğimizin bir güldestesi oldu. Söz ve yazı zevkimizin bu güzel örnekleri amacına ulaşmışsa ne mutlu bize...

ORHUN YAZITLARI'ndan

KÜL TİGİN ÂBİDESİ'nden
(Güney cephesi)

Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum. Sözümü tamamıyla işit. Bilhassa küçük kardeş yeğenim, oğlum, bütün soyum, milletim, güneydeki şadpıt beyleri, kuzeydeki tarkat, buyrık beyleri, Otuz Tatar... Dokuz Oğuz beyleri, milleti! Bu sözümü iyice işit, adamakıllı dinle.

Doğuda gün doğusuna, güneyde gün ortasına, batıda gün batısına, kuzeyde gece ortasına kadar, onun içindeki millet hep bana tâbidir. Bunda milleti hep düzene soktum. O şimdi kötü değildir. Türk kağanı Ötüken ormanında otursa ilde sıkıntı yoktur.

Doğuda Şantung ovasına kadar ordu sevk ettim, denize ulaşmama az kaldı. Güneyde Dokuz Ersine kadar ordu sevk ettim. Tibet'e ulaşmama az kaldı. Batıda İnci nehrini geçerek Demir Kapıya kadar ordu sevk ettim. Kuzeyde Yir Bayırku yerine kadar ordu sevk ettim. Bunca yere kadar yürüttüm. Ötüken ormanından daha iyisi hiç yokmuş. İl tutacak yer Ötüken ormanı imiş.

Bu yerde oturup Çin milleti ile anlaştım. Altını, gümüşü, ipeği, ipekliyi sıkıntısız öylece veriyor.

Çin milletinin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak

1 Orhun Âbideleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.

milleti öylece yaklaştırırmış. Yaklaştırıp, konduktan sora, kötü şeyleri o zaman düşünürmüş. İyi bilgili insanı, iyi cesur insanı yürütmezmiş. Bu insan yanılsa, kabilesi, milleti, akrabasına kadar barındırmazmış. Tatlı sözüne, yumuşak ipek kumaşına aldanıp çok çok, Türk milleti, öldün; Türk milleti, öleceksin! Güneyde Çoğay ormanına, Tögültün ovasına konayım dersen, Türk milleti, öleceksin!

Orda kötü kişi şöyle öğretiyormuş: Uzak ise kötü mal verir, yakın ise iyi mal verir diyip öyle öğretiyormuş. Bilgi bilmez kişi o sözü alıp, yakına gidip, çok insan, öldün! O yere doğru gidersen, Türk milleti, öleceksin! Ötüken yerinde oturup kervan, kafile gönderirsen hiç bir sıkıntın yoktur. Ötüken ormanında otururbut ebediyen il tutarak oturacaksın.

Türk milleti, tokluğun kıymetini bilmezsin. Açlık, tokluk düşünmezsin. Bir doysan açlığı düşünmezsin. Öyle olduğun için, beslemiş olan kağanının sözünü almadan her yere gittin. Hep orda mahvoldun, yok edildin. Orda, geri kalanınla her yere hep zayıflayarak, ölerek yürüyordun. Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için, kağan oturdum. Kağan oturup aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Yoksa, bu sözümde yalan var mı?

BİLGE KAĞAN ÂBİDESİ'nden
(Doğu cephesi)

Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Otu-

rarak Türk milletinin ilisini töresini tutu vermiş, düzenleyi vermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tâbi kılmış. Başlıya baş eğdirmiş, dizliye diz çöktürmüş.

.....

Türk, Oğuz beyleri, milleti işit: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti? Türk milleti, vaz geç, pişman ol! Disiplinsizliğinden dolayı, beslemiş olan kağanına, hür ve müstakil iyi iline karşı kendin hata ettin. kötü hâle soktun.

Silâhlı nereden gelip dağıtarak gönderdi? Mızraklı nereden gelerek sürüp gönderdi? Mukaddes Ötüken ormanının milleti, gittin! Doğuya giden, gittin! Batıya giden; gittin! Gittiğin yerde hayrın şu olmalı: Kanın nehir gibi koştu. Kemiğin dağ gibi yattı. Beylik erkek evlâdını kul kıldın. Hanımlık kız evlâdını cariye kıldın. O bilmemenden dolayı, kötülüğün yüzünden amcam kağan uçup gitti.

ATATÜRK

TÜRK GENÇLİĞİNE BIRAKTIĞIM EMANET

Muhterem efendiler, sizi, günlerce işgal eden, uzun ve teferruatlı beyanatım, en nihayet, mazi olmuş bir devrin hikâyesidir. Bunda, milletim için ve müstakbel evlatlarımız için dikkat ve tayakkuzu davet edebilecek bazı noktalar tebarüz ettirebilmiş isem, kendimi bahtiyar addedeceğim.

Efendiler, bu beyanatımla, millî hayatı hitâm bulmuş farz edilen büyük bir milletin; istiklâlini nasıl kazandığını ve ilim ve fennin en son esaslarına müstenit, millî ve asrî bir devleti nasıl kurduğunu ifadeye çalıştım.

Bugün vâsıl olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen millî musibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın, her köşesini sulayan kanların bedelidir.

Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum.

Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen Türk İstiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyetini müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunа-

cağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin. Bu imkân ve şerait, çok nâmüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kasdedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler.

Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahîm olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhid edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtâp düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte; bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda mevcuttur.

BİRİNCİ BÖLÜM

Oğuz Kağan Destanı'ndan

Yine günlerden bir gün Ay Kağan'ın gözü parladı. Doğum ağrıları başladı ve bir erkek çocuk doğurdu. Bu çocuğun yüzü gök; ağzı ateş gibi kızıl; gözleri elâ, saçları ve kaşları kara idi. Perilerden daha güzeldi.

Bu çocuk anasının göğsünden ilk sütü emdi ve bir daha emmedi. Çiğ et, çorba ve şarap istedi. Dile gelmeğe başladı; kırk gün sonra büyüdü, yürüdü ve oynadı. Ayakları öküz ayağı gibi; beli kurt beli gibi; omuzları samur omuzu gibi; göğsü ayı göğsü gibi idi. Vücudu baştan aşağı tüylü idi. At sürüleri güder, ata biner ve av avlardı. Günlerden ve gecelerden sonra yiğit oldu.

O çağda, orada büyük bir orman vardı; birçok dereler ve ırmaklar vardı. Buraya gelen avlar ve burada uçan kuşlar çoktu. Bu ormanın içinde büyük bir gergedan vardı. At sürülerini ve halkı yerdi. Büyük ve yaman bir canavardı. Ağır bir eziyetle halkı ezmişti. Oğuz Kağan cesur bir adamdı. Bu gergedanı avlamak istedi. Günlerden bir gün ava çıktı. Kargı, yay, ok, kılıç ve kalkanla ava gitti.

Bir geyik ele geçirdi, onu söğüt dalı ile bir ağaca bağladı ve gitti.

Sonra sabah oldu. Tan ağarırken yine geldi ve gördü ki: Gergedan geyiği almış.

Sonra Oğuz Kağan bir ayı tuttu; onu altın kuşağı ile ağaca bağladı, gitti.

Yine sabah oldu. Tan ağarırken yine geldi ve gördü ki: Gergedan ayıyı da almış.

Bu sefer o ağacın dibinde kendisi durdu. Gergedan geldi ve başı ile Oğuz'un kalkanına vurdu. Oğuz kargı ile gergedanın başına vurdu ve onu öldürdü. Kılıcı ile başını kesti, aldı gitti.

Tekrar geldiği zaman gördü ki: Bir ala doğan gergedanın bağırsaklarını yemektedir. Yay ve okla ala doğanı öldürdü ve başını kesti. Sonra dedi ki: Gergedan geyiği yedi, ayıyı yedi. Kargım onu öldürdü; demir olsa(olduğu için). Gergedanı da ala doğan yedi, okum onu öldürdü; bakır olsa(olduğu için) dedi.

II

Sonra Oğuz Kağan büyük bir toy (ziyafet) verdi. Halka emir (verdi ki..) Oğuz Kağan halkı çağırınca, ahali birbirine danıştı ve geldi. Oğuz Kağan kırk masa ve kırk sıra yaptırdı. Türlü yemekler, türlü şaraplar, tatlılar ve kımızlar yediler ve içtiler. Toydan sonra Oğuz Kağan beylere ve halka buyruk verdi ve

Ben sizlere oldum kağan,
Alalım yay ile kalkan,
Nişan olsun bize buyan,
Bozkurt olsun(bize) uran,
Demir kargı olsun orman,
Av yerinde yürüsün kulan,
Daha deniz, daha müren,
Güneş bayrak, gök kurıkan.

dedi. Ondan sonra Oğuz Kağan dört yana emirler yolladı; tebliğler yazdı ve elçilere verip gönderdi. Bu tebliğlerde şöyle yazılmıştı:

"Ben Uygurların kağanıyım ve yeryüzünün dört köşesinin kağanı olsam gerektir. Sizden itaat dilerim. Kim benim emirlerime baş eğerse, hediyelerini kabul ederek, onu dost edinirim. Kim baş eğmezse, gazaba gelirim; düşman sayarak, ona karşı asker çıkarır ve derhal baskın yapıp onu astırır ve yok ettiririm."

Oğuz Kağan bu şehre yürüdü. Uruz Bey'in oğlu ona çok altın ve gümüş yolladı ve dedi ki; Ey (Oğuz

Kağan), sen benim kağanımsın: babam bana bu şehri verdi ve: Şehri korumak gerektir; sen de şehri benim için koru ve savaştan sonra gel dedi. Babam (sana) kızdı ise, bu benim suçum mudur? Ben senin emrini yerine getirmeye hazırım. Bizim devletimiz senin devletindir; bizim uruğumuz senin ağacının yemişindendir. Tanrı sana yer vermek lütfunda bulunmuş: ben sana başımı ve devletimi veriyorum; sana vergi veririm ve dostluktan çıkmam dedi. Oğuz Kağan yiğitin sözünü iyi gördü, sevindi, güldü ve sen bana çok altın yollamışsın ve şehri iyi korumuşsun dedi. Onun için ona *Saklap* adını koydu ve onunla dost oldu.

Sonra Oğuz Kağan askerleriyle İtil adındaki ırmağa geldi. İtil büyük bir ırmaktır. Oğuz Kağan onu gördü ve: İtil'in suyunu nasıl geçeriz? dedi.

Asker arasında iyi bir bey vardı. Onun adı Uluğ Ordu Bey idi. Bu akıllı ve... bir erdi; gördü ki, bu yerde pek çok dal ve pek çok ağaç... O ağaçları... kesti ve bu ağaçlara yattı, geçti. Oğuz Kağan sevindi, güldü ve: Sen burada bey ol; senin adın *Kıpçak Bey* olsun dedi.

Gök tüylü ve gök yeleli erkek kurt daima ordunun önünde gider ve Oğuz Kağan'a yol gösterir.

Oğuz Kağan her zaman bir alaca ata binerdi. O, bu atı pek çok severdi. Yolda bu at gözden kaybolup kaçtı. Burada büyük bir dağ vardı. Üstünde don ve buz vardı. Onun başı soğuktan apak idi. Onun için adı Buz Dağı idi. Oğuz Kağan'ın atı bu Buz Dağın içine kaçtı, gitti. Oğuz Kağan bundan çok eziyet ve ıstırap çekti. Asker arasında bir kahraman bey vardı. Ne Tanrı'dan ne de şeytandan korkardı. Yürüyüşe ve soğuğa dayanıklı bir erdi. O bey dağlara girdi,

yürüdü. Dokuz gün sonra atı Oğuz Kağan'a getirdi. Buz Dağı da çok soğuk olduğundan o bey kara sarılmıştı, bembeyazdı. Oğuz Kağan sevinçle güldü ve: Sen buradaki beylere baş ol ve senin adın ebediyen *Karluk* olsun dedi. Ona çok mücevher bağışladı ve ilerledi.

Yolda büyük bir ev gördü. Bu evin duvarı altından, pencereleri gümüşten ve çatısı demirdendi. Kapalı idi ve anahtar yoktu. Asker arasında pek becerikli bir adam vardı. Adı Tömürdü Kağul idi. Ona buyurdu: Sen burada kal ve çatıyı aç; açtıktan sonra orduya gel. Bunun üzerine ona *Kalaç* (kal!aç!) adını koydu ve ilerledi.

Oğuz Kağan'ın ordusu Cürcet Kağan'ın ordusu ile savaştı. Cürcet Kağan'ı yendi. Savaştan sonra Oğuz Kağan'ın askerine büyük ganimet düştü.

Oğuz Kağan'ın askeri arasında tecrübeli ve gayet becerikli bir adam vardı. Onun adı Barmaklığ Çosun Billig idi. Bu becerikli usta, bir araba yaptı. Arabaya cansız ganimetleri yükledi. Arabanın ön tarafına canlı ganimetleri koydu. Onlar çektiler, gittiler. Oğuz Kağan'ın maiyeti ve halkı, hepsi bunu gördü ve şaşırdı. Onlar da araba yaptılar. Bunlar arabayı çekerken (durmadan): Kanga! Kanga! diye bağırıyorlardı. Onun için onlara Kanga adını koydular. Oğuz Kağan arabaları gördü, güldü ve: Kanga kanga ile cansızı canlı yürütsün; sizin adınız *Kangalığ* olsun dedi, gitti.

Oğuz Kağan daha sonra Hint, Suriye, Mısır ve Habeş ülkelerini aldı, kendine bağladı. Geri döndü. Uluğ Türk adlı yaşlı vezirinin rüyasında doğudan batıya uzanan bir altın yay ve kuzeye doğru giden üç gümüş ok görmesi üzerine ülkesini büyük bir kurultayda, Bozoklar ve Üçoklar diye adlandırılan altı oğlu arasında paylaştırdı.

MANAS DESTANI'ndan

Manas Kanıkey'in evine gelince
hiç at bağlanmamış bir ahıra
Manas atını bağladı,
hiç kamçı takılmamış bir kapıya
Manas kamçısını taktı,
kuş konmamış bir tüneğe
kuş oturttu o,
ocaktaki kazıdan
bir parça koparıp yedi,
çanaktaki tatlı balın
bir parça tadına baktı,
ballı kısrak kımızından
içti hararetini kesti,
otuz kumaş kaplı düğmeyi,
on kemik düğmeyi
sessiz sedasızca çözdü.
Kabartılmış döşeğe
yanaşıp girdi yattı.
Derin uykudaki kızı
Manas sımsıkı kendine bastı.
Temir Han'ın kızı Kanıkey
uykusundan uyandı,
gözünü açıp fırladı,
alaca saplı bir bıçağı
eline alıp dedi ki:
"Benim babam Temir Han'ın
at bağlanmaz ahırına
at bağlayan kimdir bu?
Kamçı takılmaz kapısına
kamçı takan kimdir bu?
Hiç kuş konmaz tüneğine

kuş bağlayan kimdir bu?
Çanaktaki sarı baldan
gelip tadan kimdir bu?
Kısrağın bal kımızıyla
hararet söndüren kimdir bu?"
"Yazılmış bir mektup değil,
ben bir yabancı değilim,
kamçı ile at getirdim,
sayısız kısrak getirip
on vadi dolduran
işte o Er Manas benim!"
"Hangi Manas'sın bilmem ben,
sevgili babam Temir Han'ın
bu dünyası yar idi,
sürüler ile yaşayan
onun atlarına bakan
Manas adında bir kulu var!
Koyunlarımızı güden,
bir çobanın babası var,
onun adı da Manas!
deve güden bir kulumuz var,
onun da adı Manas!
Hangi Manas'sın ne bileyim?
Çık sen bakayım koynumdan!
Çek kollarını boynumdan!
Babam Temir Han'ın bana verdiği
şu güzel gümüş hançeri
yüreciğine saplarım!"
Bu güzel saplı hançeri
sıyırıp kınından çıkardı.
Er Manas da şöyle dedi:
"Ne yapıyorsun Kanıkey?
Nazlı büyümüş han kızısın

nazlı şeyler söylemelisin,
nazlı büyümüş bey kızısın
nazlı şeyler söylemelisin!
Ne yapıyorsun Kanıkey?"
Bu güzel saplı hançeri
Kanıkey kınından sıyırıp çekti,
havada salladı,
sonra da Manas'ın ak bileğini
kesiverdi!
Eteklerini beline sokup
yenlerini sıvadı.
Manas şöyle haykırdı:
Eyersiz ata bineyim!
Kadınsız bekâr yaşayım!
Altı tane sürü görüp
arkalarından koşayım!
Sana gösteririm kahpe!
Eline sopa veririm,
koyunları güttürürüm,
kısrakları güttürürüm,
sana gösteririm kahpe![1]

---

1 Emine Görsoy yayınından.

KÖROĞLU DESTANI'ndan[1]

Şimdi Köroğlu'nun esas neden Köroğlu olduğundan, babasından ve kendisinden konuşacağım. Baştan ahire gideceğim, konuşa konuşa izahat vereceğim; bu kol kol ve kafile kafile. Çünkü her yemeğin lezzeti ayrı ayrı mâlum a.

Bolu beylerinin yanında babası, Ürüşan Baba, imrahorbaşı idi. Bir gün Bolu beyleri dediler ki: "Bize iki tane Anadolu'dan at getir, ama öyle at bul ki dünyada o atların ikisinin eşi daha bulunmaya. Biçimde ve kaçışta, o küheylânları hiç daha başka bir biçimde at tutmaya" dedi. "Efendim, sizin bu dediğiniz atlar, küheylânlar aramayla bulunmaz, meğer Allah rest getire. Bana gün verin, müddet verin, dolanayım. Eğer buldum buldum, bulmadımsa heç heç."

Ürüşan baba, Bolu beylerinden epey bir harçlık alarak, gurbete çıktı.

Epey bir gurbet dolandıktan sonra, işte, bu bizim Anadolu, Erzurum diyarında Tercan'a geldi, saat on bir. Çiftçiler harmanlarını sürüyorlardı. Katarları, küheylânları da yanlarında otluyordu. Tımar yok, arpa yok, sade düzde otladığı yeşilin umuduna.

Dünyada üç şey vardır ki garip düşer: Birincisi küheylân, ikincisi avrat, üçüncüsü saat. Bunlar şansa bağlıdır.

Ürüşan Baba, saat on bir, akşama bir saat var, Tercan'a köye geldi ki ahırdan atlar gelip harmanlara dağılıyor. Kır ile dor, bacı kardeş iki at da harmanlara dağılmış. Meğer bu kır ile dor deniz aygırından doğmuşlardır. Sahibinin bile haberi yok, gulun tut-

1 Behçet Mahir dilinden.

tuğuna. Rençberler tığ etmişler, dor tığın bir başından, alt başa atladı. Bu iki hayvan birbirleri ile kudururken, kır da, tığın alt başından üst başına atladı. Bunlar, birer defa atlayarak başladılar harmanlarda birbirlerini dolandırmaya, Harmancılar iş ile meşgul olduğundan, kimse göremedi bu atların tığları atladığını, sade Ürüşan Baba gördü.

(Ürüşan baba bu deniz aygırında doğmuş atları ucuz fiata alır ve hemen döner. Fakat Bolu beyleri, bu bakımsız atları kendi ahırlarına lâyık görmezler ve Ürüşan Baba'nın atlara bakmak ve efendilerinin istediği hâle getirmek için dört yıl istemesine aldırmazlar, onun gözlerini oyarlar. Atları kendisine verirler ve ömür boyu ona ve oğluna yiyecek vermeği vaad ederler. Ürüşan evine gelir ve atları oğluna emanet eder.)

Ürüşan Babanın on iki yaşında bir oğul evlâdı var idi, ismi Ali idi. Babasının bu hâlini görür görmez, kapıdan dışarı çıktı, sarıldı babasının boynuna, ağlaya ağlaya: "Ey baba bu ne hâlin?" dedi. "Evlâdım ağlama, bir adam göreceğini görür, yazan kâtip yazmış ezelden. Doğru olduğuma, sadıkane çalıştığıma ahir akıbetim inşallah iyi gelir oğlum. Hayvanları çek tavlaya!" dedi. Oğlu ağlaya ağlaya Kır ile Doru çekti babasının tavlasına. Dedi: "Oğlum tavlanın pencerelerini bütün kapat. Bu iki hayvanı zindan içinde besleyeceksin, nasıl besleyeceksin, ben sana tarif edeceğim." "Baş üstüne baba!" Bacada ve duvarda ışık veren pencereleri Ali kapattı, iki hayvan zından içinde kaldı. Ürüşan Baba oğlunu aldı yanına, başladı izahat vermeye. Dedi: "Oğlum, iki göz verdim, ama sana iki tay kazandırdım. Dünyayı dolansan, bu atların dengi yoktur. Bolu beyleri sonunda

pişman olacak, ama iş işten geçecek ve geçti, zaten vermem daha bu atları. İki gözümü verdim oğlum. Bu iki hayvanı benim tarifim ile zindan içinde besle!"

"Peki baba baş üstüne besleyeyim, nasıl besleyeyim?" dedi.

-"Oğlum en evvel şu hayvanların arpasını verdiğin zaman arkana dönüp geri bakmayacaksın. Bu küheylanı Cenab-ı Allah rüzgârdan halketmiştir, yem verdiğin zamanda bu hayvan kanat açar, açtığı kanadı göremezsin, sahibim bana yem verdi diye şahlanır, geri dönüp baktığın gibi kanadı kırılır, küçülür. Bu sebepten yavrum birinci teklifatım budur ki yem verdiğin zamanda bu iki hayvana arkanı dönüp bakma, bu bir; ikincisi sabahleyin erkenden bu hayvanların tımarım yapacaksın baştan ayağa kadar; üçüncüsü ikindi geçtikten sonra yemini verip suyunu içirdikten sonra ikinci tımarını yaparsın. Yirmi dört saatta oğlum bu hayvanları iki kere tımar yaparsın, yalnız arpalarını verdiğin zaman arkana dönüp bakma, bu sözümü unutma. Üçüncüsü oğlum, bacadır delik olur, gün içeri düşer, tavlanın bacasını sıva, bir yandan zerre kadar ışık içeri vurmasın".

(Atlar bu şekilde yetiştirilirken, Bolu beylerinin mutfağından Ali her gün yemek getirir. Fakat uşaklar onun yemeğini de elinden alıp yerler, artığını bırakırlar. Ali bir yıl buna dayanır. Sonra bir köpeğin bir çok köpekle mücadele ettiğini görünce, eline bir sopa alır ve uşaklara yemeğini vermeyerek onlarla dövüşür. Gitgide kendisini korumak için kılıç, külüng ve kargı ile kalkan kullanır. Böylece yemeğine bir daha dokundurmaz. Ama oğlan meşhur olur,

düşmanları artar. Ürüşan Baba, tarlayı sulamasını söyler. Her taraf çamurdur. Ürüşan Baba, Dor ile tarlanın çiğnetilmesini emreder. At "iki nefeste üst baştan altı, alt baştan üste atlamıştır". Ürüşan Baba, "dorun kanadının biri kırılmış der ve kırat yetiştirmesini söyler.)

- Oğlum, dor elden gitti, şimdi kıra emek ver, dedi.

Tazeden bir daha dorun çığnadığı tarlayı dört taraflı hisar çekip suyu bağladı. Bir müddet su aktıktan sonra ikinci defa kırın üzerine takımı vurdu. Kırı tam terki bağlayıp babasının tarifi ile "Oğlum bu gün de dor gibi kırı o tarlada akşama kadar süreceksin. Tarlada asla bir ham yer kalmayacaktır. Akşam geri dönüp geldiğin zaman bana içerden sesleneceksin, ben kırı muayene edeceğim, dedi, haydi bakalım Allah işini rast getirsin."

Oğlan kırın üzerine binip o tarlanın yanına vardı. Gözünü sevdiğim kır bir yapkurmada, kendisini attı. O gün akşama kadar asla kır tırnağının ucunu çamura vurmadı. Kırın dört ayağı da toz tozu kovarak, tarlanın alt başından üst başa, üst baştan alt başa, ortadan asla geçmedi. Nihayet oğlan ise "ne yapayım at tarlaya girmiyor" dedi kendi kendine.

Akşam oldu, gerisin geri döndü, babasını çağırdı. Babası içerden dışarı çıkıp "Oğlum çamur kırın neresindedir?" dedi. Oğlan ise babasından çekinip korkarak:

- "Baba olmadı, kırı tarlaya sokamadım. Üzengi vurdum, kır kendini üst başa sıçrattı. Akşama kadar tarlanın dört tarafından olmadı kırı zerre kadar tarlanın bir köşesine sokamadım" dedi. Babası oğlandan bu cevabı işittiği gibi sevinerek "Tut atın dizginini, hayvan bir yerime vurmasın" dedi. Oğlan kırın diz-

ginine yapışıp tuttu. İmrahor eğildi, kırın ön ayaklarının tırnaklarım eli ile muayene edip hakikat hal baktı ki zerre kadar kırın tırnaklarına ıslak gelmemiş. O zaman başını kaldırıp sevinerek "Oğlum, iki göz verdim ise iki tane at aldım, dorun kanadının biri kırılmıştır, sabah günü dorun kanadını kırmıştır. Ancak kır kemale vardı. Bundan sonra bu kır at altında oynarken eğer dostun, eğer düşmanın hiç birisi seni tutamaz. Düşmandan bu at her hangi taraf olursa olsun, çekinme sür, kurtarır. Kanatsız bir kuştur bu at. Artık ilerle de oğlum, eğer benim helâl evlâdım isen, Bolu beylerinden benim intikamımı alasın", dedi.

KAM BÜRE BEY - OĞLU BAMSI BEYREK BOYU[1]

Hânım hey! Kamgan-oğlu Han Bayındır yerinden doğrulmuştu. Kara yerin üstüne ak ban evini diktirmişti. Ala sayvan gökyüzüne yücelmişti. Bin yerde ipek halı seccadesi döşenmişti. İç-Oğuz, Dış-Oğuz beyleri Bayındır Han'ın sohbetine toplanmıştı. Bay Büre Bey de Bayındır Han'ın sohbetine gelmişti. Bayındır Han'ın karşısında oğlu Karabudak yayına dayanıp durmuştu. Sağ yanında Kazan'ın oğlu Uruz durmuştu. Sol yanında Kazılık Kocaoğlu Yeğenek durmuştu. Bay Büre Bey bunları gördüğünde ah eyledi, aklı başından gitti. Mendilini eline aldı, hıçkıra hıçkıra ağladı. Böyle edince, soylu Oğuz'un arkası, Bayındır Han'ın güveyisi Salur Kazan kaba dizinin üzerine çöktü. Gözlerini kaldırıp Bay Büre Bey'in yüzüne baktı.

- Bay Büre Bey, ne ağlayıp buzlarsın? dedi.

Bay Büre Bey :

- Han Kazan, nice ağlamayayım? Nice buzlamayayım? Oğulda ortacım[2] yok, kardaşta kaderim yok. Ulu Tanrı, beni hor görmüştür. Beyler tacım, tahtım için ağlarım. Bir gün ola düşüp ölürüm, yerimde, yurdumda kimse kalmaz, dedi.

Kazan :

- Dileğin bu mudur? dedi.

Bay Büre Bey :

---

1 Dede Korkut Hikâyeleri, Orhan Şaik Gökyay, Kültür Bakanlığı Yayınları 252, İstanbul 1976, s.48-93.

2 Yerimi tutacak kimsem; mirasçım

- Evet budur; benim de oğlum olsa, Han Bayındır'ın karşısına geçip dursa kulluk eylese; ben de baksam sevinsem, kavransam, güvensem, dedi.

Böyle deyince, soylu Oğuz beyleri yüzlerini göğe tuttular, el kaldırıp dua eylediler. Ulu Tanrı sana bir oğul versin, dediler.

O zamanda beylerin duası dua, ilenci ilenç idi. Duaları kabul olurdu. Bay Bican Bey de yerinden doğrulup kalktı.

- Beyler, benim için de bir dua edin, Allah Teâlâ bana da bir kız versin dedi.

Soylu Oğuz beyleri ellerini kaldırdılar, dua ettiler. Ulu Tanrı, sana da bir kız versin, dediler.

Bay Bican Bey :

- Beyler, Ulu Tanrı bana bir kız verecek olursa siz tanık olun, benim kızım Bay Büre Bey oğluna beşik-kertme yavuklu olsun, dedi.

Bunun üzerine birkaç zaman geçti. Allahu Teâlâ Bay Büre Bey'e bir oğul, Bay Bican Beye de bir kız verdi. Soylu Oğuz beyleri bunu işittiler, şad olup sevindiler.

(Bay Büre bezirgânlara oğlu için hediye ısmarlar. Bezirgânlar, ona "deniz kulunu boz aygır", sert yay ve "altı dilimli gürz" alırlar, fakat "kâfirler" onları soyar. Bezirgân kim olduğunu bilmeden Bamsı'dan yardım diler ve mallarını kurtarır.)

- Bre bezirgânlar, yüce Tanrı bana bir oğul verdi. Varın Rumiline, benim oğlum için görülmedik, yahşı armağanlar getirin, benim oğlum büyüyünceye değin, dedi.

Bezirgânlar da, öyle olsun hânım, deyip gece, gündüz yol aldılar, İstanbul'a geldiler. Görülmedik,

1 Çağırdı, davet etti.

yahşı armağanlar aldılar. Bay Büre'nin oğlu için bir deniz kulunu[1] boz aygır aldılar. Bir ak tozlu sert yay aldılar. Bir de altı dilimli gürz aldılar, yol hazırlığını gördüler.

Bay Büre'nin oğlu beş yaşına girdi; beş yaşından on yaşına girdi; on yaşından on beş yaşına girdi. At koştursa çalımlı, çalkara kuş erdemli bir güzel, yahşı yiğit oldu. O zamanda, bir oğlan baş kesmese, kan dökmese ad komazlardı. Bay Büre Bey'in oğlu atlandı, ava çıktı. Av avlarken, babasının tavlası üzerine geldi. Emrehorbaşı karşıladı, indirdi, konukladı. Yiyip içip otururlardı.

Bu yandan da bezirgânlar gelip Karadervent ağzına konmuşlardı. Onup yetmesin, Aynik Kalesi'nin kâfirleri bunları casusladı. Bezirgânlar yatarken ansızın beş yüz kâfir koyuldular, bastılar, yağmaladılar. Bezirgânın ulusu tutuldu, küçüğü kaçarak Oğuza geldi. Baktı, gördü, Oğuzun ucunda[2] bir ala sayvan dikilmiş, bir bey oğlu, güzel yiğit kırk yiğitle, sağında solunda otururlar. Olsa olsa Oğuzun bir yahşı yiğididir, yürüyeyim, yardım isteyeyim, dedi. Bezirgân :

- Yiğit, yiğit, bey yiğit, sen benim ünüm anla, sözüm dinle! On altı yıl oluyor, biz Oğuz çinden gitmiştik. Görülmedik kâfir malını Oğuz beylerine getiriyorduk. Pasın'ın Karadervent ağzına yan vermiştik. Aynik Kalesi'nin beş yüz kâfiri üzerimize koyuldu, kardaşım tutsak oldu, malımızı, yiyeceğimizi, içeceğimizi yağmaladılar, geri döndüler.

---

1 Denizden çıkan bir aygırın kıyıdaki kısrağa aşmasından doğmuş olan soylu tay.

2 Hududunda, sınırında.

Kara başımı kaldırdım, sana geldim. Kara başın sadakası yiğit, bana yardım, dedi.

Bu kez oğlan şarap içerken içmez oldu. Altın ayağı[1] elinden yere çaldı.

- Ne diyorsam alın, gelin! Giyimimle[2] benim şahbaz atımı getirin. Hey beni seven yiğitler binsinler, dedi. Bezirgân da önlerine düştü, kılavuz oldu. Kâfir de oturmuş, bir yerde akça üleşmekte idi. Bu arada, erenler meydanının arslanı, pehlevanların kaplanı Bozoğlan çıktı, geldi. Bir iki demedi, kâfirlere kılıç çaldı. Baş kaldıran kâfirleri öldürdü, savaş eyledi. Bezirgânların malım kurtardı.

Bezirgânlar :

- Bey yiğit, bize sen erlik işledin, gel şimdi, beğendin maldan al, dediler.

Yiğidin gözü bir deniz kulunu boz aygırı tuttu, bir de altı dilimli gürzü, bir de ak tozlu yayı tuttu, bu üçünü beğendi.

- Bre bezingânlar, bu aygırı, bir de bu yayı ve bu gürzü bana verin, dedi.

Böyle deyince bezirgânlar bozuldu? Yiğit :

- Bre bezirgânlar çok mu istedim, dedi.

Bezirgânlar.

- Neye çok olsun, ama bizim bir beyimizin oğlu var. Bu üç nesneyi ona armağan götürmemiz gerek idi, dedilir.

Oğlan .

- Bre beyinizin oğlu kimdir, dedi.

- Bay Büre'nin oğlu vardır, adına Bamsı derler, dediler. Bay Büre'nin oğlu olduğunu bilemediler.

Yiğit parmağını ısırdı :

---

1 Bardağı, kadehi

2 Zırh

- Burada minnetle almaktansa orada babamın yanında minnetsiz almak yeğdir, dedi. Atını kamçıladı, yola düştü. Bezirgânlar bakakaldı. (s.48-53)

(Babası olanları öğrenince ad koyma töreni yapılır)

Bay Büre Bey hemen soylu Oğuz beylerini çağırdı, konukladı. Oğlunun yaptıklarını anlattı. Bütün beyler alkışladılar. Sonra Dedem Korkut geldi, oğlana ad kodu. Görelim ne dedi?

"Ünüm anla, sözüm dinle Bay Büre Bey,
Yüce Tanrı sana bir oğul vermiş, bağışlasın!
Ağır sancak götürdüğünde müslümanlar arkası olsun!
Karşı yatan karlı dağlardan aşar olsa,
Ulu Tanrı senin oğluna aşıt versin!
Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin!
Kalabalık kâfire girdiğinde!
Ulu Tanrı senin oğluna fırsat versin!
Sen oğlunu Bamsam deye okşarsın,
Bunun adı Bozaygırlı Bamsı Beyrek olsun,
Adını ben verdim, yaşını Allah versin!"

dedi. Soylu Oğuz beyleri el kaldırdılar, dua ettiler. Bu ad, bu yiğide kutlu olsun, dediler. Bu şenliğe Oğuz beyleri hep ava bindiler. Bozaygırını çektirdi, Beyrek bindi. Aladağa ala asker ava çıktı. Birden Oğuz'un üzerine bir sürü geyik geldi. Bamsı Beyrek birinin ardından kovarak gitti. Kovarken bir yere geldi. Ne gördü? Sultanım gördü ki gök çayırın üzerine bir kırmızı otak dikilmiş. Yarabbi, bu otak kimin ola, dedi. Haberi yok ki alacağı ala gözlü kızın otağı olsa gerek. Bu otağın üzerine varmağa edeplendi. Ne olursa olsun hele ben avımı alayım, dedi. Otağın önüne erişip geldi, geyiği sinirledi. Baktı, gördü, bu otak

meğer Bay Bican kızı Banıçiçek otağıymış ki Beyrek'in beşik-kertme nişanlısı, adaklısı[1] idi.

- Bre dadılar, bu kavat-oğlu kavat, bize erlik mi gösterir, dedi. Varın bundan pay dileyin, görün ne der? derdi.

Kısırca yenge derler, bir hatun vardı. İleri çıktı, pay diledi :

- Hey bey yiğit, bize de bu geyikten pay ver, dedi.

Beyrek :

- Bre dadı, ben avcı değilim, bey oğlu beyim, hepsi size, dedi. Ama sormak ayıp olmasın, bu otak kimindir, dedi.

Kısırca Yenge :

- Bey yiğidim, bu otak Bay Bican kızı Banıçiçek'indir, dedi.

Bunun üzerine Beyrek'in kanı kaynadı, yap yap[2] geri döndü.

Kızlar geyiği kaldırdılar. Güzeller şahı Banıçiçek'in önüne getirdiler. Baktı, gördü ki bir sultan-beyendi semiz sığın geyiktir, Banıçiçek :

- Bre kızlar, bu yiğit ne yiğittir? dedi.

- Vallahi sultanım, bu yiğit yüzü peçeli yahşı yiğittir, bey oğlu bey imiş, dediler.

Banıçiçek :

- Hey, hey dadılar, babam ben seni yüzü-peçeli Beyrek'e vermişim, derdi. Olmaya ki bu ola. Bre çağırın gelsin, haberleşeyim, dedi.

(Banıçiçek Bamsı Beyrek'i yarışa çağırır ve kendine denk bir yiğit olduğunu anlar.)

---

1 Nişanlısı, sözlüğü

2 Yavaş yavaş

Kız :

- O kız öyle adam değildir ki sana görünsün, dedi. Ama ben Banıçiçek'in dadısıyım. Gel imdi bey yiğit, seninle ava çıkalım, eğer senin atın benim atımı geçerse onun binicisini de geçersin. Hem seninle ok atalım, beni geçersen onu da geçersin. Hem de seninle güreşelim, beni basarsan, onu da basarsın, dedi.

Beyrek :

- Hoş, öyle ise atlanın, dedi.

İkisi atlandılar, meydana çıktılar, at teptiler. Beyrek'in atı kızın atını geçti. Ok attılar, Beyrek kızın okunu yardı.[1]

Kız :

- Bre yiğit, benim atımı kimsenin geçtiği yok. Okumu kimsenin yardığı yok. Şimdi bey yiğit, gel, seninle güreş tutalım, dedi.

Hemen Beyrek attan indi. Kavraştılar, iki pehlevan olup birbirine sarmaştılar. Beyrek götürür, kızı yere vurmak ister; kız götürür, Beyrek'i yere vurmak ister. Beyrek bunaldı. Bu kıza basılacak olursam soylu Oğuz içinde başıma kakınç, yüzüme tokunç ederler, dedi. Gayrete geldi, kavradı kızın bağdamasını aldı.[2] Emceğinden tuttu, kız kocundu. Bu kez Beyrek kızın ince beline dolandı, bağdadı[3]; arkası üzerine yere vurdu.

Kız :

- Yiğit, Bey Bican kızı Banıçiçek benim, dedi.

Beyrek üç öptü, bir dişledi. "Düğün kutlu olsun, han kızı" dedi. Parmağında olan altın yüzüğünü çıkardı, kızın parmağına geçirdi. "Ortamızda bu nişan olsun, han kızı" dedi.

---

[1] Ok yarışında karşısındakinin okunu geçti.

[2] Kızın bacaklarını sardı.

[3] Armaya aldı, kızın bacağını kendi bacağıyla sardı.

(Beyrek babasına istediği kızı anlatır ve Dede Korkut'u kız istemeye gönderirler. Fakat Deli Karçar kızkardeşini isteyeni öldürürmüş. Dede Korkut ermiş bir kişi olduğundan Deli Karçar'ın deli gücünü buyruğu altına alır. Düğün hazırlıkları bitince düğün yapılır.)

Oğuz zamanında töre bu idi ki bir yiğit evlense ok atardı, ok nereye düşerse orada gerdek dikerdi. Beyrek Han da okunu attı, dibine gerdeğini dikti. Adaklısından ergenlik[1] bir kırmızı kaftan geldi. Beyrek kaftanı giydi..

(Fakat onlar uyurken, Bican'ın kızında gözü olan kâfir onları basar.)

Derin olsa batırır, kalabalık korkudur; at işler, er öğünür; yayan erin umudu olmaz. Otuz dokuz yiğidiyle Beyrek tutsak gitti. Tan geçti, gün doğdu. Beyrek'in atası, anası baktı, gördü ki gerdek görünmez olmuş, ah ettiler; yakalarını yırttılar; akılları başlarından gitti. Gördüler ki uçarda kuzgun kalmış; tazı dolaşmış, yurtta kalmış; gerdek paralanmış, yere düşmüş; nâyip şehit olmuş.

(Beyrek'in anası, babası, kardeşleri yas tutarlar.)

Beyrek'in yavuklusuna haber oldu; Banıçiçek karalar giydi, ak kaftanını çıkardı; güz elması gibi al yanağını yırttı; vay al duvağım iyesi, vay evim, başım umudu, vay şah yiğidim, vay şahbaz yiğidim! Doyunca yüzüne bakmadığım hânım yiğit! Nereye gittin beni yalnız koyup, canım yiğit!

Göz açıp gördüğüm,
Gönül ile sevdiğim,
Bir yasdıkta baş koduğum,
Yolunda öldüğüm, kurban olduğum!
Vay kazan Bey'in ınağı!

---

1 Gelinin hiç evlenmemiş güveğiye verdiği hediye.

Vay soylu Oğuzun İmrencesi Beyrek!
deyip zârı zârı ağladı.

(Herkes karalar giyer. Aradan onaltı yıl geçer. Banıçiçek'in kardeşi Deli Karçar, Beyrek'in sağ olsa bunca zamanda kendi veya haberi gelirdi der. Yalancı-oğlu Yalancuk, gidip onun haberini getirmeği teklif eder. Birkaç gün sonra döner ve vaktiyle Beyrek'in kendisine verdiği gömleği kana bulaşmış olarak getirir ve Beyrek'in öldürüldüğünü söyler. Böylece Banıçiçek'i yalancı-oğlu Yalancuk alacaktır.. Bay Büre Bey de bezirgânları çağırır ve Beyrek'in ölüsü, dirisi haberini getirmelerini ister. Kâfirler Beyrek'e kopuz çaldırırlarmış. Bezirgânları görüp tanıyınca, onlara evinden haber sorar.)

Alan alçak hava yerden gelen argış![1]
Bey babamın, kadın anamın savgatı[2] argış!
Ayağı uzun şahbaz ata binen argış!
Ünüm anla, sözüm dinle argış!
Soylu Oğuz içinde Ulaş-oğlu Salur Kazan'ı,
Sorar olsam, sağ mı argış?
Kıyan Selçük-oğlu Dili Dundar'ı,
Sorar olsam, sağ mı argış?
Karagüne-oğlu Karabudak'ı,
Sorar olsam, sağ mı argış?
Ak sakallı babamı, ak pürçekli anamı,
Sorar olsam, sağ mı argış?
Göz açıp gördüğüm, gönül verip sevdiğim,
Bay Bican kızı Banıçiçek evde mi,
Yoksa kimseye vardı mı argış?
Desene bana,
Kara başım kurban olsun, argış sana!

---

1 Kervan

2 Armağanı

dedi. Bezirgânlar da soy soyladı,
görelim hânım, ne soyladı?:
Sağ mısın, esen misin, canım Bamsı?
On altı yılın hasreti, canım Bamsı!
Soylu Oğuz içinde Kazan Bey'i sorar olsan,
Sağdır Bamsı;
Kıyan Selçük-oğlu Dili Dundar'ı sorar olsan,
Sağdır Bamsı;
Karagüne-oğlu Karabudak'ı sorar olsan,
Sağdır Bamsı;
O beyler, ak çıkardı, kara giydi,
Senin için Bamsı;
Ak sakallı babanı sorar olsan,
Sağdır Bamsı;
Ak çıkardılar, kara giydiler,
Senin için Bamsı;
Yedi kızkardaşını yedi yol ayırdında,
Ağlar gördüm Bamsı;
Güz elması gibi yanaklarını,
Yırtar gördüm, Bamsı;
Vardı, gelmez kardaş deye ağlar gördüm,
Zârılık eyler gördüm, Bamsı;
Göz açıp gördüğün,
Gönül verip sevdiğin,
Bay Bican kızı Banıçiçek,
Küçük düğününü eyledi,
Ulu düğününe gün kesti,
Yalancı-oğlu Yalancuk'a varır gördüm.
Han Beyrek!
Parasarın Bayburt Hisarından uçagör,
Apalaca gerdeğine gelegör,
Gelmez olsan Bay Bican kızı Banıçiçek'i,
Elinden aldırdın, belli bil!
dedi.

Beyrek kalktı, ağlaya ağlaya kırk yiğidinin yanına geldi, kaba sarığını götürdü yere çaldı.

Hey benim kırk yoldaşım,

Bilir misiniz neler olmuş?

(diyerek durumu anlatır. Kâfir beyinin Beyrek'i seven kızı, derdini öğrenir. Kız da Beyrek'i sevmektedir, kendisini sonra gelip kurtarmak ve eş alarak almak şartıyla kurtarmayı teklif eder. Beyrek bunu kabul eder. Kız bir ip ile Beyrek'i hisardan aşağı sallar. Beyrek inince Boz aygırını kendisini bekler bulur.)

Beyrek de burada Boz aygırı öğmüş, görelim hânım, nice öğmüş?:

Açık açık meydana benzer senin alıncığın!
İki şebçerağa[1] benzer senin gözceğizin!
İpeğe, ibrişime benzer senin yeleciğin!
İki ikiz kardaşa benzer senin kulacığın!
Eri muradına erdirir senin arkacığın!
At demem sana, kardaş derim,
Kardaşımdan yeğ!
Başım beraberi,
Başıma iş geldi yoldaş derim,
Yoldaşımdan yeğ!

dedi. At başını yukarı tuttu, bir kulağını kaldırdı, Beyrek'e geldi. Beyrek atın göğsünü kucakladı, iki gözlerinden öptü, sıçradı, bindi. Hisarın kapısına geldi. Otuz dokuz yoldaşını çağırıp kâfire ısmarladı.

(Kâfire otuz dokuz yoldaşını eksik bulursa, bire on öldüreceğini söyleyerek göz dağı verir ve yola düşer. Yolda düşüne gitmekte olan Ozan'a rastlar. Atını verir, ondan kopuzunu alır. Yola düşer, yolda çoban-

[1] Su sığırının kırd geceler otlamak için karaya çıktığı zaman yere koyup aydınlığında otladığı ışık veren bir masal taşı.

lara rastlar. Çobanlar Beyrek'e ağlamaktadırlar. Nihayet evine gelir. Pınardan su almaya gelen küçük kızkardaşını da ağlar görür. Ona derdini sorar. Kız cevap verir.)

Çalma ozan, deme ozan,
Karalıca ben kızın, nesine gerek ozan?
Karşı yatan karlı dağı sorar olsan,
Ağam Beyrek'in yaylasıydı,
Ağam Beyrek gideli yayladığım yok!
Sovuk sovuk suları sorar olsan,
Ağam Beyrek'in içitiydi,
Ağam Beyrek gideli içtiğim yok!
Tavla tavla şahbaz atları sorar olsan,
Ağam Beyrek'in binitiydi,
Ağam Beyrek gideli bindiğim yok!
Katar katar develeri sorar olsan,
Ağam Beyrek'in yükletiydi,
Ağam Beyrek gideli yüklediğim yok!
Ağıllarda akça koyunu sorar olsan,
Ağam Beyrek'in şöleniydi,
Ağam Beyrek gideli şölenim yok!
Karalı-göklü otağı sorar olsan,
Ağam Beyrek'indir,
Ağam Beyrek gideli göçtüğüm[1] yok!
dedi.

(Kız Beyrek'i görüp görmediğini Ozan'a sorar, sonra da ona düğüne gitmesini söyler. Beyrek sırayla büyük kardeşine de gider, onlar Ozan'ı yedirirler, bir de Beyrek'in kaftanını verirler. O kaftanın içinde Ozan'ı Beyrek'e benzetirler. Beyrek kaftanının kendisini ele verdiğini düşünerek kaftanı atar ve gider. Düğüne gider. Beyrek orada ok atanları görür. Eski

1 Varıp geldiğim, gidip geldiğim.

dostlarına "elin var olsun" der, Yalancı-oğlu Yalancuk attıkça "elin kurusun, parmakların çürüsün, hey domuz oğlu domuz der". Yalancı-oğlu Yalancuk öfkelenir. Benim okumu sen at der, Beyrek Yalancuk'un yayını çekince kabzasından yay iki parça olur. Yalancı-oğlu Yalancuk Beyrek'in yayını getirtir. Beyrek yayını da över ve yüzüğüne nişan alarak yüzüğü vurur, paralar. Kazan Han Deli Ozan'ı çağırır. Dile benden ne dilersin der. Beyrek şölen yemeğinin yanına gitmek ister ve karnını doyurduktan sonra bütün kazanları devirir, aşları döker. Sonra da kızların yanına gitmek ister. Orada da herkesi döver söver, nihayet hatunlarının yanına gelir oturur. Bu "Kazan Bey'in hatunu boyu-uzun Burla Hatun'u" kızdırsa da kocasının emrine uyarak Deli Ozan'a sataşmaz. Deli Ozan gelinin oynamasını ister. Önce Kısırca Yenge kalkıp oynar, Banıçiçek'in arkadaşları oynar, fakat Deli Ozan'ı kandıramazlar. O hepsinin özelliklerini bilir. Nihayet Banıçiçek kırmızı kaftanını giyip çıkar. Beyrek onun parmağında altın yüzüğü görünce, kendini ona tanıtır. Banıçiçek Beyrek'in anasına babasına müjde götürür. Yalancı-oğlu Yalancuk korkup kaçsa da yakalanıp cezalandırılır. Kazan Bey adamlarını toplar kâfirlerle savaşır. Beyrek yiğitlerini kurtarır. Melik'in kızını alır getirir.)

Bu kırk yiğidin birkaçına Han Kazan, birkaçına Bayındır Han kızlar verdiler. Beyrek de yedi kızkardaşını yedi yiğide verdi. Kırk yerde otak dikti. Otuz dokuz kız talihli talihine birer ok attı. Otuz dokuz yiğit okunun ardında gitti, kırk gün kırk gece toy, düğün ettiler. Beyrek yiğitleriyle murat verdi, murat aldı.

Dedem Korkut geldi, kopuz çaldı, şadılık eyledi. Boy boyladı, soy soyladı. Gazi erenlerin başına ne geldiğini söyledi. Bu Oğuzname Beyrek'in olsun, dedi. Ne dedi?:

Hani öğdüğüm bey erenler?
Dünya benim deyenler?
Ecel aldı, yer gizledi,
Fani dünya kime kaldı?
Gelimli, gidimli dünya,
Sonucu ölümlü dünya!

Yom veriyim hânım : Yerli karadağların yıkılmasın! Gölgelice kaba ağacın kesilmesin! Ak sakallı baban yeri uçmak olsun! Ak pürçekli anan yeri cennet olsun! Oğul ile kardaştan ayırmasın! Son vaktında arı imandan, Kurandan ayırmasın! Âmin deyenler, Tanrının yüzünü görsün! Derlesin toplasın, günahlarınızı adı görklü Muhammet Mustafa yüzü suyuna bağışlasın!

Kalbi aşk ateşiyle yanan Mirza Bey, bir gün tebdil hava için Sofi ile beraber, babasından izin alıp, Zenki'ye varmışlardı. Orada Keşiş'e misafir oldular. Çok izzet ve ikram gördüler. Artık Mirza bey her zaman o tarafa ava gitmeye başlamıştı. Bir gün yine Sofi ile beraber kolunda şâhini olduğu hâlde, Mirza bey ava çıkmıştı. Güzel bir av kuşuna rastladı. Padişahın oğlu, şahini salıverdi. Şahin, kuşu sürüp bir bahçeye indirdi. Bunu gören Mirza bey de, derhal atından yere atladı. Hayvanını arkadaşı Sofi'ye vererek:

- Sofi kardeş, sen şu hayvanı tut, ben şahinimi indiği şu bahçe içinde arayayım, dedi ve doğruca bahçeye koştu. Kapıdan içeriye girdi. Şahinini ararken birden bire gözünü kamaştıran bir köşk ile karşılaştı. Güllerin, sümbüllerin, yaseminlerin arasında kurulmuş olan bu muhteşem köşkün pencerelerine baktığı zaman, olduğu yerde donup kalmıştı. Aklını kaybetmekten kendini güç alıkoydu. Çünkü tam karşısına düşen köşkün pencerelerinde ay parçası gibi bir kız oturmuş gergef dokuyordu. Şahin de onun işlediği gergefin üzerine konmuş, bir çarkı felek gibi dönüyordu. Padişahın oğlu, bir an genç kıza bakabilmişti. Bu anda aklı başından gitti. Ona rüyasında aşkın şerbetini veren dilberin bu olduğunu anlamıştı. Ona doğru ilerledi ve :

Başı yaslık göre mi,
Gözü dilber görenin?
Gözüne uyku gire mi,
Zülfüne berdar olanın?...

Mirza bunları söylerken, genç kıza da yaklaşmıştı. Onu kollarından yakaladı. Kendisine doğru çekti. Gözlerinden derin bir hisle öptü ve :

- Ey güzel, sen hangi bahçenin sümbülüsün? Dedikte kız :

- Babam Isfahan şahının sabık hazinedarı Keşiştir. Kerem eyle... görmesin... beni salıver gideyim, dedi. Yalvardı.

Delikanlı dahi :

- Aslı nedir, salıvereyim?

Kız dahi gine :

- Kerem eyle, dedi, yalvardı.

Bey dahi :

- Aslı nedir? derken birden bire aklına geldi ve genç güzel kıza şöyle hitap etti :

- Seni bırakırım, amma bir şartım var. Benim adım : "Kerem", senin de : "Aslı" olacak ve bundan böyle birbirimizi bu isimlerle çağıracağız.

Bunun üzerine, güzel Keşiş kızı, Kerem'in ateş ve aşk dolu gözlerine bakarak tekrarladı :

- Peki kabul ediyorum. Bundan sonra benim adım: "Aslı", senin ise : "Kerem" olsun.

Böylece kendi kendilerine isimlerini koydular. Bu zaman içinde genç kızın gönlü de alev alev yanmağa başlamıştı. Gayri ihtiyarî, dudaklarından şu beyitler döküldü :

Aldı Aslı

Ne gezersin melûl bu yerde?
Aman Kerem beni rüsvay eyleme!...
Beni sana Kısmet etmiş Yaradan,
Aman kerem beni rüsvay eyleme!...

***

Hiç olur mu buralarda öyle iş,
Keşiş babam duyar ederse teftiş...

Durmadan gel, öp yüzünden kalk sıvış,
Aman Kerem beni rüsvay eyleme!...

***

Doyamadım tatlı tatlı dilinden
Gönlümü aşk bürüdü korkmam ölümden...
Sarılasın ince meyam belimden
Aman Kerem beni rüsvay eyleme!...

***

Ağa kerem paşa kerem han kerem...
Ateş kerem tutuş kerem yan kerem...
Aslı olsun sana kurban can kerem,
Aman Kerem beni rüsvay eyleme!...

(Kerem, Aslı'dan ayrıldıktan sonra yıkılır; derdini soran babasına şöyle seslenir.)

Aldı Kerem

Keşiş bahçesinde bir güzel gördüm,
Aklımı başımdan aldı ne çâre?
Taramış zülfünü, dökmüş yüzüne,
Serimi sevdâya saldı ne çâre?

***

Ben de bildim bu kız keşiş kızıdır,
Seherde göğe çıkmış tan yıldızıdır.
Darılmış o güzel, bana küsmüştür,
Hâlimden bilmezsin amma ne çâre?

***

Hasretlik çekerim şimdi atalar,
Bülbül gibi dalında kurar yuvalar.
Dört bir yanın dilberine baksalar
Bir benzerin bulamazlar ne çâre?

***

Bir kerre sormazsın nedir ahvâlim,
Asla rahm etmedi o lebi lâlim.
Aşk oduna yaktı beni o zâlim,
Ateşi serimde kaldı ne çâre?

***

Dertli Kerem eder firkatim kati,
Keskindir kılıcı, yürüktür atı.
Ol İsevî ben Muhammet ümmeti,
Hak dinine dönmez ise ne çâre?

Deyip kesti.

Kerem bunları söyledikten sonra sustu Babası :

- Oğlum, dedi. Gerçi türkün bana bazı şeyler anlattıysa da, asıl hakikatin ne olduğunu, ben anlayamadım.

Bunun üzerine Kerem yerinden kalktı. Bir tek kelime bile söylemedi. Boynunu bükerek odadan çıktı. Onun bu hâli, padişahı fena hâlde düşünceye saldı. Bir müddet merak ve ıstırap içinde çırpınan şah, nihayet oğlunun derdini anlamak için, elinden gelen bütün çarelere baş vurdu. Fakat gine muvaffak olamadı.

.....

"Babam ne zaman Aslı'yı alıp getirecek?" diye kıvrandı. Tahammülü bitmiş olan Kerem, karar verdi. Vaziyeti babasından soracaktı. Sazını alıp pederinin huzuruna vardı ve :

- Baba, dedi. Ben derdimi dille değil, sazımın telleri ile anlatacağım. Bunları söyledikten sonra başladı:

Aldı Kerem

Aştı gitti karlı dağın ardına,
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.
Hey ağalar dayanamam derdine,
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.

***

Yüce dağlar başı bana yurt olur,
Dağ başına arslan, tilki, kurt olur,
Bu ayrılık bize yavuz dert olur,
Sevdiğim aklıma düştü ağlarım.

***

Yüce dağ başında ötüşür kuşlar,
Merâlin uçuşun kimler görmüşler?
Derdimi anlamaz bunda keşisler,
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.

***

Ey ağalar duyun sözüm ezeli,
Güz geldikçe bağlar döker gazeli,
Bizi anlamaz bu yerlerin güzeli,
Sevdiğim aklıma düştü ağlarım.

***

Dertli Kerem der bu derdim bitmez
Yârimin sevdası serimden gitmez.
Yüz bin öğüt versen biri kâr etmez,
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.

Deyip kesti

Kerem'in bu acıklı dert yanışı, babasını mükedder etmişti :

- Oğlum, dedi. Ben Keşiş'e beş ay müddet verdim. Şimdi vakit tamam oldu. Artık düğün hazırlıklarına başlayabiliriz.

Diğer taraftan, Keşiş padişahın yanından ayrıldıktan sonra, doğruca karısının yanına gelmişti. Ona padişahın teklifini anlatmış ve demişti ki :

- Ben sana demedim mi, bu kız bizim başımıza bir çok işler açacak? Ahmet Mirza Bey buraya av için geldiği zaman, kızı köşkte görmüş. Giderek babasına söylemiş. İşte padişah da şimdi kızı benden istiyor. Ben de ondan beş ay kadar bir müsaade aldım. Şimdi ne yapacağız? dedikte karısı :

- Sen hiç merak etme!. Kızı alır, savuşuruz.

Onun bu fikrine derhal Keşiş de iştirak etmişti. Bir gece yarısı kıymetli eşyalarını toplayıp atlara binerek Zengi'den savuştular.

Bu olanlardan padişahın hiç haberi yoktu. O, düğün hazırlıklarını bitirip, bütün bir kafileyi yola çıkardı. Zengi'ye gelin almağa geliyorlardı. Köye yaklaşıldığı zaman, kafilenin en önünde giden Kerem, Zengi'ye daha evvel varmak için, atını sürdü, fakat Zengi'ye yaklaştığı zaman gördü ki, bütün köy kalkı grup grup hicret ediyor. Hayretinden dona kaldı. Yanından geçen bir kaç ihtiyar çevirdi, onlara sordu :

- Niçin köyünüzü bırakıp gidersiniz?.

Onlardan en yaşlısı cevap verdi :

- Burada çok âlim bir Keşiş vardı. O gece yarısı ani olarak, kızını ve karısını alarak köyden kaçtı. Bundan dolayı bizler de korktuk. "Acaba bu köye bir âfet mi inecek?" diye hicret ediyoruz.

İhtiyar sözlerini bitirdiği zaman, Kerem'in gözlerinden yağmur gibi göz yaşı dökülmeğe başlamıştı. Kızını alarak Keşiş'in kaçtığını derin bir acı ile öğrenen Kerem :

- Hüda o Keşiş'in iki gözünü de kör etsin!. dedi ve sazını bağrına basarak şunları söylemeğe başladı :

Aldı Kerem

Han Aslım Zengi'den firar eylemiş,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.
Bile gitmiş atasıyle anası,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.

***

İsfahan beyleri kalktılar toya,
Zenginin halkı da dayandı Hoy'a.
Has gümüşten olsa bir akça maya,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.

***

Uzak gitmiş gençleriyle eşkini,
Sona kalmış ihtiyarı düşkünü,
Ne kaçarsın hey Tanrı'nın şaşkını,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.

***

Dertli Kerem bu aşk ile pişmiştir,
Sevda için canından da geçmiştir.
Aslı, Keşiş Hoy üstüne gitmiştir,
Yol vermeyin başı dumanlı dağlar.

Deyip kesti

Ahmet Hikmet MÜFTÜOĞLU (1870-1927)

ALTIN ORDU

Atlar kişner, kağnılar gıcırdar. Oklar, kargılar şakırdar. Yiğitler, delikanlılar bağırır. Öküzler böğürür. Köpekler havlar... Kar yağar, rüzgâr savurur; tipi etrafı sarmış, göz gözü görmez... Koşan, düşen, bağrışan, gülüşen; kadın, erkek, genç, ihtiyar birbirine girmiş. Telaş, çığlık yeri göğü çınlatıyor.

Ordu, ordu; cihan, cihan insan kümeleri yekdiğerini itip kakıyor; birbirine girip çıkıyordu. Gök kubbesi yaratılalı böyle bir kargaşalık, böyle bir mahşer görülmemişti.

Gel! Git! Dur! Tut! As! Kes! Bak! Yak! Yık! Sür! gibi bir heceli sert, korkunç, kat'î emirler havada gürlüyor..

Her kafilenin önünde iri inekler, öküzler; yüklü kısraklar, taylar; sevimli kuzular, köpekler.. Onların arkasında kızlar, çocuklar; daha sonra yanlarında yayları, bellerinde okları, ellerinde kamçıları kısa boylu, hırçın, çevik atlarına binmiş yiğitler terkilerine kadınlarını, gönüldaşlarını almışlar seğirtip, haykırıyorlardı... Bu hengâmenin karşısında uçmasını şaşıran karları herc ü merç ediyorlar, uzaklarda uçuşan, kaçışan, seğirten iri kuşları, beyaz ayıları, aç kurtları ürkütüyorlardı.

Başında samur kalpağı, sırtında kurt postundan gocuğu, elinde parlayan altın kargısı olduğu hâlde iri, gürbüz bir ata binmiş, iri gürbüz pala bıyıklı bir suvarinin birdenbire görünüşü, bütün bu karışıklıkları, bu kargaşalıkları, bu çığlıkları, bu hariltıları birden susturdu : İnsanlar susar, atlar susar, rüzgârlar susar,

dünya susardı!. Ve onun bir tek "dur!" diye gürlemesi bütün bu akan, köpüren canlı denizi dimdik durdururdu : İnsanlar durur, atlar durur, rüzgârlar durur, dünya dururdu!. O zaman tekmil dudaklarda korkunç ve mukaddes iki kelime titrerdi : Ay Han!..

Bu bir tufan, bir kıyamet, bir mahşerdi. Ta Tibet çöllerinden, Kara Hıtay vadilerinden, Karakurum bozkırlarından, Kıpçak deştlerinden akın akın toplanan bu adam tufanı dalgalana dalgalana ilerliyordu. Rast geldiği engelleri kırıp eziyordu.

Günler, geceler, haftalar, aylar geçti. Nuh tufanı gibi dünyanın deveranını, tarihini değiştirecek olan bu ikinci tufan bir "Türk tufanı" idi. Bu tufanın her damlasında beşeriyetin nesl-i âtisi için bir baba hüviyeti saklı idi... Bu tufan Avrupa'nın o zaman için, yıpranmış, paslanmış çehresini yıkayacak, bu tufan ruhlara cila, gönüllere muhabbet, adalâta kuvvet verecek. Çelimsiz kadınlardan gürbüz çocuklar peyda edecekti. Bu Altın Ordu'da milyonlarca ikinci hazret-i Adem, milyonlarca ikinci Ebülbeşer cevheri vardı.

Bu Türk tufanı, bu feyz tufanı, beşeriyetin tekemmülü için bir hâlet-i tabiiyye, bir rahmet idi. Bu sevk-i tabiî, bir azm-i kavî ile gittikçe köpürüyor, gittikçe yayılıyor, gittikçe büyüyordu; önüne gelen ormanların koca koca ağaçları, çayırların mini mini çemenleri gibi atların ayakları altında eziliyor, arkada bir yeşil ot bile görünmez oluyordu... Denizlere benzeyen büyük nehirler, bunların önünde yılanvarî kıvrılarak yataklarından çıkıyor ve istikametlerini değiştiriyor, çağlayanlarında bir damla nem bile ışıldamaz hâle geliyordu... Dağlar bu tufana geçit vermek için ya, aşına aşına yarılıyor, ya ezile ezile

gömülüyordu. Bu suretle, bitmez tükenmez ordu halkı, kara, kızıl, ak, batak kumlardan geçtiler, dağ, yar, dere, tepe ormanlardan aştılar; çamurlara bulandılar, çığlarla yuvarlandılar... Yolda babalar, boğalar öldü, çocuklar, danalar doğdu; analar, kısraklar düştü; kızlar, taylar büyüdü.. Düşen düştü; ölen öldü! Denizden bir damla eksilmiş gibi tufan yine kabardı, yine ilerledi...

Bir sonbahar sabahı idi. Ta Çin hududundan Baykal gölüne kadar şimalî ve cenubî kıtalardaki halk, ağaçların kovuklarında, dağların oyuklarında, kulübelerde, çadırlarda barınan insanlar uyanmağa, izbelerin önündeki kısraklardan, kımız yapmak için, kadınlar, süt sağmağa başlamışlardı. Bu sırada idi ki tanyerinden yağız parlak bir bulut koparak ta semt-i re'se geldi ve orada nurdan büyük bir insan şekli aldı. Artık atları tımar etmek, davarları gütmek için gözlerini uğuştura uğuştura dışarıya çıkanlar göğün gürlemesini işitince, bulutun sıyrılıp başlarının tepesine geldiğini görünce yerlere kapandılar. Dünyayı sarsan bir heybetli ses duydular. Bu nida üç defa tekerrür etti! "Göç! Göç! Göç!..." Ve bütün bir kıt'a ahalisinin kulaklarında bu ihtar çınladı.

Neden sonra birbirlerine soruyorlardı : Gökten inen bu emri kim verdi! Nereye göçeceğiz?

Bu nida aylarca devam etti. Her hafta cuma sabahı tan yerinden sıyrılan bir bulut göğün ortasına gelir, nurdan insan şekline girer, üç defa "Göç! Göç!Göç!..." diye gürlerdi...

Şimdi her ağulun ululuları, başbuğları buluşmuşlar, bir kurultay kurmuşlardı. "Evet bu ihtar Tanrı'dan geliyordu. Zaten bozkırlar senenin sekiz ayı karlar, buzlar altında kalmıyor mu? Onlara

çiçek yüzü, yeşillik rengi gösteriyor mu? Onların bahçeleri gök, çiçekleri yıldızlar olmuyor mu? Lâkin bu yetişir mi? Buralarda yer pek, gök ırak tır. Tanrı'nın bu emri belki onları kurtarmak içindi. Fakat ne tarafa göçeceklerdi. Türklerin bir küçük kısmı güneşin doğduğu tarafa doğru yürüyüp, Altın dağlarının tepelerine atlarını sürüp, uzaktan gördükleri Çin ülkelerini benimseyip, "Burası bizim olacaktır" diyip ilerlemediler mi? Oraları zapt etmediler mi? Topraklara renk, vücutlara can veren büyük mabud güneşin izini gütmek, onun arkasından gitmek tabiî bir ihtiyaç değil miydi? Kendileri için doğudan batıya parlak bir yolu mevcudâtı kımıldatan güneş çizmemiş miydi?"

Az zaman içinde, bu büyük kıt'ada, büyük bir hareket görüldü. "Güneşin arkasından; batıya! batıya!" havadisi tekmil Asya'ya yayıldı.

Bu karar üzerine ağullar, uluslar dolusu; çöller, dağlar dolusu milyonlarca Türkler birden kımıldandılar; çadırlarıyla kızları, kızanlarıyla; davarlarıyla harekete geldiler... Darı, yulaf soyundan aşlıklar, kısrak sütünden mayalı, köpüklü kımızlar hazırlandı, kurt, koyun, sincap, tilki, ayı derilerinden kürkler dikildi. Ağul ağul yola çıkıldı Ve:

Tanrının sözüyle,
Güneşin iziyle,
Batıya yollanın!
Batıya yollanın!

şarkısı söylenerek, kona göçe, ağır ağır akmağa, ilerlemeğe başlandı.

Türklerin ilk hanı olan Kara Han ölmüş ve onun yerine ihtiyar, Oğuz Han geçmişti. Fakat Oğuz Han ihtiyardı. Onun göçmeğe takatı yoktu. O buralarda

koca başılarla, kart ninelerle kalacak ve "Varan gelmez!" diyarına yalnız yiğit erler ve körpe kadınlar gideceklerdi. Bunların başına Oğuz'un altı oğlu : Gün Han, Ay Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han, Deniz Han geçecekler ve yollarda tesadüf ettikleri Gol, Moğol, Tatar, Macar, Bulgar, Kalaç, Kırgız, Tonguz, Başkır, Uygur, Yakut, Sart, Tacik, Tarançı, Buryat, Özbek, Türkmen, Peçenek, Hun kardaşlarını hanlarıyla, beyleriyle, ağalarıyla, hünkârlarıyla beraber alacaklardı. Bu suretle Oğuz Han'la beraber atalar, analar bozkırlarda, yurtlarında kaldılar. Ağalar, gençler yola düzüldüler.

Türklere göre Ademoğlu dam gölgesinde doğar, gök altında ölürdü... Bir kimsenin değeri ilk zoruyla, ikinci silâhıyla belli olurdu.

Türkler babalarından, ninelerinden ziyade ulularını sayarlar, severlerdi. Altın Ordu'da kanun, yasak iki kelimeden ibaret idi :

Sıra, saygı.

Herkes sırasını, haddini, mevkiini bilecek, herkes büyüğünü tanıyacak, sayacak... İşte o kadar.. Bu iki kelimecik milyonlarca halkı idareye kâfi idi : Sıra, saygı.

Altın Ordu'nun göçmesi yıllar sürdü. Her başbuğ ağulunu arkasına almış yasağını dinletiyor. İstikbal hakkında umutlar besliyordu. Hanlardan kimi İran'ın hazinelerine, baygın bakışlı, kumral saçlı dilberlerine, kimi Arabın saltanatına, iri gözlü, uzun kirpikli mahbubelerine; kimi garbın eğlencelerine, ak tenli, ince belli güzellerine kavuşmak istiyor. Kullarına o yolda öğütler veriyordu.

Yolda hanlardan bir kısmı ecelleriyle ölüyor. Dağ Han'ın yerine Altın Han, Deniz Han'ın yerine Kaya Han[1] geçiyordu.

Karanlık, yağmurlu, fırtınalı bir gece Ural dağları eteklerinde Ay Han ve Yıldız Han maiyetindeki ağulların yoldaşları yollarını kaybettiler. Şarka doğru giderken cenuba Kuzgun denizi sahiline geldiler. Ve gölün kıyısını tutarak Türkistan'a doğru indiler.

Artık Altın Ordu'dan ayrılmışlardı.

Buralarda çata çarpışa; saldıra döğüşe etrafı kapladılar...: Hindistan'a döndüler. İran'a girdiler, Kafkasya'ya çıktılar, Irak tarafına, Arabistan'a yayıldılar. Âmir oldular. Emrettiler.. Rast geldikleri boyunları eğdiler.. kolları büktüler.. durmuş yürekleri çarptırdılar.. soğumuş kanları kızdırdılar.. bükülmüş belleri doğrultular. İnsanlara büyüklük nedir, anlattılar... Şan nedir? Tattırdılar.. Hayat nedir? Öğrettiler.

Diğer taraftan Altın Ordu durmayıp ilerliyordu. Rusya'nın cenubunu, şimalini, Kırım'ı Finlandiya'yı, Laponya'yı kaplıyordu. Gün Han kumandasında bir kısım Bulgarlar ayrıldılar. Dobruca ovasından aşağı Balkan dağlarının eteklerine sarıldılar. Koyunlarını saldılar. Buralarda kaldılar.

Çelik Han kumandasındaki Macarlar, Hunlar Karpat tepelerinin etrafında durdular. İlk yurtlarında bozkırlarda pek az gördükleri bu yeşil yaylaları, bu ak dereleri sevdiler. Çadırlarını kurdular. Atlarını ürettiler.

---

1 Anlı Türklerinin mensup oldukları kabile Kaya Handır. Kayı Han sehven kullanılmıştır. A.H.

Ordunun son kısmı Cermanya, Gol ülkelerine kadar sokuldular. Ruhlarından, ateşlerinden, kuvvetlerinden oralardaki kansız, cansız insanlara ruh, ateş, kuvvet aşıladılar ve böylece bugünkü canlı, ateşli, kuvvetli insaniyet meydana çıktı. Meydana çıktı, fakat bunlar da kardeş olduklarını unutuverdiler. O hâlde ki yekdiğerine saldırmağa, birbirinin vücudunu dünyadan kaldırmağa başladılar..

Acaba bunlar bir gün olup da damarlarında hâlâ, kımız ile beslenen atalarının kanı mevcut olduğunu ve dedelerinin torunları hâlâ Türkistan ovalarında, Sibirya çöllerinde, Ural eteklerinde sefil ve kimsesiz süründüklerini anlamayacaklar mı? Anlaşamayacaklar mı? Yoksa gafil, cahil birbirini yiyip gidecekler mi?..

Ömer SEYFETTİN (1884 - 1920)

"KIZILELMA" NERESİ?

"... Heman göstersünler. Dalkılıç olur, düşmanı harab iderüz ve kralın tâcc ü tahtını başına geçürüp Kızılelma'ya dek giderüz..."

Koca Sekbanbaşı

- Kızılelma'ya...
- Kızılelma'ya...
- Kızılelma'yacak gideceğiz!

.....

Zamanın Süleyman'ı, ansızın... kükremiş bir tufan hâlinde akseden bu naraları duydu. Otağında yalnızdı. Yarım saat evvel dağılan divanın cenk için gösterdiği kahraman arzuyu düşünüyordu. Bugün, yalnız vezirleri değil, kazaskerleri, defterdarları, nişancıları, "ağa, kethüda, serdar, yayabaşı, bölükbaşı, vekilharç" gibi yeniçeri zabitlerini, hatta, solakları bile çağırmış, hepsini huzurunda toplamıştı. Hepsi "... Kafdağı'na kadar arkandan gelmeğe hazırız, padişahım!" diye ayaklarına kapanmışlar, gözlerinden sevinç yaşları dökmüşlerdi. İşte şimdi "sefer kararı" ordu içinde yayılmış olacaktı. Otağın biraz uzağında... küçük meşe ormanının nihayetindeki mahşerde, deminki divanın sevinci, büyük bir heyecan ummanı gibi kaynıyor, kabarıyor, bu ummanın görünmez, işitilir dalgaları, yakın ufukların bulutlu sahillerine değil, sanki bütün cihanın takına çarpıyordu :

- Kızılelma'ya...

- Kızılelma'yacak...

.....

Padişah, tahtından yavaşça ayağa kalktı. Sağ elini altın koltuğa dayadı. Gökten inen, manası anlaşılmaz bir sese kulak verir gibi başını büktü. Ordunun velvelesini dikkatle dinledi. "Kızılelma, Kızılelma..." Bu ismi şehzadeliğinden beri binlerce defa duymuştu. Sonra tekrar tahta oturdu. Gözlerinin üstüne kadar eğilmiş yusufiye'sini geri itti. Gayet çıkık, geniş alnını, esmer uzun parmaklarıyla tuttu. Düşündü. Düşündü.

- Kızılelma neresi?

Diye mırıldandı. Şarkta olsun, garpta olsun, sefere çıkarken galeyana gelen asker hep "Kızılelma'ya..." diye bağrışıyordu. Bu narayı yeniçeri kışlalarında, sipahi ocaklarında, geçit resimlerinde, hatta İstanbul'da, sarayın iç bahçesinde bile duymuştu. Kızılelma neresiydi? Üvez rengi sırmalı perdenin arkasında nöbet bekleyen Mahmut'u çağırdı :

- Sadrazama söyle, vezirlerle beylerbeylerini, kazaskerleri toplasın. Hemen karşıma gelsin! Dedi.

*

**

Yarım saat evvelki büyük divandan çıkan vezirler, niçin yine huzura çağrıldıklarını ürkek bir ıztırap ile merak ediyorlardı. Ahmet Paşa'yla Hadım Ali Paşa'nın arkasından kazaskerler, Sokullu Mehmet Paşa, Haydar Paşa, Ayas Paşa, İskender Paşa, gözleri yerlerde, otağa girdiler. Birer birer tahtın saçağını öpüp el bağladılar. Padişah beyaz tülbent sarılı, çifte tuğlu yusufiyesini yine çok öne eğmişti. Kaşları hiç görünmüyordu, yüzü her vakitkinden daha ziyade sertti. İnce murassa direkler üstünde ku-

rulmuş donuk zümrütten bir kubbeyi andıran loş sükûnunu:

- "Kızılelma" neresi? İçinizde bilen var mı?

Suali bozdu.

- !

- ?

- !...

- ?...

Kimse cevap veremedi. Herkes önüne bakıyordu.

Padişah :

- Bunu sormak için sizi çağırdım, dedi, otağımızın etrafında daima bu narayı işitiriz. İşte bakınız. Yine "Kızılelma'ya, Kızılelma'ya..." diye bağrışıyorlar... Burası neresidir?.. Binlerce defa ismini işittiğim bu memleketin neresi olduğunu öğrenmek isterim.

Tamışvar fatihi Ahmet Paşa kekeledi :

- "Viyana" olsa gerek, padişahım...

Padişah, öteki vezirlere döndü :

- Öyle mi?

- .....

- .....

- .....

- .....

- .....

Ne "evet", ne "hayır" diyebiliyorlar, önlerine bakıyorlardı. Padişah, orduya getirdiği "kaplan postlu, kurt taçlı, çekirdek mahmuzlu, tekne kalkanlı, tepeden tırnağa kadar demire gark olmuş, elleri kostaniçeli, ak kızıl bayraklı", emsali görülmemiş mükemmel alayı ile iki gün evvel teveccühünü kazanan Rumeli Beylerbeyi'ne sordu :

- Sokullu! Sen söyle, Kızılelma neresidir?

- "Roma" olsa gerek, padişahım!

- Ne biliyorsun?

- Öyle sanırım.

- Sanmak bilmek değildir...

.....

Padişah, sırasıyla âlim kazaskerlere de sordu. Kızılelma için kimi "Çin", kimi "Maçin" diyordu. Ayas Paşa :

- "Hint"tir.

Haydar Paşa :

- "Sint"tir!

İskender Paşa :

- Kafdağı'nın arkası olsa gerektir.

Dedi. Büyük padişah, anlamak istediği şeyi kimsenin bilmediğini görünce, canı daha beter sıkıldı. Tahtın koltuklarını asabiyetle tuttu. Âdeti olmayan bir hiddetle kazaskerlere döndü. Acı acı gülümsedi :

- Yazık sizin ilminize!

- .....

.....

"Her şeyi biliyoruz!" sanan bu "horasanî" kavuklu başlar uğradıkları hakaretin altında hafifçe sallandılar. Onlar, her şeyi kabul edebilirlerdi. Lâkin cahilliği? Asla... Ortalarından, kara sakallı, bastıbacak, şişman bir fakih, bir adım ilerledi. Bu hem en âlimleri, hem en cesurlarıydı :

- Padişahım! dedi, bu "Kızılelma", halk kullarının uydurduğu bir efsanedir. Ne aslı vardır, ne faslı... Bir hakikat değildir ki, biz bilelim. Halk ise, padişahım, bilmez söyler.

Zamanın hakîm Süleyman'ı altın koltuğa dayalı elini kaldırdı :

- "Halkın dediği! Hakk'ın dediği!"

Bodur kadı, bu sözden bir şey anlamadı. Padişah devam etti.

- Bu bir hakikattir! Mademki halk söylüyor; halktan gelen ses, Hakk'ın sesidir! Ona efsane denmez. Mutlaka bir aslı vardır. Fakat siz bilmiyorsunuz...

- Ne şer'de, ne ilimde böyle bir isim yoktur ki, müsemması olsun...

- Ne şer'de ne ilimde böyle bir isim yok diyorsun...

- Evet padişahım.

- Lâkin örfte yok mu?

- .....

Fakih düşündü. Önüne baktı. "Yok!" diyecekti. Fakat, işte sefer eğlentisi yapmaya başlayan büyük ordunun velvelesi içinde "Kızılelma'ya" naraları birbiri arkasına çakan şimşekler gibi gürlüyordu. Asker yalnız sefere gideceği, muharebeye gireceği zaman değil, hattâ şımardığı, isyan ettiği vakitlerde bile bu narayı savurmuyor muydu? Bu daima taşan, kabaran, coşan bir kuvvetin ne olduğu bilinmeyen bir gayesi idi. Daha medresede minimini bir çömezken sipahi, yeniçeri bölüklerinin bu narayı bastıklarını işitirdi. bunu iyice hatırlıyordu. Ama, aslının ne olduğunu merak edip öğrenmemiş, okuduğu metinlerde bu isme dair bir şeye rast gelmemişti. Yutkundu. Önünde bağlı duran ellerini sıktı. Artık "Kızılelma örfte yoktur" diyemezdi. Çünkü... işte... duruyordu!

- Var padişahım.

Dedi.

- Öyleyse "müsemması" da var.

- .....

Fakih sustu. Kızardı. Bir adım geriledi. Yine önüne baktı. "Örf"ün hakikatini şeriat de tasdik etmiyor muydu? Padişah, bunu bilen fazıllardandı.

Karşısında safsataya imkân yoktu. Öbür kazaskerler arkadaşlarının mağlûbiyetine bakarak, ağız aramadıklarına için için seviniyorlar, "Sükût sözden hayırlıdır!" hikmetini hatırlıyorlardı. Padişah yine acı acı güldü :

- Dünya ne tuhaftır! dedi. Siz işte bu halkın başlarısınız. Bu halkı idare edersiniz. Halbuki onun istediği şeyin ne olduğunu bilmezsiniz...

- !...

- .....

- .....

.....

Lâkin hakîm padişah, kahraman, ârif, fazıl, şair olduğu kadar da insaflıydı! Her şeyi evvelâ kendi nefsinde muhakeme eder; her hükmü, her kararı vermezden evvel bir kere kendi vicdanından geçirirdi. Huzurundaki kulları sualine bir cevap bulamamaktan kıvranırlarken, o da sıkıldı. "Derunî lisanla" kendi kendine sordu :

- Ey Süleyman! Bunlara sorduğun şeyin ne olduğunu acaba kendin bilir misin?

- Bilmem ama...

- Ama?

- ... Sezerim!

Azıcık ferahladı. Sezdiğini düşünmeğe başladı. Bu, tabiatın, ilmin, irfanın ötesinde bir hakikatti. Evet, işte "Kızılelma", ne olduğunu sanki biliyor, fakat söyleyemiyordu. Halbuki bu vezirler, kazaskerler, beylerbeyleri... Hayır, hiçbir şey sezmiyorlardı. Birisinin lâfı ötekininkine uymuyordu. Kimi Çin, kimi Hint, kimi Sint, kimi Viyana, kimi Roma diyordu. Kızılelma bunların hiçbiri değildi! İçinden :

- Belki hepsinden daha kıymetli bir yer!

Dedi. Sonra utançlarından kızaran kullarına sordu:

- Kızılelma'nın neresi olduğunu kimden öğrenebiliriz?

.....

Herkes önüne bakıyor, yanlış bir şey söylememek için kimse ağzını açmıyordu. Yalnız İskender Paşa :

- Padişahım! dedi, kazasker kullarının ilimleri kitaptandır! Vezir kullarınla, biz kölelerine gelince... Öyle derin âlimlerden değiliz! İşte ne kadar bilgisiz olduğumuz sual-i hümayununuzla meydana çıktı. "Bin âlimin bilmediğini bir ârif bilir" derler. İrade buyurun. Bir ârif bulalım. Ona sorun.

- Ârif kimdir?

- Bilmeyip sezen, padişahım...

Sonra İskender Paşa, saf bir askerin basit mantığı ile "Kızılelma, Kızılelma" diye halkın mutlaka bir şey murat ettiğini, kuşların ötüşünde bile kendi dillerince bir mana olduğunu söyledi. Kısa boylu, inatçı kazasker, halkın ne söylediğini, ne istediğini asla bilemeyeceğini tekrar iddia etti. Padişah, İskender Paşa'ya, çıkıp gizlice ordunun içine girmesini, nümayiş alayında bağıranlardan rastgele üç kişi tutup huzuruna getirmesini irade etti. İskender Paşa çıkınca padişah kazaskerlere "Örfe dair" ayrı ayrı Arapça sualler sormağa başladı. Vezirlerle beylerbeyleri, anlamadan, dinliyorlardı.

*
**

İskender Paşa, biraz sonra, otağa girdi:

- Üç kişi tuttum, padişahım!

Dedi.

- Evvelâ bir tanesini getir bakalım.

.....

İskender Paşa, otağın mehabetinden ürkerek sapsarı kesilmiş, başında perişanisi dağılmış, tir tir titreyen bir adamı soktu. Bu, uzun boylu, palabıyıklı kuvvetli bir garipti. Orduda ayakkabıcılık yapan serserilerden biriydi. Otağ kapısının dışındaki kapıcıların öğrettikleri gibi, tahta doğru gitti. Yeri öptü. Ayağa kalkmadı. Kolları göğsünde bağlı, diz üstü kaldı. Padişah sordu :

" - Kızılelma, Kızılelma" dersiniz, bu, neresi?

.....

Garip, işledim sandığı cürümden beraat için :

- Herkes bağırır, padişahım. Ben de bağırdım. Dedi.

- Neye bağırdığım sormam. Kızılelma neresidir? Onu söyle!

Garip tereddüt etmedi :

- Padişahımızın bizi götüreceği yer! Dedi.

- Orası neresi?

- Padişahımız bilir.

.....

Padişah, İskender Paşa'ya döndü :

- İkincisini getir bakalım!

Dedi. Diz üstü duran garip, vezirlerin işaretiyle kalktı. Geri geri gitti. Perdenin yanında dikildi. Bu sefer huzura getirilen tıknaz, esmer, beyaz keçeli, afacan bir yeniçeri neferiydi. Serbestçe yürüdü. Saçağı öptü. Kalktı, el bağladı. Padişahın "Kızılelma neresi?" sualine düşünmeden :

- Önümüze düşüp bizi götüreceğin yer padişahım! cevabını verdi.

- Orası neresi?

- Sen bilirsin padişahım!

İskender Paşa üçüncüyü huzura soktu. Bu, geniş omuzlarına baratasının uçları düşen genç bir bostancıydı.

- !...
- Kızılelma neresi?
- Atınızın gittiği yer... padişahım!
- Orası neresi?
- Neresi olduğunu ancak padişahım bilir...

.....

Evet... orası ne Hint, ne Sint, ne Çin, ne Maçin, ne Viyana, ne de Romaydı, Padişah, huzurundakilere :

- Gördünüz ya, dedi, üçünün de cevabında bir fark yok. Hakikat bir. "Kızılelma" benim gitmek istediğim yer, işte... Hakk'ın beni göndereceği yer...

.....

Doğruyu söyleyen bu üç kişiye hemen üçer yüz kese akçe ihsan etti. Artık "Kızılelma'ya, Kızılelma'ya" naraları çoğalıyor, taşıyor, daha ziyade yaklaşıyordu. Padişah, birdenbire, Hakk'ın kendini göndereceği yeri düşündü. Nihayeti bulunmaz Hak yolunun, hakikat yolunun gittiği "Kızılelma" denen bu cennet kapısında Viyana, Roma, Hint, Sint, Çin, Maçin birtakım fani harabelerden başka bir şey miydi? Başını salladı. Arkasına dayandı. İri gözlerini ufalttı. İlâhî manevî bir zevke varmış gibiydi! Müdebbir vezirlerinin, âlim kazaskerlerinin, kahraman beylerbeylerinin tekrar saçak öpüp çıkışlarını görmedi bile... Otağın kapısında, onlar da şimdiye kadar asla ulviyetinin, mehabetinin farkında olmadıkları muazzam bir manzara karşısında donup kaldılar; sefer eğlentisi yapan yüz binlerce asker, kol kol olmuş, cirit oynayarak, kaynaşarak otağ etrafında geniş bir daire çeviriyorlar :

- Kızılelma'ya...
- Kızılelma'ya...

Naralarıyla, sanki hayalin eremeyeceği derecede yüksek, pek yüksek bir arşa doğru.. kalkanlardan kanatlarıyla uçmağa hazırlanıyorlardı!

Memduh Şevket ESENDAL (1883-1952)

EV ONA YAKIŞTI

Sandıkemini Ali efendi adında biri, şehrin Satıdüzü denilen kıyıcak bir yerinde, genişçe bir bahçe eline geçirmiş, özenip içine dört beş göz ev yaptırmıştı. Daha yapı borçlarını verip rahat etmeden öldü. Çoluğu çocuğu şaşırdılar, işlerini derleyip toplayamadılar, alacaklılar da sıkıştırıp evi sattırdılar.

Ev, ekin alışverişçiliği, hayvan cambazlığı eden Silgioğlu Halil adında birinin eline düştü; o da kiraya verdi.

Halil, evden barktan anlar pek aklı başında bir adam değil, kiracılar da bildiğimiz kiracılar! Bir kaç ay içinde, evi bir yıkıntı yerine çevirdiler, sonra da çıkıp gittiler. Kimse de gelip tutmadı. Bahçe duvarları yer yer yıkıldı; kapısı, camı, çerçevesi kalmadı. Halil de komşu çocukları, inekleri, öküzleri, keçileri ile başa çıkamaz oldu.

Bu sırada, emekli binbaşı Ali Köse'nin, şehirde, Okcuhamza mahallesinde oturup durduğu baba bucağını, belediye yıkıp, oradan yol açacak oldu. Binbaşıya evinden çıkmak düştü. Gitti, Silgioğlu'nun evini ucuza tuttu.

Binbaşının karısı gidip evi görünce, şaşırdı:

- Ayol, burası dört duvar, burada nasıl otururuz?

Binbaşı emeklisi aldırmadı.

- Otururuz, otururuz, sen işine bak, dedi.

Biraz temizleyip, bu kapısız, penceresiz eve taşındılar.

Binbaşı, uzun boylu, ince yapılı, uzun kır bıyıklı, yaşlı ise de gücü yerinde, her işe eli yatan bir adam. Gençten bir oğlu var, o da kendisi gibi.

Baba oğul bir oldular, ilkin çerçeveleri söküp düzelttiler, yeniden taktılar. Yıkılan ocakları, dökülen sıvaları örüp sıvadılar. Döşeme tahtalarından çürüyenleri değiştirdiler. Damı aktardılar. Saçakları yenileyip, kapısını, pencerelerini, saçaklarını, pervazlarını aşı boyası ile boyadılar. Yıkılan bahçe duvarını ördüler. Biraz yerini de çitle kapadılar. Bahçesini bellettiler, yollarına kırmızı toprak getirtip döktürdüler. Halılarını yaydılar, perdelerini taktılar. Ev, yalnız bir ev olmadı, gönülsever bir yuvacık kılığına girdi.

"Bunlar bu yıkıntıda nasıl oturuyorlar?" diye merak eden tanıdıklar, komşular gelip gördüler; şaşırıp kaldılar. Sonra da gidip ev sahibine haber verdiler:

- Evi görme! Yüreğin yanar, dediler. Sudan da ucuz verdin ya!

Silgioğlu da merak etti, gitti gördü. Doğru. Yürek yanacak gibi.

Biraz sonra bir lâkırdı çıktı. Kereste fabrikası muhasebecisi demiş ki: "Bana versin, demiş, şimdi yirmi liraya tutarım. Altı aylık da peşin!"

Çarşının alaycıları, gevezeleri, işleri yolunda olup da kendilerine eğlence arayanları Halil'in yüreği yandığını anlayınca, onu parmaklarına doladılar, ateşini körüklemeğe başladılar.

Binbaşı birkaçına yalvardı:

- Kuzum, dedi, siz alay ediyorsunuz ya, bu herif budalanın biridir, beni evden çıkarır mı, çıkarır. Konuratım da yok.

Kim dinler. Onlar Silgioğlu'nu gördükçe:

- Yüreğin yanıyor değil mi? diyorlar.. Yanar. Ulan kendin anlamıyorsun, hiç olmazsa birine damş! Bu kadar da mı aklın yok!

Bir başka gün, başkaları :

- Gül gibi evi sudan ucuz verdin ya! Hovarda herifsin Halil, keyfine bak...

Halil bunalıyor:

- Ben ne bilirim anam babam. Ev yıkılıyordu. Herifin oğlu dülgermiş, yaptı... Bilsem, hiç verir mi idim!

Silgioğlu'nun yüzü tutmuyordu; kurdular, kurdular, alnının damarını çatlattılar. Bir gün yüzünü kızdırıp binbaşıya haber yollamış: "Ya kirayı arttırsın, yahut evimden çıksın" demiş. Binbaşı, Halil'in yolladığı adamı dinlemiş, gülmüş. Hiçbir söz de söylememiş.

Bir kaç gün sonra binbaşı saraç İbrahim ağanın dükkânında oturuyordu, Halil, binbaşıyı görmedi, dükkâna girdi; girince de çıkamadı. Binbaşı dedi ki:

- Halil bu nasıl iş böyle? Adamı piç gibi sokak ortasına atarlar mı? Evi ucuz tuttum diyorsun, güzel. Nasıl buldum, onu da söylesene!

Halil utandı. Utandı ama ne yapsın! Çarşının karşısına nasıl çıksın! Bir ağız kalabalığı yapmaktan başka yolunu bulamadı. Anlaşılmaz lâflarla gürültü edip dükkândan çıktı. Gitti, çarşılıya dedi ki:

- Binbaşıyı bulup söyledim, adama dedim, sudan ucuz ev vermezler, dedim. Ya kirayı arttırırsın, yahut evimden çıkarsın. Çıkmazsa, ben çıkartmanın da yolunu bilirim!

- Ulan Halil, aslansın be! Söyledin desene!...

- Söyledim.

- Hay yaşa be!

Birkaç gün sonra binbaşıya haber yolladı: "Evden çıkmazsa mahkemeye vereceğim."

Binbaşı düşündü. Gelen adama dedi ki:

- O beni evden kolay çıkaramaz ama, Halil gibisi ile uğraşmak bana yakışmaz. Elin ağzına sakız oluruz. Bu adam evine ne istiyor dersin?

Gelen adam:

- Bilmiyorum, dedi, istersen gidip sorayım. Yarın haber getiririm.

Binbaşı:

- Yok, dedi, onun evinden çıkacağım. Yalnız bana bir hafta izin versin.

Bir hafta sonra da çıktı. Çıkarken de oğluna gösterdi:

- Bak, dedi, biz girdiğimiz gün nasıldı, şimdi çıkarken nasıl!... Emeğine acıma. Görenler "burada adamlar oturmuşlar" demelidirler. Hadi çekici al da perdeleri sök. Usulca çıkar ki duvarlar bozulmasın. Ben gideyim Mandıracıoğlu'nun evine bir bakayım.

Evi gül gibi temiz, camları bile silinmiş olarak bıraktılar. Son günü binbaşının hanımı hem ağladı, hem de camları sildi, temizledi.

Bir kaç gün sonra Silgioğlu evini fabrika muhasebecisine on beş liraya verdi. Sonra da sevinerek çarşıya çıktı. İlk rast geldiği nalbant kalfası Mehmet kalfaya:

- Binbaşıyı evden çıkardım; dedi.

- Ne, çıkardın mı? Gördün mü ettiğin haltı! Öyle adam evden çıkarılır mı?

- Ulan sudan ucuz oturuyordu...

- Ucuz demeğe de utanmıyorsun. Evi o adam yaptı ulan!

Biraz sonra Tahir efendi ile Şevki ustaya, binbaşıyı evden çıkardığım söyledi. Onlar ağır adamlar,

- Yanlış iş yapmışsın, dediler, bir daha öyle kiracı nerede bulursun? Ucuz oturuyordu ama, evini de gül gibi tutuyordu!

Ertesi günü başkaları:

- Sende de akıl var mı Halil? dediler. Yapılmış evini bir daha yıktır da aklın başına gelsin. Evi asıl şimdi ucuza verdin!

Halil Silgioğlu da kızdı:

- Ulan, dedi, sizin de bir sözünüz bir sözünüze uyuyor mu? "Ucuza verdin çıkar" dediniz, herifi çıkardık. Şimdi de "yazık oldu" diyorsunuz. Pek iyi ettim de çıkardım, evi bedavaya mı vereceğim!

Aradan birkaç ay daha geçti, dediler ki:

- Silgioğlu, git de evi şimdi gör! Bak ne adam olduğunu da anla!

Halil gitti, evini gördü. Eh, daha büsbütün kötü duruma düşmemiş ama, yolunu tutmuş. Bahçesi yeniden keleme olmuş, duvarları da yıkılmış yahut komşular yıkmışlar ki hayvanlar otlasın. Koyunlar, keçiler de yayılmışlar. Odaların duvarlarına kazık çakıp çocuklarına salıncak kurmuşlar. Cam kırılmış, kâğıt yapıştırmışlar. Mutfakta odun kırmışlar, döşeli tuğlalar da kırılmış. Saç soba kurmuşlar, borusunu da pencereden çıkarmışlar, rüzgâr, zifiri duvara püskürtmüş. Çukurlar dolmuş, üstleri de göçmüş.

Halil baktı, canı sıkıldı. Söylendi:

- Evi yıktınız, dağıttınız, dedi, ben çukurları yaptıramam. İsterseniz kalırsınız, isterseniz gidersiniz.

Kiracılar güldüler,

- Yaptırırsın, dediler. Yaptırmazsan biz de kira vermeyiz.

Üstünden bir ay geçti. İki ay geçti, kira vermediler. Halil haber yolladı, "çukurları yaptırsın da verelim" demişler.

Halil düştü çarşıya. Sormadık, danışmadık koymadı. Her biri başka türlü söylediler. Biri,

- Avukat Zühtü'yü tut, o sana bu işi çıkarır, dedi.

Öteki :

- Zühtü tavatür avukattır ama, paraya doyurmalı, dedi.

Bir takımları :

- Avukat Bilâl Efendi'yi tut, dediler.

Başkaları :

- Sakın Bilâl'i tutayım deme, sonra evi ona versen elinden kurtulamazsın, dediler.

Saraç İbrahim ağa da dedi ki :

- Halil, senin işin nasıl olsa batak, ev de yıkıldı demektir. Bırak bu herif de otursun. Konturatında çukurları yaptırmak varsa, onları da yaptır. Onlar senden davaya kalkmasınlar. Helbet bir gün olur çıkarlar. Sen çukurları yaptırırsan, aylık istemeğe de hakkın olur.

Silgioğlu kızdı :

- Tövbeler olsun yaptırmam, dedi, beni asacaklarını bilsem gene yaptırmam.

Çarşıda da her dükkândan onu çağırıp :

- Ev işin nasıl oldu? diye soruyor, Silgioğlu'nu kızdırıyor, eğleniyorlardı. Kimbilir ki, bu sırada güzel baht, Silgioğlu'nu bu tasadan kurtarmak için hazırlanıyormuş. Bir gün duyuldu ki, muhasebeciyi buradan kaldırıyorlarmış, karısı da muhasebeciden ayrılıyormuş! Bir sabahtı, bu haber çarşıyı baştanbaşa dolaştı. Silgioğlu'nu görenler:

- E, Halil gözün aydın, artık ev sahibi oldun, dediler.

Halil inanmak istemiyordu,

- Durun bakalım canım, doğru mu, yalan mı? diyor. Kendisi ile eğlenmek için bu haberi çıkarmış olabileceklerinden işkilleniyordu.

Ertesi gün anlaşıldı ki, haber doğru imiş. Birkaç gün sonra da ev boşaltıldı.

Halil, bir büyük tasadan kurtulmuş ise de, ev işi bitmiş olmadı. Boş eve geceleri gelip, kapılarını, pencerelerini alıyorlar, işlerine yarar ne bulurlarsa aşırıyorlardı. Çarşıda da:

- Başladın gene boş eve vergi vermeğe, diye alay ediyorlardı.

Bir gün Silgioğlu çarşıya indi, Binbaşı emeklisi Ali Köse'yi aramağa başladı.

- Ne yapacaksın? diye sordular.

- Ona bir ev alıvereceğim, dedi.

Emekli Binbaşı, bakkal Etem Efendi'nin dükkânında imiş. Girdi. Binbaşıya:

- Ben sana kadar geldim, dedi.

Binbaşı : "Bu herif benden ne istiyebilir" diye düşündü. Sonra da,

- Ne istedin, diye sordu.

Halil, orada boş bir iskemleye oturup,

- Ali Bey, dedi, şu evi benden al, kurtulayım. Dinin aşkına, çoluğun, çocuğun başı için "yok" deme! Anladın mı?

Binbaşı anlamadı. Etem'in yüzüne baktı.

Etem de Halil'e,

- Ne oluyor? diye sordu.

- Benim ev yok mu? Hani bu oturuyordu, onu buna satacağım.

Binbaşı güldü,

- Benim ev alacak param olduğunu sana kim söyledi, dedi.

- Olmasın, veresiye vereceğim. Ben bu eve elli altın verdim; otuz ver, sana bırakayım. Yirmi beş ver, bırakayım.

Parasını da istediğin gibi ver. Anladın mı? Yalnız "aldım" de, gidip takriri vereyim.

Bakkal Etem efendi,

- Ne oluyorsun, dedi, git biraz düşün de gel. Böyle de ev satılır mı?

Silgioğlu :

- Satılır, dedi. Ali Bey "aldım" desin, bak satılıyor mu görürsün. Parayı da istediği gün versin.

Tanıdıklar araya girdiler, biraz para bulunup Silgioğlu'na verildi, iki gün sonra da ev Ali Köse'ye geçti.

Silgioğlu'nun sırtından sanki bir dağ kalktı. Çarşıya çıktı, Şekercioğlu'nun hanı kahvesine gidip oturdu, yanına gelenlere:

- Evi Binbaşı'ya sattım, dedi.

- Yazık etmişsin, diyecek oldular.

- Hiç yazık etmedim, dedi, herifçioğlu yapmayı da biliyor, oturmayı da! Ev, ona yakıştı.

- Ulan, dediler, bize versen, bize de yakışırdı.

- Hiç yakışmazdı, dedi biz ahır sekisinde alışmışız. Senin, benim gibilerin elinde kalıp da yurtluk olacağına, onun elinde ko şenlik olsun!

Halide Edib ADIVAR (1884 - 1964)

BAYRAĞIMIZIN ALTINDA

Zafer yolunda unutamayacağım yüzlerden biri Hatice Nine'nin yüzüdür. Salihli'de nasılsa yangın harabeleri ortasında masun kalan beş on evden birindeydim. Halk bir türlü kâbusun geçtiğine inanamıyor, bir türlü uyuyamıyordu. Boş sokaklarda kadın erkek dolaşıyor, hep çocuklar gibi koşuyorlardı.

Ortalık ağarıyor, hâlâ kadınlar, gelip gidiyor, hâlâ birbirimizin boynuna sarılıp koklaşıyoruz, hâlâ geçen günleri konuşuyorduk. Ve Hatice Nine en son gelenlerdendi. Ben artık yatağıma uzanmıştım. Ev sahibesi ile çıktı o da geldi, boynuma sarıldı ve bana geldi ki bu zafer arasında bütün Salihli'deki kadınların kimi sevgili bir vücudu, hepsi yerini yurdunu, hatta karnını doyurabilmek itminanını kaybettikleri için arada alınlarından uçan siyah endişe gölgesi Hatice Nine'de yoktu. Halbuki en fakiri, en ihtiyarı ve en halsiziydi. Yanıma gelmek için birkaç defa duvara dayanmıştı. Ama kıymetdar esmer bir kösele gibi buruşuk yüzünde, ihtiyar siyah gözlerinde muradına ermiş bir ruhun huzuru ve olgunluğu vardı.

- Nine senin evin yandı mı?

- Hey oğul ben beş defa muhacir oldum, beş defa evim yandı. Ben Üsküp'ten beri beş defa düşman bandırasından bizim bayrağa kaçtım. Bunlardan evvelisi gün ümidi kesince bir tek oğlumu aldım, size, bizim bayrağa kaçtım.

- Bayrağımızı çok mu seversin nine?

Birdenbire buruşuk yüzü üzerinden bir göz yaşı seli aktı, kurumuş ellerini kaldırdı, avuçlarında muhayyel aziz bir şeyi öptü.

- Sevmek ne demek oğul? Ben elli senedir onu kovalıyorum. Dünyada oğlumdan başka dikili ağacım kalmadı. Bayrağımız nereden çıktıysa ben de oradan çıktım. Her gün buradan kaçıp size gelmek istiyordum. Her gün burada ölüverirsem, mezarım bandıra altında kalırsa diye çıldırıyordum. Ama Yunanlılar bırakmıyorlar, öteye kaçmak için bizim de ne atımız ne arabamız vardı. Nihayet baktım, ben ihtiyarlıyorum, siz gecikiyorsunuz, sürüne sürüne size kaçmağa karar verdim. Yolda ölürsem oğlum sırtında, ölümü bizim bayrağın olduğu yere götürecekti. Nihayet bizimkiler geldiler! Hep deli gibi fırladık; fakat az imişler, arkadan daha çokluk gelsin diye çıktılar. Ben arkalarından çıktım, gittim. Tâ onların yanına! Ayaklarım şişti, dilim dışarı çıktı, ama onları buldum. "Bayrağımız Salihli'ye büyük ordu ile girdi, artık çıkmaz!" dediler. Beni oğlum askerlerden aldığı bir eşekle buraya getirdi.

Döndü ve sıkı sıkı bir daha boynuma sarıldı. Ne yangın, ne facia, ne zarar ve ziyan, ne de işkencenin onca manası vardı. Hayatta bir tek mühim şey vardı: Öldüğü zaman cesedinin düşman bandırası altında kalmaması! Basit ve sade.

- Ah yavrum, dedi, artık Allah emanetini istediği dakika alsın, toprağım bizim bayrağın altında olacak!...

Atlarımızın etrafında bir toz bulutu var. Sağdan, soldan uzun cephane kolları geçiyor. Sağda yamaca sığınmış mütevazı bir hastahane çadırı! Biraz sonra bir parıltı, müthiş bir gümbürtü dağlara uzanıyor. Karapınar'ın arkasındaki toplarımız faaliyete geldi diyorlar. Bu uzun ve müthiş inilti, dağlarda birbirine cevap vererek uzayan dev sesleri, buna top faaliyeti diyorlar.

Karapınar'dan geçerken çadırlar ve evlerden küçük kızlar ve örtülü kadınlar sarı gergin yüzlerle, istifham işaretine benzeyen gözlerle bize bakıyorlar. Arkasındaki tepenin tarassut mahalline gidiyoruz. Atları aşağıda bırakmak lâzım, kimse konuşmuyor. Yalnız köyün arkasından bir alev, bir tarrâka mütehekkim haykırıyor.

Şimdi tepedeyiz. Etrafta daha az sert, fakat daha pes ve engin tarrâkalar vadilerde ve tepelerde dolaşıyor. Derin bir siperin içinde kürklü bir gölge var. Telefonuyla kalın bir sesle emirler veriyor. Bu grup kumandanı Kâzım Bey! Duatepe'ye onun fırkaları hücum ediyor.

Başkumandan ayakta, arkasında geniş bir pelerin uzaklara bakıyor, İsmet Paşa daha iyi dinlemek için başını telefona doğru eğmiş. Biraz uzakta Fevzi Paşa'nın geniş arkası görünüyor. Omuzları öne mütemayil dağlara bakıyor. Etrafta gelen giden yaverler, siperin içinde harekât işini devam ettiren zâbitler var.

Önümüzde bir ova, karşımızda çepçevre müdevver, iç içe sarı, kızıl, mor ve dumanlı dağlar.

En garpta sarı iki yüksek tepeli bir dağ, işte o Duatepe ve biz ona hücum ediyoruz.

Güneşin en yüksek, rüzgârın en kuvvetli olduğu an kavga azıyor. Duatepe'nin üstü birkaç ağızlı yanardağ gibi, dumanları tâ gökte!

Yanındaki sırtlardan ve arkasındaki Kartaltepe'nin dargın ve siyah zirvelerinden topraklar, dumanlar fışkırıyor. Coşkun ve ebedî bir gümbürtü ortasından rengârenk dumanlar, beyaz kandiller gibi uçuşan şarapneller bu semavî teranenin sahnesidir. Bu bir dev dünyasına benziyor. Dağdan dağa devler birbirine eski günlerde böyle haykırmışlar, eski Türk hikâyelerinde dört yüz düşmanın ödünü patlatıp canını cehenneme gönderen nara işte bu imiş! Kim bilir belki bu topların ağzından Battal Gazi de Türk askeriyle Bizans'a, Yunan'a bir daha meydan okumak için gürlüyor, belki bu tepelere tırmanan Türk askeriyle hepsinin kalbinde bir Battal Gazi hücum ediyor.

Biliniz ey millet ki bu cehennemî dumanlar arasından şu karınca gibi ilerleyen avcılar, biçilir gibi bir sırası düştükçe öteki sırası koşan ve tırmaşan kardeşleriniz, devlerden, esatirî insanlardan çok büyüktürler. Gazabdan, baruttan, heyecandan kararmış yüzleriyle ateşe ve ölüme atılan zâbit, nefer, kumandan bunlar kendileri de anlayamayacak kadar büyüktürler. Bunları görebilmek için elli sene ileri gidip uzaktan bakmak lâzımdır. Çünkü onların kalplerini ve yüzlerini görmek için bizim bulunduğumuz yer kâfi değildir. Onların başları o kadar bugün göklerdedir. Bu milletin imanlı ve hummalı gayreti bugünün bize hücum eden dünyasının menfaat ve hırs gözlerinin o kadar fevkindedir. Bu kızıl

hâilenin arkasındaki meşakkat nedir ya Rab? Bu gayretli millet önünde bu gayretli millet için yaşamak ve gülmek ne lezîz bir âkıbettir.

İşte artık bir yer görünmüyor. Topların köpüren, azan, çıldıran ilâhîleri arasında bir şey işitilmez oldu. Bakıyorum, Fevzi Paşa'nın omuzları dua eder gibi bütün bütün, eğilmiş. Baş kumandanın maî gözleri yükseklere bakıyor, göğe akıyor gibi. İsmet Paşa'mn siyah gözleri sabit birer ateşe benziyor, biraz ilerde neferlerin yanık yüzlerinde kalbimi yoran bir bekleyiş, bir ıstırap var.

Artık plan, kumanda, sanat, her şey söyleyeceğini söylemiş, sıra Mehmet'e ve alay hatta fırka kumandanlarına kadar Mehmet'le omuz omuza döğüşen zabitlerden müteşekkil iman ordusuna gelmişti.

Ne ıstırap; ne bekleyiş! Önümüzde ölümle yüz yüze ateşler içinde boğuşan kardeşlerimiz için ne derin ve insanî bir dua var.

Bir otomobil arkamızdan kumandanları hemen aldı götürüyor. Onlar bu boğuşmayı daha yakından görmek ve belki hâkim olmak için gidiyorlar.

Fakat ben zannediyorum ki bir an için o cehennem girdabı arasında o sevgili kardeşlerin arasındayım. Dizlerimin altında taş, başımın üstünde duman ve ateş var, boş ellerimi kaldırıyor, haykırıyorum :

- Ey ulu Tanrı! Bir an için Türkün sesini dinle! Sana İbrahim'in İsmail'i kurban ettiği günlerden beri hangi millet kanını uğrunda ırmaklar gibi böyle akıttı. Hangi millet senin takdis ettiğin istiklâl ve senin verdiğin aziz iman için bu kadar ebedî bir meşakkat ve işkence içinde daima gözlerinde iman şulesiyle senin için öldü.

Sevgililerimizin en çoğu yok oldu, kuru topraklar üzerindeki son yurdumuz için bile dünya cehennemi Anadolu'ya nakletti. Saçı bitmedik yetimler, kimsesiz kadınlar, beli bükük ihtiyarlarıyla altımızda bir avuç toprak; başımızda bir dam bırakmak istemeyen herifler ve haydutlara karşı bu masum ve şehit millete ne zaman rahmetini bezl edeceksin?

Yine zannediyorum ki bütün esarette inleyen kardeşlerimizin hepsi, İstanbul'un minarelerinden, Bursa'nın türbelerinden, İzmir'in harabelerinden ve bu ordu gerisinde bütün varlığı ile çalışan millet kafilesinden hepsi bu an benimle beraber ellerini göğe kaldırmış, kararmış, katı, rençper elleri arasında, gül yaprağı gibi nermin çocuk elleri kendi halâsları için bu cehennem içinde döğüşen kardeşlerin açacağı necat yoluna dua ediyor.

Hangi an bilmiyorum, uzakta bir dört nal sesi ve bir zabit arkadaş yanımıza geliyor: Bir fırkamız arkadan Çekirdeksiz'e girdi. Duatepe'deki Yunanın arkası çevrildi.

Bunu kumandanlara ve Duatepe'nin üstünde döğüşen diğer fırka karargâhına haber vermek için koşan arkadaşlarla ben de koşuyorum. Otomobil uçuyor! Top neşidesi bu asil ve sert Anadolu'nun dağ ve tepe dalgası olan topraklarının can dili gibi. Karşımızdan kumandanların otomobili etrafında uçan süvari yaverlerle toz içinde görünüyor. Harekât şubesi müdürü atlıyor, selâm veriyor, anlatıyor, onlar uçup gidiyorlar; biz de ileriye!

Duatepe'yi döğen topları geçiyoruz. Bir zabit haykırıyor: "Buradan yürüyerek geliniz, eğilin!"

Nihayet insanların topla şehit olduğu yerdeyiz, hepimiz gülüyoruz, hepimiz teker teker koşarak fırka kumandanının siperine atlıyoruz.

Kumandan başından miğferini, göğsünden zırhını çıkarmış, on beşinci asırdan bu sipere atlamış tunçtan bir heykele benziyor. O kadar bülend, o kadar muntazam ve sert hatlarla oyulmuş bir kafası var.

Hepimiz birden müjde veriyoruz. Cehennem içinde boğuşan fırkasının halâsı demek olan bu haber onun tunçtan yüzünü değiştirmiyor. Yalnız rengi belli olmayan gözlerinde nemli bir dua var zannediyorum. Bize halîm fakat kuvvetli bir sesle:

- Siz artık gidin, diyor ve beni bir çok kuvvetli asker kolu siperden dışarı atıyor. Fakat dönüp onun elini sıkmadan gitmiyorum.

- Allaha ısmarladık kumandan bey, Allah muvaffak etsin!

Kendi sesim bana topların arasından bütün Türk kadınlarının duasını tekrar eder gibi oldu. Evet şimdi bütün kadınlar kumandan, zabit, nefer hepsi için derinden dua ediyorlar. Şimdi topçuların, ihtiyatların hatta nakliyenin önünden geçerken hep gözden göze kalpden kalbe selâmlaşıyoruz. Bütün ordunun kalbini Duatepe'den çıkan halâs şulesi aydınlatmış, bütün ordunun ruhunu Duatepe'den çıkan zafer birbirine örmüş gibi.

Tepede kumandan, zabit, nefer hepsinin nazarları Duatepe'de, toplar susmuş, duman dağılmış, düşmanın kaçan kollarından çıkan toz bulutlarını ufuklarımızın ziyası parlatıyor. Duatepe'nin üstünde bir tek adam ayakta duruyor. O çıkanlardan ilk sağ vâsıl olan neferdir, belki dua ediyor:

- Allah'ım! Türk milletini dâim, koru!

15 Eylül : Garp cephesi

Refik Halit KARAY (1888 - 1965)

ESKİCİ

Vapur rıhtımdan kalkıp tâ Marmara'ya doğru uzaklaşmaya başlayınca yolcuyu geçirmeğe gelenler, üzerlerinden ağır bir yük kalkmış gibi ferahladılar.

- Çocukcağız Arabistan'da rahat eder, dediler.

Hayırlı bir iş yaptıklarına herkesi inandırmış olanların uydurma neşesiyle, fakat gönülleri isli, evlerine döndüler.

Zaten babadan yetim kalan küçük Hasan, anası da ölünce, uzak akrabaları ve konu komşunun yardımıyla halasının yanına, Filistin'in ücra bir kasabasına gönderiliyordu.

Hasan vapurda eğlendi; gırıl gırıl işleyen vinçlere, üstleri yazılı can kurtaran simitlerine, kurutulacak çamaşırlar gibi iplere asılı sandallara, varda değiştirilirken çalınan kampanaya bakarak çok eğlendi. Beş yaşında idi; peltek, şirin konuşmalarıyla da güverte yolcularını epeyce eğlendirmişti. Fakat vapur, şuraya buraya uğrayıp bir sürü yolcu bıraktıktan sonra sıcak memleketlere yaklaşınca kendisini bir durgunluk aldı. Kalanlar bilmediği bir dilden konuşuyorlardı ve ona İstanbul'daki gibi :

- "Hasan gel!"

- "Hasan git!" demiyorlardı; ismi değişir gibi olmuştu, "Hassen" şekline girmişti :

- "Taa! hun yâ Hassen" diyorlardı, yanlarına gidiyordu.

- "Ruh yâ Hassen" derlerse uzaklaşıyordu.

Hayfa'ya çıktılar ve onu bir trene koydular.

Artık ana dili büsbütün işitilmez olmuştu. Hasan köşeye büzüldü; bir şeyler soran olsa da susuyordu,

yanakları pençe pençe, al al olarak susuyordu. Portakal bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlağında lokmasını yutamamış gibi bir sert düğüm, daima susuyordu.

Fakat hem pür-nakıl çiçek açmış, hem yemişlerle donanmış güzel, ıslak bahçeler de tükendi; zeytinlikler de seyrekleşti.

Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından geçiyorlardı. Bu keçiler, kapkara, beneksiz kara idi; tüyleri yeni otomobil boyası gibi aynamsı bir cila ile, kızgın güneş altında, parıl parıl yanıyordu.

Bunlar da bitti; göz alabildiğine uzanan bir düzlüğe çıkmışlardı; ne ağaç vardı, ne dere, ne ev! Yalnız ara sıra kocaman kocaman hayvanlara rast geliyorlardı; çok uzun bacaklı, çok uzun boylu, sırtları kabarık, kambur hayvanlar trene bakmıyorlardı bile... Ağızlarında beyazımsı bir köpük çiğneyerek dalgın ve küskün arka arkaya, ağır ağır yumuşak yumuşak, iz bırakmadan ve toz çıkarmadan gidiyorlardı.

Çok sabretti, dayanamadı, yanındaki askere parmağıyla göstererek sordu; o güldü:

- Gemel! Gemel! dedi.

Hasan'ı bir istasyonda indirdiler. Gerdanından, alnından, kollarından ve kulaklarından biçim biçim, sürü sürü altınlar sallanan kara çarşaflı, kara çatık kaşlı, kara iri enli bir kadın onu göğsüne bastırdı. Anasınınkine benzemeyen, tuhaf kokulu, fazla yumuşak, içine gömülüverilen cansız bir göğüs...

- Yâ habibî! Yâ aynî!

Halasının yanındaki kadınlar da sarıldılar, söyleştiler, gülüştüler. Birçok çocuk da gelmişti; enta-

rilerinin üstüne hırka yerine elbise ceketi giymiş, saçları perçemli, başları takkeli çocuklar...

Hasan durgun, tıkanıktı; susuyor, susuyordu.

Böyle, haftalarca sustu.

Anlamağa başladığı Arapçayı küçücük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu. Daha büyük bir tehlikeden korkarak deniz altında nefes almamağa çalışan bir adam gibi tıkandığını duyuyordu, yine susuyordu.

Hep sustu.

Şimdi onun da kuşaklı entarisi, ceketi, takkesi, kırmızı merkopları vardı. Saçlarının ortası, el ayası kadar sıfır makine ile kesilmiş, alnına perçemler uzatılmıştı. Deri gibi sert, yayvan tandır ekmeğine alışmıştı; yer sofrasında bunu hem kaşık, hem çatal yerine bürüp dürümleyerek kullanmağı beceriyordu.

Bir gün halası sokaktan bağırarak geçen bir satıcıyı çağırdı.

Evin avlusuna sırtında çuval kaplı bir yayvan torba, elinde bir ufacık iskemle ve uzun bir demir parçası, dağınık kıyafetli bir adam girdi. Torbasında da mukavva gibi bükülmüş bir tomar duruyordu.

Konuştular, sonra önüne bir sürü patlak, sökük, parça parça ayakkabı dizdiler.

Satıcı iskemlesine oturdu; Hasan da meraklı karşısına geçti. Bu dört yanı duvarlı, tek kat, basık ve toprak evde öyle canı sıkılıyordu ki... Şaşarak, eğlenerek seyrediyordu: Mukavvaya benzettiği kalın deriyi iki tarafı keskin incecik, sapsız bıçağıyla kesişine, ağzına bir avuç çivi dolduruşuna, sonra bunları birer birer, İstanbul'da gördüğü maymun gibi avurdundan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mıhlayışına, deri parçalarını pis bir suya koyup ıslatışına, mundar çanaktaki macuna

parmağını daldırıp daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu. Susuyor ve bakıyordu.

Bir aralık nerede ve kimlerle olduğunu keyfinden unuttu, dalgınlığından ana diliyle sordu:

- Çiviler ağzına batmaz mı senin?

Eskici başını hayretle işinden kaldırdı. Uzun uzun Hasan'ın yüzüne baktı:

- Türk çocuğu musun be?

- İstanbul'dan geldim.

- Ben de o taraflardan.. İzmit'ten!

Eskicide saç sakal dağınık, göğüs bağır açık, pantolonu dizlerinden yamalı, dişleri eksik ve suratı sarı, sapsarıydı; gözlerinin akına kadar sarıydı. Türkçe bildiği ve İstanbul tarafından geldiği için Hasan, şimdi onun sade işine değil, yüzüne dikkatle bakmıştı. Göğsünün ortasında, tıpkı çenesindeki sakalı andıran kırçıl, seyrek bir tutam kıl vardı.

Dişsizlikten peltek çıkan bir sesle tekrar sordu :

- Ne diye düştün bu cehennemin ortasına sen?

Hasan anladığı kadar anlattı.

Sonra Kanlıca'daki evlerini tarif etti; komşunun oğlu Mahmut'la balık tuttuklarını, anası doktora giderken Tünele bindiklerini, bir kere de kapıya beyaz boyalı hasta otomobilinin geldiğini, içinde yataklar serili olduğunu söyledi. Bir aralık da kendisi sordu:

- Sen niye buradasın?

Öteki başını ve elini şöyle salladı; uzun iş manasına.. ve mırıldandı:

- Bir kabahat işledik de kaçtık!

Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan... Durmadan, dinlenmeden nefes almadan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları titreyerek taze, gevrek, billur sesiyle biteviye konuşuyordu. Aklına ne gelirse söylüyordu. Eskici hem çalışıyor,

hem de, ara sıra "Ha! Ya? Öyle mi?" gibi dinlediğini bildiren sözlerle onu söyletiyordu; artık erişmeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli, hem yaslı dinliyordu; geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu.

Daha çok dinlemek için de elini ağır tutuyordu.

Fakat, nihayet bütün ayakkabılar tamir edilmiş, iş bitmişti. Demirini topraktan çekti, köselesini büktü, çivi kutusunu kapadı, kiriş çanağını sarmaladı. Bunları hep aheste aheste yaptı.

Hasan, yüreği burkularak sordu :

- Gidiyor musun?

- Gidiyorum ya, işimi tükettim.

O zaman gördü ki küçük çocuk, memleketlisi minimini yavru ağlıyor... Sessizce, titreye titreye ağlıyor. Yanaklarından göz yaşları bir bir arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damlaları dışarının rengini, geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle, bağrının sarsıntılarıyla yerlerinden oynayarak, vuruşarak, içlerinde güneşli mavi gök, pırıl pırıl akıyor.

- Ağlama be! Ağlama be!

Eskici başka söz bulamamıştır. Bunu işiten çocuk hıçkıra hıçkıra, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır.

- Ağlama diyorum sana! Ağlama.

Bunları derken onun da katı, nasırlanmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeğe çalıştı ama yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların - Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğsüne - bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici, döküldüğünü duydu.

ANKARA'dan

- Aman ne hoş; dedi. Hep böyle, hep böyle gidelim.

- Rica ederim, hanımefendi; at üstünde bir salıncakta gibi kendinizi bırakıvermeyiniz. Daima tetik durunuz. Yok, yok, öyle değil; dizlerinizi o kadar sıkıştırmayınız.

Ve Selma dizlerini sıkıştırdıkça hayvan hızını arttırıyordu.

- Gördünüz mü? Yürüyüşü bozdunuz.

Selma Hamm'la Hakkı Bey, eski yürüyüş temposunu buluncaya kadar Nazif'i epeyce arkada bıraktılar. Daha onun arkasından nefer geliyordu. Selma:

- Beni beğenmiyorsunuz ama, işte, pek âlâ koşturuyorum, dedi.

- Hanımefendi, marifet koşturmakta değil, kafileyle beraber yürüyebilmektedir. Sizin bu yaptığınız şey bir binicilik hatasıdır. Eğer ben sizi yalnız bıraksaydım, at, sizi alıp istediği yere götürecekti. Zira, görüyorum ki, siz ona hükmedemiyorsunuz, o size hükmediyor.

- Ne kadar sert bir muallimsiniz beyefendi...

Hakkı Bey, sahiden bir muallim gibi konuştuğunu hissetti. Çoktandır kadınlarla muaşereti unutmuştu.

- Af buyurun, dedi.

Ve aralarına hiç yoktan tuhaf bir sessizlik, rahatsız edici bir durgunluk girdi. Bereket, yol tenha değildi. Sağdan soldan kimi şehre, kimi Çubuk'a doğru yürüyen köylüler geçiyordu. Yağız bir eşek üstünde ak sakallı bir ihtiyar, karısı ardından,

papuçlarını eline almış yayan gidiyordu. Bir yol dönemecinde uzunca bir kağnı dizisine rast geldiler. Bu kağnıların yüzü şehre yönelikti ve o kadar yavaş ilerliyorlardı ki, yürüyüp yürümedikleri ancak gıcırtılarından belli oluyordu. Selma Hanım, bunlardan her birinin bir top mermisi taşıdığını gördü. Her birinde bir tek mermi... ve bazısının üstüne uykuya dalmış bir çocuk gibi yorgan örtülmüştü. Bunları çeken mandalar o kadar zayıftı ki, kalça kemikleri nerede ise derilerini bir burgu gibi delecekti.

Bu kemikler kadar sivri ve keskin bir ses arabaların, eşeklerin, yaya yolcuların arasından havaya fışkırdı. Cinsiyeti bilinmeyecek kadar madenî olan bu ses, sanki bozuk bir gramofondan çıkıyor gibiydi. Selma Hanım'ın kulağına hiç duymadığı bir güfteden şu sözler çaldı:

Ankara'nın taşına bak / Gözlerimin yaşına bak
Biz Yunana esir olduk / Şu Allahın işine bak

Ve gözü yanındaki zabite kaydı. Binbaşı Hakkı Bey'in yüzü, akşamın kızıl aydınlığı içinde, tunçtan bir madolyonun ortasındaki profil gibi hissiz ve hareketsiz duruyordu.

Reşat Nuri GÜNTEKİN (1889 - 1956)

TANINMAYAN ADAM

Çocuk yüzükoyun halının üstüne yatmıştı. Önünde bir haftalık mecmua vardı. Ablası sordu:

- Ne okuyorsun Can?

- Bir şey okumuyorum. Bilmece hallediyorum. Beş lira mükâfatı var.

- Ne imiş o bakayım?

- On dört tane tanınmış adam resmi. Bunların kim olduklarını bilecekmişiz.

- Kaç tanesini bildin?

- Üç tanesini. Pehlivan Çoban Mehmet, Marlen Ditrep, Arsen Lüpen...

Abla gülmeğe başladı :

- Arsen Lüpen sahici adam değil, roman kahramanı.

Can şaşırdı.

- Arsen Lüpen yok mu? Ben onun kaç tane resmini gördüm.

- Yok ya... Onlar romancının, ressamın uydurmaları...

- Peki, o kurnazlıkları kim yapıyor?

- Hiç kimse...

- Yazık.

Can'ın gözleri mahzunlaşmıştı. Arsen Lüpen'in sahiden yaşamamasına bir akrabası ölmüş gibi üzülüyordu.

- Hem daha sen pek küçüksün Can... On yaşına yeni bastın... Bu meşhur adamları tanımak için insan hiç olmazsa yirmi yaşına gelmiş, lise tahsilini

çalışalım.. Becerirsek beş lirayı paylaşırız.

- Olur abla...

İki kardeş yarım saatten fazla uğraştılar. Nafile. Tanınan büyüklerin sayısı bir türlü sekizden yukarı çıkamıyordu.

Can :

- Bu kadarını göndersek acaba mükâfatın yarısını verirler mi?

Kız, Can'ın yanağına bir fiske vurarak güldü :

- Aptal, hiç öyle şey olur mu?

- Şimdi bu kadar çalıştığımız boşa mı gidecek?

Ablanın gözleri birdenbire parlamıştı.

- Aklıma bir şey geliyor, dedi. Yukarıda ağabeyimin misafirleri var. Hepsi iyi tahsil görmüş, koca koca gençler... Galiba bir tanesi de Avrupa'da okumuş... Bunlar zamanın büyüklerini mutlaka tanırlar... Mükâfatı kazandık Can...

*
**

Çocuklar ellerinde resimli mecmua ile salona girdikleri zaman misafirler o günkü meraklı maçlardan bahsediyorlardı. Fakat küçük Jano'yu hepsi severdi. (Can'ı ailenin yakınları Jano diye çağırırlardı. Bu, gerçi adları kısaltma kaidesine aykırı olarak Can'dan daha uzundu ama kulağa daha hoş geliyordu.)

Misafirler Jano'yu öpüp sevdikten sonra onun hatırı için üç beş dakika ciddî münakaşalarını bırakmağa razı oldular ve masanın etrafına toplanarak resimleri tedkike başladılar.

Çocuklar sekizden yukarıya çıkamamakta haklıydılar. Müsabaka pek çoluk çocuk işi bir şey değildi. Buradaki meşhurları tanımak için yirminci asrı inceden inceye tanımış olmak lâzımdı.

Fakat misafir bayanlar, baylar ateş gibiydiler

maşallah... Resimleri bir bakışta tanıyorlardı :

- Eski şampiyon Karpantiye.
- Rejisör Sesil B.L. Mil.
- Lindberg'in çocuğunu çalan Hauptman.
- Amiral Balbo.
- Moris Şövalye'nin meşhur Bebe Lero'yu...

*
**

Yalnız bunların arasında kara sakallı, uzun kabarık saçlı bir adam vardı ki çehresi kimseye bir şey söylemiyordu. O da bilinse seri tamam olacak. Mükâfat kazanılacaktı.

Fakat bütün bu okuyup yazmış insanlar bir türlü onu bulup çıkaramıyorlardı.

Mecmua ya okuyucularına bir azizlik etmek, ya bilmeceyi bilinmez bir şekle sokarak mükâfat parasının üstüne oturmak istemiş olacaktı.

Bayanlardan biri derin bir düşünceden sonra:

- Buldum galiba, karılarını yakan meşhur mavi sakal Landru olacak.

Fakat bir başkası derhal itiraz etti.

- Yanılıyorsunuz. Landru'yu tanırım. Daha zayıftır. Saçları hafifçe dökülmüştür. Sivri ve hassas bir burnu, sakallarının arasında yalnız öpmek ve ısırmak için yaratılmış zannedilen acaip bir ağzı vardı. Nerede onun esrar, zehir ve ateş dolu gözleri nerede bu? Bu çehre için kendini göz göre göre ocakta yaktıracak babayiğit kadın nerede?

Misafirler haykıra bağıra gülüşmeğe başladılar.

*
**

Kahkahalar salonun bir köşesinde kendi kendine

Kahkahalar salonun bir köşesinde kendi kendine uyuklayan bunak amcayı uykusundan uyandırmıştı.

O bir şey anlamadan gülenlere bakıyor:

- Ne var, ne oldu? Bana da söyleyin, diyordu.

Bunak amcaya bu davayı anlatmak deveye hendek atlatmak demekti.

Gençlerden biri :

- Ortada on dört resim var, dedi, on üçünün kim olduğunu bildik, on dördüncüyü bilemiyoruz.

- Bana da bir kere gösterin bakayım. Belki tanırım?

Misafirler tekrar makaraları koyuvermemek için kendilerini zor zaptettiler. Bunak amca yerinden kalkmış, masaya yaklaşmıştı. Gözlüğünü takarak resimlere eğildi :

- Hangisi bakayım, dedi.. Şu mu? Tanıdım. Ben Gelibolu'da mektep çocuğu iken ölmüş Namık Kemal diye bir adamcağızdı.

Sait Faik ABASIYANIK (1906 - 1954)

SEMAVER

- Sabah ezanı okundu. Kalk yavrum, işe geç kalacaksın.

Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabı Hak'la beraber oğlunun odasına girince, uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresi ile rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motörü homurtusu işiten oğlunu evvelâ uyandırmaya kıyamadı. Ali, işten çıkmış gibi terli ve pembeydi.

Halıcıoğlu'ndaki fabrikanın bacası kafasını kaldırmış, bir horoz vekarıyla sabaha, Kâğıthane sırtlarında beliren fecr-i kâzibe bakıyordu. Neredeyse ötecekti.

Ali nihayet uyandı. Anasını kucakladı. Her sabah yaptığı gibi, yorganı kafasına büsbütün çekti. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını gıdıkladı. Yataktan bir hamlede fırlayan oğlu ile beraber tekrar yatağa düştükleri zaman, bir genç kız kahkahasıyla gülen kadın mesut sayılabilirdi. Mesutları çok az bir mahallenin çocukları değil miydiler? Anasının çocuğundan, çocuğun anasından başka gelirleri var mıydı? Yemek odasına kucak kucağa geçtiler. Odanın içini kızarmış bir ekmek kokusu doldurmuştu. Semaver, ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondan yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi. Sonra sesler. Halıcıoğlu'ndaki askerî mektebin borazanı, fabrikanın uzun ve bütün Haliç'i çınlatan düdüğü, onda arzular uyandırır; arzular söndürürdü. Demek ki, Ali'miz biraz şairce idi. Büyük değirmende bir elektrik amelesi için hassasiyet, Haliç'e büyük transatlantikler sokmaya benzerse de, biz, Ali, Mehmet, Hasan biraz böyleyizdir. Hepimizin gönlünde bir aslan yatar.

Ali, annesinin elini öptü. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi dudaklarını yaladı. Annesi gülüyordu. O, annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı âdet etmişti. Evin küçük bahçesindeki saksıların içinde fesleğenler vardı. Ali birkaç fesleğen yaprağını parmakları ile ezerek avuçlarını koklaya koklaya uzaklaştı.

Sabah serin, Haliç sisli idi. Arkadaşlarını sandal iskelesinde buldu; hepsi de dinç delikanlılardı. Beş kişi Halıcıoğlu'na geçtiler.

Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiyakla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işleyecek. Yoksa işinin fiyakasını da öğrenmiştir. Onun ustası, İstanbul'da bir tek elektrikçiydi. Bir Almandı. Ali'yi çok severdi. İşinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti. Kendi kadar usta ve becerikli olanlardan daha üstün görünmenin esrarı çeviklikte, acelede, aşağı yukarı sporda, yani gençlikteydi.

Akşama, arkadaşlarına yeni bir dost, yeni bir kafadar, ustalarına sağlam bir işçi kazandırdığına emin ve memnun evine döndü.

Anasını kucakladıktan sonra, karşı kahveye, ar-

kadaşlarının yanına koştu. Bir pastra oynadılar. Bir heyecanlı tavla partisi seyretti. Sonra evinin yolunu tuttu. Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi, anacığının önüne çömeldi. Seccadenin üzerinde taklalar attı. Dilini çıkardı. Nihayet kadını güldürmeğe muvaffak olduğu zaman, kadıncağız selâm vermek üzereydi.

Anası :

- Ali be, günah be yavrum, dedi. Günah yavrucuğum, yapma!

Ali :

- Allah affeder ana, dedi.

Sonra saf, mâsum sordu :

- Allah hiç gülmez mi?

Yemekten sonra Ali, bir Nat Pinkerton romanı okumaya daldı. Anası ona bir kazak örüyordu. Sonra yükün içinden lâvanta çiçeği kokan şilteler serip yattılar.

Anası sabah namazı okunurken Ali'yi uyandırdı.

Kızarmış ekmek kokan odada semaver ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de patron olan bir fabrikaya benzetirdi. Onda yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

Ali'nin annesine ölüm, bir misafir, bir baş örtülü, namazında niyazında bir komşu hanım gelir gibi geldi. Sabahları oğlunun çayını, akşamları iki kap yemeğini hazırlaya hazırlaya akşamı ediyordu. Fakat yüreğinin kenarında bir sızı hissediyor, buruşuk ve tülbent kokan vücudunda akşam üstleri merdivenleri hızlı hızlı çıktığı zaman, bir kesiklik, bir ter, bir yumuşaklık duyuyordu.

Bir sabah, daha Ali uyanmadan, semaverin

başında üzerine bir fenalık gelmiş; yakın sandalyeye çöküvermişti. Çöküş, o çöküş.

Ali, annesinin kendisini bu sabah niçin uyandırmadığına hayret etmekle beraber, uzun zaman vaktin geciktiğini anlayamamıştı. Fabrikanın düdüğü camların içinden, tizliğini, can koparıcılığını terk etmiş ve bir sünger içinden geçmiş gibi yumuşak, kulaklarına geldi. Fırladı. Yemek odasının kapısında durdu. Masaya elleri dayalı, uyuklar gibi vaziyetteki ölüyü seyretti. Onu uyuyor sanıyordu. Ağır ağır yürüdü. Omuzlarından tuttu. Dudaklarını soğumağa başlamış yanaklara sürdüğü zaman ürperdi.

Ölümün karşısında, ne yapsak, muvaffak olmuş bir aktörden farkımız olmayacak. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör.

Sarıldı. Onu kendi yatağına götürdü. Yorganı üstlerine çekti, soğumağa başlayan vücudu ısıtmaya çalıştı. Vücudunu, hayatiyetini bu soğuk insana aşılamağa uğraştı. Sonra, âciz, onu köşe minderinin üzerine attı. Bütün arzusuna rağmen o gün ağlayamadı. Gözleri yandı, yandı, bir damla yaş çıkarmadı. Aynaya baktı. En büyük kederin karşısında, bir gece uykusuz kalmış insan çehresinden başka bir çehre almak kabil olmayacak mıydı?

Ali birdenbire zayıflamak, birdenbire saçlarını ağarmış görmek, birdenbire belinde müthiş bir ağrı ile iki kat oluvermek, hemen yüz yaşına girmiş kadar ihtiyarlamak istiyordu. Sonra ölüye bir daha baktı. Hiç de korkunç değildi.

Bilâkis çehre eskisi kadar müşfik, eskisi kadar mülâyimdi. Ölünün yarı kapalı gözlerini metin bir elle kapadı. Sokağa fırladı. Komşu ihtiyar hanıma

haber verdi. Komşular koşa koşa eve geldiler. O, fabrikaya yollandı. Yolda kayıkla giderken, ölüme alışmış gibiydi.

Yanyana, kucak kucağa, aynı yorganın içinde yatmışlardı. Ölüm, munis, anasına girdiği gibi, onun bütün hassasiyetini, şefkatini, yumuşaklığını almıştı. Yalnız biraz soğuktu. Ölüm, bildiğimiz kadar korkunç bir şey değildi. Yalnız biraz soğuktu, o kadar...

Ali, günlerce evin boş odalarında gezindi. Gece ışık yakmadan oturdu. Geceyi dinledi. Anasını düşündü. Fakat ağlayamadı.

Bir sabah, yemek odasında karşı karşıya geldiler. O, yemek masasının muşambası üzerinde sakin ve parlaktı. Güneş sarı pirinç madenin üzerinde donakalmıştı. Onu kulplarından tutarak, gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu. Kendisi bir sandalyeye çöktü. Bol bol, sessiz bir yağmur gibi ağladı. Ve o evde o bir daha kaynamadı.

Bundan sonra Ali'nin hayatına bir salep güğümü girer.

Kış Haliç etrafında İstanbul'dakinden daha sert, daha sisli olur. Bozuk kaldırımların üzerinde buz tutmuş çamur parçalarını kırarak erkenden işe gidenler; mektep hocaları, celepler ve kasaplar fabrikanın önünde bir müddet dinlenirler, kocaman bir duvara sırtını vererek üstüne zencefil ve tarçın serpilmiş salep içerlerdi.

Yün eldivenlerin içinde saklı kıymettar elleri, salep fincanını kucaklayan burunları nezleli, kafaları grevli, ıstıraplı pirinç bir semaver gibi tüten sarışın ameleler, mektep hocaları, celepler kasaplar ve bazen fakir mektep talebeleri kocaman fabrika duvarına sırtlarını verirler; üstüne rüyalarının mabadi serpilmiş salepten yudum yudum içerlerdi.

Sabahattin ALİ (1907 - 1948)

SES

Bizi Beyşehir'den Konya'ya götüren kamyon, Barsakderesi dedikleri bir boğazda sakatlandı. Şoför ve muavini motor kapaklarını açtılar. Oturdukları minderi kaldırıp onun altından çıkardıkları bir sürü âlet ve edevatı ortaya döktüler. Ondan sonra saatlerce süren bir tamir başladı. Bazan her ikisi makinenin altına sürünüp arkaüstü yatıyorlar ve elleriyle motorun alt kısmını kurcalıyorlar, bazan da biri şoför mahallinde gaza basıyor ve motoru işletiyor ve diğeri bu esnada porselen başlıklı birtakım memeleri yerlerinden oynatıyordu.

İkindi güneşi altında kamyonun muşamba kaplı karöserisi tahammül edilemeyecek bir hal almıştı. Yolcular birer birer atlayıp dağıldılar. Bir kısmı merakla şoförü seyrediyor, ve o dinlenmek için motordan biraz başını kaldırıp duracak olsa: "Bitti mi?" diye heyecanla soruyordu.

Daha az meraklı birkaç yolcu ile ben ve arkadaşım boğazın garp tarafına, gölge bir yere doğru yürüdük ve birer taşın üstüne oturup beklemeğe ve etrafımıza bakınmağa başladık.

Kamyonun durduğu yerin biraz ilerisinde, yolun kenarında iki çadır ve bunların etrafında birkaç kazma kürek ile bir el arabası vardı. Daha uzakta ise taş kırmakla ve kum taşımakla meşgul bir miktar yol amelesi görülüyordu.

Güneş arkamızdaki sırta gömüldükçe, karşı taraftaki tepenin üzerine serpilmiş bulunan çam ağaçlarına gitgide kırmızılaşan bir ışık yolluyor,

vâdiyi süratle artan bir loşluğa terk ediyordu. Serin bir ilkbahar günü idi ve orta yerde akan küçük dere mırıltıya benzer seslerini duyurmağa başlıyordu.

Yoldan birkaç araba ve otomobil gelip geçti. Bizim kamyonun yanında biraz durdular ve şoföre bir şey lâzım mı diye sordular. İçerisinde boş yer bulunan bir kamyon, vakit geçtikçe telâşları artan ve mütemadiyen şoföre söylenen bizim yolculardan iki kadım aldı. Konya'ya götürdü.

Diğer yolcular grup grup oturmuşlar, bir şeyler anlatıyorlardı. Bizim yanımızda bulunan ve buraya yakın köylerden birinde bakkal olduğunu söyleyen tahta ayaklı bir ihtiyar, kalkıp otomobile gitti, çuvalını sırtladı, şoföre birkaç küfür savurduktan sonra yola düzüldü.

Adamakıllı akşam olmuştu. Yol amelesi, çadırlarına dönerek ateş yakmağa başlamışlardı. Bizim kamyon şoşenin bir kenarında muazzam bir hayvan ölüsü gibi hareketsiz duruyordu. Şoför ve muavini, üstleri yağ ve toprak içinde, yüzlerinden siyah terler damlayarak, bir kenara oturup uzunca bir dinlenme yapıyorlardı.

Yolcuların ekserisi bu gibi hâdiselere alışık oldukları için, sadece başlarını sallıyorlar ve sepetlerini, çıkınlarını açarak bir şeyler yiyorlardı.

Bir müddet daha geçip, ortalık adamakıllı kararınca şoför, yol amelesinden bir fener alarak yeniden işine koyuldu. Biz yolcular, birdenbire çöken sükûtun içinde, olduğumuz yerlere uzanmış, kımıldamadan duruyorduk.

Arkamızda güneşin kaybolup gittiği tepenin ağaçları birdenbire mavimtırak ve soluk bir ışığa gömüldü. Arkadaşımın yüzüne baktım. O, gözlerini

karşıya dikilmişti. Yamacın üzerine seyrekçe serpilmiş olan siyah çamlar, süratle aydınlanan gökyüzüne titrek silüetler çiziyorlardı. Arkadaşım bir müddet bunları seyrettikten sonra :

"Nerdeyse ay görünecek!" dedi.

Tam bu sırada, kekik kokuları ve ince çıtırtılarla dolu havayı hafiften gelen bir saz sesi titretti. Müzikle uğraşan ve bir müzik mektebinde vazifesi olan arkadaşım doğruldu. Kaşlarını çatarak dinlemeğe başladı.

Yol amelesinin çadırı tarafından gelen saz sesi, ustaca çalınan bir meyandan sonra, susar gibi oldu ve bir erkek sesi o zamana kadar duymadığımız, fakat bize yabancı da gelmeyen bir halk şarkısı söylemeğe başladı :

Döndüm daldan kopan kuru yaprağa
Seher yeli, dağıt beni, kır beni;
Götür tozlarımı burdan uzağa
Yârin çıplak ayağına sür beni...

Bu sefer ben de doğruldum. Saz tekrar kıvrak bir ara nağmesine başladığı hâlde, kulağımda hâlâ deminki sesin çınlamaları vardı.

Arkadaşım :

"Bu ne! demek ister gibi yüzüme baktı.

"Fevkalâde!" diye mırıldandım.

Ses tekrar ve bütün vâdiyi çınlatırcasına başladı:

Aldım sazı çıktım gurbet görmeye,
Dönüp yâre geldim yüzüm sürmeye,
Ne lüzum var şuna, buna sormaya,
Senden ayrı ne hâl oldum, gör beni.

Ömrümde bu kadar gür, tatlı bir erkek sesi dinlememiştim. Bir insan gırtlağından bu kadar manalı

ve sarıcı seslerin nasıl çıkabildiğine hayret ediyordum. Arkadaşım kalktı, beni de kaldırdı. Amelenin çadırına doğru yürümeğe başladık.

Ovada, çadırın önünde, dört beş kişi oturmuşlardı. Etraflarında kazma ve kürek serpilmiş duruyordu. Çadırın kapısına asılmış bir fener sallandıkça, vâdinin içine doğru uzanan ve başları karanlıkta kaybolan gölgeler belli belirsiz kımıldıyorlardı.

Yirmi yaşından fazla göstermeyen bir delikanlı çadırın önünde, yan yatırılmış bir el arabasının üstüne oturarak saz çalıyordu. Başı göğsüne yatmış ve gözleri yere dikilmiş olduğu için çehresini tamamen görmeğe imkân yoktu. Fenerin aydınlattığı alnı ter damlalarıyla kaplı idi. Sazının uzun sapı, şaşırtıcı bir süratle aşağı yukarı kayan parmaklarının altında, canlı bir mahluk gibi titriyordu. Tellere vuran sağ eli, küçük fakat kendinden emin hareketler yapıyor, bu el sazın gövdesine her yaklaştıkça, insan, sanki, o tahta ile bu et arasında gizli, fakat çok manalı ve mühim bir konuşma oluyormuş zannediyordu.

Çadırı ve bulunduğumuz yeri bir aydınlık yalayıp geçti, vâdinin öbür ucuna kadar uzandı. Başımızı kaldırdık, karşımızdaki sırtı aşıp yukarı fırlayan ayı gördük.

Saz çalan delikanlı da başını kaldırdı ve gözlerini biraz yumarak, tam karşısında beliren bu aydınlık yüzlü dinleyiciyi süzdü. Sonra saza vuran eli yavaşladı, gözleri kapandı, boğazı gerildi ve yüzü kırmızılaştı. Biz hayretle onu seyrederken, ince dudaklarının arasında beyaz dişler göründü ve delikanlı, bu sefer aya hitab eder gibi, şarkısına devam etti:

Ayın şavkı vurur sazım üstüne,
Söz söyleyen yoktur sözüm üstüne
Gel ey hilâl kaşlım, dizim üstüne,
Ay bir yandan, sen bir yandan sar beni.

Otomobilin diğer yolcuları da toplanmışlardı. Herkes hayretle bu kıpkırmızı yüzlü gence bakıyorlardı. O, esrarlı bir dil konuşan ellerini sazın üzerinde hareket ettirmeğe başlamış ve gözlerini yere, yahut kucağından fırlamak ister gibi sıçrayan sazına dikmişti. Pek az bir duraklamadan sonra, bu sefer başını kaldırmadan, daha yavaş, fakat eskisi kadar tatlı ve derinden gelen bir sesle şunları okudu:

Sekiz yıldır uğramadım yurduma,
Dert ortağı aramadım derdime,
Geleceksen bir gün düşüp ardıma,
Kula değil, yüreğine sor beni.

Ve sazını, iki kuvvetli vuruştan sonra, yanına bırakarak başını kaldırdı. Orada bulunanlardan birkaçı, yaşa diye bağırdılar. O, gözlerini hiç kimsenin üzerinde durdurmayarak, boşlukta dolaştırmağa başladı. Hafifçe tebessüm etmeğe de çalışıyordu.

Arkadaşım yanına sokularak sordu :

"Senin adın ne oğlum?"

"Ali!"

"Nerelisin?"

"Sivaslıyım!"

"Sazı nerede öğrendin?"

"Ne bileyim? Küçükten beri çalarım."

"Söylemeyi?"

"Onu da öyle... Sonra iki usta âşık yanında gezdim."

Arkadaşım bana baktı :

"Harikulâde bir ses, azizim, yıllarca arasak bulamayız. Ben bu oğlanın arkasını bırakmam!" dedi. Sonra tekrar ona dönerek yaşını sordu. Yirmi iki imiş. Cebinden defterini çıkararak bir şeyler not etti ve delikanlının adresini almak istedi. Çocuk evvelâ şaşırdı. Verecek bir adresi yoktu. Bugün burda, yarın orda amelelik yapıyordu. "Beyşehir yolunda Sivaslı Ali desen olmaz mı?" diye soruyordu. Nihayet Konya'da, gelip gittikçe uğradığı bir hanın ismini söyledi. Dostum onları da kaydetti. Bu sırada, epeyden beri yanımızda durup bizimle saz dinleyen şoför:

"Beyler, otomobil hazır!" dedi.

Delikanlıya birkaç şarkı daha söyletmeğe hazırlanan arkadaşım, diğer yolcuların hemen yerlerinden fırladıklarını ve torbalarını, çantalarını kavrayıp kamyona doğru yollandıklarını görünce içini çekti, sonra yerinden doğrulmuş olan Ali'ye döndü:

"Seni arattırıp bulursam hemen gel. Sana paralı bir iş bulurum, daha usta âşıkların yanında çalışır, sazını ilerletirsin, olmaz mı?"

Ali hiç bir şey anlamadan tasdik etti:

"Olur beyim!"

"Hadi bakalım, Allaha ısmarladık!" dedik.

Bütün amele hep birden :

"Selâmetle"

dediler ve biz ayrılırken, Ali'nin etrafına toplanıp gülüşerek onunla konuşmağa başladılar. Her hâlde, arkadaşımın sözlerini kendi kendilerine izaha ve bundan Ali için parlak neticeler çıkarmağa çalışıyorlardı.

Dostum, Ankara'ya geldikten sonra, hakikaten o delikanlının işi ile hiç durmadan meşgul oldu. Onu

bir müzik mektebinde yetiştirmeğe muhakkak azmetmişti. Bu kadar üstüne düştüğü bu iş hakkında konuştuğumuz zaman :

"Bilmezsin, kardeşim", diyordu. "Oğlanın sesi kulaklarımdan gitmiyor, ben bu işin acemisi değilim, aşağı yukarı kendime insan sesi esnafı diyebilirim, fakat böyle bir sesi az dinledim."

Ben de kendisi gibi düşünmekle beraber, daha akıllı görünmek için şöyle diyordum :

"Hakkın var. Fakat o sesin bizim üzerimizde bu kadar kuvvetli bir iz bırakmasında onu dinlediğimiz gecenin hiç tesiri yok muydu acaba? Mehtap! Sırıltısı kâh duyulan, kâh kaybolan küçük dere... İki dağ arasında uzanan kıvrıntılı, dar vâdi, ve nihayet hiç beklemediğimiz bir amele çadırından tabiatın içine yayılıveren bir ses... Bütün bunlar, o gecenin ürkek sessizliğinde bizi garip bir romantizm içine atmış ve alelâde veya biraz daha iyice bir sesi bize fevkalâde gibi göstermiş olamaz mı?"

Fakat bunlara rağmen, Sivaslı Ali'yi buldurup Ankara'ya getirmek ve onu burada da dinleyerek sesini terbiye ve inkişaf ettirmek, itiraz edilecek bir fikir değildi. Ne kadar yanılmış dahi olsak, her hâlde birinci sınıf bir istidat karşısında bulunduğumuz inkâr edilemezdi.

Arkadaşım şimdiden hülyalar içinde yüzüyordu. Sivaslı Ali'nin bir gün meşhur ve dünyaca tanınmış bir opera tenoru olarak Avrupa şehirlerinde konserler verdiğini düşünüyor.

"Onun frak içindeki vücudunu ve beyaz yakasından fırlayan kırmızı yüzünü görmek, harikulâde bir şey olacak!" diyordu.

Nihayet istediğini yaptırdı. Birçok yerlere baş vurarak Sivaslı Ali'nin Ankara'ya getirilmesini temin etti. Bu işlerle uğraşan makamlar, zaten yeni istidatlar aramakta idiler. Sık sık imtihanlar yapılıyor ve opera muganisi yetiştirmek için talebe seçiliyordu. Bu meyanda Konya'ya yazıldı. Pek uzun olmayan bir araştırmadan sonra bizim genç tenor bulduruldu. Yol parası Konya belediyesince temin edilerek Ankara'ya gönderildi.

İmtihanın yapılacağı mektebin müdür odasına girer girmez, bir kenarda elinde sazıyla bekleyen Sivaslı Ali'yi tanıdım. Yüzü biraz daha kırmızı, bakışları adamakıllı ürkekti. Ökçesi basık ayakkabılarının arkasından topukları delik çorapları görünüyor ve üzerinde bulunduğu halı, tabanlarını yakıyormuş gibi sık sık ayak değiştiriyordu. Sazını bir silâh gibi sağ ayağının kenarına dayamış, sapını iki parmağıyla yakalamıştı. Odada konuşup gülüşenlerin yüzüne bakmıyor, gözlerini yerde ve karşı duvarda gezdiriyordu.

Odadakilerle selâmlaştıktan sonra Ali ile konuştum. Yolculuğun nasıl geçtiğini sordum. "Kötü değil!" dedi. Elindeki saz yeni idi. Gülümseyerek yüzüne baktım, derhal anladı: "İndiğim handa buldum, sekiz kâğıt verip aldım. Benim kırık saz ile efendilere çalmak yakışık almaz her hâlde!" dedi.

Siyah ve güzel gözleri, şimdi aydınlıkta ve açık olduğu hâlde, bana o akşam gördüğüm gibi yarı kapalı hissini verdiler. Dikkat edince, bu büyük ve dalgın gözlerin daimî bir rüya içinde yaşadığını farkettim. Bir anda kendimi onun yerine koymak istedim.

Buraya kim bilir neler düşünerek gelmişti? Her hâlde dostumun kafasından geçen opera muganniliği

ve fraklı Avrupa konserleri, ona yabancı idi. Olsa olsa Ankara'da "büyüklerden" birkaç kişinin kendisini dinleyeceğini, belki beş on kuruş vereceğini düşünmüş olabilirdi. Hatta belki de daha sağlam bir istikbalin kendisini beklediğini sanıyor, beğenildiği takdirde hademelik, kapıcılık gibi bir işe konularak kayrılacağını ve ara sıra "büyük" meclislerde saz çalıp beş on kuruş alacağını ümit ediyordu. Bazan valilerin bile böyle âşıkları koruduklarını, onlara meclislerinde saz çaldırdıklarını her hâlde duymuştu.

Mektebin muhtelif milletlere mensup müzisyenlerinin Türkçe, Almanca, Fransızca konuşmaları ortalığı doldururken, müdür odasının kapısı vuruldu ve içeriye iki kişi girdi. Bunlardan biri, bir maarif müfettişi idi. Biraz evvel vekâlete müracaat eden ve imtihan edilmek isteyen bir çocuğu getiriyordu. Orta mektep mezunu olduğunu ve sesini hocalarının beğendiğini söyleyen bu çocuk sarışın, oldukça şişman, dalgalı saçlı, cesur bakışlı bir delikanlı idi. Odada bulunanlar. Hay hay!" dediler. Zaten bir tenoru imtihan edeceklerdi, ikisini beraber de dinleyebilirlerdi.

Hep birlikte çıktık. Arkadaşım memnun ve kendisinden emin bir tavırla imtihan odasını açtı. Burası parke döşeli, bir tarafında yeni kurulmuş sahnemsi bir yer bulunan geniş bir salondu. Sahneye yakın köşelerden birinde de bir kuyruklu piyano vardı. Oda birdenbire doldu. Grup grup Türkçe ve Frenkçe konuşmalar başladı. Bazan münakaşalar birbirini bastırıyor ve anlaşılmaz bir gürültü benim bile başımı ağrıtıyordu. Genç bir Alman kadını piyanoya geçip tuşlara dokundu. Sivaslı Ali ömründe hiç

görmediği bu âlete hayret dolu bir göz attı, sonra, ihtimal acemilik göstermemek için, lâkayt bir hâl almağa çalıştı. Bu sırada genç müzisyenlerden biri sahneye beyaz boyalı demir iskemle koyarak Ali'ye:

"Otur bakalım! dedi.

Diğer bir müzisyen atıldı :

"Canım, iskemleye oturup şan yapılır mı? Ayakta söylesin!"

"Amma yaptın ha, ayakta saz çalıp şarkı söyleyen halk şâiri gördün mü?"

Bu münakaşa esnasında Ali, gözleriyle odanın bir hastahane ameliyathanesine benzeyen beyaz, çıplak duvarlarını, büyük, perdesiz pencerelerini seyrediyor ve odayı sesleriyle dolduran bu bir sürü adama, ameliyat masasına yatacak bir hastanın doktorlara bakışına benzeyen ürkek nazarlar fırlatıyordu.

Benim yanımdaki genç müzisyenlerden birine: "Bunu iskemleye oturtup söyletmek doğru olmaz, bağdaş kurup söylemeğe alışmıştır, belki sıkılır!" dedim.

O bir an "doğru" der gibi bana baktı, fakat sonra:

"Yok canım, ne münasebet! Frenklere karşı bağdaş kurup oturtmak olur mu? Herifleri kendimize güldürürüz!" dedi.

Ali, beyaz demir iskemleye, ateş üstüne oturuyormuş gibi, ilişti. Sazı tutan eli titriyor ve kırışan alnından kirpiklerine ve ayva tüylü yanaklarına terler süzülüyordu.

Konuşanlar yavaş yavaş seslerini kestiler. Herkes bir köşeye yaslandı veya bulabildiği bir iskemleye oturdu, gözlerini sahnenin ortasında tek başına kalıveren Ali'ye dikti.

Genç adam iki dizini sımsıkı birbirine yapıştırmış, dişlerini sıkmıştı. Sazı kucağına aldı. Fakat bir türlü yerleştiremedi ve şaşırıp etrafına bakındı. Üzerine dikilen gözleri görünce büsbütün şaşırdı. Terler sarı mintanına arka arkaya damlamağa başlamıştı. Sağ eline kiraz kabuğundan tezenesini aldı, tellere birkaç kere dokundu.

Bu sesler onu bir ân için açar gibi oldular. Yüzüne sükûnete benzer bir ifade geldi. Biraz daha çaldıktan sonra söylemeğe hazırlanarak boynunu oynattı. Öksürmek isteyip utanıyormuş gibi bir hâli vardı. Nihayet gözlerini üzerimizden çekip tavanın bizim tepemizdeki köşesine dikerek, bir halk şarkısına başladı.

Sesi yine güzel, fakat birtakım hışırtılarla karışıktı. Yükselince pek belli olmayan bu yabancı sesler alçaklara inince derhal kendilerini gösteriyorlardı. Ali de bunun farkında idi. Kendini toplamak istedi, fakat bu hareketiyle ancak boğazının adalelerini biraz daha gerdi ve yüzü daha çok kırmızılaştı.

Müthiş bir gayret sarfediyordu. Çenesinin yanlarından aşağı doğru uzanan ve iki çelik direk gibi kımıldamadan duran yuvarlak, katmerli et parçaları açıkça görünüyordu. Ali göğsünden kuvvetle fırlattığı sesi bu cenderinin arasından geçirebilmek için ter döküyordu. Nihayet şarkıyı bitirdi ve sazı eline alarak ayağa kalktı.

Alman müzisyenlerden biri derhal :

"Fena değil, fena değil.. Ötekini de dinleyelim.." dedi ve başıyla sarışın genci gösterdi.

Yüzünde kendinden emin bir tebessümle sahnenin dört ayak merdivenini çıkan delikanlı hemen,

hatta odadakilerin susmasını bile beklemeden, plâklara geçmiş bir halk şarkısına başladı. Evvelâ hafif ve tatlı çıkan sesi, yavaş yavaş büyüdü ve bütün odayı dalga dalga dolduruverdi. Hakikaten güzel söylüyordu. Birkaç yerde, hanende taklidi, bayağı hünerler yapmağa özenmesine rağmen, mükemmel bir ses materyeline sahip olduğu meydanda idi. Şarkıyı bitirir bitirmez yine deminki Alman "Bravo!" diye söylendi. "Bu çocuğu yetiştirebiliriz!"

Bu aralık gözlerim Ali'ye ilişti. Bu odada olanların hiç biriyle alâkası yokmuş gibi gözlerini boşluklarda gezdiriyor ve canı sıkılan bir adam tavrı alıyordu.

"Bunu aynen tekrar et!" dedi.

Türk müzisyenlerden biri izah etti:

"Piyanoya göre söyle bakalım!"

Ali bir bana, bir gözleriyle arayarak dostuma baktı. Ben, "Eyvah!" dedim. Zavallı delikanlı ömründe görmediği, sesini duymadığı, adını işitmediği bir âletin karşısına getirilmişti. Kendisine söylenen sözün manasını bile anlamıyordu. İzah etmek istedim:

"Oğlum, bu hanımın çaldığına göre ses çıkar."

Piyanodaki kadın aynı melodiyi tekrar etti, Ali büyük bir gayretle tekrar boynunu gererek :

Bir haber yolladım cânan iline..

Diye başladı. Oradakilerden birkaçı güldü ve Ali derhal sustu.

"Yok, iki gözüm," dedim, "şarkı söyleyecek değilsin, bu sesleri çıkaracaksın."

Sıkıntı içinde gırtlağından birkaç ses fırladı, orada canı sıkılmış gibi duran Almanlardan biri eliyle sarışın tenoru çağırarak, "bu söylesin" dedi.

Piyanonun arka arkaya çaldığı birkaç küçük melodi bir ses nehri hâlinde ve berrak olarak delikanlının ağzından dökülüyordu. İşi çabuk bitirmek isteyenler, usulen Ali'ye bir şarkı daha söylettiler. Bu sefer birinciye nazaran çok fazla gayret sarfeden ve her şeyin bu bir tek şarkıya bağlı olduğunu sezen Ali, en güzel şarkısını söyledi. Hiç de fena değildi. Hatta orada bulunanlar: "Mükemmel!" der gibi başlarını sallıyorlardı. Fakat şarkı bitip Ali sazıyla bir kenara çekilir çekilmez onu derhal unuttular. Sarışın delikanlı yine plâklardan öğrenme bir tango söyledi. Muhakkak ki güzel bir sesi vardı. Artık imtihan kâfi görülerek bu çocuğun ne yolda yetiştirilmesi lâzım geldiğine dair münakaşalara geçildi. Bütçe meselesi ortaya atıldı. Hazirandan evvel talebe olarak alınırdı, alınamazdı gibi sözler oldu. Hiç kimse aynı odada bir kenarda bir de Sivaslı Ali'nin bulunduğunun farkında değildi. Onu tâ buralara kadar getirten dostum, münakaşa edenlerin yanında, hiç bir şey dinlemeden duruyordu. İkimiz de Ali'nin yanına gitmeğe cesaret edemiyor, hatta onun yüzüne bile bakamıyorduk.

Ben yavaşça gözlerimi kaldırınca, hayret içinde kaldım. Ali'de hiç de feci bir hâlde bulunan bir insan tavrı yoktu. Boş gözlerle biraz evvelki gibi duvarları süzüyordu. Sanki bu odadakiler onu zerre kadar alâkadar etmeyen kimselerdi. Yüzünde en ufak bir teessür, en küçük bir hiddet yoktu. Hatta oldukça uzun süren bir sıkıntıdan, bir işkenceden kurtulmuş gibi sâkin, dinlenen bir hâli vardı. Gözleri sarışın te-

nora rastladıkça bir müddet duruyor, belki biraz hayret ve merakla onu süzüyordu. Bu bakışlarda küçük bir haset, hatta gıpta aradım ve bulamadım.

Sazı yine silâh gibi sağ ayağının yanında idi ve bu ayağı gayet küçük bir hareketle yerden kalkıyor ve tekrar parkelere dokunuyordu. O zaman içimde bir şeyin burkulduğunu hissettim. Genç adamın bütün yeisi, bütün inkisarı, bütün kırılan ümitleri; bu ufak ayak hareketinde kendini gösteriyordu. Vücudunun her tarafına hâkim olan, yüzünün en ufak bir ürpermesiyle bile içindekileri dışarı vurmayan, gözleri sonsuz bir derinlik ve sükûnet içinde yumuşak bir ışıkla parlayan bu adam, farkında olmadan kendini sağ ayağının bu minimini ve sinirli kımıldamasıyla boşaltıyordu. Ömrümde hiç bir insan yüzü, hiç bir ağlayış bana bu kadar acı, bu kadar manalı görünmemişti.

Kendimi toplayarak, onun yanına doğru yürüdüm. Onunla muhakkak konuşmak, ona bir şeyler söylemek lâzımdı. Konya'ya nasıl dönecekti? Cebindeki son parayı vererek bu sazı almıştı? Şimdi ne yapacaktı?

Yanına gider gitmez ayağının hareketi durdu. Arkadaşım da gelmişti. Çabucak hazırladığı bir yalanı söylemeğe başladı :

"Ali, evlâdım! Senin sesini beğendiler ama, yaşın biraz büyük. Buraya yirmiden fazla olanları almıyorlar. Senin için uğraşıp hususî bir şey yaptıracağız. Fakat uzun sürer belki, sen Konya'ya dön, biz işin olunca seni buldurur, haber veririz."

Ali bütün bunları, fevkalâde ehemmiyetli bir şeymiş gibi, kaşlarını hafifçe kaldırarak dinliyor, adeta ezberlemeğe çalışıyordu. Fakat gözleri bana

ilişince irkildim. Nedense bu siyah ve büyük gözler bana sahibinin bu lâfların bir tekine bile inanmadığını ifşa eder gibi geldi.

Her hangi bir şey yapmış olmak için:

"Gelin, bir lokantada yemek yiyelim!" dedim.

Odadakilerin münakaşası hâlâ devam ediyordu. Bizim çıktığımızın farkına bile varmadılar.

Bir kebapçıda karnımızı doyurduk ve bu esnada hemen hemen hiç bir şey konuşmadık. Onu kandırmağa imkân yoktu. "Seni çağırıp zahmet verdik, affedersin!" de denilemezdi.

Ben bunları düşünürken kebapçıdan çıktık. Ali bir şey söylemek ister gibi birkaç kere yutkundu ve boynunu bükerek:

"Sizi mahçup çıkardım, beyim, sakın kusura kalmayın!" dedi.

Sonra, hayret edilecek bir şeyden bahsediyormuş gibi, gözlerini hafifçe açarak ilâve etti:

"Ben o odada bir türlü sesimi bulamadım!"

Ve yanımızdan ayrılıp gitti.

Ertesi sabah, aramızda topladığımız birkaç lirayı kendisine vermek ve onu Konya otobüslerine bindirip selâmetlemek için Haymana hanına giden arkadaşıma hancı, Sivaslı Ali'nin, sazını iki liraya satıp yol parası yaptığını ve şafakla kalkan bir kamyona binip Konya yolunu tuttuğunu söylemiş.

Haldun TANER (1915 - 1985)

BİR KAVAK VE İNSANLAR

"Kavağın altına" demişti. "Beni o, sahildeki kavağın altına gömün."

Kavak zaten kulübesinin uzağında değildi. Sahile bakan dik yamacın üstünde, dağ çilekleriyle böğürtlenlerin sarmaş dolaş oldukları vahşî bir kırlığın ortasında idi.

İhtiyar, elinde tespihi, her akşam onun altında oturur, denizin aşağıda kumluğu tatlı tatlı yalayışını seyrederdi.

İşte şimdi mezarını yine o kavağın gövdesi gölgeleyecek, yine dalgalar ayak ucunda o çok sevdiği besteyi söyleyecekti.

Böylece yaz geçti. Güz geçti. Kış geçti. İlkbahar gelip de mayıs güneşi bir genç kızınkine benzeyen ılık nefesini tabiata hohlayınca bademler birden beyazlara büründü. Kırlar kokularını sürüdü. Deniz aniden duruldu. O sâkin mavisini yeniden buldu.

Bu arada ihtiyar kavak da tomurcuklanıp yaprak açmıştı.

Fakat köylüler bu bahar onda tuhaf bir değişiklik keşfediyorlardı. Hayır, hayır bu sade yapraklanmaktan ileri gelen o her yılki mutat değişiklik değildi... Bu öyle kolay kolay anlaşılamayan, kat'i olarak tespit edilemeyen ve ancak sezilebilen bir bambaşka, bir acayip gelişme idi.

Kavakta şimdi, o nebatlara mahsus görünüşten fazla bir şey, âdeta insanlara has bir şey, nasıl söylemeli, sanki bir nevî hüviyet belirmekte idi.

Kadınlardan biri: "İhtiyar" diye haykırdı. "İhtiyara benziyor kavak."

Gerçekten de kavak, sanki altında yatan ihtiyarın bütün özünü kökleriyle emip gövdesine geçirmişe benziyordu. Şekil itibariyle yine aynı ağaçtı belki. Fakat insan ona bakarken o uzun kametli, zayıf ihtiyarı görmüş gibi oluyordu.

Yaprakları bile şimdi bir başka yeşil görünüyordu. Daha munis, daha sıcak, âdeta gülümseyen bir yeşil. Rüzgârdan hışırdayışları bile bir başka türlüydü. Ağaç, yapraklarıyla dile gelmişti sanki. Durgun havalarda bir fısıldayış, rüzgârda mırıldanış, fırtınada ise homurdanış hâlini alan bir şeyler anlatmak istiyor gibiydi. Ne söylediği anlaşılamıyordu gerçi... Fakat onu tanıyanlar bu esrarlı hışırtılarda ihtiyarın sesini, konuşma tarzını, hatta cümle yapısını tanımakta güçlük çekmiyorlardı.

Tevekkeli oraya gömülmek istememişti adam. İşte ne yapmış yapmış, rubunu ağaca verip kendini o çok sevdiği yeryüzüne atmanın yolunu bulmuştu. Hem böylece tabiatı, daha yakından, olanca haşmetiyle tadabilecekti artık... Nitekim şimdi sağlığında iken yapamadıklarını yapıyor, nezle, bronşit korkusu olmaksızın göğsünü yaz yağmurunda ıslatıp akşam rüzgârında kurutuyordu.

Eski dostlarının bu suretle tekrar aralarına karışması, sade köylüleri değil, kuşları, bulutları, çiçekleri, rüzgârları velhasıl bütün tabiatı da sevinçlere garketti.

Kuşlar şimdi gelip yüzüne gözüne konuyor, bulutlar bazan alçalıp alnını öpüyorlardı. Onun ölümünden beri boyunları bükük duran çiçeklerse başlarını otların arasından çıkarıp yine eskisi gibi keyifli keyifli sallanmaya başladılar. Hatta öyle ki deniz bile, o karada olup bitenlere ilgisiz sanılan deniz

bile, bu işe pek sevinmiş, şimdi kumsalda beyaz köpüklerini göstere göstere gülüyordu.

Fakat hangi saadet ebede kadar sürmüş ki? Bir sabah yapraklarındaki çiğ damlalarını silkeleyip kurunan kavak, az ötesinde birtakım insanların eğilip kalkıp yerleri ölçtüklerini gördü.

Adamlar öğle vakti gelip onun altında oturdular. Elindeki plânlardan mimar olduğu anlaşılan bir tanesi, üç katlı ensesinden mal sahibi olduğu anlaşılan bir başkasına:

"Makine dairesi şurada olacak, laboratuvarlar beri yanda kurulacak, lojmanlar ise garp cephesine rastlayacak." diye izahat veriyordu.

Kavak gerisini dinlemedi. Bu duyduğu sözlerden yaprakları diken diken olmuştu. Demek burada fabrika kuracaklardı. Demek bu cennet kıyıları, bu canım bayırları makine uğultusuna, kurum kokusuna boğacaklardı. Dünyada başka yer mi kalmamıştı Yarabbim?

Hayır, hayır, bunu yapamazlardı. Bu kadar zevksiz, bu kadar vicdansız olamazlardı.

Fakat yaptılar işte. Onlar öyle renklerden kokulardan, denizden, tabiattan zevk alacak soydan değillerdir. Maliyet fiyatı diyor da gözleri başka bir şey görmüyordu.

Maliyet fiyatı ise bu sahilde çok düşük olacaktı. Binaenaleyh...

İlkin sahile bir iskele kurdular. Malzeme deniz yoluyle daha ucuza nakledilecekti. Sonra bir mendirek inşa edip denizle sahilin alâkasını kestiler.

Dalgalar artık suları tatlı tatlı okşamaz olmuşlardı. Mendireğin içinde kalan miskin, ölü sulara ise deniz demeğe bin şahit isterdi,

Sade deniz mi ya, çiçekler de vaziyetten şekvacıydılar. Papatyalar kurumdan simsiyah oluyorlardı. Gelinciklerin kırmızısı ise isli çatana bayraklarına dönmüştü.

Kuşların cıvıltısı, şantiyeden yükselen çekiç sesleri arasında güme gittiğinden onlar da birleşip koro hâlinde ötmeyi denediler. Fakat bu gürültülü medeniyet konseri ile baş edemeyeceklerini anlayınca âkıbet onlar da küsüp ötmemeğe karar verdiler. Hem zaten pazarları gıcır gıcır çifteleri ile ava çıkan şantiye mühendisleri hayatı onlara zehir etmeğe başlamıştı.

Kuşlar küsüp, deniz susup, çiçekler de solunca, kavak öksüze döndü. "Bir yıldırım gelse de, beni de yok etse bari." diye kötü kötü düşündüğü oluyordu.

Fakat yıldırıma hacet kalmadı. Bir sabah, daha uykuda iken belinde keskin bir testere sızısı ile uyandı. Ve neye uğradığını anlamadan yan üstü böğürtlenlerin üzerine devriliverdi.

Ötede bir ses, fabrikatörün sesi:

"Günah da ne demekmiş." diye bağırıyordu. Bize ağaç değil, yer lâzım yer... Zaten neye benziyordu. Tek başına, sipsivri bir ağaçtı."

Sonra maiyetindeki mühendislere dönüp:

"Bundan çok güzel telefon direği olur." dedi.

Ve ihtiyar kavak soyuldu, yontuldu, bilcümle direkler gibi göztaşı mahlûlü ile muamele görüp, toprağa girecek kısmı ziftlendi. Bu işler bitince, üzerine bir parmak kalınlığında boya sürülüp tepesine de külâh gibi çinko bir başlık geçirildikten sonra, ana şebekeyi fabrika santralına bağlayan yola öbür direklerin arasına dikildi.

Böylece yaz geçti, güz geçti. Kış geçti. Her yıl olduğu gibi bahar dik memeli bir genç kız misali etekliğini kaldırıp sıcak rayihası ile yine kırların üstüne çöküverdi. Gezici kuşlar gittikleri yerlerden döndüler. Böceklerle kurtlar saklandıkları yerlerden çıktılar. Papatyalar tavada yumurta gibi ortalığı sarıyla beyaza boyadı. Ve gelincikler bir yıl evvel fabrika kurumundan solup giden cedlerine inat, kıpkırmızı açıverdiler.

Bu arada kavaktan bozma direk de bütün vücuduna su yürüdüğünü hissediyor ve gece gündüz, çıtır çıtır tatlı bir bahar sarhoşluğu içinde gerinip duruyordu.

Nihayet bir gün, evvelâ o kalın boya tabakasını pulpul kabartan sivilceler döktü. Sonra orasından burasından beyaz beyaz körpe dallar sürdü. Ve bir sabah baştan aşağı yemyeşil yapraklarla donandı.

Buna sade köylüler, kuşlar, çiçekler değil, tersine çevrilmiş kahve fincanlarına benzeyen ağır başlı izolatörler bile şaştılar. Fakat fazla yağlarını eritmek için karısı ile yürüyüşe çıkan fabrikatör, onu bu hâlde görünce küplere bindi.

"Vay namussuz." diye haykırdı. "Bu o devirdiğimiz kavaktan yapılan direk değil mi? Görüyor musun hanım, bana inat yapıyor. İnan olsun, bana inat yapıyor."

Köylüler her ne kadar "Değildir beyim, bu o kavak değildir." dedilerse de fabrikatörü teskin edemediler. Adam fena hâlde kızmıştı:

"Yaprak açmış telefon direği nerde görülmüş." diye feryat ediyordu. "Olacak rezalet mi bu? Bari bundan sonra teller de meyva versin. Biz burda mesaiden iktisat etmeye bakıyoruz. Bu direk kalkmış,

dal budak salıyor. Bütün direkler dal sürecek olsa, budamaya adam mı yeter?"

Sonra maiyetindeki mühendislere dönüp: "Kesilsin." diye ferman etti.

Derhal merdivenli otomobil geldi. Adamlar tellerle izolatörleri bir başka direğe aktarıp yapraklısını yere yıktılar.

Fabrikatör bir balta kapmış, direğin kök bağlamış ziftli kısmına, yaprak açmış körpe dallarına vuruyor, vuruyordu. Hırsını bununla da alamadı, direği adamlarına kuşbaşı kuşbaşı doğrattı. Bu parçaları dahi ortada bırakmaktan korkuyordu. Ne olur ne olmaz: bir dahaki bahar yine kımbilir ne madik oynardı. Direğin enkazını orada gözünün önünde, bir güzel yaktırdı. Ve küllerini toplatıp denize attırdı. Gerçi ihtiyar kavak şimdi de dalgalara karışıp sahile vurabilir, buhar olup yağmur tanesi şeklinde yine sevdiği kırlara yağabilirdi. Fakat fabrikatörün aklı o kadar incesine pek ermiyordu. Bu itibarla memnun ve mesrur, ellerini yıkayıp dairesine, mayonezli levrekle, fasulye pilakisi yemeğe gitti.

O gece çiçekler sabaha kadar kan ağladılar. Kuşlara gelince, onlar da ilkin ah u vah ettiler ama, sonra baş başa verip bu harekete bir misilleme çaresi aradılar.

Bir ağaçkakan : "İntikam." diye bağırdı. Serçelerin en yaşlısı: "Peki ama nasıl?" diye sordu. Canı tatlı bir saksağan "Herifler dişlerine kadar silâhlı." dedi. "Toptan gitsek hepimizi vururlar." Tecrübeli baykuş: "Bir fedaî seçeriz." diye teklif etti. "İçimizden biri..."

Daha sözünü bitirememişti ki, ihtiyarın avucundan yem yemiş bir ibibik kuşu "Ben giderim", diye

atıldı, "yarın zaten fabrikanın açılış töreni var. Ben hepinizin intikamını alıp icap ederse bu uğurda seve seve ölürüm."

Ertesi günü, daha sabahın erken saatinden, fabrikada bir faaliyettir başladı. Her pencereden bir bayrak sarkıyor, her tarafta allı, morlu, yeşilli, beyazlı kurdeleler dalgalanıyordu. Bacalar bile gemi direkleri gibi flamalarla süslenmişti. Bir bando durmadan marşlar çalarken, hususî otomobiller de davetlileri getirip anfiteatr şeklinde hazırlanmış tribünlere bırakıyordu.

Ne davetliler vardı ne davetliler. Erkeklerin çoğu silindirli ve jaket-ataylı idiler. Kadınlar ise beyaz elbiseler, geniş kenarlı hasır şapkalar giymişlerdi.

Bir ara bando durdu, ses kesildi. Ve ön sırada oturan tıkız fabrikatörün ayağa kalkıp önüne mikrofonlar yerleştirilmiş kürsüye doğru ilerlediği görüldü. Adam ağır ağır basamağı çıktı. Notlarını önüne açıp, "öhö, öhö" diye sesini ayar etti. Sonra:

"Sayın Vekil bey, muhterem davetliler" diye söylevine başladı.

Saklandığı pervazdan aşağısını gözleyen ibibik kuşu: "İşte tarihî an geldi." diye söylendi.

Seke seke pervazın üzerinde ilerledi ve tam fabrikatörün dazlak başını nişan alıp... bir güzel pisledi. Gerçi, ibibik kuşu olmak sıfatıyle esasen çok kolay def'i hacet ederdi. Fakat o, sadece bu kabiliyeti ile yetinmemiş, bu tarihî günün şerefine bir gece evvelkinden küf tutmuş kendir tohumu yeyip üzerine bol miktarda deniz suyu içmişti. Bu itibarla sabah beri büyük sancılar bahasına katlandığı hamulesini şimdi durmadan, dinlenmeden aşağı boşaltıyordu.

Fabrikatör çıplak başında şaplayan ilk damla üzerine gayrı ihtiyari yukarı baktığından ikinci üçüncü postaları yüzüne gözüne giydi.

Dinleyiciler ilkin bir şaşırdılar. Bir iki kadın davetli gülmesini tutamadı. Bundan cesaret alan öbürleri de makaraları koyuverdiler. Artık şimdi hepsi eğile kalka, kasıklarını tuta tuta gülüyorlardı. Vekil bey bile yüzü mosmor kesilmiş, kahkahasını mendilinde boğmağa çalışıyordu.

Fabrikatör, yüzüne çok defa pisletilmiş insanların pişkin tebessümü ile, mendilini çıkardı. Yavaş yavaş, ağzını, burnunu, gözlerini, çıplak başını silip sıvazladı. Ve gürültünün biraz kesilmesinden bilistifade:

"Bayanlar, baylar" dedi, "Bayanlar, baylar... Şu mesut hadise dahi, tesislerimizin memleket için, insaniyet için, efendime söyleyim... dünya barışı için ne kadar hayırlı, ne kadar uğurlu ve kademli olacağına bir fâli hayır sayılmaz mı?"

Ve tıkız fabrikatör bu zarurî girizgâhtan sonra tekrar notlarına dönüp imâl edeceği termosifonların emsaline fâikiyetini izaha girişti.

OSMANCIK'tan

Osman Sivrikaya'da tek başına oturmaktadır.

Aşağıdaki otlakta, ne bir çadır, ne bir at, ne bir insan. Bomboştur yayla. Görmüyor bunu; bunun böyle olduğu, gene de kesindir.

Ve, Osman'ın gördüğü tek şey, kuzey doğudaki uçsuz bucaksız boşluğu sınırlayan, ta uzaklardaki, kuşların bile uçamayacağı, o yayvan tepelerdir.

Osman irkiliveriyor; çünkü gördüğü tepeler değil, Ede Balı'dır. Hiçbir çizgi ve biçim benzerliği yok; ama bu budur; tepeler Ede balı'dır. Ve, Dünya'da hiçbir şey bu kadar kesin değildir.

Derken, korkuyu andıran o irkinti, nabzın atışlarını hazla hızlandıran bir tatlı ve merak yüklü bekleyişe dönüyor: Bir şeyler, güzel, çok güzel, görülmemiş ve kestirilemiyecek kadar güzel bir şeyler olacak.

İşte olmaktadır da:

O yayvan sırtların -Ede Balı'nın- ardından, göğüs hizasından, onbeşinde bir ay doğuyor.

Bambaşka bir aydır bu: hiçbir ay, hiçbir zamanda ve hiçbir gökyüzünde bu ışıkları verememiş, hiçbir ışık, mutluluğun ta kendisi olan bu hazzı, bu hazlarla dolu heyecanı vermemiştir.

Osman'ın kalbi göğüs kafesine güm güm vuruyor. Bedenini başdan ayağa ateşler basıyor.

Osman, başını çevirmeden, bakmadan, bütün gören gözlerden ve bütün bakıp görüşlerinden daha kesin olarak anlıyor ki, aşağıda otlak, Kartal Doruğu'nda gördüğünün bin misli, atlarla, insanlar-

la, develerle, renklerle dolmuştur. Ama çıt yoktur; bütün gözler aya çevrilmiştir; bütün canlılar, tıpkı kendisi gibi ve kendisindeki duygularla ona bakmaktadır.

Osman, mutluluğunu artıran bir şaşkınlıkla ve gene başını çevirmeden, bakmadan biliyor:

Sınırsızlaşan otlaktaki insanlarda, kimlerin ne zaman giydiğini, kimlerin ne zaman giyeceğini bilmediği giysiler vardır; kimlerin ne zaman kullandığını, kimlerin ne zaman kullanacağını ve ne olduklarını bilmediği taşıtlar, savaş araç, gereçleri vardır; aşağıda, sınırsızlaşan otlakta, geçmiş ve gelecek zamanlar, geçmiş ve gelecek nesiller haşr olmuştur. Osman bunu, başını çevirip bakmadan, kesin olarak anlıyor.

Ve, ay tepeden -Ede Balı'dan- ayrılmaktadır.

Ve, Osman'ın kalbi, daha fazlası olamaz, daha fazlasına can dayanmaz sanırken, daha fazla çarpmaya başlıyor;

Çünkü ay yükselmiyor, Osman'a doğru geliyor;

Çünkü ay Malhun Hatun'dur.

Ve, aşağıdan, otlaktan kopan bir ses, yedi iklimdeki yedi milyon vâdide yankılanıyor; sanki binler, on binler, yüz binler, milyonlar bir tek ciğer olmuş da, en geniş zamanların özlemi olan kutluluk gerçekleşti diye, umutlu, ama endişeler yüklü bekleyişin tuttuğu nefesi, yıldızlara doğru boşaltıvermiştir.

Ve ay -Malhun Hatun- sımsıcacık, Osman'ın göğsüne iniyor. Osman bu sıcaklıkta, hayatın tek ve yaşamaktan değerli anlamını kavrıyor.

Osman, şimdi, benzeri olmayan mutluluğun, bir daha erişilmez hazzın ve tekrarlanamaz doyumun yorgunudur. Bu yorgunluğun terleri kalbini uysal-

laştırıyor ve bu yorgunluk o mutluluğun şiiri oluyor, bestesi oluyor.

Şimdi uzaklardan, çok uzaklardan, bütün ülkelerin ırmaklarından ve bahçelerinden, ormanlarından su sesleri geliyor, bülbül sesleri geliyor; kendi neyinin sesi o ırmak kıyılarından, o bahçelerden, ormanlardan geliyor. Otlaktaki geçmiş ve gelecek zamanların kalabalığı bu mutluluk bestesinin korosudur.

Ve rüy sürmektedir:

Ay -Malhun Hatun- artık ay değildir. Onun ısıttığı yerde, tam kalbinin üstünde, şimdi bir çınar fidanı büyümektedir. Büyüme gözle görülebiliyor ve ara vermeden sürüyor; çınar yıldızlara ve o yayvan tepelere ve Kartal Doruğu'na ve dört bir yana dal, budak salıyor; dallar, budaklar tepeleri, dorukları aşıyor, ülkeleri gölgelendiriyor; rahmet yağdırıyor; nur yağdırıyor.

Ve, Osman bütün hücrelerinde ayın -Malhun Hatun'un- bıraktığı o Cennet ısısı, gülümseyerek uyanıyor.

*
**

Tan yeri ağarmaktadır. Şafak sökmek üzeredir. Gökyüzü süt mavisidir. Ve Osman, rüyaları aydınlatan şeyi bilmiştir.

Işık değildir o.. keşif bekleyen, hayata kavuşturulmayı bekleyen, ebesini bekleyen gerçek kişiliktir o. Osman gerçek kişiliğini, niçin yaratıldığını, niçin ve nasıl yaşaması gerektiğini, artık, kavramıştır. Rüyasını tabir etmiştir ve kabul etmiştir.

Osman artık o'dur.

*
**

Büyük güveçteki, yarma ve eylül güneşinde kurutulmuş koyun kaburgası, fırının dünden kalma sıcaklığında sabaha kadar pişmiştir. Güvecin üstü çıtır çıtır ve nar gibi zar bağlamıştır. Etler kemiklerden gevşemiştir. Güvecin dibi bütün lezzeti sindirerek tutar gibi olmuştur. Sabah kahvaltısında bal ve bu vardır. Tatlı bir ayva pembesinin üstüne yeşil ve kırmızı boyalarla çiçeklendirilmiş tahta kaşıklar, hiç konuşulmadan, usulüyle, a'dâbıyla güvece gidip geliyor.

Duayı Dursun Fakı yaptı ve hemen doğruldu. Gidecekti. Osman:

- "Pek müstacel değilse az eğlen," dedi.

Dursun Fakı baktı. Açıklama ister gibiydi. Osman da açıkladı:

- "Deyeceklerim var."

O da doğrulmuştu. Kalkarken, Kumral Abdal'a;

- "Sen dahi bulun" dedi.

Sofrada onlardan başka Gazi Rahman, Konur Alp ve Ede Balı'nın büyük oğlu, Malhun Hatun'un ağası Mahmut da vardı. Onlar sofrada kaldılar. Ötekiler, Osman önde, odaya geçtiler.

Kumral Abdal;

- "Buyur beğ" dedi.

Gülümsüyordu. Ama Osman, onun beklediği gibi, hep söylediğini söylemedi;

- "Ben beğ değilim" demedi: hemen söze girdi ve, görmekte imişcesine gözlerinin önünde duran rüyasını anlattı ve yorumunu da ekledikten sonra;

- "Ben öyle tabir ederim, siz ne dersiniz?" diye sordu.

Dursun Fakı, bir süre, kırçıl sakallarını karıştıra karıştıra ve dalgın dalgın, Osman'a görmeden baktı, sonunda da;

- "Bak a Osmancık," dedi; "Allah yanıltmasın, tabirin doğrudur; bana öyle gelir. Sen padişah olacaksın. Malhun Hatun'un sana vereceği oğullar ve onların da oğulları ve oğullarının oğulları dört bir bucağa senin sancağını ve Allah'ın rahmetini ve adaletini ulaştıracaktır. Ben buna inanırım."

Osman da dalmıştı:

- "Ben de buna inanırım" dedi.

Yaşar KEMAL (d. 1927)

İNCE MEMED'den

Sakallı bir yörük:

"Buyurun içeri Ağalar," dedi.

Çadırın içine, kapıdan başlarını eğerek girdiler. İçeri girer girmez Memed afalladı kaldı. Çadırın içinin güzelliği onu vurdu. Ömründe ilk olarak böyle bir çadır içi görüyordu. Yörüğün "merhaba"sını bile duymadı. Gözü çadırın içinde. Çadırın arka tarafında nakışlı çuvallar... Çuvallarda nakışlar, renkler uçuşuyor. Baş döndürücü bir hızla uçuşuyorlar... Renklerin cümbüşü veryansın ediyor. Nerden bu kadar çok ışık doluyor çadırın içine? Işıklar, renkler birbirine karışmış oynaşıyor. memedin gözüne bir çuval takıldı. Uzun zaman gözünü çuvaldan alamadı. Çuvalın üstünde muhabbet kuşları vardı. Küçük küçük... Belki bin tane. Gaga gagaya vermiş kuşlar... Yeşil, mavi, kırmızı, mor kuşlar. Gözleri yaşla doldu. Kuşlar renk renk uçuşuyor.

Çadırın orta direği oyma... Direğe uçan geyikler oymuşlar. Tüyleri yıldır yıldır eden geyikler... Som sedefden.

Cabbar:

"Ne daldın bire uyansana?" diye Memedi dürttü.

Memed, gülümseyerek kendine geldi.

"Şimdiye kadar hiç böyle bir çadır içi görmediydim. Cennet gibi bir yer. Ne kadar da güzel!"

Cabbar:

"Bu çadır kimin?" diye sorunca, karşılarında oturan ak sakallı, yaşlı, kırmızı yüzlü, gülen, tatlı gözlü adam:

"Benim," dedi. "Bana Kerimoğlu derler."

Cabbar:

"Duyardım. Demek Kerimoğlu sensin?"

Kerimoğlu, kendine güvenmiş, alışkanlıkla:

"Benim," dedi.

Cabbar:

"Ağa, seni çok duyardım. İlk olaraktan görüyorum. Saçıklaralı aşiretin ağası Kerimoğlu değil mi?"

Kerimoğlu:

"Öyle," dedi.

İçerisi taze, yeni kaynatılmış sıcak, buğulu süt kokuyordu.

Ağa, Cabbara baktı. Cabbar da Ağaya baktı. Ağa, karısına döndü:

"Bu delikanlılar şimdi açlar herhalde. Çabuk olsana karı!" diye onu uyardı.

Karı:

"Süt kaynıyor," dedi. "Kaynasın bitsin, hemen..."

Memed gülümsedi.

Cabbara:

"Burnum..." dedi.

Cabbar:

"Burnuna noldu?" diye sordu.

Memed:

"Burnum dışardaki süt kokusunu almıştı. Doğru çıktı."

Cabbar:

"Benim de," dedi. "Açken bütün burunlar bizimki gibidir."

AĞRI DAĞI EFSANESİ'NDEN

Her yıl karlar erişip de bahar gözünü açınca, Ağrı Dağı'nda bir ulu tazelik patlayınca, gölün kıyıları, ince kar çizgisinin üstü keskin, kısa küt çiçeklerle dolar. Çiçeklerin rengi alabildiğine parlaktır. En küçük çiçek bile mavi, kırmızı, sarı, mor, kendi renginde çok uzaklardan bir renk pırıltısı alarak balkır. Keskin kokarlar. Gölün mavi suyu, bakır rengi toprağı baş döndürücü keskin kokularla kokar. Ve bu kokular çok uzaklardan duyulur.

Ve her yıl Ağrı Dağı'nda bahar gözünü açtığında, çiçeklerle keskin kokular, renklerle, bakır rengi topraklarla birlikte Ağrı Dağı'nın güzel, kederli kara gözlü, iri yapılı, çok uzun ince parmaklı çobanları da kavallarını alıp Küp Gölü'ne gelirler. Kırmızı kayalıkların dibine, bakır toprağın, bin yıllık baharın üstüne kepeneklerini atıp gölün kıyısında fırdolayı otururlar. Daha gün doğmadan Ağrı Dağı'nın harman olmuş yalp yalp yanan yıldızları altında kavallarını bellerinden çıkarıp Ağrı Dağı'nın öfkesini çalmaya başlarlar. Bu, gün doğumundan gün batımına kadar sürer. Bu arada tam gün kavuşurken gölün üstünde kar gibi ak küçücük bir kuş dönmeye başlar. Sivri, uzun, kırlangıca benzer bir kuştur. Gölün üstünde çok hızlı döner. Uzun ak halkalar çizer üst üste. Ak halkalar tel tel gölün som mavisine düşer, tam günün battığı anda kavalcılar çalmayı keserler.

Cengiz AYTMATOF (d. 1928)

BEYAZ GEMİ'DEN*

Gemi ağır ağır uzaklaşıyordu. Gölün mavi sularında bacalarından duman tüte tüte giden bir güzel gemi onun bir balık çocuk olup kendisine doğru yüzdüğünü nerden bilecekti?.

Balık olsundu; bacakları yerine kuyruğu, yüzgeçleri, pulları bulunsundu, ama kafası hiç değişmesindi. Çocuk incecik boynunun üstündeki yusyuvarlak iri kafasının, kepçe kulaklarının, derisi soyulmuş burnunun olduğu gibi kalmasını istiyordu. Gözleri de aynı kalsındı, ama suyun altında balıklar gibi bakabilsindi. Uzun güzel kirpikleri vardı çocuğun, her nedense bu kirpikler durmadan kıpır kıpır oynardı. Gülcemal onun gözlerinin güzelliğine bakardı da, kızının gözleri de böyle olsun isterdi. Güzellik ne işe yarardı, bilmezdi çocuk. Gözlerinin güzelliğine aldıran yoktu, yeter ki suyun altında görebilsindi.

Dedesinin yaptığı gölette yüzerken birden balığa dönmeliydi. O zaman hemen göletten ırmağa sıçrar, kendini coşkun sulara kaptırarak akıntı boyunca aşağı doğru yüzerdi. Yalnız, hep suyun altında yüzmek can sıkıcı olacağı için arada bir suyun üstüne sıçrayarak çevresini seyrederdi. İşte böyle durmadan yüzer; kırmızı killi yüksek yarın, tepelerin, ormanların dibinden kıvrıla kıvrıla, ufak çağlayanlardan, ırmak yatağındaki taşların üzerinden aşan dalgalardan atlayarak göle doğru hızla giderdi. Sevgili kayalarına veda ederdi, yanlarından geçerken, "Allahaısmarladık, Yatan Deve!"

* Mehmet Özgül çevirisinden.

derdi, "Allahaısmarladık, Kurt, Eyer, Tank!" Evlerinin önünden aşağı inerken dedesine yüzgeçlerini sallardı. "Allahaısmarladık, dede, yakında gelirim gene." Dedesi onu görünce, kim bilir, ne denli şaşardı. Ninesi, Bekey Teyzesi, kucağında kızıyla Gülcemal ağızları bir karış açık kalırlardı. Kafası insan, gövdesi balık bir yaratık görülmüş şey miydi? Oğlan yüzgecini onlara da sallardı. "Allahaısmarladık, Isık Göl'e beyaz geminin yanına gidiyorum. Babam var orada, gemicilik yapıyor." Baltek her halde kıyıda ardından koşardı. Böyle bir şeyi daha önce görmüş olabilir miydi hayvancağız? Eğer Baltek onun yanına gelmek için suya atlayacak olursa, "Atlama, Baltek atlama! Boğulursun!" diye bağırırdı. Asma köprünün halatları altından yüzerken başını sudan çıkarıp bakardı. Irmak kıyısındaki bükleri de geçtikten sonra dar boğazın gürüldeyen sularıyla birlikte Isık Göl'e kavuşurdu.

Isık Göl deyip geçmemeli, kocaman bir denizdi burası. İşte bu gölün üzerinde dalgadan dalgaya atlaya atlaya beyaz geminin yanına varırdı. "Merhaba beyaz gemi; ben geldim işte!" derdi. "Seni her gün dürbünle seyreden çocuk benim." Gemideki insanlar bu görülmedik şey karşısında şaşırırlar, ona yakından bakmak için başına üşüşürlerdi. Çocuk gemide görevli babasına: "Merhaba baba, senin oğlunum ben" derdi. Buraya seni görmeye geldim" "Sen nasıl benim oğlum olursun? Yarı balık, yarı insansın sen." "Hele sen beni gemiye yanına al, ben senin istediğin gibi oğlun olurum." "Ya, demek öyle! Dur, bir deneyelim bakalım." Babası ağ atarak onu suyun içinden çıkarırdı. Oğlan güvertede eski şekline dönerdi hemen. Ya sonra!...

Sonra beyaz gemi uzaklara doğru yüzer giderdi. Çocuk bütün bildiklerini, bütün yaşantısını anlatırdı babasına. Evlerinin çevresindeki dağları, kesimi yasaklanmış ormanları, ırmağı, tanıdık kayaları, içerisinde balık gibi gözlerini açarak yüzmeyi öğrendiği dedesinin onun için yaptığı göleti; hepsini, hepsini anlatırdı...

Sevinç ÇOKUM (d. 1943)

HİLÂL GÖRÜNÜNCE'DEN

Doru bir at... İşte o... Ahenkli yürüyüşünden belli. Hey mübarek... Beyaz keçe külâhlı adam da satıcının ta kendisi... Hiç acelesi yok.. Biraz da üzgün mü ne? Ayağa kalktı. Giray'la Hamza Batur'a atı işaret etti. Kısrak, kalabalığı yadırgamış gibiydi. "Hey mübarek, sen anca, hansaraylının avlularına yaraşırsın" diye mırıldandı ihtiyar.

Satıcı atından indi. Yaklaştı. Nizam Dede'yle selâmlaştıktan sonra,

- İşte atı getirdim, dedi.

Nizam Dede gülümseyerek,

- Sözünün eri olmadığını düşünmüşüm. Yanılmışım.

- Bozkırlılar mert olur. Sözümüz, sözdür.

- Ayırma şimdi bizi, yukarısı, aşağısı diye ayırma!

Bu söz üstüne satıcı da güldü.

Giray'la Hamza Batur, hayvanı inceleyip duruyorlardı.

Satıcı, ağacın dibine çöküp,

- Az kala vaz geçecektim, dedi. Kolay değil babay.. Darda olmasam, şu arap atı satar mıydım hiç?

Nizam Dede, adamın sırtını sıvazladı. Giray, adamın üzüntüsünü farketmişti. İçinde bir eziklik, bir burukluk duydu. Babası kesesini çıkartmış, paraları sayıyordu. Dönüp, yeniden atın boynunu, sırtını okşadı. "Eski Yurd'a bu atla anlı şanlı girdik mi, Arslan Bey hasedinden çatlar" diye düşündü. "Babamın söylediği kadar var. Hayale sığmaz bir at."

Satıcı paraları bir çevreye sarıp göğsüne yerleştirdi. Kalktılar. Adam, atını son bir defa okşadı. Sonra yularını Nizam Dede'ye teslim etti.

- Hayrını gör ağa, dedi. Uzun ömürlü olur inşallah.

Nizam Dede,

- Sen de bereketini gör, dedi.

Atı yedeklerine alıp oradan uzaklaşırken, Giray bir an dönüp ardına baktı. Satıcı yeniden ağacın dibine çökmüş, başını eğmişti. Dünyası yıkılmış gibiydi.

Nizam Dede canlanmış, neşelenmişti.

- Buna bir ad bulalım Giray Can, diyordu. Güzelliğine, yürüyüşüne, soyluluğuna yaraşan bir ad.

Giray, gözlerini yeni kısrağın parlak derisinden ve âhenkli yürüyüşünden ayırmadan,

- Onun adı Dilârâ olsun babay, dedi.

- Dilârâ mı? Hiç böyle at ismi olur mu Giray Can? Irmaklar, dağlar ve illerimizin isimleri dururken, bunu da nerden buldun? Hıh... Dilârâ. Benim bildiğim, Dilârâ hanlarımızdan Kırım Giray'ın hatununun ismidir. Bu isim, benim içerime dert koyar, yüreğimi odlandırır. Her ne kadar gönül okşayan demek ise de. Erken göçüp gitmiş. Kırım Giray da, Han sarayının avlusuna Dilârâ Bikç'i hatırlatsın diye bir çeşme yaptırmış. Adına da Gözyaşı Çeşmesi derler. Gözyaşları gibi ince ince akar, damlar. O kurnadan o kurnaya. Sanki, Kırım Giray'ın Dilârâ için döktüğü gözyaşlarıdır. Bu ismi koymak nerden hatırına geldi?

- Ne bileyim, dedi Giray. Yakıştırdım işte...

(....)

Arslan Bey de atıyla birlikte çıka geldi. İnip, amcasına,

- Mübarek olsun emmi, dedi.

Ondan sonra doru atın vasıflarını saymağa koyuldu.

- Yola, balçığa gelen bir attır. Doru at ki, atların sultanıdır. Atalarımız demişler ki, alma alı, satma kırı, sev yağızı, bin doruya demişler.

Arslan Bey bunları söyledikten sonra Giray'a döndü.

- Bahtlı bir adamsın Giray Can, dedi. Şunu az yürüt de, yürüyüşünü de görelim.

Giray öne geçip atı yularından tuttu. Kalabalık iki yana açıldı. Arslan Bey kollarını göğsünde kavuşturup atın ardından baktı. Giray döndü. Arslan'ın ne diyeceğini merak ediyordu.

- İyi, iyi, dedi Arslan. İki yana selâm verirmiş gibi yürüyüp, kendini teraziliyor. Belli ki binek atıdır.

Yaklaştı. Atın alnındaki kıvırcık tüyleri okşadı.

- Sadakat nişanı da varmış. Sahiden bulunmaz bir at bu. Hayırlı olsun.

Nizam Dede, Arslan'ın sözleriyle daha da memnun olarak, gülümsedi.

Arslan Bey gözlerini hayvanın ayağındaki sekilere kaydırdı.

- Sağ ayağı da sekili olsaydı, böylesi uğursuz sayılırdı. Bu at uğurludur emmi! Makbuldür.

Bunları söylerken, eğilmiş, atın ayaklarını inceliyordu. Birden kaşları çatıldı. Sarardı. Nizam Dede farketmişti.

- Ne oldu Arslan Bey?

- Hiç, dedi Arslan Bey.

Atın ön sol ayağındaki sekide küçük kara bir leke vardı. Buna kurşun nişanı derlerdi. Bu leke ihtiyarın

gözünden kaçmıştı. Eğildi, Arslan Beyin yanına çöktü. Lekeyi gördü. Arslan Bey,

- Atı kime aldın ağam? Kime niyetlendin?

- Kimseye, dedi Nizam Dede. Damızlık niyetine aldım.

İşe Giray karıştı.

- İçimize kurt düşürdün Arslan Bey, dedi. Akında bir küçük karalık var diye, bu uğurlu atı ahırdan içeriye sokmayacak mıyız?

Arslan Bey cevap vermedi. Endişesi yüzünden okunuyordu. Nizam Dede ise sakalını sıvazlıyor, "Bu işaret gözümden kaçmış. Kocadığım da buradan belli" diye düşünüyordu. Arslan'a dönerek,

- Oğul, dedi. Bu atı ben istedim. Kısmetimizmiş. Nişanıyla, lekesiyle kabulümdür.

Nizam Dede etrafındakiler onun sırtına vurarak,

- Hayrını gör ağa, dediler. Arslan, gene ses çıkartmadı. Kalabalığın arasından sıyrılıp yürüdü, gitti.

Nizam Dedeyle Giray, atları avluya soktular. Altın Hanım Dilârâ'nın başına, uçları püsküllü, boncuk örme bir gem taktı. Avlu, gün sönünceye kadar, Dilârâ'yı görmek isteyenlerle dolup taştı. Ortalık tenhalaştıktan sonra Nizam Dede, atı kuyunun başına götürüp, keseyle ayağındaki o bir tutam kara kılı ağartmak için uğraştı. "Belki çamur lekesidir" diye düşünüyordu. Ama leke ağarmadı. Üstelik iyice ortaya çıktı. Bu bir nişandı. Boşu boşuna kendisini aldatıp duruyordu. "Olsun varsın..." diye söylendi. "Bir tutam kara kıldan ne çıkar? Hem insan vücudunda da böyle işaretler, benler yok mudur?" İçindeki bezginliği atıp, doğruldu. Vazgeçemeyecekti ondan. Bu kısrak, ona taylar verecekti. Her biri ceylân gözlü taylar...

İKİNCİ
BÖLÜM

ESKİ TÜRK ŞİİRİNDEN*

tang tengri kelti
tang tengri özi kelti
tang tengri kelti
tang tengri özi kelti

Tan tanrı geldi,
Tan tanrı kendisi geldi,
Tan tanrı geldi,
Tan tanrı kendisi geldi.

turunglar kamag begler
kadarlar
tang tengrig ögelim

Kalkınız, bütün beyler,
kardeşler,
Tan tanrıyı övelim!

kürügme kün tengri
siz bizni küzeding
körünüğme ay tengri
siz bizni kurtgarıng

Gören güneş tanrı,
Siz bizi koruyun!
Görünen ay tanrı,
siz bizi kurtarın!

tang tengri
yıdlıg yıparlıg
yaraklug yaşuklug
tang tengri
tang tengri

Tan tanrı,
güzel kokulu, misk kokulu,
parıltılı, ışıltılı
Tan tanrı
Tan tanrı

tang tengri
yıdlıg yıparlıg
yaruklug yaşuklug
tang tengri
tang tengri

Tan tanrı
güzel kokulu, misk kokulu
parıltılı, ışıltılı
Tan tanrı
Tan tanrı

* Reşit Rahmeti Arat yayını

Birbirine bağlı duran kat-kat dağlarda,
sâkin ve tenha aranyadana'da,
ardıç ağaçları altında,
akar sular boyunda;
sevinç içinde uçuşan kuşçukların
toplandıkları, bir araya geldikleri yerde,
hiç bir şeye bağlanmadan, huzura kavuşmalı
işte öyle yerlerde!
İç içe, derin, kat-kat, kıvrım-kıvrım dağlarda,
eski, kadîm aranyadan'da,
yüksek, yekpâre kayalıkların baskısı altında,
tam bir sessizlik içinde,
imirt, çogurt ağaçları arasında,
incecik suların kıyısında,
hiç bir şeye ilinmeden, dhyana'ya kalmalı
işte öyle yerlerde!
Derin dağların köşesinde, eteğinde,
sevimli aranyadan'da
süzülüp akan sular arasında,
ıp-ıssız bir tenhalıkta,
sekiz türlü yel ile kımıldanmadan,
orada sükûn içinde,
sabırla, yalnızca töre huzurunu tatmalı
işte öyle yerlerde!
Göğerip duran güzel dağlarda,
gönlün hoşlandığı tenha yerlerde,
kesîf, sık söğütlükler içinde,
kaynayıp köpüren göller arasında,
başta göz olmak üzere, bütün hasselerden sıyrılıp,
her şeyin göründüğü, bilindiği gibi olduğu yerde;
hiç bir arzu beslemeden, huzur tatmalı
işte öyle yerlerde!

SAGU

Alp Er Tunga öldü mü
Kötü dünya kaldı mı
Felek öcün aldı mı
Şimdi yürek yırtılır

Gönlümü içten yaktı
Yetmiş yaşça kocatı
Geçmiş günü arattı
Gece gündüz aranır

ATASÖZLERİ*

Aç ne yimez, tok ne demez
Ağaç ucuna yel değer, güzel kişiye söz gelir.
Ak akça kara gün içindir.
Çift kılıç kına sığmaz
Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.
İnsanın alası içinde, hayvanın alası dışındadır.
İt ısırmaz, at tepmez deme.
Su içirmeze süt ver.
Kuş kanadıyla, er atıyla.
Kanı kanla yıkamazlar.
İnsan söyleşerek, hayvan koklaşarak.

---

* *Divan ü Lugati't- Türk*'den

Ahmet YESEVÎ (? - 1166)*

Rabb'im yâdı ulu yâddır, söyler olsam,
ballar gibi tatlı olur dilim benim.
Kendim fakir, ikrar ettim, oldum hakir;
kanat çırpıp uçar kuş gibi gönlüm benim.

Türlü ayşım, türlü işim, dertli başım;
eridi canım, gitti aklım, aktı yaşım;
günah ile tamamen doldu içim, dışım;
niyazsızım, açıversin yolumu benim.

Gözüm düştü, gönlüm uçtu, Arş'a aştı;
ömrüm geçti, nefsim kaçtı, bahrım taştı;
kervan göçtü, menzil aştı, yorgun düştü;
sır ulaştı, nasıl olacak halim benim?

Sûret burada, sûret orada, kudretinde;
uzun gecede, parlak günde, gönlüm orada,
geçen gecede, olup bende, hepsi nerede,
sorsa orada, günahkârdır delim benim.

İçtim şarap, oldum harap, aslım türap;
görmeğe geldim, yaş dolu gözüm, gönlüm serap;
Hak'tan hitap gelse, kullar görmez azap;
pınar gibi akar gözden yaşım benim.

Düşüm uzar, burak tozar, gitse pazar;
dünya pazar, içine girip kullar azar;
başım bîzar, yaşım sızar, kanım tozar;
adım Ahmed, Türkistan'dır ilim benim.

---

* Kemal Eraslan yayınından.

Yunus EMRE (1240 - 1320)

On sekiz bin âlem halkı cümlesi bir içinde
Kimse yok birden ayrı söyleyen dil içinde
Cümle bir anı birler cümle ana giderler
Cümle dil anı söyler her bir menzil içinde
Cümle göz anı gözler kimse yok nişan virür
Gören kim görünen kim kaldı müşkil içinde
Kimseden ayrı görme her biriyle bile gör
Cümle âlem doludur bahr ile berr içinde

Her kime kim dervişlik bağışlana
Kalbı gide pâk ola gümüşlene
Nefesinden müşk ile anber tüte
Budağından il ü şar yemişlene
Yaprağı dertli için derman ola
Gölgesinde çok kademler işlene
Âşıkın gözü yaşı hem göl ola
Ayağından saz bitip kamışlana
Cümle şair dost bahçesi bülbülü
Yunus Emre arada durraçlana

Âşık PAŞA (1272 - 1333)

Garibnâme'den

Türk diline kimsene bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi
Türk dakı bilmez idi bu yolları
İnce yolu, ol ulu menzilleri
Bu *Garibnâme* eğer geldi dile
Kim bu dil ehli dakı ma'nî bile
Yol içinde birbirini yermeye
Dile bakıp ma'niyi hor görmeye
Tâ ki mahrum kalmaya Türkler dakı
Türk dilinde anlayanlar ol Hakı
Ma'niyi bir dilde sanman siz heman
Cümle diller anı söyler bî-gümân
Cümle dilde söylenen ol sözdürür
Cümle gözlerden gören ol gözdürür.

Hacı BAYRAM (1352 - 1429)

Çalabım bir şar yaratmış
İki cihan arasında?
Bakıcak dîdar görünür
O şarın kenaresinde

Nâgehan ol şara vardım
O şarı yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım
Taş u toprak arasında

O şardan oklar atılır
Gelir ciğere batılır
Ârifler sözü satılır
Ol şarın bazaresinde

Şâkirdleri taş yonarlar
Yonup üstada sunarlar
Çalabın ismin anarlar
Ol taşın her pâresinde

Bu sözü ârifler anlar
Câhiller bilmeyip tanlar
Hacı Bayram kendi banlar
Ol şarın minaresinde

Eşrefoğlu RUMÎ (? - 1469)

GAZEL

Cihâm hiçe satmaktır adı aşk
Döküp varlığı gitmektir adı aşk

Elinde sükkeri ayruğa sunup
Ağuyu kendi yutmaktır adı aşk

Belâ yağmur gibi gökten yağarsa
Başını ana tutmaktır adı aşk

Bu âlem sanki oddan bir denizdir
Ana kendini atmaktır adı aşk

Var Eşrefoğlu Rûmî bil hakîkat
Vücûdu fâni etmektir adı aşk

*

Aşkın odu ciğerimi
Yaka geldi yaka gider
Garip başım bu sevdayı
Çekegeldi çekegider

Pir Sultan ABDAL (XVI. yy)

Şu karşıki dağın karın gördün mü
Eyyamını bulmuş eriyip gider
Akan sularından ibret aldın mı
Yüzünü yerlere sürüyüp gider

Sürünün önünde giden avcılar
Sıcak sıcak günde yakar güneşler
Evvel zaman yemiş veren ağaçlar
Onlar da kalmamış, kuruyup gider

Kadirsin Allah'ım sen de kadirsin
Üstümüze dört direkli çadırsın
Çağırdığınız yerde hâzır nâzırsın
Cümlemiz üstüne yürüyüp gider

Bizim deryamız derindir boylanmaz
Bin nasihat etsen biri dinlenmez
Gidi merkep hiç bir yere bağlanmaz
Başında yuların sürüyüp gider

Pir Sultan'ım söyler sözü özünden
Âşıksın sakınır iki gözünden
Olur olmaz münkirlerin sözünden
Eksilmez gönlümüz, kuruyup gider.

DEME

Öt benim sarı tanburam,
Senin aslın ağaçtandır;
Ağaç dersem gönüllenme,
Kırmızı gül ağaçtandır.

Ali, Fâtıma'nın yârı,
Ali çaldı Zülfikar'ı,
Düldül atının eyeri,
O da yine ağaçtandır.

Ağaçtır Kâbe eşiği,
Cihânı tuttu ışığı,
Hasan Hüseyinn'in beşiği,
O da yine ağaçtandır.

Yeter Pir Sultan'ım yeter!
Derdlilere derman katar,
Türlü türlü meyva biter,
O da yine ağaçtandır.

KÖROĞLU (XVI. yy)

Bizim illerin beyleri
Yakar kandili kandili
İçip arslana dönerler
Kadeh döndürü döndürü

Hem içerler hem kanarlar
Düşmana meydan ararlar
Arap atlara binerler
Boynun sündürü sündürü

Çürüdü gönlüm çürüdü
İçerde yürek eridi
Beylerin kolu yoruldu
Kılıç döndürü döndürü

Beyler neyleyip nidelim
Güzellerle göç edelim
Meydanda at oynatalım
Boynun döndürü döndürü

Köroğlu der ki, karıdım
İhtiyar oldum çürüdüm
At yoruldu ben yoruldum
Güzel bindiri bindiri

KOŞMA

Hemen Mevlâ ile sana dayandım
Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey
Yoktur senden gayri kolum kanadım
Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

Yüce yüce tepesinden yol aşan
Gitmez oldu gönlümüzden endişen
Mürüvvetsiz beyden yeğdir dört köşen
Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

Köroğlu der tepelerden bakarım
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Bunca yıldır hasretini çekerim
Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

SEMAÎ

Merd dayanır nâmerd kaçar
Meydan gümbür gümbürlenir
Şahlar şahı divan açar
Divan gümbür gümbürlenir

Yiğit kendini öğende
Oklar menzilin döğende
Kılıç kalkana değende
Kalkan gümbür gümbürlenir

Ok atılır kal'asından
Hak saklasın belâsından
Köroğlu'nun nârasından
Her yan gümbür gümbürlenir.

KARACAOĞLAN (1606 ? - 1679 ?)

KOPMA

Ala gözlüm yıktın benim evimi
Eğlen şu diyarda kal diye diye
Viran ettin bahçem ile bağımı
Tomurcuk güllerim al diye diye

İnsanoğlu kurtulmuyor kazâdan
Yaralılar nasıl durur sızıdan
Akça ceylan kurtulmuş da azıdan
Kaldırmış başını çöl diye diye

Seher zamanında uğradım sana
Görünce gül yüzlüm kaldım ben tana
Gafilken bir dolu sundun sen bana
İçirdin ağuyu bal diye diye

Karacoğlan der ki n'eyleyip n'etmek
Bir fikrim var şu sılayı terketmek
Yıkıl git diyorsun kolay mı gitmek
Sen getirdin beni gel diye diye

SEMAÎ

İncecikten bir kar yağar,
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş,
Gezer Elif Elif diye

Elif'in uğru nakışlı,
Yavru balaban bakışlı,
Yayla çiçeği kokuşlu,
Kokar Elif Elif diye

Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sineme batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye

Evlerinin önü çardak,
Elif'in elinde bardak,
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye

ÂŞIK ÖMER (? - 1707)

SEMAÎ

Gel ey dilber kan eyleme
Seni kandan sakınırım
Doğan aydan esen yelden
Seni günden sakınırım

Tabibim hışın ile bakma
Ben kulun odlara yakma
Yanağına güller takma
Seni gülden sakınırım

Haldan bilir haldaşım var
Yoldan bilir yoldaşım var
Bir küçücük kardaşım var
Seni ondan sakınırım

Der ki Ömer ben bir merdim
Tazelendi eski derdim
Sen bir kuzu ben bir kurdum
Seni benden sakınırım

GEVHERÎ (ö.18.yy başı)

SEMAÎ

Başına bir hâl gelirse
Dağlara gel, dağlara gel;
Seni saklar, vermez ele,
Dağlara gel, dağlara gel;

Bu canım aşka düşeli,
Aşk odu ile pişeli,
Yeşil dağlar benefşeli,
Dağlara gel, dağlara gel.

Gevherî düşmüş dillere,
Diyâr-ı gurbet ellere,
Billâhi vermen ellere,
Dağlara gel, dağlara gel;

KOŞMA

Cemâlin bağında seyran eyledim
Bülbül sesi, gonca sesi, gül sesi
Gûşuma dokundu ihsana geldim
Ayva sesi, turunç sesi,nar sesi

Sende ne hâlet var ey peri sanem
Gönül verir sana her gören âdem
Kâkülünden gelir gûşuma her dem
Zincir sesi, Mansur sesi, dâr sesi

Dost ele alınca tîr ü kemânı
Görünce eyledi dîvâne beni
Gördüm âşıkların tutmuş cihanı
Efgan sesi, girye sesi, zâr sesi

Gevherî göz yaşım döndü ırmağa
Yine minnet düştü elden ayağa
Beni Mecnun edip düşürdü dağa
Âhû sesi, maral sesi, yâr sesi

DERTLİ (1772-1845)

SEMAÎ

Telli sazdır bunun adı
Ne âyet dinler ne kadı
Bunu çalan anlar kendi
Şeytan bunun neresinde

Venedik'ten gelir teli
Ardıç ağacından kolu
Be Allah'ın sersem kulu
Şeytan bunun neresinde

İçinde mi dışında mı
Burgusunun başında mı
Göğsünün nakışında mı
Şeytan bunun neresinde

Dut ağacından teknesi
Kirişten bağlı perdesi
Behey insanın teresi
Şeytan bunun neresinde

Dertli gibi sarıksızdır
Ayağı da çarıksızdır
Boynuzu yok kuyruksuzdur
Şeytan bunun neresinde

DADALOĞLU (1785? 1868)

KOŞMA

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Severim kır atı bir de güzeli
Değip on beşime kendim bileli
Severim kır atı bir de güzeli

Atın beli kısa boynu uzunu
Kuru suratlısı elma gözünü
Kızın iplik iplik süt beyazını
Severim kır atı bir de güzeli

Atın höyük sağrı kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı çekiç başlısı
Güzelin dal boylu samur saçlısı
Severim kır atı bir de güzeli

At koşu tutmasın çıktığı zaman
Yalı kaval gibi yıktığı zaman
At dört kız on beşe yettiği zaman
Severim kır atı bir de güzeli

Dadaloğlu'm hile yoktur işimde
Yiğit olan yiğit görür düşünde
At dördünde güzel on beş yaşında
Severim kır atı bir de güzeli

BAYBURTLU ZİHNÎ (1795-1859)

KOŞMA

Vardım ki yurdundan ayak götürmüş
Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı
Câmlar şikest olmuş meyler dökülmüş
Sâkîler meclisten çekmiş ayağı

Hangi dağda bulsam ben o maralı
Hangi yerde görsem çeşm-i gazâli
Avcılardan kaçmış ceylân misali
Göçmüş dağdan dağa yoktur durağı

Lâleyi sümbülü gülü hâr almış
Zevk ü şevk ehlini âh ü zâr almış
Süleyman tahtını sanki mâr almış
Gama tebdil olmuş ülfetin çağı

Zihnî derd elinden her zaman ağlar
Vardım ki bağ ağlar bağıban ağlar
Sünbüller perişan güller kan ağlar
Şeyda bülbül terkedeli bu bağı

SEYRANÎ (1807-1866)

KOŞMA

Mahkeme meclisi icad olduğu
Çeşme-i rüşvetin akmaklığından
Kaza belâ ile âlem dolduğu
Kazların kadıya uçmaklığından

Selefin rüşvetle hüccet yazması
Halefin anlayıp hükmün bozması
Yıkılan binanın birden tozması
Asıl sermayenin topraklığından

Asıl sermaye-i niyâbetleri
Emvâl-i eytâmdır ticaretleri
Dâvet-i rüşvete icâbetleri
Sıdk ile gönlünün alçaklığından

Bülbülün aşkıdır dalda öttüğü
Çobanın südedir koyun güttüğü
Toprağın Hâbil'i kabul ettiği
Şüphesiz yüzünün yumşaklığından

Dünyadan ahrete gidip gelmemek
Olmasa iktiza eder ölmemek
Balık baştan kokar bunu bilmemek
Seyranî gafilin ahmaklığından

TALİM TÜRKÜSÜ

Eğil dağlar eğil üstünden aşam
Yeni talim çıkmış, varam alışam
Ölmeden yârime bir dahi kavuşam

Aldılar yârimi elimden uyan, uyansın
Buna taştan yürek ister, nasıl dayansın

Tüfeğim kayada asılı kaldı
Esvabım sandıkta basılı kaldı
Nişanlım ben ilen küsülü kaldı

Aldılar yârimi elimden uyan, uyansın
Buna taştan yürek ister, nasıl dayansın

Gümüş cezvelerim kaynar ocakta
Yemen çöllerinde kaldım sıcakta
Altı aylık yavrum kaldı kucakta

Aldılar yârimi elimden uyan, uyansın
Buna taştan yürek ister, nasıl dayansın

Süleyman ÇELEBİ (? - 1422)

Mevlid'den

Allah adın zikr idelüm evvela
Vâcib oldur cümle işde her kula
Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsân ide Allah ana
Allah adı olsa her işin öni
Hergiz ebter olmaya onun sonı
Allah adın her nefesde di müdâm
Allah adıyla olur her iş tamâm
Bir kez Allah dise aşk ile lisân
Dökülür cümle güneh misl-i hazân

Hazret-i Muhammed'in doğuşu

Didi bir nûr çıkt(ı) evimden nâgehân
Ol nûr ile dopdolu oldı cihân
Hem havâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek
Üç alem dahi dikildi üç yire
Eydeyin her birini nire nire
Magrib ü maşrıkta ikisi anun
Biri damında dikildi Kâ'be'nün
Bildüm anlardan ki ol halkın yeği
Kim yakın oldı cihana gelmeği
Çünkü bu işler bana oldı yakın
Ben evimde otururken yalnızın
Yarılup dîvâr çıktı nâgehân
Üç bile hûri bana oldı iyân
Çevre yanıma gelip oturdılar
Mustafa'yı birbirine muştılar
İrdi hûrîler bölük bölük buğur

Didiler oğlun gibi hiç bir oğul
Yaratılalı cihan gelmiş değül
Miraç'tan
Bir gice isneyn gicesinde Resül
Ümmü Hânî evine kıldı nüzûl
Andayiken nâgehân ol yüzi ak
Cebrail cennetten irgürdi Burak
Dur berü gel ya Muhammed tez didi
Kim seni Hak hazretine ündedi
Durdu fi'l-hâl Mustafa-yı mâh-rû
Cebrail katına vardı ilerü
Cebrail tuttu, Burak bindi ana
Hoş yöneldi yürüdü Hak'dan yana
Aldı gitti Mustafa'yı Cebrail
Önünü düşdi ana oldı delîl
Yolda çok türlü acâib gördi hem
Geldi Kuds'e girdi urdu ol kadem
Enbiyâ ervâhı hâzır geldiler
Mustafa'ya cümle ikrâm kıldılar
Enbiyâ ervâhına irdi nidâ
Kim kılalar Mustafa'ya iktida
Anda Ahmet bulara oldı imâm
Enbiyâ ervahı uydı hoş tamâm
İki rik'at kıldı Aksâ'da namaz
Öyle emr etmiş idi ol bî-niyâz
Çün namâzı kıliban döndi Resül
Geldi Sahre üzre boş kıldı hulûl
Gördiler nurdan örülmiş nerdibân
Nerdibandan oldılar göğe revan
Erdi evvelki göğe bunlar tamam
Kapı açıldı vü girdi ol hümâm
Ol gök ehli cümle karşı geldiler
Mustafa'ya hayli ikrâm kıldılar

"Merhaban bik" yâ Muhammed didiler
Ey şefaat ıssı Ahmed didiler
Her göğe kim erdi ol Hayrı'l-enam
Ol gök ehli kıldılar i'zâz-ı tâm
Her biri kutluladı mîrâcını
Dedi urundun saadet tacını
Her ne denlü kim melekler var idi
Kutlu olsun bu kerametler dedi
Bu kerametler ki Hak verdi sana
Vermedi hiç kimseye önden sona
Gördü gök ehli ibadette kamu
Her biri bir türlü tâatte kamu
Her kıyam içre kimi kılmış rükû
Kimi Hakk'a secde kılmış bâbuşu'
Kim tahiyyatta oturmuştu müdâm
Ol idi tâatları her subh u şam
Kimi takdîs ü kimi temcîd okur
Kimi tehlîl ü kimi tahmîd okur
Kimisini aşk-ı Hak almış durur
Vâlih ü hayran u mest kalmış durur
Her birinin yettiğince takatı
Haşr olunca üşbulardır tâatı
Göklerin her kangısına k'irdi ol
Her birinde çok acaip gördü ol
Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçti yetmiş bin hicabı ol gice
Çünki kamusın görüp geçti öte
Vardı erişdi ol ulu Hazret'e
Hak Teâlâ hazretine erdi ol
Hak ne kim gösterdi ise gördü ol
Bî-hurûf u lafz u savt ol padişah
Mustafa'ya söyledi bî-iştibah

DİVAN ŞİİRİ'nden

SULTAN VELED (1226)

Senün yüzün güneşdür, yohsa aydur
Cânum aldı gözün dahı ne aydur
Benim iki gözüm bilgil canumsın
Beni cansuz koyasın sen bu keydür

HOCA DEHHANÎ (XIII. yy.)

Cemâl ü hüsnüne mağrur olursun
Kemâl-i hüsnünün noksanı yok mu

AHMEDÎ (1334 - 1413)

Vatan firakı yakar şem bigi cânı oda
Niçe ki gönlüme düşe benüm hevâ-yı vatan

KADI BURHANEDDİN (1344 - 1339)

Hemîşe âşık gönlü biryân olur;
Her nefes garîb gözü giryân olur.
Sûfilerin dilegi mihrâb namaz,
Er kişinin arzusu meydân olur.

NESÎMÎ (1339/1344 - 1418)

Gel gel berû ki savın ü salâtın kazâsı var
Sensiz geçen zaman-ı hayatın kazâsı yok.

AHMED-İ DÂÎ (XIV. yy.)

Ey gönül ârif isen âşık-ı huşyâr olasın
Bî-vefâ yâr ile sen olmaya ki yâr olasın

AVNÎ (Fâtih Sultan Mehmed) (1431 - 1481)

Sâkiyâ mey sun ki bir gün lâlezâr elden gider
İrişür fasl-ı hazan bâğ-ı bahar elden gider.

NECATİ (Ö. 1508)

Yanında bunca kulundan bir âdemi bile yok
Beyim bu nice seferdir ki ihtiyar ettin
*
Ey güzellik burcuna hurşid olan yakma beni
Yerde kalmaz çün bilirsin dûd-ı âhı kimsenin

ADLÎ (II. Bayezid) (1448 - 1512)

Kendi kendine ettiğin âdem
Bir yere gelse idemez âlem
*
Gâh olur devrân bize mihr ü vefâlar gösterir
Gâh döner, her lutfuna yüz bir cefâlar gösterir.

AHMET SARBÂN (XVI. yy.) (ÖL. 2 - 1546 - 47)

Bülbül gibi, aşk ehli figan eylemek olmaz
Esrâr sözün halka beyân eylemek olmaz
*
Gencîne-i uşşâka ziyân eylemek olmaz
Ser vermek olur, sırrı ıyân eylemek olmaz

FUZÛLÎ (1495 ? - 1556)

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabadan gayrı
*
Ger derse Fuzuli ki güzellerde vefa var
Aldanma ki şâir sözü elbette yalandır
*
Arz-ı hâl etmeye câna seni tenhâ bulamam
Seni tenhâ bulıcak kendimi asla bulamam
*

Cânı kim cânânı için sevse cânânın sever
Cânı için kim ki cânânın sever cânın sever
*
Dost bî-perva, felek bî-rahm devran bî-sükûn
Derd çok hem-derd yok düşman kavî tâli zebûn
*
Ger ben ben isem nesin sen ey yâr

Gazel

Yâ Rab belâ-yı aşk ile kıl âşna beni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni
Az eyleme inâyetini ehl-i derdden
Yânî ki çok belâlara kıl mübtelâ beni
Oldukça ben, götürme belâdan irâdetim
Ben isterim belâyı çü ister belâ beni
Gittikçe hüsnün eyle ziyâde nigârımın
Geldikçe derdine beter et mübtelâ beni
Öyle zaîf kıl tenimi firkatinde kim
Vaslına mümkîn ola yetürmek sabâ beni
Nahvet kılıp nasîb Fuzulî gibi bana
Yâ Rab mukayyed eyleme mutlak bana beni

MUHİBBÎ (Kanuni)'DEN

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi

TAŞLICALI YAHYA (? - 1582)

Bir demir dağı delip boynuna almak gibidir
Her kişi âşık olurdu eğer âsân olsa
*
Alıcı şâhine benzer âl-i Osman begleri
Dest-i kudret salsa bir iklîme alır ol yeri
*

Kâşki sevdiğimi sevse bütün ehl-i cihân
Sözümüz cümle heman kıssa-i cânan olsa
*
Meded meded bu cihânın yıkıldı bir yânı
Ecel celâlileri aldı Mustafa Hanı

BÂKÎ (1526-1600)

Aşinâya âşinâ bîgâneye bîgâneyiz
*
Hep seninçindir benim dünya cefasın çektiğim
Yoksa ömrüm varı sensiz neyleyim dünyayı ben
*
Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sedâ imiş
*
Gül gülse dâim ağlasa bülbül aceb değil
Zîrâ kimine ağla demişler kimine gül.
*
Saltanat tâcın giyen âlemde mağrur olmasın
Nice sultan kürkün almıştır beyin bâd-ı hazân
*
Baş eğmeziz edânîye dünyâ-yı dûn için
Allah'adır tevekkülümüz itimâdımız
*
Nâm ü nişane kalmadı fasl-ı bahardan
*
Hüner esrar-ı mânâ anlamaktır lafz-ı muğlaktan
*
Rüzgârın önüne düşmeyen âdem yorulur

NEVÎ (1533 - 1599)

Geldimse ne var ben şuarâ bezmine âhir
Âdet budur âhirde gelir bezme ekâbir

GAZİ GİRAY (1534 - 1607)

Râyete meylederiz kamet-i dil-cû yerine
Tîga dil bağlamışız zülf-i semen-bû yerine

RUHÎ (Ö.1605)

Uyduk dil-i divâneye dil uydu hevâya
*
Bu âlem-i fânide ne mîr ü ne gedâyız
A'lâlara a'lâlanırız pest ile pestiz
*
Hâlin kime açsan sana der hikmeti vardır
Öldürdü bizi âh bilinmez mi bu hikmet
*
Dünya talebiyle kimisi halkın emekte
Kimi oturup zevk ile dünyayı yemekte

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA (1552-1644)

Erdi bahar sen dahi şâd olmadın gönül
Güllerle lâlelerle küşâd olmadın gönül
*
Yahyâ nice âvâre-i aşk olmayayım ben
Dilberse güzel dilse nihâyette hevâyi
*
Dil pür-heves nesîm-i bahar ise hoş nefes
Çık bağa kim güzelliği vardır hevâların
*
Vakt-i şâdi de gelir mevsim-i mihnet de geçer
*
Bülbüller öter güller açar şâd gönül yok
Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı baharın

NEFÎ (1572 - 1635)

Ne tende can ile sensiz ümîd-i sıhhat olur
Ne can bedende gam-ı firkatinle râhat olur

*

Belâ budur ki alıştı belâlarınla gönül
Gamın da gelse dile bâis-i meserret olur

*

Ağyâr elemin çekme gönül nâfile gamdır
Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir

NÂİLÎ (1608/1613? - 1666)

Hevâ-yı aşka uyup kûy-ı yâre dek gideriz,
Nesîm-i subha refîkiz, bahâra dek gideriz.

*

Varakların gül-i ter döktü, Nâilî cûya,
Bahar mevsimidir, kim bakar risâlelere?

*

Kadem kadem gece teşrîfi Naili o mehin,
Cihan cihan elem-i intizâra değmez mi?

NİYAZİ-İ MISRÎ (1618 - 1694)

Derd-i Hakk'a tâlip ol dermana erem der isen

*

Bende mahfi oldu gaybü'l-gaybın esrarı hemin
Bendedir sırr-ı emanet ana kenz-i mübhemim

NEŞATÎ (? - 1674)

Gittin amma ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

FASİH DEDE (? - 1699)

Ser-i kûyunda bir dem sensiz ârâm etmeyen gönlüm
Garib illerde şimdi derd ile âvâredir cânâ

NÂBÎ (1642 - 1712)

Havf u recâ zebânım ile âşinâ değil
*
Tövbe Yarabbi hata râhına gittiklerime
Bilip ettiklerime bilmeyip ettiklerime
*
Allah saklasın bunu hasûd işitmesin
*
Bir devlet için çerhe temennâdan usandık
Bir vasl için ağyâra mudârâdan usandık
*
Bilen hâk-i Sitanbul'dur rüsûm-ı şîve vü nâzı
Kenarın dilberi nâzik de olsa nâzenîn olmaz
*
Hayâlinden gelir gam hâtıra, cânâneden gelmez
Sitem hep âşnâlardan gelir, bîgâneden gelmez
*
Bâğ-ı dehrin hem hazânın hem bahârın görmüşüz
Biz neşâtın da gamın da rûzgârın görmüşüz

NEDİM (ö.1730)

Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû Han mısın kâfir?
Aman! Dünyayı yaktın, âteş-i sûzan mısın kâfir?
*
Sana kimisi "cânım", kimi "cânânım" deyü söyler,
Nesin sen doğru söyle? Can mısın, cânân mısın kâfir?
*
Böyle bî-hâlet değildi gördüğüm sahra-yı aşk
Anda mecnun bîdler dîvâne cûlar var idi
*
Ayağın sakınarak basma aman sultanım
Dökülen mey kırılan şişe-yi rindan olsun
*
Mest kendi güler altındaki rahş oynardı

SAMİ (? - 1733)

Tok olanlar bilemez çektiğini aç kalanın
Sırtı pek kimseye ahvâl-i şitâ yaz görünür.

RAGIP PAŞA (1699 - 1763)

Eğer maksud eserse mısra-ı berceste kâfidir

NEVRES-İ KADÎM (? - 1762)

Bî-derdim ey felek bana bir gam tedarik et
Bir başka zevk başka bir âlem tedarik et
*
Senden, bilirim, yok bana bir fâide ey gül
Gül yağını eller sürünür çatlasa bülbül.

FITNAT HANIM (? - 1780)

Fasl-ı bahar mürg-i hoş-âvâzı söyletir

İZZET MOLLA (1785 - 1829)

Meşhurdur ki zulm ile olmaz cihan harab
Eyler anı müdâhene-i âlimân harab

ŞEYH GALİP (1757 - 1799)

Zekâtı yok, zarar etmez, tükenmez, eksilmez
Olur mu âdeme hulyâ gibi nısâb-ı ferah
*
Bir şu'lesi var ki şem'-i cânın
Fânûsuna sığmaz âsümânın
*
Erişip bahara bülbül, yenilendi sohbet-i gül
Yine nevbet-i tahammül dil-i bî-karâra düştü

ENDERUNLU VASIF (? - 1824)

Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner

*

O gül endâm bir al şâle bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün, yürüsün.

YENİŞEHİRLİ AVNÎ (1826 - 1883)

Birbirinden müşteki mağdûrlarla gaddarlar.

*

Başkadır şimdi harâbât-ı fenâ ey rûh-ı Cem
Mey o mey, sâgar o sâgar âlem o âlem değil

KÂZIM PAŞA (1809 - 1889)

Biçare Leh'in şimdi aleyhinde lehinde
Halkın nice sözler olunur fâş feminden
En doğrusu budur ama kan damlıyor elhakk
Rusun kılıcı Avrupalının kaleminden

ZİYA PAŞA (1825 - 1880)

Çün hür olarak gelir vücuda
Güçtür koma şâiri kuyûda

ÜSKÜDARLI SÂFÎ (1862-1901)

Yârab ikisinden de dirîg eyleme lutfun
Sâfi de şehid-i mey Sâfi de senindir.

Mahtum KULU (1730 - 1780) (XVIII. yy.)

IRAK EYLE ÖZÜNÜ

Deli gönlüm, muhabbetsiz kişiden,
dış eyleyin (uzak tutup) ırak eyle özünü.
Seveni sev, sevene sen bol refik,
sevmedikten ırak eyle özünü.

Gedi (iğrenç, yaramaz) nâmert gitse, hizmet bitirmez,
kadir belmen, mert bahasın yetirmez,
bir sırrını aytsan, içte yatırmaz,
sırdaş olma, ırak eyle özünü.

Gaşşâk (kıymetli taş işleyen) kişi zerre ruhsat has olmaz,
Haktan havfı yoktu, onda ras(t) olmaz,
boynun burup, arzın aytsan dos(t) olmaz,
serhoş olma, ırak eyle özünü.

Mahtumkulu diser (der) devâ et derde,
canım kurban olsun tanıyan merde,
ağzı gülüp, kalbi bulan ((bulanan,karışık) nâmerde,
kardaş olma, ırak eyle özünü

BAĞLAR HEY

Kısmet olmaz, gidem uzak yollara,
nasip koymaz, gide yolum bağlar, hey!
Hayran Mecnun bolup, çıkam çöllere,
barıp, mesken tutam sizi, dağlar, hey!

Oyun bilen oğlanlığın deminden,
yetip geldim kâmilliğin çeminden(çem: fırsat,durum)
gönlüm lerzan boldu, dünya gamından,
tuttu sinem çapraz çapraz dağlar, hey!..

Kayda kayda (döne döne)oğlanlığın râyından,
yetip geldim kâmilliğin pâyından,
battı başım çıkabilmem lâyından,
yâda düşer önkü gezer çağlar, hey!..

Cahillikte çâr tarafa atışan,
bilmezlikte hemme (bütün) işe katışan
aciz kalıp, karrılığa yetişen,
dert edinip, öz özünden ağlar, hey!

Manâ anlan Mahtumkulu sözünden,
fikre düşer, yaşlar akan gözünden,
hemme zatlar tağyir tapar özünden,
ya Rab, yıkılmaz mı büyük dağlar, hey!..

ŞİNASİ (1826 - 1871)

MÜFREDLER

Vahdet-i zâtına aklımca şehâdet lâzım
Cân ü gönlümce münâcât ü iyâdet lâzım
*
Koyamam kargayı bülbül yerine
Çiçek açmış dikeni gül yerine
*
Kişiye her işi alâ görünür
Kuzguna yavrusu anka görünür.
*
Gül dikensiz olamaz yâr dahi engelsiz
*
Bizim şeyhin kerâmâtı olur menkûl kendinden
*
Ne gam uçup vatanımdan baîd düştümse
Yapar garîb kuşun âşiyânını Allah
*
Ey nev-nihâl-i işve Bahariyye semtine
Bir sümbülî havada hırâmân olur musun
*
Bağdaki sevmez iken dağdakini
Dağdaki gelse kovar bağdakini
*
Yoksulun zengin açar mâlinden
Tok olan bilmez açın hâlinden

NAMIK KEMAL (1840 - 1888)

MURABBA

Sıdk ile terk edelim her emeli her hevesi
Kıralım hâil ise azmimize ten kafesi
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi
Gelin imdâda diyor bak budur Allah sesi

Bize gayret yakışır merhamet Allah'ındır
Hükm-i âti ne fakîrin ne şehinşâhındır
Dinle feryadını kim terceme-i âhındır
İnledikçe ne diyor bak vatanın her nefesi

Mah veder kendini bülbül bile hürriyyet için
Çekilir mi bu belâ âlem-i pür-mihnet için
Din için devlet için can çekişen millet için
Azme hâil mi olurmuş bu çürük ten kafesi

Memleket bitti yine bitmedi hâlâ sen ben
Bize bu hâl ile bizden büyük olmaz düşmen
Dest-i a'dâdayız Allah için ey ehl-i vatan
Yetişir terk edelim gayri hevâ vü hevesi

Mehmet Emin YURDAKUL (1869 - 1944)

EY TÜRK UYAN

Ey kardeşler uyanın
Şu Türklüğe can verin;
Hep arılar kovanın;
Turan ili Türklerin!...
Ey milletim! Sen bundan tamam beş bin yıl evvel
Altaylarda yaşarken,
Tanrı'n sana dedi ki: "Ey Türk ırkı, bu yerden
Güneşlere süzülen kartal gibi uç, yüksel!
Senin her bir kuvveti râm edici ellerin
Bütün mağrur başlara yıldırımlar saçacak;
Sana Çin'in, İran'ın, Hind'in, Mısr'ın, her yerin
Er isteyen tahtları kollarını açacak!
Sen bu sesin önünde rüzgâr gibi dolaştın;
Sert yelesi dikilen arslan gibi savaştın.
İlk yerleri tanıyan
Buzlu Alpler, Kafkaslar...
Tufanlarla çağlayan
Coşkun Niller, Araslar.
Senin gibi bir yiğit ve bir ulu milleti
Hiçbir zaman görmedi.
Sen her yerde fütûhât türküleri çağırdın;
Karahanlar, Oğuzlar,
Atillâ'lar, Cengizler, Timurlenkler, Yavuzlar
Senin geniş göğsünü kabarttıran ecdadın.

Sen tuğunu diktiğin üç dünyanın üstünde
Beyaz, siyah ırkların dillerinde anıldın;
Şarkın, garbın yüzlerce putlarının önünde
Kılıç ile kalkanın bir tanrısı tanındın.
Tahtlar yıktın; lâkin sen mihraplara kol gerdin;
Taclar aldın; lâkin sen milletlere hak verdin.
Sen de kanlı meydanda
Bir yalıcı ateştin;
Lâkin başka zamanda
Isıtıcı güneştin;
Toprağında ne zâlim Engizisyon pençesi,
Ne Bartelmi gecesi.
Senin rüyan yalnız mülk fetheylemek değildi;
Sana ilmin, hikmetin:
Sana aklın, mantığın...Sana şi'rin, sanatın
Bütün vakur surları, takları da eğildi.
Senin her bir kervanın İsfahan'dan, Pekin'den
İncilerden değerli meta'ları taşırdı;
Korkunç Gobi çölünden, İskender'in seddinden
Fikri, dini, her şeyi senin gücün aşırdı.
Sen dünyaya inkılâp tohumunu serperdin;
Terakkinin çiftçisi, hasadçısı hep sendin.
Senin, büyük Fârâbî'n,
İbni Sina'n, Mevlânâ'n,
Zemahşerî'n, Buhârî'n,
Daha birçok ülemân.
Muhammed'in yurdunda cehle yumruk vurdular;
Medeniyet kurdular.

Sen idin ki şarkta bir Türk dünyası yarattın;
Onu altın kubbeler,
Gök çinili mihraplar, işlemeli türbeler,
Medreseler, çeşmeler, köprülerle donattın.
Senin yalnız Orhun'un, Semerkand'ın, Turfan'ın
Nasıl büyük bir millet olduğunu anlatır;
Bu illerin her taşı, her duvarı Turan'ın
Yaşadığı şerefli asırları parlatır;
Gösterir ki medenî olmadığın yalandır;
Sana yalnız: "demir el" denilmesi bühtandır.
Pençen gibi kafan da
İlinkinden üstündür;
Aşkın kadar zekân da
Medeniyet içindir.
Sen doğmamış olsaydın, dünya geri kalırdı;
Her yeri yas alırdı.

Süleyman NAZİF (1870 - 1927)

TÜRK İLÂHÎSİ

Dedem koynunda yattıkça, benimsin ey güzel toprak,
Neler yapmış bu millet, en yakın tarihe bir sor, bak.

Yerim sensin, göğüm sensin, cihanım,
cennetim hep sen:
Nasıl bir zinde millet çıktı gördüm hasta sînenden...

Evet mecruh idin; mecruh iken de vardı imânın,
Ümidin, kuvvetin, azmin, kanın, aşk-ı hurûşânın

Eğer necm ü hilâl olsaydı âfil, muzmahil, Türksüz,
Kalırdı bizce yıldızlar, kamerler kimsesiz, öksüz.

Yaşattın, çok yaşa tarihimi ikbal ü izzetle;
Koşar âti, koşar mâzi seni tebcîle minnetle.

Yerim sensin, göğüm sensin; cihanım,
cennetim hep sen:
Nasıl bir şanlı millet çıktı, gördüm canlı sînenden.

19 Ağustos 1926

Abdullah TUKAY (1886 - 1913)

ANADİL*

Ey ana dil, ey güzel dil, atam-anamın dili!
Dünyada çok şey öğrendim sen ana dil yoluyla
En önce bu dil ile anam beşikte ninni söyledi,
Sonra geceler boyu ninem masal söyledi.
Ey ana dil! Her zaman yardımın ile senin,
Küçüklükten anlaşılmış sevincim, üzüntüm benim.
Ey ana dil! Sende olmuş ilk okuduğum duam;
"Bağışla" diyerek, "beni, atamı ve anamı, Hudâ"m.

* Çev.Erdal Şahin

Mehmet Akif ERSOY (1878 - 1936)

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ

Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,
-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'y-a
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
Ne hayâsızca tahaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde -gösterdiği vahşetle "bu : bir Avrupalı"
Dedirir -yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yahut kafesi!
Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, mahşer mi, hakikat mahşer
Yedi iklimi cihanın duruyor karşında;
Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hadise var ortada: Vahşetler denk.

Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani, tâûna da züldür bu rezil istilâ!
Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-ı asîl,
Ne kadar gözdesi mevcud ise hakkıyle sefîl,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrarı hayasızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyyet denilen kahbe, hakîkat yüzsüz,
Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb,
Öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mülkü harab.

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lağam.
Atılan her lağamın yaktığı; yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkaz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara vadilere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
Sürü hâlinde gezerken sayısız tayyare.
Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermiler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdide güler!
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat îman?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te'sis-i İlâhî o metîn istihkâm.

Sarılır, indirilir mevki -i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkîf edemez sun-ı beşer;

Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun'-ı bedîim, onu çiğnetme" dedi.
Âsım'ın nesli...diyordum ya...nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.
Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar.
Vurulup tertemizalnından uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna , yâ Rab, ne güneşler batıyor.

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitab...
Seni ancak ebediyyetler eder istîâb.
"Bu taşındır" diyerek Kâ'be'yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ nâmıyla,
Kanayan lahdine çeksem bütün ecrâmıyla;
Ebr-i nisam açık turbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
Türbedarın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.

Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanı Salâhaddin'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsran,
O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, ruhunla beraber gezer ecramı adın;
Sen ki, a'sâra gömülsen taşacaksın..Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...
Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehrene ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkına bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl....
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün vârımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehâdetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim, inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa-taşım,
Her cerîhamdan İlâhî boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ziya GÖKALP (1876-1924)

TURAN

Nabızlarımda vuran duygular ki, tarihin
Birer derin sesidir, ben sahifelerde değil,
Güzîde, şanlı, necip ırkımın uzak ve yakın
Bütün zaferlerini kalbimin tanîninde,
Nabızlarımda okur, anlar, eylerim tebcil.

Sahifelerde değil, çünkü Attilâ, Cengiz,
Zaferle ırkımı tetviç eden bu nâsiyeler,
O tozlu çerçevelerde, o iftira-âmiz
Muhît içinde görünmekte kirli, şermende;
Fakat şerefle nümâyan Sezar ve İskender!

Nabızlarımda evet, çünkü ilm için müphem
Kalan Oğuz Han'ı kalbim tamr tamamıyla,
Damarlarımda yaşar şan ve ihtişamıyla
Oğuz Han, işte budur gönlümü eden mülhem:

Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...

Beyazkule, 4 Şubat 1326/1910

ÖTÜKEN ÜLKESİ

Kültigin Kitabesi'nden:

"Ey Türk milleti! Eğer oraya gidersen öleceksin! Ötüken toprağında oturup kervanlar, kafileler gönderirsin. Ötüken ormanında kalır isen, orada ne zenginlik ve ihtişam ve ne de türlü türlü kederler ve elemler yoktur. Ebedî bir hükûmeti burada muhafaza edeceksin!"(Türk Tarihi, Necip Asım.)

Türk gençleri yalvardılar Hakan'a:
"Boru çaldır, ruhlarımız uyana...
Cenk edelim, yayılalım cihana;

Yayılmaktır Türk soyunun turası!
Böyle diyor Oğuz Han'ın yasası!"

Hakan dedi: "Anayurttan bıkılmaz,
Boş konulup eve düşman tıkılmaz
Yabancılar çıkarılır, çıkılmaz;

"Toplanınız: Vatanınız burası!
Böyle diyor Oğuz Han'ın yasası!

Önce yaddan temizlensin yurdumuz,
Yuvasında yalnız kalsın kurdumuz;
Bir gün gelir, yine arar ordumuz,

Atalardan kalma büyük mirası,
Böyle diyor Oğuz Han'ın yasası!

Şimdi dışı değil, içi almalı,
Her yerine demir kökler salmalı,

Türk Ötüken ovasında kalmalı.
Bir gün ona yeter bu Gökyayla'sı;
Böyle diyor Oğuz Han'ın yasası!

Ekin eksin, yerden altın toplasın,
Sanat yapsın, esrarını anlasın,
Tacir olup garba kervan yollasın!

Yurt şenletmek olsun yeni sevdası;
Böyle diyor Oğuz Han'ın yasası!"

Hakan sustu...Türk gençliği yürüdü,
Arkasından tezgâhları sürüdü;
Her tarafı iş ordusu bürüdü!

Buymuş meğer Türk'ün Kızılelma'sı!
Böyle demiş Oğuz Han'ın yasası!...

Samih RİFAT (1874 - 1932)

GAZİ

Yaslı gittim, şen geldim
Aç koynunu ben geldim
Bana bir yudum su ver
Çok uzak yerden geldim

Korkma, açıl şen yurdum!
Dağlarda ordu kurdum
Açık denizlerine
Süngümle kilit vurdum.

Rüzgârlardan atım var
Şimşekten kanadım var,
Göğsümde al yazılı
Gazilik beratım var

Rüzgâr bana at oldu
Şimşekler kanat oldu
Eğilin gökler dedim
Bulutlar kat kat oldu.

Varsın yansın ocağım
Kurtuldu al sancağım
Bayrağımın altında
Ben hür yaşayacağım.

Yürü ey şanlı gazi
Kılıcı kanlı gazi
Seni Meriç bekliyor
Büyük unvanlı Gazi!

Ahmet HAŞİM (1883 - 1933)

SÜVARİ

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvari geliyor kan rengi.
Başlıyor şimdi melûl akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi..

AĞAÇ

Gün bitti. Ağaçta neş'e söndü.
Yaprak ateş oldu, kuş da yakut;
Yaprakla kuşun parıltısından
Havzın suyu erguvana döndü.

Yahya Kemal BEYATLI (1884 - 1958)

AKINCI

Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı, o gün dev gibi bir orduyu yendik!

Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı:"İlerle!"
Bir yaz günü geçtik Tuna'dan, kafilelerle...

Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan,
Şimşek gibi, Türk atlarının geçtiği yoldan,

Bir gün dolu dizgin boşanan atlarımızla,
Yerden yedi kat arşa kanatlandık, o hızla...

Cennette bugün gülleri açmış görürüz de,
Hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde.

Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

*
**

Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbî
Senin uğrunda ölen ordu budur yâ Rabbî
Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmın
Galib et çünkü bu son ordusudur İslâm'ın

SÜLEYMANİYE'DE BAYRAM SABAHI

Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede,
Bir mehâbetli sabah oldu Süleymâniye'de.
Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi
Yer yer aksettiriyor mavileşen manzaradan,
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her ân aradan.
Gecenin bitmeğe yüz tuttuğu andan beridir,
Duyulan gökte kanat, yerde ayak sesleridir.
Bir geliş var!..Ne mübârek, ne garîb âlem bu!...
Hava boydan boya binlerce hayâletle dolu...
Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir;
O seferlerle açılmış nice yerlerdendir.
Bu sükûnette karıştıkça karanlıkla ışık,
Yürüyor, durmadan, insan ve hayâlet karışık;
Kimi gökten, kimi yerden üşüşüp her kapıya,
Giriyor, birbiri ardınca, ilâhî yapıya.
Tanrı'nın mâbedi her bir tarafından doluyor,
Bu saatlerde Süleymâniye târih oluyor.

Ordu-milletlerin en çok döğüşen, en sarpı
Adamış sevdiği Allah'ına bir böyle yapı.
En güzel mâbedi olsun diye en son dînin
Budur öz şekli hayal ettiği mimarînin.
Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi,
Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kudsî tepeyi;
Taşımış harcını gazileri, serdarıyle,
Taşı yenmiş nice bin işçisi, mimarıyle.
Hür ve engin vatanın hem gece, hem gündüzüne,
Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzüne,
Tâ ki geçsin ezelî rahmete rûh orduları...

Bir neferdir bu zafer mâbedinin mimarı.
Ulu mâbed! Seni ancak bu sabah anlıyorum;
Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrurum;
Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi;
Kubben altında bu cumhura bakarken şimdi,
Senelerden beri rüyâda görüp gözlediğim
Cedlerin mağfiret iklîmine girmiş gibiyim.
Dili bir, gönlü bir, imâmı bir insan yığını
Görüyor varlığının bir yere toplandığını;
Büyük Allah'ı anarken bir ağızdan herkes
Nice bin dalgalı Tekbîr oluyor tek bir ses;
Yükselen bir nakaratın büyüyen velvelesi,
Nice tuğlarla karışmış nice bin at yelesi!..

Gördüm ön safta oturmuş nefer esvaplı biri
Dinliyor vecd ile tekrar alınan Tekbîr'i;
Ne kadar saf idi sîmâsı bu mü'min neferin!
Kimdi? Bânîsi mi, mîmârı mı ulvî eserin?
Tâ Malazgirt ovasından yürüyen Türkoğlu
Bu nefer miydi? Derin gözleri yaşlarla dolu,
Yüzü dünyada yiğit yüzlerinin en güzeli,
Çok büyük bir işi görmekle yorulmuş belli;
Hem büyük yurdu kuran hem koruyan kudretimiz,
Her zaman varlığımız, hem kanımız hem etimiz;
Vatanın hem yaşayan vârisi hem sâhibi o,
Görünür halka bu günlerde teselli gibi o,
Hem bu toprakta bugün, bizde kalan her yerde,
Hem de çoktan beri kaybettiğimiz yerlerde.

Karşı dağlarda tutuşmuş gibi gül bahçeleri,
Koyu bir kırmızılık gökten ayırmakta yeri.
Gökte top sesleri var, belli, derinden derine;
Belki yüzlerce şehir sesleniyor birbirine.

Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?
Üsküdar'dan mı? Hisar'dan mı? Kavaklar'dan mı?
Bursa'dan, Konya'dan, İzmir'den, uzaktan uzağa,
Çarpıyor birbiri ardınca o dağdan bu dağa;
Şimdi her merhaleden, tâ Beyazıd'dan, Van'dan,
Aynı top sesleri bir bir geliyor her yandan.
Ne kadar duygulu, engin ve mübarek bu seher!
Kadın erkek ve çocuk, gönlü dolanlar, yer yer,
Dinliyor hepsi büyük hâtıralar rüzgârım,
Çaldıran topları ardınca Mohaç toplarını.

Gökte top sesleri, bir bir, nerelerden geliyor?
Mutlaka her biri bir başka zaferden geliyor:
Kosva'dan, Niğbolu'dan, Varna'dan, İstanbul'dan...
Anıyor her biri bir vak'ayı heybetle bu an;
Belgrad'dan mı? Budin, Eğri ve Uyvar'dan mı?
Son hudutlarda yücelmiş sıra dağlardan mı?

Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?
Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!...
Adalardan mı? Tunus'dan mı, Cezayir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pâre gemi
Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor;
O mübarek gemiler hangi seherden geliyor?

Ulu mâbedde karıştım vatanın birliğine,
Çok şükür Tanrı'ya, gördüm, bu saatlerde yine
Yaşayanlarla beraber bulunan ervâhı.

Doludur gönlüm ışıklarla bu bayram sabahı.

Orhan SEYFİ ORHON (1890 - 1972)

GİDİYOR

Gidiyor, rastgelemez bir daha tarih eşine;
Gidiyor, on yedi milyon kişi takmış peşine.

Gidiyor, sonsuz olan kudreti sığmaz akla;
Gidiyor, göğsünü çepçevre saran bayrakla.

Gidiyor, izleri üstünde birikmiş yaşlar,
Gidiyor, yerde kılıçlarla, eğilmiş başlar...

Gidiyor, harbin o en korkulu arslan yelesi;
Gidiyor, sulhun ufuklarda yanan meş'alesi.

Yine bir devr açacakmış gibi en başta o var;
Hıçkıran seste o var, sessiz akan yaşta o var!

Siliyor ruhunun ulvîliği fânî etini;
Çiziyor ufka, batan bir güneşin heybetini.

Büyüyor, gökten inip toprağa yaklaştıkça;
Büyüyor, gitgide gözlerden uzaklaştıkça.

Halit Fahri OZANSOY (1891 - 1971)

VATAN DESTANI

-Millî marş güftesi için yazılmıştır-

O kadar dolu ki toprağın şanla
Bir değil sanki bin vatan gibisin
Yüce dağlarına çöken dumanla
Göklerde yazılı destan gibisin.

Hep böyle bulutlar içinde başın,
Hilâli kucaklar her vatandaşın.
Geçse de asırlar, tazedir başın,
O kadar levendsin, fidan gibisin.

Çiçeksin, bayılır kuşlar kokundan,
Her dalın bir yay ki zümrüt okundan
Müjdeler fısıldar Ergenekon'dan:
Bu sese gönülden hayran gibisin.

Ey bütün cihana bedel Türk ili,
Açtığın cenklerin yoktur evveli.
Tarih bir nehir ki coşkundur seli,
Sen ona nisbetle umman gibisin.

Bir yandan hep böyle taştın, köpürdün,
Bir yandan cefalı bir ömür sürdün,
Fakat ne derece ezildinse dün,
Şimdi yine tunçtan kalkan gibisin.

Bir insan nihayet kemikle ettir,
Bu et, bu kemiğe can hürriyettir.
En büyük hürriyet cumhuriyettir,
Demek ki şimdi sen bin can gibisin.

Ey ana toprağı, ey Anadolu,
Açıldı önünde türklüğün yolu.
Hamd olsun her yanın bereket dolu,
Cennette bir yeşil meydan gibisin.

Yeni bir ay ördün al bayrağına,
Girdin en sonunda irfan bağına,
Medenî hayatın nur ırmağına
Ezelden susamış ceylan gibisin...

Enis Behiç KORYÜREK (1891 - 1949)

MİLLÎ NEŞİDE

1

Biz kimleriz?... Biz Altay'dan gelen erleriz.
Çamlıbel'de uğuldarız; coşar, gürleriz.

Biz öyle bir milletiz ki ezelden beri
Hak yolunda, yalın kılıç, hep seferberiz.

"Zafer" bizim şaha kalkmış küheylânımız;
Atıldı mı durduramaz ne dağ, ne deniz..

Felâketler pençemizde oyuncak olur;
Yangınlarla bütün cihan al sancak olur.

Tan yerinden yıldırımlar saçan sesimiz
Gün batısı üzerinde şöyle duyulur:

Fırtınalar yoldaşıdır na'ra salan Türk!
Hey koca Türk, Tanrı'sından kuvvet alan Türk!

2

Yürüyoruz, başımızda Ay Yıldız'ımız,
Genç, ihtiyar, kadın, erkek, oğul, kızımız...

Soyumuzda ne kahraman kardeşler vardır:
Türkmen, Oğuz, Başkurd, Tatar ve Kırgızımız..

Demir dağlar delmiş olan Bozkurtlarız ki
Orhun'da var Kültiğin'den kalma yazımız..

Hamlemizden yere geçer kanlı saraylar,
Bizce birdir gedalarla baylar, giraylar...

Medeniyyet şimşeğinden gelir hızımız;
Sorma: kimdir kanatlanmış bu genç alaylar?

Bunlar bütün nura doğru akın eden Türk!
Hey koca Türk, uzakları yakın eden Türk!

ÂŞIK VEYSEL (1894 - 1973)

TÜRKÜ

Güzelliğin on par' etmez
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman
Gönlümdeki köşk olmasa

Tâbirin sığmaz kaleme
Derdin dermandır yâreme
İsmin yayılmaz âleme
Âşıklarda meşk olmasa

Kim okurdu, kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başk'olmasa

Güzel yüzün görülmezdi
Bu aşk bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Âşık ve mâşuk olmasa

Senden aldım bu feryâdı
Bu imiş dünyanın tadı
Anılmazdı Veysel adı
O sana âşık olmasa

DOSTLAR BENİ HATIRLASIN

Ben giderim, adım kalır
Dostlar beni hatırlasın
Düğün olur, bayram gelir
Dostlar beni hatırlasın

Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han, konan göçer
Ay dolanır, yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın

Can bedenden ayrılacak
Tütmez baca, yanmaz ocak
Selâm olsun kucak kucak
Dostlar beni hatırlasın

Ne gelsemdi, ne giderdim
Günden güne arttı derdim
Garip kalır yerim, yurdum
Dostlar beni hatırlasın

Açar, solar türlü çiçek
Kimler gülmüş, kim gülecek
Murat yalan, ölüm gerçek
Dostlar beni hatırlasın

Gün ikindi, akşam olur
Gör ki, başa neler gelir
Veysel gider, adı kalır
Dostlar beni hatırlasın

Mağcan Cuma BAYULI (1895 - 1938)

TÜRKİSTAN'dan

Türkistan iki dünyanın kapısıdır
Türkistan er Türkün beşiğidir.
Şereftir Türkistan gibi yerde doğmak
(Bu) Türke Tanrı'nın verdiği nasiptir

Eskiden Türkistan'a Turan demişler
Turan'da er Türkler doğup büyümüşler
Turan'ın kaderi dalgalıdır
Başından çok hayret verici günler geçmiştir.

UZAKTAKİ KARDEŞİME

Uzakta ağır azap çeken kardeşim!
Kurumuş lâle gibi çöken kardeşim!
Etrafını sarmış düşman ortasında
Göl kılıp göz yaşını döken kardeşim!

Ey pîrim! Değil miydi Altın Altay
Anamız bizim? Bizlerse birer tay,
Bağrında yürümedik mi serâzat?
Yüzümüz değil miydi ışık saçan ay?

Alaca altın aşık atışmadık mı?
Tepişip bir döşekte yatışmadık mı?
Anamız olan Altay'ın ak sütünden
Beraber emip beraber tatışmadık mı?

Akmadı mı bizim için dupduru bulak,
Şarıldayıp şarıl şarıl dağdan inerek?
Hazırdı uçan kuş, kopan yel gibi
Dilesek bir bir atlar, tıpkı burak!

Altay'ın altın günü nazlanarak
Gelende, sen pars gibi bir er olarak,
Akdeniz, Karadeniz ötelerine,
Kardeşim, gittin beni bırakarak!...

Ben kaldım yavru balaban, kanat açamam,
Uçam diye davransam bir türlü uçamam,
Yön bulduran, yol gösteren can kalmadı;
Yavuz düşman koyar mı şimdi beni vurmadan?

Görmüyorum artık gece gezdiğimiz kırı, ovayı,
Gündüz güneşi, gece gümüş nurlu ayı;
Nazlı nazlı ipek kundaklara sarmalayıp
Bizi büyüten altın anam Altay'ı.

Ey pîrim! Ayrıldık mı ulu bütünden?
Parçalanıp sindik mi şimdi düşmandan?
Türk'ün pars gibi yüreği varken
Gerçekten korkak kul mu olduk sinip ondan?

Kudretli olmak isteyen Türk'ün canı
Gerçekten bîtap düşüp kalmadı mı hâli?
Yürekteki ateş söndü mü, kurudu mu
Damarında kaynayan atalar kam?
Kardeşim! Sen o yanda, ben bu yanda,
Kaygıdan kan yutuyoruz vatanda.
Lâyık mı kul olup durmak, gel gidelim
Altay'a atadan miras Altın tahta.

Yusuf Ziya ORTAÇ (1895 - 1967)

KAFKAS'TA KALANLAR

Ey yüksek dağların karlı göğsünde
Ebedî uykuya dalan yiğitler!
Ey taçsız, nişansız kabri üstünde
Yıldızlardan kandil yanan yiğitler!

Bir öksüz aşk ile andıkça sizi
Kalbimiz titriyor hıçkırıklarla.
Gönüller özlüyor hayalinizi
Hummalı bir hicran içinde hâlâ.

Neler diyor size vatan rüzgârı?
Haber vermiyor mu sevgilinizden?
Soğuk mu Kafkas'ın karlı dağları?
Mektup bekleyenler var hâlâ sizden!

Vaktiyle bu ilde gazâlar eden
Yiğit ceddinize kavuştunuz mu?
Sizi yâd ettikçe bilemem neden,
Bir gurur yakıyor dertli ruhumu!..

Cihanın taptığı yiğitlerdiniz;
Geçtiniz en kanlı, en korkunç izden!
Efsaneye bugün kıymet verdiniz;
Diz çöküp şefaat dileriz sizden!...

Abdülhamit Süleyman ÇOLPAN (1897 - 1938)

GÜZEL TÜRKİSTAN

Güzel Türkistan sana ne oldu?
Seher vaktinde güllerin soldu,
Çemenler solmuş kuşlar hem feryat
Hepsi mahzun, olmaz mı dil şâd?

Bilmem niçin kuşlar uçmaz bahçelerinde

Birliğimizin sarsılmaz dağı
Ümidimizin sönmez çerağı
Birleş ey halkım, gelmiştir çağı,
Bezensin şimdi Türkistan bağı.

Davran halkım artık yeter bunca cevr ü cefalar

Bayrağını al, kalbin uyansın,
Kulluk, esaret kâmilen yansın,
Kur yeni devlet düşman irkilsin
Yüce Türkistan ayağa kalksın

Kendi öz vatanının gül bahçelerinde

TUFAN

-Anadolu'nun muzaffer ordularına-

Ey İnönü, ey Sakarya, ey İstiklâl erleri
Millî Misak alınana dek durmadan ileri!

Bilemezsin cennet gibi o vatan, düşmanların
Bebekleri çiğneyecek ayakları altında.
Bilemezsin feryatların; insafsız işgallerin,
Haksız şamatalarının boğuluyor içinde.

Bilemezsin "medeniyet" beşiğinde oturan
Cellâtların bütün hırs ve tamaları sendedir.
Bilemezsin "hürriyet" diyerek tepinip duran
Bu kurtların aç gözleri altın gibi yerdedir.

Bilemezsin onlar size hayat hakkı vermezler.
Bilemezsin kanınızı damla damla içerler.
Bilemezsin onlar asla yumşak halkı sevmezler.
Bilemezsin toprak için insanlıktan geçerler.

Bilemezsin siz yoksullar son anda
Bunca alçak düşmanların elinde
Edebiyyen esir, tutsak kalmayı
İstemeyip ele silâh aldınız.

Bilemezsin şehirler ve de köyler;
Baştan başa bereketli topraklar,
Alev almış vatan için öldünüz;
Can atarak ateşlere daldınız.
Fakat bu gün tatlı bir öc aldınız.
Yine kordan bir tarihi yazdınız.

Ey İstiklâl, ey Sakarya, ey İnönü erleri
Yürü, mazlumlar tufanının öc alıcı selleri!

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL (1898 - 1973)

AT

Bin gemle bağlanan yağız at şâha kalkıyor,
Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor!

Son macerayı dinlememiş varsa anlatın;
Râm etmek isteyenler o mağrur, asîl atın,

Beyhûdedir, her uzvuna bir halka bulsa da;
Boştur köpüklü ağzına gemler vurulsa da...

Coştukça böyle sel gibi bağrında hisleri
Bir gün başında kalmayacaktır seyisleri!

Son şanlı macerasını tarihe anlatın;
Zincir içinde bağlı duran kahraman atın.

Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor;
Asrın baş eğdi sandığı at şâha kalkıyor!.

ANADİL

Hangi sözlerle ninem gönlünü açmışsa bana,
Ben o sözlerle gönül vermedeyim sevgilime.
Sözlerim ninni kadar duygulu olmak yaraşır,
Bağlıdır çünkü dilim gönlüme, gönlüm dilime.

AKIN'dan

Üçüncü Meclis
İstemi, Suna,
Ulcay, Yıldız, Bumin, Bayan, Demir

BUMİN-
Ben,Bumin, Doğubeyi... Altayların sahibi...
Yasam budur: Canımdan korkmamak babam gibi.
BAYAN-
Ben, Bayan, Batıbeyi...Bekçisiyim Ural'ın...
Yasam budur: Eğmemek toprağa doğru alın.
DEMİR-
Ben, Demir, Gün başbuğu...Tanırsın, kendi oğlun...
Yasam senin yasandır, yolum da senin yolun.
İSTEMİ HAN-
Beyliğiniz yurda da size de kutlu olsun,
Bastığınız çorak yer gülle çimenle dolsun...
Ey bana yavrum kadar öz olan yiğitlerim,
Sizlere Gök Tanrı'dan iyilikler dilerim.
Gördünüz, yapılacak iş çok ülkenizde,
Bunları yapmak için eksik olan ne sizde?
Gücünüz karşısında fazla söz söylenemez,
Yalnız bu güç toprağın ısrarını yenemez!
O gene asırlarca suya hasret kalırsa,
İç denizler boşalır, ufuklar daralırsa,
Ovalar yeşermezse ne olur? Sormayınız,
Pas tutar omzunuzda altın olsa yayınız.
Gördünüz, elimizde yiğitlik kaldı derken
Onu da siz tuttunuz bugün elden giderken!
Siz tuttunuz giderken, hem de can değerine,
Şerefler taşıdınız babanızın yerine.
Düne kadar tehlike yalnız gövdemizdeydi,

Şimdi de kalbimize korkunun oku değdi.
Beni asıl titreten bu yılan başlı oktur,
O bir kerre zehrini verdi mi, çare yoktur!
Bu yılan sezdirmeden, bağrımıza giriyor,
Orada doğru, sağlam, ne varsa kemiriyor.
Bağrımızın bir çöle döndüğü gün, çocuklar,
Kardeş gürültüleri işitecek ufuklar.
Bir gün göreceğiz ki bir parça ekmek diye
Baba evlat satıyor zengin bir şehirliye.
Bir gün göreceğiz ki yere düşmüş şeref, şan,
Üstünde bir can için birbiriyle boğuşan!
Bir gün göreceğiz ki taş kayayı kırıyor,
Türkeli Türkeli'ne karşı baş kaldırıyor.
Bir gün göreceğiz ki...Hayır, o gün gelmesin,
O sabahın güneşi bu yurda yükselmesin!
Denizi sızdırsa da toprağa diyarımız
Damarından kanını boşaltmasın bağrımız.
Bu kanın cevherinde ne varsa sanat, ilim,
Bu kanın durduğu gün ben artık ben değilim!
Sizde bir iz olmasa bu kanın cevherinden
Göçmüştük Suna'yla ben toprağın üzerinden.
İşte hâlâ bu cevher nabzınızda duruyor
Milyonca Türk'ün kanı bir nabızda vuruyor,
Akıyor bin damardan bir damara telâşla...
Bunu yaşatmak için çalışın canlabaşla.
Yoksa demin üç beyin adını silen erler
Gün geçmeden onların izlerinden giderler!

DEMİR-
Bu kanın coşmasıçin ne yapmalı?

İSTEMİ HAN- Akmalı
Kurak yeri kuruyan dallara bırakmalı.
Gelen bir yolcu var mı, bakınız, dört bir yana?
Asırlarca uzağız hem dosta, hem düşmana.

Hani bizden bir karış toprak koparmak için
Canlı milyonlarını yollarda harcayan Çin?
Bağrımızda tüterken döğüşmek ihtiyacı
Kalmadı yurdumuza göz koyan bir yabancı.
Dört yanımız dört duvar, girenler zindan sanır!
Durdukça kan damarda, kılıç kında paslanır.
Kahramanlık yıllarca denemezse hızını
Bir gün çöl ortasında kaybeder yıldızım,
Bir köle nesli çıkar kahramanlar soyundan...
Daha korkunç bir ölüm var mı dünyada bundan?
Ok yaya girmek gerek, kılıç girmemek kına!

DEMİR-

Üç arkadaş, karşında, and içeriz akına!

İSTEMİ HAN-

Öyleyse...yaşamaktan hiç korkumuz kalmadı,
Öyleyse günden güne yükselecek Türk adı!
Akın alaylarını alarak pençenize
Haydi, dağdan, ovadan yol arayın denize.
Duydukça atınızın nal sesini uzaklar
Sizi tanıyacaklar, sizi tanıyacaklar!
Çivisinden tanırlar Türk atının nalını,
Uçurun dört tarafa Asya'nın kartalını.
Kapısını, güç, kolay size açar her belde.
Yürüyor, düşman da var, dost da, yabancı elde.
Dört taraftan çevirmek istese dünya sizi,
Siz de gidin bulmağa dört taraftan denizi.
Karşı çıkanlara siz sevgi atın, nur atın,
Anlamayan olursa ok ucuyla anlatın.
Uçun bir ok hızıyla durmadan ileriye...
Korkmayın, benliğiniz yad elde erir diye,
Hiçbir kanın cevheri sizden yüksek düşemez,
Hiçbir elin hüneri Türk'le boy ölçüşemez!
Bir doğuya, bir güne, bir batıya savrulun,

Gidin, rüzgârlı dağlar, yeşil ovalar bulun...
O eller de bizimdir, nasıl bu yurt bizimse,
Bastığımız toprağa ayak basamaz kimse.
Daha yokken ortada göçe, akına giden,
Bir fetih rüyasına dalıyorum şimdiden:
Bumin, seni koşarken görüyorum doğuya,
Susuz kalan bir arslan nasıl koşarsa suya...
Görüyorum batıya koşarken seni, Bayan
Bir adımda ırmağı böyle bulur susayan.
Demir, güne koşarken görüyorum seni de,
Bir hakikat doğuyor bu rüyadan gitgide,
Arkanızda atlılar, binlerce genç atlılar,
Kendi atından,atı kendinden kanatlılar,
Beyaz bir bulut gibi iniyorlar denize,
Niçin duruyorsunuz? Koşsanız, gitsenize!

BUMİN-

Hazırım göç etmeğe ben obamı alınca.

BAYAN-

Çıkıyorum ben yola yarın gün alçalınca.

DEMİR-

Akıncılar seni de görmek ister başında!

İSTEMİ HAN-

Bahtınız açık olsun, siz hele uğraşın da..
Genç yiğitler ararken taraf taraf diyarlar
Kalsın son bakış gibi yurdunda ihtiyarlar.
Siz şimdilik akına çıkın İstemi Han'sız,
Kalmasın ak saçlılar arkanızda çobansız.
Sizler birer oksunuz, atılın ileriye,
Zarar yok, ben yay gibi kalsam bugün geriye.
Nasıl olsa, bir yerde buluşuruz, gün gelir,
Bahtımız hem doğuda, hem batıda yükselir.
Yeşil bir ülke sizi kucaklamış gördüm mü?
Ben de alır, gelirim arkanızdan sürümü.

Ahmet Kutsi TECER (1901 - 1967)

HALAY

Davranın, halaya durun kocaklar,
İşte baş, işte davul, işte meydan!
Güzel halay çeken, güzel kucaklar,
Güzeli sevmeyen çıksın aradan!

Çal davul çal, güm güm oynasın yürek,
Üfle zurna üfle, uzun uzun çek,
Yiğit olan, efe olanlar gerçek,
Ayak ayak gider çıkmaz sıradan.

Dönün dalga dalga, yol yol dönünüz,
Dönün takım takım, kol kol dönünüz,
Geniş geniş dönün, bol bol dönünüz,
Dönün, bağışlasın sizi Yaradan!

Ulu çamlar gibi işte beşiniz,
Sıra dağlar mıdır yoksa eşiniz?
El ele tutuşun, hep birleşiniz,
Sizinle öğünür elbet bu vatan!

Tecer der çalınır gönlümde davul,
Ana kız el ele, babayla oğul,
Yiğitler çıkıyor meydana, savul,
Savul gam, kasavet bugün buradan!

Kemalettin KAMU (1901 - 1948)

TÜRKÜN İLÂHÎSİ

Sarmış matem boraları,
Saz benizli ovaları.
Boynu bükük yuvaları
Sen himaye et Yarabbi!

Ne bir yazık diyen bize,
Ne ses veren sesimize,
Huzurunda geldik dize
Senden inayet Yarabbi!

Her çehre bize yabancı,
Bari sen bir parça acı,
Süründürme altın tacı
Sen vikaye et Yarabbi!

Bir gün sabah olur diye,
Katlandık her işkenceye,
Bu felâketli geceye
Ver bir nihayet Yarabbi!

Ahmet Hamdi TANPINAR (1901 - 1962)

BURSA'DA ZAMAN

Bursa'da bir eski cami avlusu,
Küçük şadırvanda şakırdayan su;
Orhan zamanından kalma bir duvar...
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar
Eliyor dört yana sakin bir günü.
Bir rüyadan arta kalmanın hüznü
İçinde gülüyor bana derinden.
Yüzlerce çeşmenin serinliğinden
Ovanın yeşili göğün mavisi
Ve mimarilerin en ilâhisi.

Bir zafer müjdesi burda her isim;
Sanki tek bir anda gün, saat, mevsim
Yaşıyor sihrini geçmiş zamanın
Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın.
Güvercin bakışlı sessizlik bile
Çınlıyor bir sonsuz devam vehmiyle.
Gümüşlü, bir fecrin zafer aynası,
Muradiye, sabrın acı meyvası,
Ömrünün timsali beyaz Nilüfer,
Türbeler, camiler, eski bahçeler,
Şanlı hikâyesi binlerce erin
Sesi nabzım olmuş hengâmelerin
Nakleder yâdını gelen geçene.
Bu hayalde uyur Bursa her gece,
Her şafak onunla uyanır, güler
Gümüş aydınlıkta serviler, güller
Serin hulyasıyla çeşmelerinin.
Başındayım sanki bir mucizenin,

Su sesi ve kanat şakırtısından
Billûr bir âvize Bursa'da zaman.
Yeşil türbesini gezdik dün akşam,
Duyduk bir musiki gibi zamandan
Çinilere sinmiş Kur'an sesini.
Fetih günlerinin saf neşesini
Aydınlanmış buldum tebessümünle.

İsterdim bu eski yerde seninle
Başbaşa uyumak son uykumuzu,
Bu hayal içinde...Ve ufkumuzu
Çepçevre kaplasın bu ziya, bu renk,
Havayı dolduran uhrevî âhenk.
Bir ilâh uykusu olurdu elbette
Ölüm bu tılsımlı ebediyette,
Belki de rüyâsı büyük cetlerin,
Beyaz bahçesinde su seslerinin.

Necmettin Halil ONAN (1902 - 1968)

BİR YOLCUYA

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu ıssız, gölgesiz yolun solunda
Gördüğün bu tümsek, Anadolunda
İstiklâl uğrunda, namus yolunda
Can veren Mehmedin yattığı yerdir.

Bu tümsek, koparken büyük zelzele,
Son vatan parçası geçerken ele
Mehmedin düşmanı boğduğu sele
Mubarek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki, haşrolan kan, kemik, etin
Yaptığı bu tümsek, amansız, çetin
Bir harbin sonunda bütün milletin
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

Orhan Şaik GÖKYAY (1902 - 1994)

BU VATAN KİMİN

Bu vatan toprağın kara bağrında
Sıra dağlar gibi duranlarındır.
Bir tarih boyunca onun uğrunda
Kendini tarihe verenlerindir.

Köpürüp kan akan ırmaklarından,
Tutuşup kül olan ocaklarından,
Hudutlarda gaza bayraklarından
Alnına ışıklar vuranlarındır.

Ardına bakmadan yollara düşen,
Şimşek olup çakan, sel olup coşan,
Huduttan hududa yol bulup koşan
Cepheden cepheyi soranlarındır.

İleri atılıp sellercesine,
Alnından vurulup tam ercesine,
Bir gül bahçesine girercesine,
Şu kara toprağa girenlerindir.

Tarihin dilinden düşmez bu destan,
Nehirler gazidir, dağlar kahraman
Her taşı bir yakut olan bu vatan
Can verme sırrına erenlerindir.

Gökyay'ım ne yazsan ziyade değil,
Bu sevgi bir kuru ifade değil,
Sencileyin hasmı rüyada değil
Topun namlusundan görenlerindir.

Nazım HİKMET RAN (1902 - 1963)

TÜRK KÖYLÜSÜ

Topraktan öğrenip
kitapsız bilendir.
Hoca Nasreddin gibi ağlayan
Bayburtlu Zihni gibi gülendir.
Ferhad'dır
Kerem'dir
ve Keloğlan'dır.
Yol görünür onun garip serine,
analar, babalar umudu keser,
kahbe felek ona eder oyunu.
Çarşamba'yı sel alır,
bir yâr sever
el alır,
kanadı kırılır
çöllerde kalır,
ölmeden mezara koyarlar onu.
O, "Yûnusu biçâredir
Baştan ayağa yâredir",
ağu içer su yerine.
Fakat bir kerre bir derd anlayan
düşmeyegörsün önlerine
ve bir kerre vakt erişip
"-Gayrık yeter!..."
demesinler.
Bunu bir dediler mi,
"İsrafil sûrunu urur,
mahlûkat yerinden durur,"
toprağın nabzı başlar
onun nabızlarında atmağa.

Ne kendi nefsini korur,
ne, düşmanı kayırır,
"Dağları yırtıp ayırır,
kayaları kesip yol eyler âbıhayat akıtmağa..."

KUVAYI MİLLİYE'den

Ayın altında kağnılar gidiyordu.
Akşehir üstünden Afyon'a doğru.
Toprak öyle bitip tükenmez,
dağlar öyle uzakta,
sanki gidenler hiç bir zaman
hiç bir menzile erişmeyecekti.
Kağnılar yürüyordu yekpare meşeden tekerlekleriyle,
Ve onlar
ayın altında dönen ilk tekerlekti.
Ayın altında öküzler
başka ve çok küçük bir dünyadan gelmişler gibi
ufacık, kısacıktılar,
ve pırıltılar vardı hasta, kırık boynuzlarında
ve ayakları altından akan
toprak,
toprak
ve topraktı.
Gece aydınlık ve sıcak
ve kağnılarda tahta yataklarında
koyu mavi hümbaralar çırılçıplaktı.
Ve kadınlar
birbirlerinden gizliyerek
bakıyorlardı ayın altında
geçmiş kafilelerden kalan öküz ve tekerlek ölülerini.
Ve kadınlar,
bizim kadınlarımız:

korkunç ve mübarek elleri,
ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
anamız, avradımız, yârimiz
ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen
ve soframızdaki yeri
öküzümüzden sonra gelen
ve dağlara kaçıp uğrunda hapis yattığımız
ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki
ve karasabana koşulan
ve ağıllarda
ışıltısında yere saplı bıçakların
oynak, ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan
kadınlar,
bizim kadınlarımız

*

"Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim.

Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.

Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim...

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim..."

Arif Nihat ASYA (1904 - 1975)

BAYRAK

Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü...
Kızkardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım,
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım
Seni selâmlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım.

Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder...
Gölgende bana da, bana da yer ver!
Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar:
Yurda ay yıldızının ışığı yeter.

Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün
Kızıllığında ısındık;
Dağlardan çöllere düşürdüğü gün
Gölgene sığındık;

Ey şimdi süzgün, rüzgârlarda dalgalı;
Barışın güvercini, savaşın kartalı...
Yüksek yerde açan çiçeğim;
Senin altında doğdum,
Senin dibinde öleceğim.

Tarihim, şerefim, şiirim her şeyim;
Yeryüzünde yer beğen
Nereye dikilmek istersen
Söyle, seni oraya dikeyim!

AYBEK (1905 - 1968)

HÜR KUŞ

Melek gibi güzel bir kuş
Ağaç dalına gelip kondu.
Dedim: "Kuşçuk, yanıma gel,
Genç gönlüme elem doldu.
Biraz şakı, şiirini söyle,
Mahzun ruhum kanat çalsın!
Sırlı, güzel nağmelerin
Arzumun mumunu yaksın".
"Yandım hürriyet sevdasında,
Kafeslerden pek çok bezdim.
Bahçelerin hicranında
Yüreği kan tutmuş idim.

Koy, çağırma göğe uçayım,
Hürriyete kavuşayım
Bahar gelip her yan güldü,
Çiçekleri biraz kucaklayım!"
Deyip kuşçuk baktı baktı.
Sakin gökte kanat çırptı.

Nihal ATSIZ (1905 - 1975)

TÜRKLERİN TÜRKÜSÜ

Dilek yolunda ölmek Türklere olmaz tasa,
Türk'e boyun eğdirir yalnız töreyle yasa;
Yedi ordu birleşip karşımızda parlasa
Onu kanla söndürüp parçalarız, yeneriz.

Biz Turfan'ı yarattık uyku uyurken Batı,
Nuh doğmadan kişnedi ordularımızın atı.
Sorsan şöyle diyecek gök denilen şu çatı:
Türk gücü bir yıldırım, Türk bilgisi bir deniz

Delinse yer, çökse gök; yansa, kül olsa dört yan
Yüce dileğe doğru yine yürürüz yayan.
Yıldırımdan, tipiden, kasırgadan yılmayan,
Ölümlerle eğlenen tunç yürekli Türkleriz.

TÜRKÇÜLÜK BAYRAĞI

Türk duygusu her Türkçüye en tatlı kımızdır;
Türk ülküsü candan da aziz bayrağımızdır.
Bayrak ki onun gölgesi Bozkurtları toplar;
Bayrak ki bütün kaybedilen yurtları toplar.
Nerden geliyor? Tanrıkut'un ordularından!
Lâkin bize bir beyt okuyor kutlu yarından:
Darbeyle gönüllerde yatan ülkü silinmez!
Atsız yere düşmekle bu bayrak yere inmez

Necip Fazıl KISAKÜREK (1905 - 1983)

DAĞLARDA ŞARKI SÖYLE

Al eline bir değnek,
Tırman dağlara, şöyle!
Şehir farksız olsun tek,
Mukavvadan bir köyle.

Uzasan, göğe ersen,
Cücesin şehirde sen;
Bir dev olmak istersen,
Dağlarda şarkı söyle!

YUNUS EMRE

Kaç mevsim bekleyim daha kaypında,
Ayağımda zincir, boynumda kement?
Beni de, piştiğin belâ kabında,
O kadar kavnat ki, buhara benzet!

bekletme Yunus'um, bozuldu bağlar,
Düşüyor yapraklar, geçiyor çağlar;
Veriyor, ayrılık dolu semalar,
İçime bayıltan, acı bir lezzet.

Rüzgâra bir koku ver ki, hırkandan;
Geleyim, izine doğru arkandan;
Bırakmam, tutmuşum artık yakandan,
Medet ey dervişim, Yunus'um medet!..

(1926)

Ahmet Muhip DIRANAS (1909 - 1980)

MAŞAR DAĞI

Bir kuşluk vaktıydı, bahardı.
Yollarda çiçek dere dere
Kişi, Maşar Dağı'na vardı,
Baktı doruğunda düzlere.

Göz alan bir güneş doğardı
Gökçegelin gibi Ağrı'dan.
Ve iki yüce dağın ardı
Kızıl bir lâleydi Tanrı'dan.

İçimde sanki sen esersin
Tanrım! Garip kişi kuş ola,
Seni bir yerde bulmak için
Kendini dağdan aşağı sala.

Sen bu doyulmaz evrendesin;
Ama nerdesin? Hangi pınar
Başında, hangi ormandasın?
Nerde bahçenden uçan kuşlar?

Boşluklarda seni arıyor
Dağ bir yanda, kişi bir yanda:
Bir yaralı hayvan bağırıyor
Senden ayrı düşen insanda.

Cahit Sıtkı TARANCI (1910 - 1956)

MEMLEKET İSTERİM

Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;
Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.

Memleket isterim
Ne başta dert, ne gönüle hasret olsun;
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.

Memleket isterim
Ne zengin fakir, ne sen ben farkı olsun;
Kış günü herkesin evi barkı olsun.

Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;
Olursa bir şikâyet ölümden olsun.

SANATKÂRIN ÖLÜMÜ

Gitti gelmez bahar yeli;
Şarkılar yarıda kaldı.
Bütün bahçeler kilitli;
Anahtar Tanrı'da kaldı.

Geldi çattı en son ölmek,
Ne bir yemiş, ne bir çiçek;
Yanıyor güneşte petek;
Bütün bal arıda kaldı.

GÜN EKSİLMESİN PENCEREMDEN

Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.

Ve gönül Tanrı'sına der ki;
-Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden!

Ziya Osman SABA (1910 - 1957)

SEBİL VE GÜVERCİNLER

Çözülen bir demetten indiler birer birer,
Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun.
Tutuşmuş ruhlarına bir damla gözyaşı sun.
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler...
Nihayetsiz çöllerin üstünden hep beraber
Geçerken bulmadılar ne bir ot ne bir yosun.
Ürkmeden su içsinler yavaşça, susun, susun!
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler...

En son şarkılarını dağıtarak rüzgâra,
Beyaz boyunlarını uzattılar taslara...
Bir damla suya hasret gideceklermiş meğer.

Şimdi bomboş sebilden selviler bir şey sorar,
Hatırlatır uzayan dem çekişleri, rüzgâr.
Mermer basamaklarda uçuşur beyaz tüyler.

Abdurrahim T. ÖTKÜR (Ö. Ekim 1995)

AYAK İZİ*

Birilerinin yürüdüğünü gösterir
Kaşgar'lı Mahmut

O uzun sefere atlanıp çıktığımızda, daha genç idik.
Şimdi ata binecek kadar oldu işte torunumuz.
Az idik, o zor müşkül sefere atlanıp çıktığımızda biz.
Şimdi büyük kervan olduk, bırakarak çöllerde iz.
Kaldı izlerimiz çölün her yanında, yokuşlarda da.
Kaldı nice arslanlar bozkırlarda kabirsiz.
Yo, kabirsiz kaldı deme, kırmızı kaktüslerin yetiştiği
çöllerde,
Kabirlerimiz hemen ertesi ilk baharda güllerle
örtünecektir.
Kaldı iz, kaldı menzil, kaldı uzakta hepsi.
İster çıksın kasırgalar, göçsün kumlar,
Bıraktığımız o izler hiç gömülmeyecektir.
Dönmez kervan yolunda, atlarımız pek zayıfsa da
Bir gün bu izleri torunlarımız veya onların çocukları
bulacak.

* Çev. Gülzade Tanrıdağlı

Şükrü ELÇİN (d. 1912)

BAHÇESARAY ÇEŞMESİ

I

Bahçesaray'da bir "Gözyaşı Çeşmesi" vardı, Akyar
mermerinden yapılmış,
Bu çeşme Kırım Giray'ın gönül ikliminde
açan nilüferdi.
Bu çeşme Kerem'di, bu çeşme Aslı'ydı,
bu çeşme Dilârâ Bikeç selsebiliydi,
Bu çeşme gazilerle, erenlerle, şehitlerle beraberdi.

*

Gaspıralı İsmâil bu çeşme başında duydu,
sesini tarihin;
Bu çeşmede uyandırdı Cemiller'i, geçmiş zaman
hüznüyle hatıralar.
Kuru dallar, bu çeşme akar iken sevinçle
yapraklanırdı,
Bu çeşme akar iken akmaz oldu, göç etti
Anadolu'ya kuşlar.

*

Sen, Yayla Dağları'nın rahmeti, sen sevdalara
nakış çeşme;
Sen, Sibirya yollarında sürgün onbinlerin,
yüzbinlerin yürek acısı.
Sen, Akmescid camiinde Karahisârî'ce bir sülüs,
Sen, Mengli Giray divânında ta'lik yazısı.

*

Bu gece, tuğa dil bağladı Gazi Giray, kâkül-i
hoşbû yerine,
Bu gece Cenevizli tavşan, Gedik Ahmed Paşa
Karadeniz'de şahin;

Bu gece, şimşeklere el sallayan süvariler
Tuna'dan geçti,
Bu gece, denizi yara yara yaklaştı Kefe'ye,
gemileri Fâtih'in.

II

Gözleve'de Âşık Ömer'in sazı asılı kalmış duvarda,
Kefe'nin Kızlar Kulesi'nde baykuşlar ötmektedir.
Ay bir sarı gül Çadır Dağı'nda bu gece, donmuş, garip;
Bahçesaray'da Gözyaşı Çeşmesi'nde kan akmaktadır.

*

Sibirya yollarında bir türkü tutturmuş
Sudaklı kız, yanık;
"Sağlıkla kal vatan" derken içimi kemirdi firâk.
Hacı Giray'ın türbesinde yanan mum sönmüş artık,
Salacık Boğazı'nda kuşlar ötmez olmuş,
susuzluktan çatlamış toprak.

*

Zehirli rüzgârlar esti Akyar'ın bahtı üstüne,
Zülfü gece, yanağı gündüz gelinleri sardı
peygamber yası.
İstanbul'da yayıldı Hırka-i Şerif'ten Kur'an sesi
perde perde,
Erik ağaçlarında sallamp kaldı çocukların rüyası.

*

Bu gece gök yüzü kurşunla örtülü,
Bu gecenin karanlığında nefes alamaz insan.
Korkudan göz pınarları kurumuş analar,
evlâtlar gelmez kaleme,
Bu gece insanlık yerde sürünüyor, memleket olmuş
bir zindan.

*

Biz Geray'dık, biz Çora Batur, biz Edige,
biz Dilârâ Bikeç'dik,
Üç dişli tarak damgamızla aziz-i vakt iken
a'dâ zelîl kıldı bizi.
Kırım'da beyaz kefenlere sarılı nur yüzlü
ölülerimizle birlikte,
Susuz ceylânlar gibi kaybettik hürriyetimizi.

*

Biz zamana hükmedenlerin soyundan,
Altaylar'dan gelmişiz,
Tanrı'nın verdiği emâneti Zâlim bizden alamaz.
Kasım'da buz tutan göl Mayıs'ta çözülür bir gün,
Gece, gecenin içinde tulû-i haşre kadar sürmez.

III

Sen, Orhon'dan, İdil'den, Sakarya'yla Aras'tan
gelen su;
Sen, besmeleyle abdest alanların şiiri Dilârâ'm.
Bu gece Fâtih'in minareleri niyazdadır senin için,
Yağmur yağar bu gece, yer doymaz,
ben sana nasıl doyam.

*

Ayvalık'ta Şükrü Elçin dert içinde
göz yaşına şeydâdır,
Akmaz iken akar elbet suyun çeşme,
geçer azme hâil zulmün korkusu.
Dest bûsî ârzusiyle ölümsem dostlar,
Kûze eylen toprağım sunun anınla yâre su.

Ağustos, 1981

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU (1913 - 1975)

TÜRKÜLER DOLUSU

Kirazın derisinin altında kiraz
Narın içinde nar
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var.
Canıma ciğerime dek işlemiş
Canıma ciğerime
Sapına kadar
Elma dalından uzağa düşmez
Ne yana gitsem nafile
Memleketin hâli gözümden gitmez
Bin bir yerimden bağlanmışım
Bundan ötesine aklım ermez.

Yerliyim yerli olmasına
İlmik ilmik damar damar
Yerliyim
Bir dilim Trabzon peyniri
Bir avuç tiftik
Bir çimdik çavdar
Bir tutam Şile bezi gibi
Dişimden tırnağıma kadar.
Ressamım
Yurdumun taşından toprağından sürüp gelir
nakışlarım
Taşıma toprağıma toz konduranın
Alnını karışlarım
Şairim şair olmasına
Canım kurban şiirin gerçeğine, hasına
İçersine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum
Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter

Eğri büğrü, kör topal kabulüm.
Şairim
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım
Ne zaman bir köy türküsü duysam
Şairliğimden utanırım.
Şairim
Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum
Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim
Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm.

Hey hey yine de hey hey
Salınsın türküler bir uçtan uca
Evelallah hepsinde varım
Onlar kadar sahici
Onlar kadar gerçek,
İnsancasına, erkekçesine
Bana bir bardak su dercesine
Bir türkü söylemeden gidersem yanarım.

Ah bu türküler
Türkülerimiz
Ana südü gibi candan
Ana südü gibi temiz
Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.
Ah bu türküler köy türküleri
Dilimizin tuzu biberi
Memleket ahvalini onlardan sor
Kitaplarda değil türkülerde ara Yemen'i
Öleni kalanı gidip gelmeyeni
Ben türkülerden aldım haberi
Ah bu türküler köy türküleri

Mis gibi insan kokar mis gibi toprak
Hilesiz hurdasız çırıl çıplak
Dişisi dişi erkeği erkek
Kaşı kaş gözü göz yarası yara
Bıçağı bıçak.
Ah bu türküler köy türküleri
Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi
Kiminin reyhasından geçilmez
Kimi zehir kimi zemberek gibi.

Ah bu türküler köy türküleri
Olgun bir karpuz gibi yarılır içim
Kan damlar ucundan mürekkep değil
İşte söz, işte ses, işte biçim.
Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar.
İliklerine kadar işlemiş sızı
Artık iflâh olmaz kavak ağacı
Bu türkünün yüreğinde sancı var.

Ah bu türküler köy türküleri
Ne düzeni belli ne yazanı
Altlarında imza yok ama
İçlerinde yürek var
Cennet misali sevişen
Cehennemler gibi döğüşen
Bir çocuk gibi gülüp
Mağaralar gibi inleyen
Nasıl unutur nasıl
Ömründe bir defa Kâzım'ın türküsünü dinleyen.

Orhan Veli KANIK (1914 - 1950)

İSTANBUL'U DİNLİYORUM

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Önce hafiften bir rüzgâr esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar, ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmayan çıngırakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Kuşlar geçiyor, derken;
Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık.
Ağlar çekiliyor dalyanlarda;
Bir kadının suya değiyor ayakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Serin serin Kapalı Çarşı;
Cıvıl cıvıl Mahmutpaşa;
Güvercin dolu avlular.
Çekiç sesleri geliyor doklardan,
Güzelim bahar rüzgârında, ter kokuları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Başında eski âlemlerin sarhoşluğu,
Loş kayıkhaneleriyle bir yalı;
Dinmiş lodosların uğultusu içinde
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir yosma geçiyor kaldırımdan;
Küfürler, şarkılar, türküler, laf atmalar
Bir şey düşüyor elinden yere;
Bir gül olmalı;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir kuş çırpınıyor eteklerinde;
Alnın sıcak mı, değil mi, biliyorum;
Dudakların ıslak mı, değil mi, biliyorum;
Beyaz bir ay doğuyor, fıstıkların arkasından
Kalbinin vuruşundan anlıyorum;
İstanbul'u dinliyorum.

Oktay Rıfat HOROZCU (1914 - 1988)

RÜZGÂRLI

Rüzgârlı imgelere kurdum çadırı,
Göklerimi yaşıyorum delibozuk.
Dağ yollarından iniyorum denize.
Taşın yalnızlığı içindeyim, diri.
Sütün beyazlığı içindeyim, duru.
Bir yıldız doğar çitin ardından, büyür.
Koyunlarım gider gibi olur, gelir.
Ve mavi damarlı aydınlığa karşı
Durur sivri kayada put gibi keçi.
Çıngırak sesleri toplarım torbama.
Çakarım kibriti, sararmış otların
Kırmızı yalazı ısıtır içimi.
Ne bir tas çorba getirenim, ne kızım
Kısrağım! Şu düdükten başka dostum yok.
Çalarım düdüğümü bulutlar için.
Yaklaşır dağlarla ovalar. Hey dağlar,
Bu sizler için, bu da ovalar için.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA (d. 1914)

VATAN TÜRKÜSÜ

Dalgalanır bayrak,
Dalgalanır fatihalar bayrakta
Siz tâ Orta Asya'dan beri
Uyursunuz uyanırsınız,
Siz düşünürsünüz bu toprakta.

Yaprak yeşilindeyken, su mavisindeyken gücünüz,
Memleket sizden çoğalmakta.
Yükselmemiş midir göğe karşı,
Kelime-i şahadetlerle yer yer,
Bütün soluğumuz bu toprakta.

Sizin dolduğunuz rüzgâr, sizin verdiğiniz sessizlik,
Kırınızda, akta
Çalışmanızın,
Ölümsüzlüğünüzün kımıldanışı.
Buğday buğday, bu toprakta.

Allah bir nefes gibi yakın,
Gökyüzü bir nefes kadar uzakta.
Gidecektir kâinatın son zerresine kadar,
Hürriyetiniz,
Bu toprakta.

Gidecektir kuvvetli soyunuzla sonsuz nesillerden,
Şerefte, fazilette, hakta;
Hizmetiniz,
Varlığınız,
Can can aksederek bu toprakta.

Adınız tek,
Adınız bir milletle ayakta,
Kimi vatan der,
Kimi mehmetçik,
Yaşamanız bu toprakta.

TÜRKÇE KATINDA YAŞAMAK

Seslenir seni bana "sonsuz",
Der ki çoğal,
Der ki uzan mutluluğuna
Usun iyiliğin doğruluğun,
Bir bilinmeyenden
Bir bilinene dek
Türkçe, varolduğumuz.

Türkçe, nice desem seni,
Onca güzelim.
Görünmek, derinleşmek,
Dolmak;
Seni düşünürüm düşünürüm, yarı karanlıklarda, dal,
Anlarım onca.
Bir bölü beş, bir bölü dokuz,
Bir bölü bin üç:
Ayrık anlamların öylesine azar azar dağılır,
Ta doğudaki balık,
Duyar kokusunu
Ta batıdaki yoncanın.

Seslenir seni bana yakın uzak,
Yer yüzü mavisinden gök yüzü yeşiline
Tutsak uluslar var ya geceler boyu
Onlar için
Yitik özgürlükler için,
Türkçe, haykırmak.

O süre yaradılış dar iken
Düz iken, yassı iken,
Daha'lar
Daha'lar
Daha'lar daha'lara karışmış,
Sınırsızlığın getirmiş yarınları

Konuşamaz iken, o yusyuvarlakta,
Diyemez iken
Artısı eksisi almış götürmüş
Toprağın bitkilerden arta kalan sağlığını
Sıcak uzun,
Bir kişiler geleceğine.

Seslenir seni bana bir duru su
İçinde masallar uygarlıklar saklayan,
Eski ozanlar kazımış ilk yazıları ilk anıtlara,
Yankılanır
Alandan alana, uçsuz bucaksız,
Evren akınlarının uğultusu.

Ama bağışla beni unutmuşum,
Yıldızım güneşini ayını, utanmadan.
Öyle köksüz günlerim gelmiş bozkır çadırlarında çırılçıplak,
Unutmuşum ana demesini bile,
Öykünmüşüm türküsünü ellerin,
Ağzıma bir kara düşmüş bağışla beni.

İşte andiçiyorum,
Bütün ölüler adına,
Bütün gençler, bütün doğacak çocuklar adına,
Varacağım deyişine gündüz gündüz,
Varacağım Tanrı'ya dek,
Soluğumda soluğun.

Seslenir seni bana "ova"m, "dağ"ım,
Nere gitsem bulur beni arınmış.
Bir çağ ki akar ötelere,
Bir ak... ki yüce atalar, bil al... ki ulu oğullar,
Türkçem, benim ses bayrağım.

Melih Cevdet ANDAY (d. 1915)

ÖLÜ TİMUR GÖKYÜZÜNE BAKIYOR

Ordum kalabalıktı, ölüm kalabalık.
Nereye bağlasam atımı? Gök boş.
Bir o kalmıştı alınacak daha
Yeryüzü sınırına vardığımda.
Ama gündüz mü öncedir, gece mi?
Vaktimdi geniş alınlı toprak.

Zaman hem ileri gidiyor, hem geriye
And olsun gecelerin çivisine.
Ve her an özdeşi bir öncekinin
Gökte ve yerde gizli bir şey yoktur
Ve hiçbir şey hiçten daha gerçek değildi
Bitecek miydi gökleri de alsam?

Olanı biteni baştan başladım yaşamaya
Utkuların ödülü yalnızlık, unutmam.
Atımın üstünde esneyip gülümserdim
Tenimi bir hüzün kaplardı kimi zaman
Benimi yitirirdim acılar içinde
Baştan baştan. Bu ceza ne güne sürecek böyle?

Bahtiyar VAHAPZADE (d. 1925)

ANNE DİLİ

Dil açanda ilk defa "anne" söylüyoruz biz,
"Anne dili" adlanır bizim ilk dersliğimiz.
İlk şarkımız - ninniyi annemiz öz sütüyle
İçirir ruhumuza bu dilde gile gile.1

Bu dil- bizim ruhumuz, aşkımız canımızdır,
Bu dil- bir birimize ahd- peymanımızdır.
Bu dil- tanıtmış bize bu dünyada her şeyi,
Bu dil- ecdâdımızın bize miras verdiği
Kıymetli hazinedir... onu gözlerimizdek
Koruyup, nesillere biz de hediye ede.2

bizim yüce dağların sonsuz azametinden,
Mecrasına sığmayan çayların3 hiddetinden,
Bu topraktan, bu yerden,
Halkın göksünden kopan çok hazin türkülerden
Aksaçlı babaların aklından, kemalından
Düşmanlara saldıran o Kırat'ın nalından
Kopan sesten yarandın.
Sen halkımın aldığı ilk nefesten yarandın.

Anne dilim, sendedir halkın aklı, hikmeti,
Arap oğlu Mecnun'un derdi sende dil açmış.
Yüreklere yol açan Fuzulî'nin sanatı,
Ey dilim, kudretinle dünyalara yol açmış.

Sende benim halkımın kahramanlıkla dolu
Tarihi varaklanır,

Kendinde kaç bin yıllık benim yaşam [1]kültürüm,
Şan şerefim sağlanır.
Benim adım-sanımsın,
Namusum, vicdanımsın.

Milletlere, halklara, halkımızın adından,
Muhabbet destanları yaratıldı bu dilde.
Moskova'da Puşkin'e anıt koyulan zaman,
Ona âbide koydu bu dilde Şirvani'de.
Bu dil- tanıtmış bize bu dünyada her şeyi,
Bu dil ecdâdımızın bize koyup gittiği
En kıymetli mirasdır, onu gözlerimizdek,
Koruyup, nesillere biz de hediye edek.

Ey öz doğma dilinde konuşmağı ar bilen,
fasonlu modabazlar,
Kalbinizi okşamır[4] koşmalar, telli sazlar.
Bunlar koy benim olsun,
Ancak vatan ekmeği sizlere kanim olsun.
Kasım, 1954 yılı.

---

1 gile : damla.
2 edek : edelim.
3 çay : nehir.
4 okşamır : oyalamıyor, sızlatmıyor.

İlhan GEÇER (d. 1917)

TÜRKİYEM UYANIYOR

Silkindi karanlığından
Pırıl pırıl sabahlara.
Tarla motor sesiyle uyandı
Bereket yüklü bahara.

Keyfince akmayacak gayrı
Seyhan, Sakarya, Tunca.
Alabildiğine yeşermiş tohum
Rahat topraklar boyunca.

Kemirmiyor yeşil kurt, pembe kurt,
Gönlünce büyümede pamuk;
Mesut günlere doğru Türkiyem
Aydınlık ufuk.

Yollar büyüdükçe ferah,
Bozkır yollara âşık;
Bir dost el gibi uzanmada
Her yana ışık.

Cümle dertler tükenir bir gün,
Türkiyem gök maviliğince rahat;
Rüzgâr gibi savruluyor harmanlar
Çalmak üzere özlenen saat.

Behçet NECATİGİL (1916 - 1979)

ARADA

Her şey araya giriyor, aradan çıkıyor
Arada çocuklar doğuyor, büyüyor, yürüyor
Arada evler, evlenmeler, ölümler duruyor
Arada yaz kış bahar, dünya dönüyor.

Her şey arada oluyor arada bir, bir arada
Aralarda akla kara, bulmak arayı arayı
Bir eldir aralar, açar bir kapıyı usulca
Açıksa aralar, kapanır ne iyi!

Kara toprak ayaklarımız altında
Mavi gök yukarda
Ne bulduksa arada bulduk
Seninle benim aramda, onlarla aramızda, arada.

Madem küçük dünyamız ölümlerle sınırlı
Madem kişi bağlı ortak yaşamalara
Benden sana, senden ona, onlardan bize
Gitmek gelmek arada başka dünyalara.

Nasıl teperdik yoksa boyuna aynı yolları
Değişiklik arada
İnsanlar değişir, evler değişir
Yeni yeni yüzler, geçilen sokaklarda.

Aşklar arada, Tanrı'nın büyük bağışı
Ferhatlar, Keremler çöllerde, odalarda
Bir anlamı var elbet
Boşuna mı yanmışlardı?

Hiç mi serin rüzgârlar esmiyor
Hep mi kızgın yazlardayız, baharlar arada
Mevsimi
Yaprak kımıldamıyorsa.

Çocuklar arada, nasıl bırakılır elleri
Dönüşler tatlıdır, telâşlıdır
Bir bezginlik çökse bile
Üstümüze akşam üzerleri.

Hastalıklar arada
Tehlikeli değilse yararlı
Hasta olmamış kimse
Hiç hâlden anlar mı?

Biz unuturuz başka!
Ölümler arada, hatırlatır
Dünyanın malını toplasak da
Bu dünyanın sonu vardır.

Ölümler varsa arada, anılar da var
Sevdiğin miydi, geceleri
Gelir uykulara canlı, nemli sabahlara taze
Açmış çiçekler kadar.

Zorluklar varsa arada,
İnsansın!
Engellere harcanmayan güçler ne güne
Dayat ki, yaşadığını anlayasın!

Aranarak yordamlarda bir ara
Yaşarsın.
Derken dürülür defter, başkasına gelir sıra
Sen aradan çıkarsın!

Cahit KÜLEBİ (d. 1917)

HİKÂYE

Senin dudakların pembe
Ellerin beyaz,
Al tut ellerimi bebek
Tut biraz!

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu,
Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz!

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu,
Dağıt saçlarını bebek
Savur biraz!

Benim doğduğum köyleri
Akşamları eşkıyalar basardı,
Ben bu yüzden yalnızlığı hiç sevmem
Konuş biraz!

Benim doğduğum köylerde
İnsanlar gülümsemesini bilmezdi
Ben bu yüzden böyle naçâr kalmışım
Gül biraz!

Benim doğduğum köylerde
Kuzey rüzgârları eserdi,
Hep bu yüzden dudaklarım çatlaktır
Öp biraz!

Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin!
Benim doğduğum köyler de güzeldi
Sende anlat doğduğun yerleri
Anlat biraz!

Sabahattin Kudret AKSAL (1920 - 1993)

BU DÜNYA

Bu dünya bu dünya deli dünya
Bir şeyi bir şeyine uymaz
Anlar bunu çocuk
İki satır düşünür düşünmez

Sevinci üzüntüsü bir arada
Vakit akşam yaşamak güzel
Rüzgâr dilediğin gibi eser
Cebinde paran yoksa

Tam işe koyulduğun zaman
Bir ağaç seveceksin çiçekli
Güne güneşe karşı
Bırakmaz ki yağmur dolu

Bir de sevdalan istersen
Dert üstüne dert
Sevgilin alır başını gider
Hasretlik hepsinden beter
Bu dünya bu dünya böyle bir dünya
Ama ben gene onu seviyorum
Taşını başka toprağını başka
Gönül bu ya.

Ata ATACANOĞLU (d. 1922)

DÜĞÜN ŞARKISI

Dostum, gel,
Düğün bu gün güzelden güzel
Şarkıya başlasın ozan.
Düğün olun,
Saz olsun,
Naz olsun.
Akranların devletli ömrü yaz olsun.
Doldur sâki bâdeyi,
Kaygı az olun.
Övgüler söyleyin sevgililere,
Kudretler gösteren kahramanlara.
Düğün olsun,
Sevgi olsun, naz olsun.
Akranların devletli ömrü yaz olsun.
Doldur sâki bâdeyi,
Kaygı az olsun.
Koy bu gün makamlar gönüller açsın,
Kanatlı arzular göklere uçsun.
Düğün olsun,
Saz olsun,
Sevgi olsun,
Naz olsun.
Mihribanların aziz ömrü yaz olsun.
Doldur sâki bâdeyi,
Hep yaz olsun.
Hoş kal aziz obam
Hoş kal mekânım,
Sevgi sırlarımı saklayan çınar
Ar namus ateşine kaynadı kanım

Bu gün gayretimi kamçıladı ar duygusu.
Besledi,
Sakladı,
Yetiştirip, büyüttü vatan.
Biz bu gün dert ortağıyız.
Koy sevinsin bağrı kara analar,
Kötü günde ata binen yiğit.
Hoş kal Kâbem, anam,
Sevgili anam.
Ölsem de sütün hak edip ölürüm.
Ağlama,
Ağlama sever yâr, sevgilim!
İnan ben savaştan sağ salim gelirim.

Attilâ İLHAN (d. 1925)

TÜRKİYE

türkiye türkiye dağlarını duman almış
üzümler memleketi tütünler memleketi
türkiye türkiye çok gülmüş çok ağlamış
sabırlı bağrı yarık insanlar memleketi
bulut gibi köpürmüş topraktan bereketi
pehlivan dağlarında şafaklar büyümüş
ya o nehirler delirip gür gür gelirler
bir şarkı gibi dağdan denize yürümüş

sen türkiye'sin sağdıcım kirvem türkiye
insanların insanların ah senin insanların
morca gözlerinden öpsem namuslu gözlerinden
asiye'm işveli hatice fistanı dal işlemeli
sen kırk köyün içinde şanlı zeyneb'im
şahan'ı vurdular yirmi yaşında köprü başında
gel yılmaz mahmud'um gel bilâloğlan
arabamın atları deh deh deh aman da
ha burası karadeniz gemiler yatar limanda
deryalar aslam şems-i bahri kâmil reis
bu insanlar senden gelir sana gider
tarlaya savrulmuş buğday gibi türkiye

sen türkiye'sin ekmeğim tuzum türkiye
omzumda mavzer koynumda çevresin
ve kıl heybemde taze lor peyniri
gök rengi süt karanfil rengi şarab
batan güneş bir bakır taş kömürü
ve rüzgâra vermiş saçlarını nefti ormanlar

ve köylere karşı sarışın harmanlar
ferik elması kavun karpuz dut ve kayısı
fındık da sende ceviz de sende badem de sende
alnımın teri gözlerimin nuru türkiye

sen türkiye'sin evim barkım köyüm obam türkiye
o senin çifte çarşılı harb görmüş şehirlerin
sâhilde mersin yaylâ türküsü konya
adana'nın yolları taştan yola çıkıp maraş'tan
ezanla birlikte vardık bir akşam urfa'ya
bursa'nın ya bursa'nın ufak tefek taşları
uçan yıldızı dondurur ardahan'ın kışları
erzincan'da bir kuş var kanadı gümüş pul pul
ve göğe kılıç gibi çekmiş minarelerini
şehirler padişahı canım istanbul

türkiye türkiye ay'lı yıldız'lı türkiye
sen mehmed'sin omuzların anadolu yaylası
aladağlar toroslar dev gibi gövden
sen şehid oğlu şehid babası
sana selâm olsun dünyadan hürriyetten

Osman TÜRKAY (d. 1927)

DÖRDÜNCÜ DÜŞ

Geniş kanatlı uçuşlarda
Asya'nın kutsal ve ağrıyan ruhu
Doldu ruhuma
Asya tüm insan soylarını
Emziren ana

Sorguya çekiyorum onun hırçın ruhunu
Benim anlağını
Anlıyorum onun dişi toprağını
Benim Altaylarla Tanrı Dağlarımı

Önümde yavaşça kayan ışık
Kılavuzumdur
Karanlık gök boşluğunda
Demek ki yolumuz çok uzundur

Kim ne zaman
Getirmiş beni, kondurmuş bu dağlara
İçinde kentler olmalı
Bayındır
Dışı görünse de sayısız mağara

Tüm soylarım buradan yayıldı
Yerküre ana karalarına
Burası bir durakmış
Ana başka
Asya üvey ana

Bir gün dünya yıkılsa
Çökse Asya

Eski atalar koşacak
Bizi yine getirecek
Buraya

Milyonlarca yıl
Bilinen ve bilinmeyen tarih
Yinelemiş yargısını
Bundan nasıl kaçılır
Göklerin ulu kapıları
Bu kocaman kara parçası üzerinden
Sonsuzluğa açılır

Sordum onun granit mantığına
Uyurken o ana kucağında
Seyretmekle niçin doyamadım
Görkemine,
Yoksulluğa meydan okuyan
Gururuna
Onuruna

Dedim: Sonsuzluğun nerede
Hangi ufuklarda biter
Dedi: Bağrımda dünyalar var
Çocuklarım gelir ve gider

PAX ATOMİCA-ATOM BARIŞI

Hep karanlığa karşıydı, yıkıma, kıyıcı alevlere
Açlığa karşıydı, hastalığa bilgisizliğe
Işık çocuklarının savaşları:
Şimdi yer çocukları da, gök çocukları da bizimle.
Taşar ışık ışık yüreklerden,
Çakar şimşek şimşek uslardan
Aydınlık tarlalarda tanklara karşı
Traktörlerle barış çocukları
Kuzu gibi uysallaşır bölünsüz:
Böleriz uslarımızın incelen tırnaklarıyla,
Bakarsın bir yemyeşil Grönland avucumuzun içinde;
Dolar evlerimize altın başaklarla, bal gibi meyvalarla
Anadolu, Hindistan, Sibirya, Büyük Sahra.
Yeni türküler kentlerimizde,
Yeni görgüler evlerimizde:
Aldan, yeşilden, sarıdan en koyu maviye
Gezinir evreni renk-renk, ışık-ışık, ses-ses
Düşlerden gerçeğe fırlayan uzay çocukları.
Şimdi dağ çocukları, deniz çocukları,
O ışık saçlı güneş çocukları da bizimle!
Uluslar uluslarla, ülkeler ülkelerle
Toplu düşüncelerle
Omuz-omuza, kucak-kucağa, el-ele.

Niyazi Yıldırım GENÇOSMANOĞLU (1929 - 1992)

MALAZGİRT MARŞI

Aylardan Ağustos, günlerden Cuma,
Gün doğmadan evvel İklim-i Rum'a,
Bozkurtlar ordusu geçti hücuma...

Yeni bir şevk ile gürledi gökler..
Ya Allah.... Bismillâh... Allahüekber!

Önde yalın kılıç Türkmen başbuğu,
Ardında Oğuz'un elli bin tuğu..
Andırır Altay'dan kopan bir çığı,

Budur, Peygamber'in övdüğü Türkler..
Ya Allah... Bismillah... Allahüekber!...

Türk, ulu Tanrı'mn soylu gözdesi,
Malazgirt, Bizans'ın Türk'e secdesi,
Bu ses, insanlığa Hakk'ın müjdesi..

Bu seste birleşir bütün yürekler...
Ya Allah... Bismillâh... Allahüekber!...

Na'ramızdır bugün gökgürültüsü,
Kanımızdır bugün yerin örtüsü...
Gazi atlarımın nal parıltısı

Kılıçlarımızdır çakan şimşekler...
Ya Allah... Bismillâh... Allahüekber!...

Yiğitler kan döker, bayrak solmaya,
Anadolu başlar, vatan olmaya...
Kızılelma'ya hey.. Kızılelma'ya!...

En güzel marşını vurmada mehter;
Ya Allah.. Bismillâh... Allahüekber!...

Mustafa Necati KARAER (1929 - 1995)

EVİMİZİN ÖNÜ

Evimizin önündeki yoldan
Askerler talime giderdi her sabah
Ben okula.

Evimizin önündeki yoldan, ah
Askerler talime gitmiyor,
Ben okula.

Bıyığı yeni terlemiş delikanlılar,
Kasketler sağ kaşın üstüne eğik
Köşe başlarında ıslık çalar
Ben bilya oynardım.

Bıyığı yeni terlemiş delikanlılar
Görünürlerde yok, nerde kaldılar,
Nerde o kızlardan güzel bilyalar
Nerde yitirdik?
Uzak aydınlığında tozların
Yuvarlanıp tadını çakırıyorum,
Ağız dil vermeyen çocukluğun.

Uzak aydınlığında tozların
Adı kalan günleri arıyorum,
Kapımızın önünde uzun uzun.

DÖRTLÜKLER

İster kuştüyünden ister yosun,
Acılarım bir yastıkta uyusun;
Canevimin kapısında gezinen
Ayak sesleridir koca Yunus'un

(Hisar, nr. 169, Ocak 1978)

Acılara bunca acı yetmiyor,
Yol yetmiyor, arabacı yetmiyor;
Kişi yalnızlığı yurt belledi mi
Başka yurt tutmaya gücü yetmiyor

(Hisar, nr. 250, Temmuz 1978)

Turan OFLAZOĞLU (d. 1932)

CEM SULTAN'DAN

(Cem, adamlarıyla birlikte Rodos'a gitmek üzere vatan sahillerinden ayrılmaktadır:)

CEM- *(dalgın)* Ülke sınırından geçmek, her şeyiyle yabancı bambaşka bir dünyaya girmek... *(Geriye gidiş)* koparılır gibi ayrılmak doğup büyüdüğün yerlerden..Elveda vatan!

BİRLİKTE- Elveda!

CEM: At koşturduğumuz ovalarına, gölgesine sığındığımız ağaçlarına...

BİRLİKTE- Elveda!

CEM: Gönlümüzü yücelten dağlarına, kanımızı coşturan ırmaklarına...

BİRLİKTE- Elveda!

CEM: Kaygıyı sıkıntıyı bölüştüğümüz, birlikte sevinip gülüştüğümüz insanlarına...

BİRLİKTE- Elveda!

BİRLİKTE- Elveda!

CEM: Sabırlı kadınlarına gayretli erkeklerine, vefalı toprağına rahmet saçan göklerine, ruhu derinleştiren gün batışlarına, çiçeklerine böceklerine kuşlarına...

BİRLİKTE- Elveda!

CEM: Belki dönüş var sana belki yok, sevdiklerimizi iyi sakla bağrında.

BİRLİKTE- Elveda!

CEM: Biz değil de vücutlarımız dönerse bir gün sana, yadırgama, koynunda yer ayır onlara da..

BİRLİKTE-Elveda vatan, elveda!

FATİH

Durup dinlenmeden arandığımız
sendin içimizdeki ormanda, sen;
sendin kaygılar içre andığımız
çevremize karanlıklar inerken.

Yüzyıllar boyu alev alev yandık
küllerimizden doğasın diye sen;
yeryüzü yenilensin diye artık
senin elmas üreten gençliğinden.

İşte bir çağı boğan kara düşler
ürküp kaçışırlar sen yaklaşırken;
biz yandıkça senin şafağın söker
ve orduların taşar güneşinden.

Recep KÜPÇÜ (1934 - 1976)

SENİNLE Mİ GÜZEL BAHAR

Söyle dilber, söyle neden
Hep bu mevsimde nüks eder
Şu gönlümü çılgın eden
Büyük sevinç büyük keder?

Susma artık, haydi söyle,
Konuşur bak hatıralar.
Ne gurur sende böyle.
Seninle mi güzel bahar?...

DOSTLARIMA

Derya kadar dertlerim olsa,
Bir damlasını size veremem.
Dertlerimi bilmeyin siz asla,
Onları sizinle bölüşemem.

Fındık içi kadar neşem olsa,
Ben onu parçalayabilirim.
Daha mesut olasınız diye
Sizlere üleştirebilirim...

Nimetullah HAFIZ (d. 1939)

YARIN GENE SABAH OLACAK

Yarın gene sabah olacak
Dili çözülecek kuşların, şeytanlıkları çocukların
Bir bakacaksın boy verip açacak yeni tomurcuklar
Denizler de yeniden dalgalanmaya başlayacak
İşte böyle, yarın gene sabah olacak.

Yarın gene sabah olacak
Altın kapıları açılacak gündüzün
Sonra gezinecek sokaklarda kişiler
Kimisi okuluna kimisi işine gidecek
İşte böyle, yarın sabah gene sürecek.

Her şeyde bir değişiklik göreceksin
Doğa dünden daha iyi
Çocuklar dünden daha güzel olacak
Yarın gene sabah olacak.

Yavuz Bülent BÂKİLER (d. 1936)

KARABAĞ HASRETİ

Şimdi uzaklarda kalan bir şehir vardır:
Camileri yıkılmış, minareleri yarım...
Bu şehrin çilesini ben çekerim yıllardır
Hasretini ben duyarım.

Şimdi uzaklarda kalan bir şehir vardır;
Ki sızlatır yüreğimi yıllardan beri.
Vatan olmasına vatan Anadolu'casına
Ama vatan haritamda yok yeri.

Güzelim türküleri türkülerimiz gibidir.
Ve kalpaklı, bindallı oyunlarını balam
Bilenlerimiz bilir.
Bir gün bir selâm gitse Anadolu'mdan
O şehirden sımsıcak bin selâm gelir.

II

Balam! Balam! diyerek okşardı beni anam
Anamın dizlerinde ben Hazer'i yaşadım.
Hazer'in diliyle benim dilim bir.
Hazer şimdi yere inmiş bulutlar mahşeridir.
Ve Karabağ -kara gözlü bir Türkmen kızı gibi-
Hazer'in karşısına bağdaş kurup oturmuş
Dedem Hacı Murat'ın destan şehridir.

Öz yurduma yıllar yılı hasret duyarak
Mecnun gibi, Ferhat gibi bir gönül verdim.
Bir gelen olsaydı Karabağ'ımdan
Gider ayaklarına gözlerimi sürerdim
Bir gün biterse her şey Karabağ'ı görmeden
İstemem bandolar, büyük çelenkler...
Üstüme okunmuş birkaç avuç mübarek
Karabağ toprağından serpilse yeter.

Mehmet ÇAVUŞ

GÜNEYE GÖÇ EDEN KUŞLAR

Güneye göç eden kuşlar,
n'olur, söyleyin bana
nerde kaldı o güneş,
o ılık akşamlar,
o ferah?
Neden böyle vakitsiz geldi güz?
Biliyorum, burda bir sır var,
siz yazı kanatlarınızda götürdünüz
güneşe göç eden kuşlar..

Ama değil mi, değil mi kuşlar
gencelıneye gitti yaz?
Değil mi bahar olarak dönecek
yine buralara?
Ve dökülecek yerlere
sizin kanatlarınızdan,
gagalarınızdan,
ılık ılık
çiçek çiçek
yeşil yeşil
ferah ferah...
N'olur, n'olur sanki
gözünü sevdiğim kuşlar
beni de her güz alsanız
götürseniz güneye?
Ve açınca bahar
yine buralara getirseniz
hep böyle genç genç
ümit ümit, aydın aydın
sevda sevda...

Reşat Cemal EMEK

PARK

Bir Türkmen beyi gibi...kapım,
Açıktır her misafire.
Ben ışıksız günleri zincirlerim
Yıldızsız gecelere.

Sularım, akar gider...kimse içmez.
Çiçeklerim, renk renk açar...kokusuz.
Tunç aslanın karşısında çocuk,
Gülüyor...korkusuz.

Ben n'eyleyim...her güzellik yarım,
Bütün ağaçlarım, yemişsiz.
Duyar akasya dallarında
Meyvanın hasretini işsiz.

Yüzü safran sarısı, genç adam,
Düşünürken kızıl yamaçları.
Kısırlığın acısıyla sallanır,
Sağa sola kavak ağaçları.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yusuf Has HACİB (XI. yy)

KUTADGU BİLİG'DEN

Ay-Toldı dedi: -Sözü bilenden dinlemeli ve sonra bilmeyene söylemelidir.

Lüzumlu sözü büyüklerden dinlemeli ve ona göre hareket etmeleri için, küçüklere söylemelidir.

Çok dinlemeli, fakat sözü birer birer söylemeli; bilgili hakîm bana böyle dedi.

Çok söylemeyle insan âlim olmaz; çok dinlemekle âlim baş köşeyi bulur.

İnsan, dilsiz de olsa, bilgili olabilir; fakat sağır olursa, bilgiyi elde edemez

Hükümdar tekrar dedi:-Bu da anlaşıldı; bir sualim daha var onu da sorayım.

Dili susturmalı mı, yoksa söyletmeli mi; sözü açmak mı daha iyi yoksa saklamak mı?

Ay-Toldı dedi:-Hükümdara arz edeyim; dil ile söylenmezse, bilgi öylece kalır.

Dile yalnız söğmek olmaz, öğülecek tarafı da çoktur; sözün de öğülecek ve söğülecek tarafları vardır.

Bütün canlılar, bütün bu sayısız mevcudat Tanrı'nın birliğine dil ile şehadet getirir.

Tanrı yüz binlerce mahluku yarattı; onların hepsi Tanrı'yı dilleri ile öğerler.

Vücut sahibi insana lâzım olan şeylerden biri -dil ve söz, biri de gönüldür.

Tanrı gönlü ve dili doğru söz için yarattı; sözü eğri olanları zorla ateşe atarlar.

Söz doğru söylenirse, faydası çoktur; eğri söz daima mezmumdur.

Doğru söyleceksen, dilin kımıldasın; sözün eğri ise, onu saklamalısın.

Konuşmayan kimseye dilsiz derler; çok söyleyenin adı ise, geveze başıdır.

İnsanların itibarsızı geveze olanıdır; insanların itibarlısı cömert olanıdır.

Sonra söz dizenler, insanları öğen veya yeren bu şairler gelir.

Bunların dili kılıçtan daha keskindir ve kalplerinin yolu ise, kıldan incedir.

Derin ve ince mânâlı sözleri anlamak istersen, sözü bunlardan dinle, anlarsın.

İyice dikkat edersen, onlar denize dalarak, güher, inci ve yakut çıkaran insanlara benzerler.

Bunlar medhederlerse, bu medih bütün ülkelere yayılır; eğer hicvederlerse, insanın adı daima kötü olarak kalır.

Ey kardeş, bunlara mümkün olduğu kadar iyi muamele et; ey dost, bunların diline düşme.

Eğer kendin öğülmek istersen, bunları memnun et; işte bu kadar.

Bunlar ne isterlerse ver, hiçbir şeyi esirgeme; böylece bunların dilinden kendini satın al.

Sinan PAŞA (1440 - 1486)

TAZARRUNÂME'DEN

Aşkı bir dürdür, degme denizde bulunmaz; aşk bir incidir ki, her kulakta salınmaz.

Aşk bir nurdur, her gözde görünmez; aşk bir huzurdur, her derûnda bulunmaz.

Aşk bir zevktir, onun da başka bir dili var; aşk bir şevktir, onun da ayru ehli var.

Aşk bir cûştur, onun da şeydâları var; aşk bir hurûştur, onur da deryâları var.

Aşktır bülbülleri ırladan;
aşktır dolabları inleten.
Aşktır her murga âvâz ettiren;
aşktır mutriblere sâz etiüren.
Aşktır gülleri peydâ iden;
aşktır gül yüzlüleri hüveydâeden.
Aşktır çemende reyhânlar açan;
aşktır zülüfleri reyhân gibi saçan.
Aşktır gülşende servi âzâd iden;
aşktır servi boylu âdemi zâd eden.
Aşktır âlemi lâle, yasemin iden;
aşktır insanı sîmîn-beden eden.
Aşktır kaşları keman ettiren;
aşktır gamzelere kasd-ı can ittüren.

Ali Şir NEVÂÎ (1441 - 1501)

MUHAKEMETÜ'L-LUGATEYN'DEN

Türkçe Farsça'ya pek çok yönden üstündür. Türkçe'nin yatkınlığı, inceliği ve genişliği herkes tarafından bilinmiyordu. Türkçe'nin bu durumu gizli kalmıştı, belki bir tarafa bırakılıp unutulacak idi.

Gençliğimin ilk yıllarında şiir söylemeye başladım. Fakat bunları yazıya geçirmiyordum. Lâkin gönül denizinden kopup gelen inciler dalgıca benzeyen yaratılışımın gayreti ile ağız sahiline kadar ulaştı. Belli şartlara göre gelişip serpildi. Farsçaya meyletmiştim. Fakat düşünme yaşına gelince Allahu Teâlâ bana kendimi bilmeklik ve ince zevke ulaşma şuuru verdi. Böylece Türkçe üzerinde düşünmeye başladım. Ondaki ziynet ve süs göğü, dokuz felekten daha fazla olarak gözlerimin önüne serildi. O zaman incileri yıldızlardan daha parlak olan gökler ile genişlik hazineleri göründü. Türkçe'nin gül bahçesine baktım, güllerinin güneşten parlak olduğunu gördüm. Oraya kimse girmemişti. Lâkin bu hazinenin yılanı çok kan dökücü, gül bahçesinin dikenleri çok kanatıcı ve hadsiz hesapsızdı. Kendime gelip, niçin bizim güzelliğe meyleden akıllı kimselerimiz bu güzelim bahçeden nasiplerini almadan geçip gidiyorlar diye düşündüm. Sonra bu dikenler yüzünden şiir ehlinin deste deste gül koparmadan geçip gittikleri gönlümden geçti.

Bu yolda gayrete geldim. Korkusuzdum; seyrine doyamadığım böyle bir güzelliği bırakıp gitmeye razı olmadım. Yaratılışımın atını, o güzel âlemin göklerinde koşturarak Türkçe şiirler söyledim. O gök yüzü boşluğunda hayalimin kuşu uçabildikçe uçtu. O hazineden gönül sarrafı sayısız inci ve mücevherler aldı. O kokular saçılan gül bahçesinden gönlüm deste deste güller ve yaseminler topladı.

Böylece nice vergiler ile zenginlik ve olgunluklara kavuştum. En sonunda Türkçenin gülleri zamane insanlarına açılmaya ve başlarına ister istemez inciler saçılmaya başladı.

BABÜR (1483 - 1530)

VAKAYİ'DEN

Pazar günü, ikindi vaktinde, ayın beşinde, kitaplarda Galyûr şeklinde yazılmakta olan Güvâlyâr'ı gezmek için, Cûn'dan geçip, Agra kalesine girerek, o iki üç gün zarfında Kâbil'e gitmek isteyen Fahr-i Cihan Begim ile Hatice Sultan Begim'e iyi seyahat diledikten sonra, hareket ettim. Muhammed Zaman Mirza, müsaade isteyerek, Agra'da kaldı. O gece üç dört kürûh yol yürüyerek, bir göl sâhiline inip, uyuduk. Namazı biraz erkence kılıp, hareket ettik. Gembîr suyunun sâhilinde yemek yedikten sonra, öğle vaktinde oradan kalkıp, yolda, Molla Refî'in hazırladığı toz hâlinde bulunan ilâcı, neşe vermesi için, buğday ezmesi ile karıştırıp içtik. Pek tatsız geldi. İkindiden biraz sonra, Dûlpûr'dan garba doğru bir kürûh mesafede yapılması emredilmiş olan bahçe ile binaya geldim.

Bu bahçe ile binanın yapılması emredilen yer, bir dağ çıkıntısının ucunda bulunmaktadır. Bu dağ çıkıntısının ucu yekpâre kırmızı yapı taşı olduğu için, bu dağı dibine kadar kazmalarını ve eğer bina yapılabilecek kadar büyük ve yekpâre bir taş çıkarsa, o taştan bir bina yapmalarını ve eğer o kadar büyük bir taş çıkmazsa, bundan düz kalan meydanda yekpâre taştan bir havuz kazılmasını emretmiştim. Fakat bir bina yapabilecek kadar büyük bir taş çıkmamış. Emrim üzerine, taşçı Üstâd Şah Muhammed, yekpâre bir meydan olan bu taşın üzerine, üstü kapalı sekiz köşeli bir havuzun plânını hazırladı. Taşçıların süratle bununla meşgul olmaları emredil-

di. Bu havuzun yapılması emredilen yerin şimâl tarafında, içinde Hind kirazı, anbe, câmen ve diğer her çeşit ağaç bulunan, büyük bir ağaçlık vardı. Bu ağaçların arasında bir havz-ı kebîr yapılmasını emretmiştim. Bu tamamlanmak üzere idi. Bunun suyu o havuza gider. Bu havuzun şimal-i garbî cihetinde, Sultan İskender bir bend ve bendin üzerinde binalar yaptırmıştır. Bendin yukarı tarafında yağmur mevsiminde sular toplanarak, büyük bir göl olur. Bu gölün şark tarafları bahçeliktir. Gölün bu tarafında da yekpâre taştan sofalar oyulmasını ve garp tarafında bir mescid yapılmasını emrettim.

FUZULÎ (? - 1556)

ŞİKÂYETNÂME'DEN

Selâm verdim, rüşvet değildir deyü almadılar. Hüküm gösterdim, fâidesizdir deyü mültefit olmadılar. Eğerçi zâhirde sûret-i itaat gösterdiler, amma zebân-ı hâl ile cemi-i sualime cevap verdiler.

Dedim- Ya eyyüh-el-eshâb! Bu ne fi'l-i hatâ ve çîn ebrûdur?

Dediler- Muttasıl bizim âdetimiz budur.

Dedim- Benim riayetimi vâcib görmüşler ve bana berat-ı tekaüd vermişler ki, andan hemişe behre-mend olam ve padişaha ferag-ı bâl ile dua kılam.

Dediler-Ey miskin! Senin mezalimine girmişler ve sermaye-i tereddüd vermişler ki, müdâm faidesiz cidal edesin ve nâ-mübarek yüzler görüp nâ-mülâyim sözler işidesin.

Dedim- Beratımın mazmunu ne içün suret bulmaz?

Dediler- Zevâiddir, husûlü mümkün olmaz.

Dedim- Böyle evkaf zevâidsiz olur mu?

Dediler- Zaruriyyat-ı Âstâne'den ziyade kalsa bizden kalır mı?

Dedim- Vakıf mâlin ziyade tasarruf vebaldir.

Dediler- Akçamız ile satın almışız, bize helâldir.

Dedim- Hisâba alsalar bu sülûkünüzün fesadı bulunur.

Dedim- Bu hisâb kıyamette alınır.

Dedim- Dünyada dahi hisâb olur, haberin işitmişiz.

Dediler- Andan dahi bâkimiz yoktur, kâtibleri razı etmişiz.

Gördüm ki sualime cevabdan gayrı nesne vermezler ve bu berât ile hâcetim reva kılmağın reva görmezler.

Nâçâr terk-i mücadele kıldım ve meyus u mahrum gûşe-i uzletime çekildim.

Ahmet Vefik PAŞA (1828 - 1891)

TÜRK'ten

Asl olan eski üç soydan biridir.[1] Doğu Türkleri Uygur, Kalaç, Karlık gibi dört beş ulustan, yani milletten, Batı Türkleri ise Oğuz, Kıpçak, Peçenek, Ağaçeri, Kuman, Kayışak, Kırgız, Kangılı gibi on ulustan ibarettir.

Hicrî tarihten beş bin yıl önce Türkler, Hind, Turan, İran ve Babil ülkelerine akın etmişlerdir. Bir dalı bugün güney Hindistan'da yaşayan Dıravidalardır, bir dalı eski Turan ve Keldan kavimleridir. Hicretten bin üç yüz yıl önce İran, Babil, Asur ve Şam diyarlarında Oğuzlar yirmi sekiz yıl kalmışlardır. Oğuz Han zamanı dedikleri budur. Yunanlılar onlara İskit, İskilit, Farslar ise Saka derler.

Uygurlar yazı ve kâtiplikte iyi yetiştikleri için onların dilleri Doğu Türkleri arasında çok yayılmıştır. Her kavmin kâtip ve vezirleri Uygurlar arasından seçilirdi. Tatarlar ve Moğollar Türkistan'a hâkim olduktan sonra, Çağatay Han'ın ülkesinde yazışma bütün Uygurca olarak yapılıyordu.

Oğuzlardan Bağdat'a askerlik için gelen oymakların ardı sıra Kayısak ve Salur ulusları geldiler ve bunlar dört yüz tarihlerinde İslâmiyet'e girdiler. Bunların seçkinlerine Selçuk, umumuna Guz yanlışlıkla Tokuz Guz ve nihayet Türkmen demişlerdir.

---

1 Burada kasdedilen üç soy Ham, Sam ve Yafes'tir. Rivayete göre Türkler Yafes soyundan türemişlerdir.

Kırlarda yaşayarak şehirlere girmeyenlere Türk ve Oğuz adı verilmiş, daha sonra Türk tabiri kaba, köylü, halk kitlesi, Oğuz ise sade, safdil mânâlarına gelmiştir.

Türk göçebelerinin en üstünü Oğuz ulusudur. Oğuzların en soylu sayılan kısmı ise Kayı ilidir. Bu Kayı boyu Türkistan'dan Horasan'a, oradan Cengiz Han devrinde İran'a, daha sonra bir oymağı Urfa ve Erzincan taraflarına gelerek Selçuklu sultanı Alaeddin'in beratı ile Bilecik ve Ankara arasında olan Söğüt ve Kırşehir yakınlarına yerleşmiştir.

Gaspıralı İsmail BEY (1851 - 1914)

VAR OLSUN TÜRK

Biz Türklerin kabul-i İslâmdan mukaddem millî yazımlarımız vardı. Kabul-i İslâmdan sonra ilim ve edebiyat meyanında birçok hizmetlerimiz görüldü. Bunlar istidat-ı medeniyetimizin nişâneleridir. Var idik, var olacağız.

Bu son asırlarda mevki ve tarih mani olmakla birçok milletlerden geri kaldıysak mevcudiyet ve temeddün hakkından dönmedik. Şimdi bu hakkımızı daha ziyade bir gayret ve sebat ile talep etmeğe borçlu olduk. Biz Türkler, Çinlilerin asırlarca devam eden ağır tesiratına karşı vücud-ı milliyemizi muhafaza edebildik. Ehl-i salib zamanında bütün Avrupa'nın hücum ve tasallutunu def'edebildik, lisanımızı ve âdetlerimizi bu zamana kadar kaybetmeyip her türlü belâ ve inkılâb-ı zamana karşı merdane göğüs gerip ruhumuzun kavi olduklarını âleme gösterdik. Binaenaleyh milletler arasında kendimizi zayıf ve nâçar zannedip istikbalimizi karanlık görmeyelim. En büyük milletlerin biri bizim Türk milletidir. Ruhumuzu istidatsız zannederek kuvve-i maneviyemizi berbat etmeyelim.

Halit Ziya UŞAKLIGİL (1866 - 1945)

TÜRK DİLİ İÇİN

Ben Türkçenin ezelî bir âşıkıyım. Hepimiz öyle değil miyiz? Türkçeyi muhtelif devirlerinde, muhtelif libaslarla, muhtelif şekillerde gördüm ve sevgilimi o şekiller, o libaslar altında kendi cevherinde sevdim.

Ben eski Bâbıâli (kâtiplerinden) işittiğim süslü dili sevdiğim gibi, Aksaray'da karpuz sergisinde müşteri ayartmak için çığırtkanlık eden Türk delikanlısının türlü zarafetlerle dolu olan Türkçesini de sevdim.

Ben Divan edebiyatının gazelleriyle mest oldum. Fakat sevgili İzmir'imin, ismini yâd ettikçe ciğerimi sızlatan sevgili İzmir'in İkiçeşmelik kızının incir işlediği esnada okuduğu Türkçe şarkıyla da mest oldum. Ben, o sevgiliyi atlas şalvarıyla, başının üzerinde altın işlenmiş takkesi ile gördüm. Ben onu (perişan gönüllü şâirin)

O gül-endâm bir al şâle bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün

Beytinde olduğu gibi, bir şala sarılıp büründüğünü görerek de sevdim; sonra üç peşli entarisiyle, canfes terlikleriyle salınırken yine gördüm, yine sevdim.

Başında hotozu, belinde kuşağı, sedef kakılı sediri üzerinde uzanmış, yahut Sadabâd'da, Göksu'da seyrana çıkmış hâliyle gördüm, yine sevdim.

Fakat tabiatta her şey tekâmülden, inkılâptan ibaretse, bazen tekâmül, bazen inkılâp devirden devre geçtiği gibi, devrin zevki de birbirinin aynı olmaz. Ben son devrin, İpekiş'in kelebek kanadı kadar ince, zarif, dört metrelik kumaşı ile giyinmiş, başında küçücük beresiyle bir rüzgâr gibi kaldırımlar üzerinde seke seke giden ve rüzgâr mı onu götürüyor, o mu rüzgârı götürüyor diye insanı şüpheye düşüren hâliyle de Türkçeyi gördüm ve sevdim.

Ahmet AĞAOĞLU (1869 - 1939)

PEDERŞÂHÎ BİR AİLE

Bu yıl altmış yedi yaşıma bastım. Altmış yedi! Ne kadar çok! Biraz da fazla değil mi? Bence insan çağında ölmeyi bilmeli. Bilmezse benim gibi tek başına, sersem ve avare kalır! Hele yol arkadaşını da kaybederse, bütün bütün sarsaklar ve artık onun içinin çevresindeki kapkaranlık uçurumun kenarında baş dönmesinden başka bir şey kalmaz.

Benim çok sevdiğim Ali Bey adlı bir amcam vardı. Annesinden filozof doğmuştu. O da ihtiyarlamıştı ve bana hep derdi:

"Kardeş oğlu! Çalış ihtiyarlama. İnsan ihtiyarlayınca manda gibi geviş getirir. Hep arkaya bakar."

Ben o çağlarda amcamı anlayamazdım. Şimdi anlıyor, kendisine hak veriyorum.

Arkama bakıyorum: Altmış yedi yıl! Ne uzun, ne tükenmez yol! Fakat elde ne kaldı? Mahsul ne?

Püff!. Hem de pek uzun görünen bu altmış yedi sene şimdi benim için göz yumup açma kadar bir şey!..Dimağımın milyonda birini doldurmayan gölgeler! Olup biten hep böyledir. Bir hava, bir hiç, bir yokluk ki halk masallarında adı "bir varmış, bir yokmuş"tur!

Vaktiyle üzerinde özendiğim, didindiğim, çırpındığım şeyler şimdi bana ne kadar gülünç geliyor! Hatırlayıp gülüyorum!

Babam rahat yaşadı, rahat öldü. Ömründe üzüntü nedir bilmedi. Uzun boylu, iri yarı birisiydi. Kendisi gibi iki kişiyi üst üste yatırıp bir tek koluyla ta başının üstüne kadar kaldırırdı. Kollu cepkenini,

ipekten yapılı bol şalvarını giyip ata bindiği vakit, kendisiyle boy ölçecek yoktu. Okuyup yazardı; Farisîden anlardı; Fuzulî'den şiirler bilirdi.

Mümindi. Kendisinden "Sen kimsin?" diye sorulduğu zaman, "Elhamdülillâh Muhammet ümmetindenim, Âl-i abâ âşıkıyım; benim babam Mirza İbrahim, onun babası da Kurtlareli'nden Hasan Ağa'dır" derdi.

Aklına Türk olduğu gelmezdi. Rusların gelip Kurtlareli'nin yerinde yeller estirdiğini de düşünmezdi.

(...) Ömründe bir kere Karabağ'ın dışına çıkmadı. Kışın keklikleri, tırıçları, kırmavolları bol Karabağ'ın bir ovasında, (Osmanlı Sultanları da bu ovada kışlarlardı) yazın da, bin iki yüz metre yüksekliğinde bir dağın başına bir kartal yuvası gibi konmuş, suları buz gibi Şüşa'da geçirirdi. Sırası gelince ve keyfi tutunca "Abdallar" köyünden bir "âşık takımını" getirerek, "Kör oğlan" oyunu, Âşık Piri'den, Aslı ve Kerem'den şarkılar dinleyerek keyif sürerdi.

Ziya GÖKALP (1876 - 1924)

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI'ndan

Millet, ne ırkî, ne kavmî ne coğrafî, ne siyasî, ne de iradî bir zümre değildir. Millet, lisanca, dince, ahlâkça ve bediiyatça müşterek olan, yâni aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir. Türk köylüsü onu "dili dilime uyan, dini dinime uyan" diyerek tarif eder. Filhakika, bir adam kanca müşterek bulunduğu insanlardan ziyade, dilde ve dinde müşterek bulunduğu insanlarla beraber yaşamak ister. Çünkü, insanî şahsiyetimiz, bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddî meziyetlerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevî meziyetlerimiz de, terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor. Büyük İskender diyor ki "Benim hakikî babam Filip değil, Aristo'dur. Çünkü, birincisi maddiyetimin, ikincisi mâneviyetimin tekevvününe sebep olmuştur." İnsan için, mâneviyat, maddiyetten mukaddemdir. Bu itibarla milliyette şecere aranmaz. Yalnız, terbiyenin ve mefkûrenin millî olması aranır. Normal bir insan hangi milletin terbiyesini almışsa, ancak onun mefkûresine çalışabilir. Çünkü, mefkûre bir vecd menbaı içindir ki, aranır. Halbuki, terbiyesiyle büyümüş bulunmadığımız bir cemiyetin mefkûresi, ruhumuza asla vecd veremez. Bilâkis, terbiyesini almış olduğumuz cemiyetin mefkûresi ruhumuzu vecdlere gark ederek mesut yaşamamıza sebep olur. Bundan dolayıdır ki, insan, terbiyesiyle büyüdüğü cemiyetin mefkûresi uğruna hayatını feda edebilir. Halbuki, zihnen kendisini nisbet ettiği yabancı bir cemiyet uğruna ufak bir menfaatini bile feda edemez.

Hulâsa, insan, terbiyece müşterek bulunmadığı bir cemiyet içinde yaşarsa bedbaht olur. Bu mütalâalardan çıkaracağımız amelî netice şudur: Memleketimizde vaktiyle dedeleri Arnavutluk'tan, yahut Arabistan'dan gelmiş milletdaşlarımız vardır. Bunları Türk terbiyesiyle büyümüş ve Türk mefkûresine çalışmayı itiyad edinmiş görürsek sair milletdaşlarımızdan hiç tefrik etmemeliyiz. Yalnız saadet zamanında değil, felâket zamanında da bizden ayrılmayanları nasıl milliyetimizden hariç telâkki edebiliriz. Hususiyle, bunlar arasında milletimize karşı büyük fedakârlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler ifa etmiş olanlar varsa, nasıl olur da bu fedakâr insanlara "Siz Türk değilsiniz" diyebiliriz. Filhakika, atlarda şecere aramak lâzımdır, çünkü bütün meziyetleri sevk-i tabiîye müstenid ve irsî olan hayvanlarda ırkın büyük bir ehemmiyeti vardır. İnsanlarda ise, ırkın, içtimaî hasletlere hiçbir tesiri olmadığı için, şecere aramak doğru değildir. Bunun aksini meslek ittihaz edersek, memleketimizdeki münevverlerin ve mücahitlerin birçoğunu feda etmek iktiza edecektir. Bu hâl, caiz olmadığından "Türküm" diyen her ferdi, Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe hıyaneti görülenler varsa, cezalandırmaktan başka çare yoktur.

Yusuf AKÇURA (1876 - 1935)

TÜRKLÜK'ten

Zannımca "bütün Türklük" nazariyesini müphem bir surette ilk evvel meydana çıkaran, eski Kırım hanlarının bugün metruk ve mensî, âdeta dünyadan ayrı ve uzak gibi yaşayan küçük payitahtlarında, haftada bir defa intişar eden ufacık bir gazete olmuştur. Otuz sene akdem Bağçesaray'da çıkmağa başlayan bu küçük gazete *Tercüman*'dır. *Tercüman*'ın muharrir ve nâşiri ise Kırım mirzalarından Gaspıralı İsmail Bey'dir. İsmail Bey bütün Türk âlemini göz önünde tutarak, ona göre çalıştı. *Tercüman*'a göre, Kazan Tatarları, Asya-ı vusta Sartları, Tarançılar filan yoktur. Bir din ile mütedeyyin, bir dil ile mütekellim Türkler vardır. *Tercüman* mahallî Türk lehçelerinin üstünde umumî bir Türk dilinin öğrenilmesini tavsiye eder. İsmail Bey'in Türklüğe ettiği büyük hizmetlerden birincisi, hiç şüphe yok ki millî iptidaiyelerin Rusya Türkleri içinde yayılması olmuştur.

İsmail Bey'in programına nazaran millî iptidaiyelerimizde lisan-ı tedris anadili yani mahallî lehçe olmalı ve fakat üç dört sene sonra çocuk "Türk edebî dilini" öğrenmeğe başlamalıdır. İsmail Bey'in edebî dilden muradı, sadeleştirilmiş Osmanlıcadır.

Bir gün yine araba ile gezintiye çıkmıştık. Valide başka arabada idi. Ben Mahıcihan ile bir arabada idim. Terbiyeleri sallaya sallaya kendim kullanıyordum. Mahıcihan birdenbire bir sual sordu: İstanbul iyi amma orada böyle rahat gezemiyorsun ya? Kazan'dan daha ziyade hoşlanıyorsun ya? İtiraf ettim: Evet İstanbul'dan ziyade Kazan'ı severim. Fakat bu sözüm tam değildi..Tabiatım riyakâr idi. Hiç sırrımı fâş etmek istemezdim.. Artık Kazan'a gelip o rahatı, akrabayı, bildikleri görünce ziyafetten ziyafete, eğlenceden eğlenceye alışınca...İstanbul sıkıntılı görünmeğe başladı.. Mamafih bu mukayeseyi yapar iken "bizim" zamirini de ilâve ettiğim İstanbul için 'niçin böyle değildir, niçin böyle olmamalı' diye de teessüf hissediyordum. Bâhusus tanıdık Rusların "İstanbul çamur deryası bir şehir" dediklerinde hiç de tahammül edemiyordum.

"Bir gün enişte (teyzemin kocası) ile Kazan'ın güzel bir parkı (Çürük Göl)'de tenezzüh ediyorduk. Enişte böyle parkların İstanbul'da olup olmadığını sordu. O zaman İstanbul'un umumî bahçesi Tepebaşı'nı hayal meyal hatırlayıp, daha mükemmelleri olduğunu ve içinde tavus ve papağan gibi kuşların da bulunduğunu söyledim. O kadar medh ettim ki papağanların garsonluk bile yaptıklarını iddia ettim. Türkiye hakkında derin muhabbeti olan eniştem mübalâğamın farkına varmadı ve kanmış göründü. Ruslar İstanbul'u batırmak istedikçe ben içimden, hoşlanmadığım hâalde izzetinefsime bir türlü yediremeyip kavga ederdim. Bir defa o kadar bağırmışım

ki, uzakta duran validem bana bir şey olmuş diye fena hâlde korkarak yanıma koştu.

(...)

Kazan'da istirahat-ı tamme içinde olmakla beraber okumayı büsbütün elden bırakmadım. Yolda refik-i seyahat olan Zahit Şamil Bey Kazan'da hocam olmuştu. Bana Fransızca, Coğrafya-yı Osmanî, resm-i hat gibi bazı dersleri gösteriyordu. Matmazel Rommina adlı, oldukça güzel bir Rus kızından da Fatma ile beraber Rusça okuyordum. Zahit Şamil Bey'in derslerine İstanbul'da bana lâzım olur diye çalıştığım hâlde, Türk düşmanı dili diye Rusçaya hiç kulak asmazdım. Şimdi bu ihmale teessüf ediyorum. Düşmanı iyice tanımak için dilini de iyice bilmek lâzım geldiğini şimdi idrak ediyorum. Amma iş işten geçti. Üç ay kadar zoraki devam ettiğim Rusça derslerinden hiç istifade etmedim desem yalan olmaz.

Sadri MAKSUDÎ (1880 - 1957)

TÜRK DİLİ'nden

Bugün bütün Türk dünyasında şairler, yazıcılar, tarihçiler, muallimler ve hattâ, umumiyetle, bütün münevverler Türk dilinin hazinelerini toplamak, dizmek, dili yâd unsurlardan ayırtlamak, dilin kendi ruhuna uygun bir surette inkişafını temin etmek, sözün kısası, öz Türk dilimizden medeniyetin bugünkü hâline uygun bir medenî dil yaratmak gerekliğini duymağy ve kavramaya başlamışlardı. Türk dilini toplama, düzeltme yolunda bütün Türk ülkelerine bazı iş başlamaları yapıldığını görüyorduk. Son yıllar içinde Taşkent, Buhara, Kazan, Bakü ve Akmesçit'te Türk münevverleri Türk lehçelerini tetkik etmek, Türk imlâsını tesbpt eylemek ve Türkçe ilim ıstılahları yaratmak yolunda takdir edilmeye lâyık bir faaliyet gösteriyorlardı. Fakat bütün bu teşebbüsler, bütün bu hareketler küçük ülkeler içindeki mahallî hareketler idi. Türk ırkının medenî ve harsî inkişafı tarihinde bir devir başlangıcı teşkil edecek mahiyeti haiz olmaktan uzak idiler. Türk dilini düzeltme işinin ciddi bir istikamet alması ve bu sahada yapılan işlerin, alınan tedbirlerin bütün Türk ülkelerine yayılması, bilhassa muvaffakiyetle neticelenmesi için bu mukaddes işin başında müstakil Türkiye hükûmeti bulunması lâzımdı. Dil ıslahı yolunda yapılan işleri Türk ırkının bütün boy ve kabilelerine kabul ettirebilmek için bu işin başında Türkleri siyasî kulluk tehlikesinden kurtaran, Türklerin özbeyliğini temin eden, şahıslarına karşı bütün ırk efradının perestişkâr bir hürmet, hudutsuz bir itimat beslediği Gazi gibi büyük bir dahinin, uluğ bir rehberin bulunması şart idi.

Abdülhak Şinasi HİSAR (1883 - 1963)

TESBİHLER

Beyaz, sarı, kırmızı çocukluk zamanımda oynadığım, beğendiğim ve sevdiğim üç tesbih hatırlıyorum.

Bunların biri içi oyulmuş su damlaları gibi bembeyaz, parlak ve güler yüzlü, necef bir tesbihti. Onun billûr serinliğini sever, sessiz duruşunda bir su şakırtısı ve musikisi duyardım. Bu, benim annemin tesbihiydi. Onun yanında annemle beraber olduğum zamanlardaki müsterih neşemin safvetini, tatil günlerimin çağlayan hazzını duyardım. Bu, hodgâm, mahrem samimiyetimin bir remzi telâkki ettiğim bir tesbih; bu, zevkimin tesbihiydi.

Öteki, bal, mehtap, hazan yaprakları ve Haliç suları gibi sapsarı, iri taneli, güzel kokulu, içli, kehrübar bir tesbihti. Onun kadife gibi yumuşaklığını sever, için için eski zaman kokan vücudunda bir nevi uzaklık, yalnızlık ve kibarlık hisleri duyardım. Bu, büyük babamın tesbihiydi. Onun yanında büyük babamın odasındaki eski kaplı, sarı kâğıtlı kitaplar içinden gelen ilmin davetini ve divanlar içinde öten şiirin bülbüllerini duyardım. Bu, en hususî görüşlerimin, en ciddî temayüllerimin bir remzi telâkki ettiğim bir tesbih; bu fikrimin tesbihiydi.

Üçüncüsü kan gibi kırmızı mercan bir tesbihti. Onun sıcak ve uzak denizlerden, masalların bahs ettiği Arabistan'dan çıkıp gelen küçük kırmızı gözlerle böcek boynuzlarını sever, taşlaşmış vücudunda ılık kanın ve bütün coşkun hislerin olgunluğunu ve taşkınlığını duyardım. Bu, büyük an-

nemin tesbihiydi. Onun yanında annemle babam ve büyük babama itiraf edemediğim çılgın oyunlarımın ve hülyalarımın; uyumadan evvel, yatağımda dinlediğim ve uykularımda daldığım masallar diyarının sırlarını duyardım. Bu, hep boş kalacağını daha bilmediğim hülyalarımın bir remzi telâkki ettiğim bir tesbih; bu, kalbimin tesbihiydi.

Aradan yirmi beş, otuz yıl geçmiştir. Şimdi onları tutan eller toprağa karıştı. Hatta o necefler dağılmış, kehrübarlar yanmış ve mercanlar parçalanmıştır. Fakat hâlâ daha onları birer birer şekilleriyle, renkleriyle, kokularıyla, ellerime yayılmış vücutlarıyla o kadar canlı duyuyorum ki, kalbime baksanız, onların gölgesini orada görürsünüz sanıyorum. Ve hâlâ daha her birinin doksan dokuz tanesine sinmiş o neşeler, ümitler ve duaları o kadar canlı hatırlıyorum ki, hayatın hakikati karşısında duyduğum infial ile, kırılmış kalbimin üstüne boynumu bükerek: Ya?... diyorum, bunların hiç biri ciddî değil, bunların hepsi de hayal miydi?..

Yahya KEMAL (1884 - 1958)

KURDUN DİŞİSİ VE YAVRULARI

Ulvî olan ancak sükûttur, mâdâsı zaaftır.

Fransız mekteplerinde çocuklara şair Alfred de Vigny'nin "Kurdun Ölümü" diye meşhur bir şiiri okutulur. Bu şiiri dinlerken çocukların gözleri dolar, gönüllerinde saf bir dağ rüzgârı eser. Fikirlerini hürriyet ve istiklâl sevdası alır. Eski bir hanedanın asalet unvanını taşıdığı gibi, hilkaten de asil olan şair Vigny sakin, münzevi, mütevekkil ve ahlâka en yüksek tarifini veren kadîm felsefenin Revâkıyye mezhebindendi. Kendi yaradılışına tamamiyle uyan bu mezhebin felsefesini hikâye kılıklı küçük bir şiirde canlandırmış.

Şair bu şiirinde bir kurt avındaki serencamı anlatır:

Şair, dostları, birçok asilzâdelerle dağlarda bir kurt avına çıkar. Vakit gece, ıssız bir av aydınlığı var. Alevlenmiş gibi yanan ayın üzerinden bulutlar geçiyor. Siyah ormanlar ufuklara kadar dayanıyor. Tabiatın böyle tenha bir saatinde avcılar birbiri ardından tüfekleri tetikte, yürüyorlar. Bir aralık avcıların kurt avlarında en ziyade tecrübelisi yere yatıyor ve yerde taze tırnak izleri görüyor ve avcılara haber veriyor ki: Bu izler oradan biraz evvel geçmiş iki kurtla iki yavrusunun izleridir. Bütün avcılar hemen bıçaklarını hazırlıyorlar, tüfeklerini ve tüfeklerinin beyaz parıltılarını saklıyorlar. Ağaç dallarını ayırarak adım adım yürüyorlar, o sıra üç avcı duruyor, şair Vigny de ne gördüklerini aranıyor

ve birdenbire karşısında iki alev saçan göz görüyor: Kurt! Biraz ötede de yavruları ve gölgeleri raksa benzeyen bir kımıldanışla kımıldanıyor. Kurdun yavruları sessiz sessiz oynuyorlar, yavru olmakla beraber bir kurt sevk-i tabiîsiyle biliyorlar ki düşmanları olan insanoğlu birkaç adım yakında, pusudadır. Kurdun dişisi, bu tehlike karşısında, bir zamanlar Roma'nın bânileri Remus ve Romulus'ü emzirdiği için Romalıların taptığı heykel gibi câmid duruyor.

Erkek kurt anlıyor ki bütün yollar kapalı, ric'at tarîki kesilmiş, geliyor, ön ayaklarının tırnaklarıyla kumluğa saplanarak çömeliyor, üzerine atılan köpeklerin en ziyade cüretkârca saldıranını seçiyor, o köpeğin gırtlağına dişlerinin bütün savletiyle sarılıyor, avcılar üstüne virâ ateş ediyorlar, vücudunu delik deşik bir hâle sokuyorlar, bıçaklarını kurdun böğrüne üşürüyorlar. Lâkin kurt, demir gibi çene kemiklerini çözmüyor, köpeği bırakmıyor, nihayet köpeği gebertiyor.

Kurt, etine kabzasına kadar saplı duran bıçaklarla çömelmiş kanlar içinde avcılara bir bakıyor. Avcılar tüfekleri tetikte, etrafını sarıyorlar. Kurt ağzından akan kanları diliyle yalıyor, avcılara bir defa daha bakıyor. Avcılar tüfekleri tetikte, etrafını sarıyorlar. Nihayet nasıl öldürüldüğünü bilmeğe tenezzül etmeksizin, iri gözlerini kapıyor ve hiçbir ses çıkarmadan ölüyor.

Şâir Vigny, bu maceradan sonra başını tüfeğinin namlusuna dayıyor, dişi kurtla yavrularının peşinden koşmağa karar veremiyor ve diyor ki: Eğer bu iki yavru olmasaydı o güzel ve kederli dul, erkeğini bu büyük imtihan karşısında yalnız bırakmazdı! Lâkin bir vazifesi vardı. O iki yavruyu

dağlara kaçırmak, onlara orada açlığa tahammül etmeği ve şehirlerde bir lokma ekmeğe ve bir yatacak yere mukabil insanın önünde av avlayan zelîl hayvanların insanla akdettiği itifaknâmeye hiçbir zaman dâhil olmamayı öğretmekti.

Şair Vigy hikâyesinin bu noktasında kalmıyor ve felsefesinin bir cezbesiyle şiirini bitiriyor; diyor ki: "Hayattan ve bütün ıstıraplardan nasıl feragat edilir? Ey ulvî hayvanlar, yalnız siz biliyorsunuz!

Yer yüzünde ne olduğumuzu ve arkamızdan ne bıraktığımızı bir kere iyice hesap ettikten sonra anlaşılır ki ulvî olan ancak sükûttur, mâdâsı zaaftır.!"

Şair, kurdun o son bakışında ne demek istediğini anlıyor. Asil hayvan, o son bakışıyla demek istiyor ki: "İnlemek, ağlamak, yalvarmak hepsi zillettir. Kaderinin seni sevk ettiği yolda uzun ve ağır vazifeni dişini sıkarak ifa et! Sonra da benim gibi hiç ses çıkarmaksızın ıstırap çek ve öl!"

Bu kurt hikâyesi kaç defa beni derin derin düşündürdü. Zannettim ki şair Vigny bizim maceramızı anlatmış! O erkek kurt, ölen ordudur; o dişi kurt, anne Anadolu'dur, o kurdun yavruları İnönü ve Dumlupınar çocuklarıdır ki dul annelerinden aldıkları dersi tekrar ediyorlar:

"Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!"

Ahmet HAŞİM (1885 - 1933)

GAZİ

Yeni harflere dair ilk defa fikir teatisi için Dolmabahçe Sarayı'na davet edilenler içinde Gazi'yi rey'ü-ayn görmeğe gidenlerden biri de bendim.

Heyecanım çoktu.

Fotoğraf adesesine zerre kadar itimadım yoktur. Binaenaleyh, fotoğraf âletinin keşfiyle portre ressamının vazifesine nihayet bulmuş nazarıyla bakanlara hak vermek bence müşküldür. Şekil ve madde, ziyanın in'ikâslarına göre anbeân tahavvül eder. Bu itibarla hiçbir çehrenin, evsafı muayyen, bir tek tecellisi yoktur.Fırça sanatkârı, tersim edeceği çehre üzerinde uzun müddet hayatın cezr ü meddini tarassut etmek ve onu birçok tahavvüllerinde zapteylemek suretiyle, nihayet hakikî hüviyetin gizli hatlarını sezmeğe ve görmeğe muvaffak olur. Fotoğraf, bu dimagî tahlil ve terkip kudretine malik değildir. Onun için, hassas cam üzerinde teressüm eden şekle bir vesika kıymeti izafe edilemez.

Gördüğüm fotoğraflara nazaran biraz şişman, biraz yorgun, biraz hututu kalınlaşmış bir vücutla karşılaşacağımı zannederken, kapıdan bir ziya dalgası hâlinde giren mütekâsif bir kuvvet ve hayat tecellisi ile birden gözlerim kamaştı: Hadekaları en garip ve esrarengiz madenlerden masnu bir çift gözün, mavi, sarı, yeşil ışıklarla aydınlandığı asabî bir çehre...Yüzde, alında, ellerde bir sıhhat ve bahar rengi...Muntazam taranmış, noksansız, sarı, genç saçlar...Bütün zenberekleri çelikten, ince, yumuşak, toplu, gerilmiş, ter ü taze bir uzviyet.

Altı yüz senelik bir devri bir anda ihtiyarlatan adamın çehresi, eski ilâhlarınki gibi, iğrenç yaşın hiç bir izini taşımıyor. Alevden coşkun bir nehir hâlinde, köhne tarihin bütün enkazını süpüren ve yeni bir âlemin tekevvününe yol açan fikirler kaynağı baş, bir yanardağ zirvesi gibi, taşıdığı ateşe lâkayt, mavi sema altında, sâmit ve mütebessim duruyor!

Kendi yarattığı şimşekli bulutlardan, fırtınalardan ve etrafına döktüğü feyizli seylâbelerden yegâne müteessir olmayan, meğer onun genç başı imiş!

CAFER SEYDAHMET KIRIMER

Şimal Türklerinin büyük şâiri Abdullah Tokay'ın ölüm haberini getiren gazeteleri gözyaşlarımla okudum. Genç yaşında ve yoksulluk içinde veremden ölmüş olan Tokay'ın masum ve sevimli çehresi günlerce gözlerimde canlanıyor, her yerde onu düşünüyordum. Daha 26-27 yaşında iken onun, milletim diye çırpınan hassas kalbinin birdenbire durmuş olması, cahil ve mutaassıp mollaları her fırsatta hırpalayan onun özlü zekâsının birdenbire sönmüş olması beni çok sarsmış ve düşündürmüştü.

Bakma hiç kes hatırına, milletin derdine bak
Beddua, yavuz duaya her zaman asma kulak.

gibi şiirleriyle medenî cesaretinin en yüksek derecesine mâlik olduğunu isbat etmiş olan Tokay artık tarihin malı olmuştu.

Tokay'ın ölümünden de, bütün Türk dünyasının matbuatında aynı teessür ve elemle bahsedilmişti. Türk birliği duygusunun bütün Türklerde kuvvetlenmekte olduğu artık açık olarak görülmekte idi. Prof.Köprülüzâde Fuad Bey'in *Türk Yurdu*'nda yazdığı kıymetli tetkik ve *Türk Yurdu*'nun Tokay'a tahsis ettiği sayı beni sevindirmişti. Şimal Türklerinin büyük şairinin ne garip talihi vardı ki, yoksulluk ve perişanlık içinde hayata gözlerini kapadığı hâlde, bütün Türk âleminde on binlerce insan tarafından takip ediliyor, ilk defa kadınlarımız da böyle bir mateme katılıyorlardı. Bütün Şimal matbuatı onun nâmını tebcil ediyor, hususî matem nüshaları çıkarıyor, bütün eli kalem tutanlar onun hakkında makaleler neşr ediyorlardı. Rusya Müslümanlarının en hür fikirli, en ziyade tecedddüt taraftarı olan âlimlerinden Musa Carullah Efendi; Tokay'ın ölümü münasebetiyle yazdığı makalesinde: "Şair öldü, lâkin millet dirildi.." diyordu. Bu, hakikaten o devirdeki uyanışın güzel bir ifadesi idi..

Zeki Velidi TOGAN (1890 - 1970)

HÂTIRALAR'DAN

- 1 -

Türkistan'da bu sene tanıştığım şahsiyetler sırasıyla zikredilenler meyanında Nezir Türekul ile Abdülhamit Süleyman, şairlik mahlasıyla Çolpan üzerlerinde ayrıca durmak gereken arkadaşlarımda. Nezir'in babası Türekul, Fergana valisi yanında tercüman idi. Bazı kıymetli yazma eserler toplamıştı. Nezir eline geçen kitabı okur, okuduğu müelliflerin tesirinde kalırdı. Ben ise ona, insan kısa ömründe, öğrenmeyi ve kitap okumayı bir prensip ve plâna tâbi kılarak yaptığı zaman bir müspet netice elde edilebilir diyordum. O benim bu fikirlerimi daha on beş yaşında bir çocuk olan şair Çolpan'a aşılamaya çalışır, kendisi fazla hassas ve sebatsız olduğundan böyle bir yolu takip edemeyeceğini, disipline tâbi olamayacağını söylerdi. Hakikaten o, o zaman bir müfrit Türkçü idi. İstanbul'da çıkan *Türk Yurdu*'nu okurdu. Sonra komünist oldu. Cidde'de Rus Konsolosluğunda bulundu, Türk dili meselelerine dair makaleler neşretti, fakat yine millî kültüre sadık kaldı. Bu yüzden Sovyetlerin imha dalgalarında yok edildi.

Sonraları Özbeklerin en büyük muasır millî şâiri olan Çolpan o zaman belki on beş yaşında idi. Bana, tarih kitabımı okumaktan ilham aldığını ve gıyaben takdirkârım olduğunu bildiren bir mektup yazmış ve Endincan'a evlerine davet etmişti. Ben Nezir Türekul'la birlikte evlerine geldiğimde büyük ve zengin bir tüccar olan babası Süleyman, bizi: "Bu çocuk,

babasından müsaade almadan misafir çağırabilir mi?" diye soğuk, hattâ serzenişle karşıladı. Abdülhamit evde yoktu, sonra geldi. Fakat hakikaten daha bir çocukmuş, halbuki biz onu yetişmiş bir adam zannetmiştik. Biz otele gidecek olduk. Babası "o hâlde yemekten sonra gidersiniz" dedi. Abdülhamit babasına bir söz diyemedi. Fakat yemek esnasında biz babasıyla konuşurken o da yanındaki arkadaşı ile konuşuyordu, buna babası kızdı. Ben ise Mevlânâ'nın bir sözünü, "gerçi bülbülân guzînend/murgân-ı diğer hâmuş ne neşînend", yani "bülbüller güzide kuşlar ise de o öterken başka kuşlar da susmuyorlar" dedim. Zeki adammış, bundan çok hoşlandı ve bize karşı çok soğuk olan Süleyman Ağa, fikirlerini hemen değiştirdi ve "siz artık oğlumun değil, benim misafirim olacaksınız" dedi. Otele gitmemize müsaade etmedi. Büyük bir Türk şairi çıkacak olan Çolpan'ın babası daha ziyade Farsçaya hürmet edermiş. Ona kendimi tanıtmak üzere kart vizitimi verdim. Böyle bir şey görmemiş imiş. "Demek bu sizin isminiz, demek siz bunu tabettirmişsiniz" dedi ve sonra kartı iade etti. İşte büyük, modern Özbek şairi ile ve tamamiyle Orta Çağdan müstebit bir zengin olan babasıyla böyle dost olduk. Nezir Türekul da bir Türkçü olduğu halde Fars edebiyatına vâkıf ve ona düşkün idi. Ben annemden öğrendiğim Farsçadan bu senelerde ne kadar istifade ettim. Her vakit annemi içimden şükranla yâd ettim. Süleyman Ağa'mın kendilerinden ayrılırken uğurlayarak bana armağan ettiği kumaşları anneme götürdüm.

- 2 -

Bombay'da vaktimi hep şair Muhammed İkbal'in eserlerini okumakla geçirdim. Hindistan Müslümanlarının "Hilâfet merkezine gittiğimde de bana bu zatın başka şiirlerini vermişlerdi. Peşaver'de Mirbedelof'un hediye ettiği bir eserini şair İkbal Goethe'nin *Garb-Şark Divanı* ismindeki eserine cevap olarak tertip etmiştir. Almanların filozof şairi eserinde Şarklı müttefiklerin fikirlerini aksettirmiştir. İkbal de eserine Goethe, Nietzsc, Hegel, Tolstoy, Karl Marx ve emsali Batılı mütefekkirlerin düşünce-lerini aynı maharet ve aynı kültür seviyesiyle aksettirmiştir. İkbal bütün İslâm âlemini bir kül olarak almış ve hepsinin dertlerini terennüm etmiştir.

Fakat o Buhara, Tebriz ve Konya'ya, İslâmiyet'in Hindistan'da yayılan şekli bu üç şehirde yetişen üstadların ruhunu taşıdığı için, çok samimî bir sempati ile bağlı kalmıştır. O Türkiye'nin Mustafa Kemal idaresinde Batılılarla savaşta kazandığı büyük zaferi öven bir şiirinde "Biz dünya Müslümanları bir ümmî rehber (Peygamber)in idaresinde cihanı, Hakk'ın esrarına kavuşturmuştuk, elimizde silâh(tuzak) olmadığı halde nice avlar elde etmiştik, şimdi ise elimizde bol silâh olduğu halde bu avların eline esir düştük" dedikten sonra, Mustafa Kemal'e hitap ederek "atın nereye kadar gidebilirse sen oraya koş, bugüne kadar gûya tedbir alıyormuşuz zannıyla kendimizi aldattık ve her şeyi kaybettik. Şimdi koş, kaybettiklerimizi geri alalım."

Mustafa Peygamberimizin ismi olduğundan İkbal "Mustafa Kemal" için de bu ismi o mânâ ile kul-

lanıyor ve onu, Peygamber'den sonra kendisinin en büyük mürşidi saydığı Mevlânâ Rumî ile beraber zikrediyor, ilhamı Türkiye'den bekliyor:

"Türk fidanı Frenk yıldırımının kendisini devamlı rahatsız etmesine rağmen kök saldı ve meyve verdi; Peygamber Muhammed Mustafa, münâfık düşmanı Ebuleheb'in kendisini taciz eylemesi sayesinde nasıl kemale ermiş idiyse, Türklerin Mustafa'sı (yani Mustafa Kemal) da bu frenklerle çarpışma neticesinde kemale erdi. Benim şiirimi Hint ve Acem ayarı ile ölçme, zira bu şiirin cevheri gece yarılarında akan göz yaşlarımdan geliyor. Gel, Rûmî şeyhi (Celâleddin Rûmî)nin küpünden bir söz şarabı getireyim ki o üzüm şarabına nispeten daha tazedir.

O vakit Bombay'da bir camiye girmiştim. Duvarına "Zinde bad Mustafa Kemal" diye yazılmış bir levha asılı bulunduğunu gördüm. Mihrab'ın sol tarafında da iki rahle üzerinde *Kur'an-ı Kerim* ile *Mesnevi* bulunuyordu. Yani Hindistan Müslümanları Mustafa Kemal'i kendi millî kahramanları sayıyorlardı. İkbal'in şiirlerinde Türkistanlılara da heyecan verecek pek güzelleri vardı. Ezcümle: Temür'ün sazı kırıldı, fakat ahengi (melodisi) yaşıyor; bir gün bu ahenk Semerkant'ın başka bir sazından yeniden sahneye çıkacaktır.

Fuad KÖPRÜLÜ (1890 - 1966)

TÜRK EDEBİYATI TARİHİNDE USUL'DEN

Menbalarından son cereyanlarına kadar, Türklerin fikrî ve hissî tekâmülünü muntazam bir silsile şeklinde yaşatacak bir edebiyat tarihi vücuda getirmek için lâzım gelen çalışmaları, tâbi olunacak usulleri, kısa, fakat vazıh bir surette gösterdik. Evvelâ tahlil(analyse), sonra terkip(synthèse) gibi iki büyük noktaya topladığımız bu uzun ve müşkül işlerden bilhassa ikincisi büyük ve doğuştan bir istidada muhtaçtır; çünkü tahlil, vakaları birer birer gösterdiği hâlde, terkip, tahlil neticesinde elde edilen unsurları mezc ve tertip ile, ölmüş hakikatleri en küçük noktasına kadar canlandırır ve umumi çizgileri ile tespit eder. Monod'nun dediği gibi, insan tabiat hadiselerini, nasıl, kâinatı bütünüyle anlamak maksadıyla tedkik ediyorsa, tarihi de, cemiyetlerin hayatı ve onu idare eden kanunları değilse bile, beşerî inkişaf ve tekemmüllerin büyük çizgilerini umumi heyeti ile anlamak ümidiyle tedkik eder. Beşerî fikrin bu temayülü, ruhî bir ihtiyacın tezahürü gibi telakki olunmalıdır. İlmin umumiyetleri bahis mevzuu etmesinden sarf-ı nazar, tahlil ile parçalanan hakikat simasını yeniden terkip ile ihya ve tespit etmek, ruhî bir ihtiyaçtır. Max Nordau'nun haklı bir iddiası veçhile, her hangi bir şeyi tahlil ile parçalayımız: O parçalar eski kül hakkında sahih ve sâlim hiçbir fikir veremez; halbuki terkip -ne kadar kati ve mutlak olmasa bile- hakikate daha yakın ve bilhassa daha hayatîdir. Tahlil ve terkip, hakikatin yekdiğerini tamamlayan iki cephesi addolunabilir:

Tahlilin ehemmiyeti iyi bir terip için lâzım gelen unsurları hazırladığından, terkibin kıymeti de iyi ve kılı kırk yararcasına tahlillerin mahsûlü olduğundandır. Usul, her kilidi açan sihirli bir anahtar değildir; binaenaleyh edebiyat tarihçisi terkip hususunda ancak kendi kabiliyet ve istidadı ile, bazan dehası ile harikalar gösterir. Bu hususta eski sözlerimize ilâve edeceğimiz cihet, ilmî fikir ve hakikati araştırmaktan ayrılmayarak Fustel de Coulanges'ın meşhur tabiri veçhile, bir günlük terkip için senelerce tahlil lâzım geldiğini unutmamaktır.

Edebiyat tarihine hevesli her Türk genci, henüz inşâ malzemesinden hiç biri hazır bulunmayan bu büyük millî ve ilmî âbide için, izah edilen usuller dairesinde hiç olmazsa birer taş getirmeye çalışmalıdır; çünkü vücuda gelecek bu muhteşem âbide, büyük ve şerefli Türk milletinin asırlar boyunca muhtelif muhitlerde geçirmiş olduğu fikrî ve hissî safhaları ve o muhtelif safhalarda kendini gösteren Türk millî dehasının vahdetini göstererek, istikbaldeki nesilleri aynı vahdet gayesine sevk edecektir. Türk edebiyatı tarihçisi için bundan daha asil ve mukaddes bir hedef nasıl tasavvur olunabilir!

İsmail Habib SEVÜK (1892 - 1954)

BİZİM TUNA

Tuna kıyılarında hâlâ Türk var ve o hâlâ Türkçe'yi dinliyor. Lâkin biz artık Tuna'dan ayrıldık ve onu yâd ellere bıraktık, öyle mi? Hayat yalnız nefes almak değil, hayat yaşanılanla vardır; geçti sandığımızla diriyiz. Nehirden yalnız su akmaz, asıl tarih akar. Tuna'dan Türk'ü alınız, Tuna kupkurudur.

Şimdi yedi düvelin içinden geçen Tuna'yı o milletler edebiyatlarına ve sanatlarına aldılar. Kimisi onun güzelliğini şiirin bestesine koydu. Kimisi onun sesini notanın çizgilerine sindirdi. Kimisi de fırçanın ucu ile onun renklerini avladı, lâkin baştan başa onun tarihini biz yaptık: Onu toprağın böğrüne engin bir destan gibi yazarak.

Onlar Tuna'yı tekniklerine de aldılar: Faydası onlarındır, kendisi bizim.

Vapurun güvertesinde ılık temmuz güneşi ile ısınan vücutlarımızı hafif hafif esen bir rüzgâr serinletiyor. Ciğerlerimize giren hava değil, kimyadır. Eski uzun zamanları bırak, büyük Türk kitabının son saltanat faslında bile, altı asır, o tarih bu havayı teneffüs etti ve halk hâlâ, o havayı gene o hava gibi temiz bir esişle anlatmayı biliyor:

Tuna gelir deli deli
Kıyıları çalkar seli.
Rüzgârın inilder geçer
Ne güzelsin Tuna yeli!

Ya Tuna'daki savaşlar? Tuna'yı kanla aldık; canla sevdik, verirken bile şanla verdik:

Alaman dağıdır Tuna'nın başı
Eksik olmaz serhatların savaşı.
Kan ile yoğrulmuş toprağı taşı
Serhatları çalkar seli Tuna'nın!

Kıvrak nehrin nasılsa en çok düz uzandığı bir yerindeyiz. Suyun bir ucuna yakut bir levha hâlinde asılmış gibi duran güneş, diğer ucuna kadar bütün Tuna'yı pembe bir pırıltı ile örtmüş. Renkler koyulaşıyor, pembe, kızıl gibi; kızıl, kan gibi. Bir an önümdeki Tuna'yı unuttum. Ecdâdın Tuna için, yakuttan selsebil gibi akan kanını seyrediyorum.

Ruşen Eşref ÜNAYDIN (1892 - 1959)

BAYRAĞIMIZ

Anadolu'nun üzüntülü yollarında hayli günler karardı. Ruhumuzu ve adımlarımızı kervanlarla kağnıların âhengine alıştıra alıştıra köhne ve basit hanlı konaklar aştık. Nihayet bir akşam Ankara, gözlediğimiz Ankara, dost-düşman dillerde efsane olan şimdiki Ankara yüksek yaylalara hörgüç gibi çökmüş dağlarıyla ufkumuzu kapladı.

Ankara'da ilk sabah boru sesinden uyandım. Bu ses benim için bir sıla ve bir hasret sesiydi! İstanbul'da aylardan beri saygısız gaydalar ve yaygaralı farfaralar Bursa'da, Edirne'de, İzmir'de yabancı ve liyakatsiz adımlarla nümayişler işittikçe kendilerini kendi içlerinde bir eski hatıra gibi anmaya mecbur kalan Türkler, yalnız o talihsizler benim bu sesten neler anladığımı daha iyi sezebilirler! Kendimize sanki yeniden kavuşuyordum ve kendimizi karşılar gibi bir garip hisle pencereye gittim. Kışla olmuş eski tüccar depolarının meydanında, karların üstünde sırtları bana dönük müfrezeler gördüm. Bunlar bizim askerlerimizdi. İstanbul'daki arkadaşlarında gevşekleşen katılık ve diklik bunlarda hâlâ mevcut. Oradakiler gibi bunlar elleri ceplerinde ve başları önlerinde bekleşmiyorlar. Süngülerini çelikten bir parmak gibi göğe kaldırmışlar, bir şeye karşı insandan ve madenden bir hürmet hâlinde duruyorlar. Hayatları, çürümüş bir büyük mâzinin artığında ziyade küçük fakat gürbüz bir istikbâlin başlangıcını hatırlatıyor. Önlerinde bizim bayrağımız ağır ağır tecellî etti: Coşkun bir kızıl yele

gibi göklere savrulmaya başladı. Eksildiği yerlere doğru uçmak ister gibi heyecanlıydı. Kendisinde eski Türk günlerinin vakar ve kuvveti hâlâ bâkiydi. Sallanışında hürriyetin, istiklâlin şen ve âteşîn lezzeti vardı. Yalnız bir bayrak gibi mânidar değildi. Bir mürşid gibi beliğdi. Vakitsiz kötürümleşen ruhum onun mucizesiyle yeniden ısındı, kımıldandı, doğruldu. Bir âfiyete kavuşuyordum.

Rengini ecdadımızın içinden alan bayrağımız bizim günümüzde kararacaktı. Eski şehsüvarların kavukları üstünde bir kızıl gül gibi cenkten cenge gezdikten sonra torunlarının başına bir yas çevresi gibi düşecekti. Fakat o sabah karşımda bir avuç Türk'ün gülbankı arasında ezâsız, endişesiz yeniden doğuverdi. "İnönü"nün ferdâsında bana "Mohaç"daki kadar taze ve şerefli göründü. Avrupa'nın ortasında zaferlerin hırslı rüzgârında uçarken belki daha fâni idi; fakat şimdi yaylalarımızda bir avuç büyük mazlûmun isyanından doğan teselli ve inşirah içinde daha zinde ve mutmain görünüyor. Mohaç'da geçirdiği demler cihana giden bir uzun zafer yolunun müntehâsı idi. Fakat İnönü'nde bitmiş sandığı bir yolun mebdei oldu.

Bu tulûun karşısında ibadet saatlerini hatırlatır bir muhabbetle mücehhez askerler merasimden sonra çekildiler. Fakat ben pancereden ayrılamıyordum. Bir hasretten sonra bayrağın kıymetini daha başka ve daha yakından duyuyordum.

Yarabbî! Alnımızdan çıkan bir damla kan gibi bugüne kadar başlarımızın üstünde şanla, asaletle gezdirdiğimiz bayrağı sandık diplerinde saklamaya mahkûm edilecek Türk nesilleri dünyanın muhak-

kak en talihsiz çocukları olacaktır. Fakat içimizden dökülen kan bir daha içimize tıkılabilir mi? Biliyoruz ki bayraklarını başlarının altında saklayanlardan değiliz! Daima başlarımız bayraklarımızın altında kalacaktır!.

Ey gazi hünkârlar mahbûbu ve şehit erler yâdigârı! O sabah sana bakmaya bir türlü doyamadım. Sen muhayyilenin sun'î imtizaclarından îcat edilmedin, doğrudan doğruya kalblerimizden aktın. Sen insanda en mukaddes şeyin, hayat mâyîinin rengisin. Ve üzerinde gökten izler var. Onun için bir öz, bir kaynaksın; onun için solmayacak, kurumayacaksın.. Son neslin başları üstünde de ilk neslin başları üstündeki gibi hür ve kırmızı yaşacaksın... Ve Türklerden bir son nesil tanımayacak, göremeyeceksin!

Şevket SÜREYYA (1897 - 1976)

ERGENEKON EFSANESİ

Hayat mücadelesi her zaman serttir. İnkılâp ise bu mücadelenin bir millet mikyasında sertleşmesi, bütün bir milletin hayat ve bekâ mücadelesi şeklini alması demektir. Bu kadar şümulleşmiş bir mücadelenin sertliği ve ağırlığı, eğer ruh ve fikir kuvvetlerinin şiiri ve cazibesi ile süslenmezse, o zaman bu mücadele, onu yürüten nesil için kaba bir boğuşma olur. Bu nesli huşunete ve egoizme sürükler. Bunun içindir ki bir inkılâp nesline, yalnız, inkılâbın sert kanunlarını değil, bu kanunların şiirini ve idealini de vermek lâzımdır.

"Tarih yapar, fakat efsane güzelleştirir.[1]"

Tarih bize maddenin hareketini, efsane ise bu hareketin şiirini ve cazibesini verir. Hareketini efsaneleştiremeyen cemiyetler, hareketten mahrum kalan cemaatlar kadar akîm ve iptidaîdir. Türk milletinin bir "Ergenekon" efsanesi vardır ki, bu efsanede maddenin hareketi ve hareketin şiiri, şimdi içinde yaşadığımız inkılâp devri ve inkılâp nesli için de şiir ve sembol olacak kadar güzel ve manalıdır.[2]

---

1 Bu cümle *Hakimiyet-i milliye*'de tercemesi neşrolunan eski bir Sümmer hikâyesinden alınmıştır.

2 Ergenekon efsanesine göre bir gün düşmanların hücumuna uğrayan ve obaları dağılan Türk milletinin iki genci yanlarına da iki kız alarak bir sert dağ ardına can atıyorlar. Fakat orada yollarını kaybedip bir daha genişliğe çıkamıyorlar. Dört yüz sene burada yaşayan Türk nesli ürüyor, çoğalıyor. Nihayet bir gün bir bozkurt (Börtecene) peyda oluyor. İzini takip ediyorlar. Kurt bir delikten kayboluyor. Bu deliğin başında derhal bir demirci ocak yakıyor, dağı eritiyor ve açılan yoldan ilk önce kendisi çıkıyor. Çoğalan millet genişliğe kavuşuyor ve demirciyi kendisine Han yapıyor.

Bilâhere Acemler tarafından benimsenen Nevruz bayramının evvelce Türkler arasında kuvvetle yaşayan bu Ergenekon kurtuluşuna ait olduğu iddia olunmaktadır. Ziya Gökalp bu efsaneyi güzel bir nazım ile destan hâline koymuştur.

Ergenekon efsânesinin beş unsuru vardır: 1- Âsi tabiat, 2- İnsan kudreti, 3 - Teknik yahut tabiatla mücadele vasıtaları, 4 - Şef yahut millî irade, 5 - Rehber fikir.

Efsanenin mevzuu, "insanın" tabiatla mücadelesi ve ona galebesidir. Bu efsanede tabiat, aşılmaz bir demirdağ hâlinde insan kudretini sarmıştır. Yolunu kaybeden ve hedefinden mahrum kalan insan kudreti bu aşılmaz dağ seddi içinde tam dört yüz yıl bir geçit arıyor, ürüyor, çoğalıyor, fakat bu kemiyet artışı onun kurtulması demek değildir. Teknik bir örs ve ateş şeklinde tasvir olunmuştur. Asırlarca, şunun, bunun elinde günlük ihtiyaçlar için çalışan bu kuvvet bir gün bir ehemmiyet alıyor, bütün milletin talihini kendi talihine bağlıyor. Asırlarca yolu kapayan demirden dağ, bu ateşin alevinden eriyor. Efsanenin dördüncü unsuru bir demirci şeklinde tasvir olunan şef, bu efsanede, milletin birleşmiş iradesidir. Cemiyetin her ferdinde başka istikametlere dağılan irâdî kuvvet şefte timsalini buluyor ve maşerî irade böyle teşekkül ediyor. Nihayet Börtecene, yahut Bozkurt geliyor ve burada Börtecene bir yol göstericidir ki Türk tarihinin devirleri ve nesilleri içinde hareket ve ideali temilden bu yol göstericilik, bazen "Kızıl elma" gibi erişilmez bir yayılma emelinde, bazen de bir medeniyet veya imanda tecellisini bulmuştur.

Efsanenin unsurları böyle tamam olunca bir gün kurt çobana görünüyor, çoban kurdun arkasına düşüyor. Bu kurt bir çıkış noktası bulacak, dağın ötesinde kaybolacak, demirci ocak yakacak, dağı eritecek ve Börtecene'nin peşini bırakmayan insan kudreti bu geçitten geçecek, bağlı kuvvet serbest kuvvete, durgun cemaat yayılan ve genişleyen cemaata

dönecektir. "Esir kavim kurtulacak, çıplak kavim giyinecek, yoksul kavim zenginleşecek"tir![1]

*

Ergenekon efsanesi, bir milletin millet hâlinde kurtulma ve bir vatanın yeniden kurulma mucizesinin bütün sırrını verir, bütün unsurlarını ihtiva eder.

Bu efsanede bazen çarpışan, bazen birleşen o beş kuvvetten biri eksik olsaydı, mucize kemâlini bulmaz ve cemiyetin terakkisi akîm kalırdı. Bunun canlı teyidini bu günün cemiyet nümuneleri içerisinde de bütün vuzuhuyla bulabiliriz.

*

Bazı cemiyetler vardır ki, orada tabiat mütehakkim ve tekniğini yapamayan, örsünü ve ateşini bulamayan insan kudreti ise bu âsi ve mütehakkim tabiatın cilvesine esirdir. Böyle cemiyetler, büyük teknikli memleketler karşısında tâbi ve esir olan müstemlekelerdir. Böyle cemiyetler ruhen ve maddeten akîm ve iptidaî cemiyetlerdir. Bu memleketlerde tabiat, sırrını ve nimetini, hiç kıskanmadan saçmış da olabilir. Fakat kolu bağlı insan, tekniksiz insan bu ifşâ edilmiş sırlar ve bu saçılmış nimetler karşısında da aç ve sefildir.

Bazen de tabiatı yenen, tekniği yaratan, fakat bir Börtecene'den, nizamın, inkişafın yol göstericisi olan bir temiz idealden mahrum olan cemiyetler de vardır. Bu cemiyetlerde insanla tabiatın mücadelesi ve tekniğin terakkisi, nihayette yine insanın esaretinden, fakat bu defa tabiat elinde değil, teknik elinde esaretinden başka bir netice vermez. Böyle cemiyetler de, tabiatı yenen, tekniği elinde toplayan, fakat bu

[1] Orhon kitabelerinden

tekniğin idaresine, bütün milletin menfaatine uygun bir eda vermeyen yerler, yahut büyük sanayi memleketleridir. Bu memleketlerde teknik, bir taraftan memleket içinde bir takım zümrelerin esirleştirilmesi, diğer taraftan memleket haricinde bir çok milletlerin tekniksizleştirilmesi ve müstemlekeleştirilmesi hesabına terakki eder. Fakat bu terakkinin esasında, her gün biraz daha derinleşen ve bu terakkinin sür'atile mebsuten mütenasip olarak keskinleşen bir tezat mevcut olduğu için, bu terakki bir gün, ya inkişafın durmasını, ya cemiyetin dağılmasını ve iptidaîliğe dönmesini icapettirir.

Ya tekniksiz, ya idealsiz cemiyetler gibi şefsiz cemiyetler de vardır. Buralarda da millî irade fikir ve menfaat ayrılıkları arasında dağılır, maşerî arzu teşekkül edemez ve cemiyet hareketten kalır. Halbuki ideal cemiyet, tabiatı, tekniği, insan kudretini, maşerî iradeyi ve rehber fikrini birleştiren cemiyettir. Ergenekon efsanesinde bu tecanüs kemalini bulmuştur. Orada teknik bütün millet için çalışır ve bütün talihini tekniğin yahut, dağ eriten ateşin talihine bağlayan millet, Börtecene'nin izinde yeni yollar ve yeni geçitler gözler durur.

Bu efsanenin ruhu, Türk milletinin bütün tarihî kaderine ve seciyesine de uygundur. Binlerce yıl süren yayılma ve yerleşme devirlerinin bize verdiği cemiyetleşme ve ordulaşma ruhu -bazen söner ve kararır görünmekle beraber- daima bizim, güzel seciyelerimizden biri olup kalmıştır.

*

Eski Osmanlı cemiyetinin son devrinde Türk yurdu, bir Ergenekon'du ki, bu ülkede örs ve ateş köşesinde unutulmuş uyuyor ve yol gösterici

Börtecene ise henüz ufukta görünmüyordu. Bu cemiyette tekniksizleştirilmiş insan kudreti, bir taraftan mütehakkim tabiatın, diğer taraftan bütün teknik kuvvetleri elinde toplayan ve kendi haricindeki cemiyetleri hem maddeten, hem ruhen tereddiye mahkûm kılan ileri teknikli metropollerin tabiî ve esiri idi. Haşin insan kudretlerini işleyen ve onları istikametlendiren bir idealin, bir rehber fikrin ise böyle esir ve akîm bir cemiyette yer tutması imkânı zaten mevcut değildi. Bunun içindir ki eski Osmanlı Türkiye'si son devrinde hem tekniksiz, hem mefkûresiz bir cemiyetti. 1908 inkılâbından sonra bu ülkeyi şekillendirmek isteyenler, tekniği yine başka ellerde bırakıp, milleti sadece mefkûre sahibi kılmak istedikleri için bunların cehdi, zayıf bir elde sert bir taşa çarpan kamanın sesi gibi etrafa dağılıyor, fakat taştan tek parça bile kopmuyordu.

*

Şimdi Türk inkılâbının da beş unsuru vardır: 1 - Âsi tabiat, 2 - İnsan kudreti, 3 - Teknik, 4 - Kahraman yahut millî irade, 5 - Rehber fikir.

Tabiat Ergenekon'da olduğu kadar âsi ve mütehakkimdir ve insan kudreti Ergenekon'da olduğu kadar bu kuvvetin elinde esirdir. Son bir buçuk asırlık tarihin seyri içinde ve yabancı ellerle tekniksizleştirilmiş ve âdeta silâhlarından tecrit edilmiş Türk insanı, bu âsi tabiatın sinesinde her gün biraz daha alın teri dökmesine rağmen her gün biraz daha kudretsizleştirilmiş, biraz daha yoksullaştırılmıştır. Yeni Türkiye bu ülkeyi, meselâ bin sene evvel Oğuz Türklerinin bu yerleri Türkleştirdikleri ve işledikleri zamana nazaran bile,

dağları daha boş, ovaları daha bakımsız, insanı daha kıt, hayvanı daha dejenere ve kültürü daha düşkün olarak almıştır.

Bir taraftan gittikçe yabanîleşen bu tabiat gücünü kendi kuvvetimize bağlamak ve diğer taraftan başka ülkelerde ve başka milletlerin elinde inhisarlaşan yeni teknik silâhlar ile teçhizatlanmak ve onları, tıpkı Ergenekon efsanesinde olduğu gibi, millet için, yani bütün milletin talihi hesabına kullanmak şimdi bizim inkılâbımızın da baş mevzuudur. Yoksa cilvelerine tahakküm edemediğimiz bir tabiat ve mekanizmasını elimizde toplayamadığımız bir cemiyet içinde, dağınık insan kudreti ancak esir bir kudrettir.

Ergenekon efsanesinde bir demircinin şahsında şekilleşen millî irade şimdi de esir kavmi kurtaran, azlık kavmi çoğaltan bir kahramanın şahsında şekilleşmiştir. Bu kahraman, milletin ocak yakan ve dağ eriten şefidir. Börtecene ise mefkûreyi temsil eden rehber fikir yahut inkılâp idealizmidir. Şef yolları açacak ve modern tekniğin bütün silâhlaryla teçhizatlanan Türk insanı, Türk tabiatının önümüzde eğilen ve ateşimize râm olan sertliğini aşarak Börtecene'nin şevk veren ve bütün zahmetleri kabil-i tahammül kılan izleri peşinde yayılmıya doğru akıp gidecektir.

Hasan Âli YÜCEL (1897 - 1981)

HIDRELLEZ EĞLENCELERİ

Bizim çocukluğumuzun sayılı günlerinden biri de Hıdrellezdi. Aslı Hızır İlyas. Türk ağzından son şeklini böyle almış, olmuş Hıdrellez... Hazret-i Hıdır, Musa ile bugün buluşmuş. Musa Peygamber şeriât-ı Hızır, yahut Hıdır da hakikati temsil ederler. Fakat bu vak'a unutulmuş; o gün, eskiden belki dinî bir bayram iken sonradan eğlence günlerinden biri hâline gelmiştir.

Eskiden, 23 Nisan'a rastlardı. Şimdi 6 Mayıs'a. Bir gün önceden hazırlıklar başlar. Tertibat, gidilecek yere göre alınır. Haydarpaşa çayırı, Kâğıthane, Çırpıcı veya Veliefendi çayırları, bugünün mesireleri idi. Bizimkiler çömlek kebabı yaparlardı. Büyücek toprak tencere, kapağıyla beraber... içine kuşbaşı et piyazlamp konur. Kapağın etrafı hamurla sıvanır. Kazılan çukurda kömür yakılıp içerisine tencere oturtulur. Et aheste aheste pişer. Yeneceği vakit tencerenin içinden çıkarılan et, hakik gibi olur; lokum gibi yumuşak, onun gibi lezzetli... Gel keyfim gel, ye babam ye!..

Dolma, helva... yemiş... Asıl keyif, yemeklerden çok, mesire yerlerindeki oyunlarda idi. Meselâ Çingeneler... Zurna, dümbelek. Bir taksim, arkasından bir şarkı. Ondan sonra göbek atmalar... Çiftetellilerin türlü türlüsü. Kibarca aileler, utlu, kanunlu, kemanlı gelirler. Mükemmel ince saz. Başka bir tarafta halka olmuş doğulular, davulla zurna ile hora teperler. Bizim Karadenizliler çevik çevik, kemençenin sinirli sesine ayak uydurup zıplarlar.

Hâsılı bir ana baba günü... Bütün bu inceli kalınlı seslerin birbirine karışmasından öyle bir ahenk doğardı ki, uzun mesafelerden duyulur; hayli kafa şişirirdi.

Çocuklar için çadırlar kurarlardı. Atlı karıncalar, asma salıncaklar gırla... On paraya bir sefer... Çabuk bitti diye şikâyetler yükselince "Haydi cabası!.." derler, bir iki defa daha döndürürler, yahut birkaç kere daha sallarlardı. Bir de eşek safası... Hepsinin kendine göre adları olurdu. Derviş... Ali baba. Daha bilmem neler? Bir defasında eşekçi eşeğine koyu renkli olduğu için Arap demiş. Adamın biri buna fena hâlde kızdı; geldi, eşekçiye çattı; "Peygamberimiz Araptır. Sen nasıl oluyor da bu hayvana o mübarek ismi koyuyorsun? " diye onu azarladı. Eşekçi korktu. "Bilemedim, bir cahillik ettim. Efendi ağabey beni affet!" yollu yalvarmalardan sonra eşek fazla tüylü olduğu için ona birden aklına geliveren "Papaz" adını koydu ve adamdan böylece yakasını kurtardı. Başına bu kavga dolayısıyla toplanan kalabalık, gel Papaz, git Papaz, diye eşeğe binip gezdiler. Eşekçiye kahır yüzünden lütuf oldu. Çünkü Papaz sayesinde o gün herhâlde umduğundan çoğunu kazandı.

Hıdrellezin güzel geleneklerinden biri de mani söylemekti. Kadınlar, bir toprak çömlek alırlar. Her biri ya yüzük veya küpesini, yahut işaretlediği bir taşı niyet tutup çömleğin içine atarlardı. Çömleğin ağzını kaparlar, bir gül fidanının altına korlardı. Bir gece orada kaldıktan sonra Hidrellez günü sabahleyin açılır. Evlenmemiş, genç kızlardan birinin başına kırmızı gaz boyaması örterler. Çömleğin etrafına toplanan konu komşu kadınlar, kulak kesilip o kızın okuyacağı maniyi dinlerler. Kız maniyi okur.

Meselâ:

Sarı güllüm perende
İnsaf senin nerende
Kabahat sende değil
Sana gönül verende.

Herkes dikkat kesilmiştir. Kız elini çömleğe sokar, bir yüzük çıkarır. O, filân hanımındır. Haydi bir kahkaha... Vay efendim vay... Demek o hanım, beyinden memnun değilmiş. Ona gönül vermekle kabahat işlemiş. Yahut da bir aşna fişnesi mi var? Hâsılı, o hanımın takınacağı tavra göre etraf, işin tadını çıkarır, alaylı yerini bulup keyiflenirlerdi.

Yahut şöyle bir mani...

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Benim bir yârim vardır
Cilvesine doyulmaz.

Hele bu mani, yaşlıca bir hanıma çıkmışsa gençler, onu şaka tufanında boğarlardı. Henüz evlenmemiş genç, güzel bir kıza bu mani gibisi çıkarsa...

Gökte yıldız ellidir
Ellisi de bellidir
Gizli gönül çekenin
Gözlerinde bellidir.

Kız, kıpkırmızı kesilir. Onu oğluna almak için gözüne kestirenler, kıza lâtife yollu takılırlar. Kız, ortada fol yok, yumurta yokken bile utanır. Utanınca da kahkahalar ortalığı doldurur.

Ahmet CAFEROĞLU (1899 - 1975)

TÜRK KAVİMLERİ'NDEN

Bünyesini ve yapısını teşkil eden Türk boylarının adlarına bakılacak olunursa Altay Türkleri, cidden eski Türk özlülüğünü ve gerçek türeyişlerini olduğu gibi muhafaza etmişlerdir. Bir nevi anavatanlarımn canlı tarihini yaşatmışlardır. Bunu bizzat Altay Türk halklarını vücuda getiren boy ve soy isimlerinden anlıyoruz.(...)

Din bakımından da Altaylılar, eski Türk şamanizmine bağlı kalmakla, mânen kendilerini yabancı tesirden korumasını bilmişlerdir. Tarih öncesi çağları andıran bazı millî şuur ve içtimaî hayat geleneklerine rastlamak kabildir. Maziye bağlılık, millî varlık muhafazasının en sağlam vasıtası olmuştur. Tayga'ların iklimi, Ren geyiklerinin beslenmesi, bugün bile Altay Türklerinin eski müşterek hayat hatıralarını yaşatmaktadır.

Kendilerine toplu bir ad olarak Altay-Kiji kabile adını vermelerine rağmen, eski aile teşkilâtı yönünden 24 soya(=sök,kemik) ayrılırlar. Müşterek ve birbiriyle karışık bir hâlde yaşamalarına rağmen, herkes kendi soyunu mükemmelen bilir ve ona bağlı kalmayı şeref sayar. O kadar ki, kendi soyundan olan her kişiyi "soy kardeşi" olarak sayar ve kendi aralarında asla evlenmezler. Her soyun, üstelik kendine mahsus koruyucu ruhları ve ibadet çeşitleri vardır. Buna göre de yaşadıkları yerlerde bir takım putlar asılır. Bunlar ya bir çember içinde kol ve bacakları gerilmiş Kudai, yani Tanrı tasvirleri veya bir keçeye sarılı tavşan postudur. Bazen de bir tele bağlı çeşitli

renklerde dokuz şerit veya paçavra sarkıtılır. Şamanların eseri olan bu putlar, yerli inanışa göre hem yurda saadet ve kut getireceklerdir; hem de insanları kötü ruhtan koruyacaklardır. En büyük tanrı Ülgön'dür. Karanlığın hâkimi Erlik veya şeytandır. Evdeki putlara Yersu da denilir.

Altay Türkü doğuştan dürüst, temiz,uysal ve her bakımdan dayanıklı ve sâkindir. Şikâyet nedir bilmez. Yurtlarında ve ülkelerinde hırsızlık anlamı mevcut değildir. Küçükler büyükleri sayar, hürmet ederler. Her şeyin üstünde tuttukları hürriyettir. Onu bir nevi sembolik tapınak hâline getirmişlerdir. Zenginler yanında çalışanlar, örfe göre, aile efradından sayılırlar. Bu yüzden 24 soyluk koca Altay Türklüğü, âdeta büyük bir aile sayılır.

Kendilerine göre, ufak ağız farklarına ayrılan, millî halk türküleri vardır. Düğün, ölüm gibi merasimlerde söylenir. Sahanın azametli vâdileri, berrak çağlayan suları, uçsuz bucaksız otlak yerleri, elbette Altay Türkünü millî halk edebiyatından mahrum bırakamazdı. Zengince masal ve olayları yaşatan çeşitli halk mahsullerine sahiptirler. Efsaneler, şaman duaları, destan ve masallar, nağmesiz söylenir. Kahramanlık destanları ise manzumdur.

Peyami SAFA (1899 - 1961)

ATATÜRK'ÜMÜZ

Türk'e ait her şeyin içinde o vardı: Onun gölgesi meydanları dolduruyor, onun karaltısı dağ başlarını tutuyor, onun bakışı en uzak dalların ucuna, en geniş ovaların sonuna, içimiz kadar kapalı ve kuytu köşe bucaklara uzanıyordu. Kımıldayan, fırlayan, sıçrayan her şeyde onun şimşeğinden bir çizgi vardı. Her ev, her gün, kendi aile reisinden bir haber bekler gibi ondan bir işaret almaya alışmıştı. Kara haberden sonra, hemen de nasıl, her şey birdenbire söndü; nasıl, nasıl!...Sanki onsuz dağlar karardı, onsuz dallar kurudu, onsuz mesafe bomboş kaldı. Şimdi bütün gözler yaşlı, benizler uçuk, dudaklar kilitli. Sanki her evden bir cenaze çıktı.

Onsuz varlıkta, yokluğa sarkan bir şey var. Fakat, varlıkla yokluk arasındaki tezadın hazımsızlığından doğan bir inanamamak duygusu içindeyiz. Onun kadar var olan ve onun kadar var eden bir insanın yokluğuna inanamamak duygusu büyük bir hakikat saklıyor. Buna dikkat edelim. Onun yokluğuna inanamamakta haksız değiliz: O ölmemiştir, demeyeceğim, fakat onun ölen tarafı her fânide olduğu gibi, zaten en az var olan tarafıydı, gövdesiydi. Zaten o bu kadar işleri bir et ve kemik parçasıyla, bir mide ve karaciğer parçasıyla yapmadı. Onun asıl var olan ve bugün yok olduğuna bir türlü inanmadığımız tarafı, fâni altın başına sığmayarak en aşağı memleket hudutlarına kadar taşan cevherdi. Bu cevher Türk'tür. Onun güzel

gözlerinin elenmiş duru mavisinden fışkırmış, bütün yurdu sarmıştı. Fakat o göz bebeklerin sönmesiyle, o cevherin zerresi kaybolmamıştır. Biz bütün Türk fezalarını dolduran o seyyaleyi iliklerimize kadar duyarak onun var olduğunu seziyor ve bunun için yok olduğuna inanamıyoruz.

Onun zaten fâni vücudunun kaybolmasından duyduğumuz keder sonsuzdur; fakat millî hızımızdan, gücümüzden, güvenimizden zerresini kaybetmiş değiliz. Bilakis, onun sağlığında, ona güvendiğimiz için bizi saran bir sürü ihmallerimizden, onun hepimize dağılan cevheriyle kendimizi kurtaracağımız günü de idrak etmiş oluyoruz. Kendisi bir nutkunda, bu memleketin bir değil, birçok Mustafa Kemallerle dolu olduğunu söylememiş miydi? Onun manev îvarlığı kadar maddî yokluğu da bizim için dağlar deviren bir enerji kaynağı olacaktır. Çünkü maddî yokluğunun manevî varlığına asla mani olamayacağını isbat edeceğiz; çünkü biz onun gövdesine tapan bir putperest değil, ölmez eserine ve mânâsına bağlı bir şuuruz. O, kendi vücuduyla beraber kaybolacak fâni bir milletin değil, kendi mânâsıyla beraber yaşayacak ebedî bir milletin yaratıcısıdır. Ye'se kapılmak hem onu, hem kendimizi anlamamak olur. Fakat kederimiz ne sonsuzdur, günümüz ne karadır, gönlümüz ne mahzundur, ne mahzun! Bunu da ancak Türk olan bilir.

Sadri Etem ERTEM (1900 - 1943)

BİR GAGAVUZ OYUNU

Toprak ve çamur yığını hissini veren kerpiçli dam altındasınız, büyük ağaçlık mıntıkaların, zarif birer kafes hâlinde yeşil dallar arasında asılmış çardaklı evleri kayboldu.

Kerpiçlerin yanındasınız, büyük akınlar görmüş, büyük harplerin faciasına şahit olmuş bu toprakların dışında da step biçimi bir hâl vardır.

Burada kimi düşünüyorum biliyor musunuz?

Hamdullah Suphi'yi! Onun Bükreş sefirliğinde iki harikulâde keşfi var. Birinci keşfi sefaretteki Türk odasıdır. Bu oda Avrupalı bir Türkün "rafine" zevkini anlatıyor. Hamdullah bu moda ile Abdülaziz'in Peleş sarayına gönderdiği Endülüs odasının tesirini tekzip ediyor. Medenî bir zevk ve yerli hususiyeti muhafaza etmenin en güzel örneğini Hamdullah, Bükreş'te keşf etmiştir. Ak saçlı delikanlının ikinci buluşu, birincisi kadar güzeldir: Bu Gagavuz'dur!

Karadeniz'in batı kıyılarında Varna'dan Besarabya'ya ve Tuna boyundan Edirne'ye kadar parça parça yerleşmiş olan Gagavuzlar hakkında bir hayli şeyler okumuştum ve Bükreş'te biri sarışın, biri kara gözlü iki Gagavuz da görmüştüm.

Şimdi Gagavuzların civcivlendiği bir merkezdeyim.

Gagavuzla konuşuyor, bana cevap veriyor:

-Seninle aramızda bir soğan zarı kadar fark var...

Gagavuzlar hakkındaki tarihî ve millî hikâyeleri anlatmağa lüzum görmüyorum. Gagavuzlar

hakkında muhtelif dillerde epey zengin bir edebiyat vardır. Meraklılar onları okur. Ben tarihe vesika arayan adam değilim.

Biraz ileriden gayda sesi geliyor...

Şalvarlı bir kalabalık, kadınlı erkekli bir halka hâlinde genişliyor. Anadolu'nun kasabalarında tâ çocukluğumda işittiğim türküyü yeniden dinliyorum:

Meyhaneye varmalı
Tezgâhtara çatmalı
Kadeh kırmak
Elin sarmak
Hovardaya, hovardaya
Pek şandır.

Kalabalığa karıştıkça sanki bu topluluğun psikolojisine ellerimle dokunuyormuş gibi oluyordum. Kalabalık içindeki kellelerin öyle bir duruşu, birbirlerini öyle bir dinleyişleri var ki, insan bu kabarık omuzlar arkasında iptidaî bir kahramanlığın hâlâ ayakta durduğunu derhal hissediyor.

Birçoklarının bacaklarında şalvar, arkalarında çift önlü camadan, başlarında yazma sarılmış fes vardı. Bazıları bir omuzlarına kısa bir ceket olan kontoşlarını atmışlardı. Birçoklarının ayağında yumuşak yemeni, bazılarının kısa çizmeler vardı.

Şalvarlarının üstünde kuşak, kuşağın üstünde sahtiyandan yapılmış silâhlıkları göze çarpıyordu. Erkek kalabalığı içindeki kadınların kısa kollu entarileri yahut kenarları sırma işlemeli kontoşları, benim için yeni değildi, başlarında üstlerine çenber sarılmış, altınlı ve altınsız fesleri, boyunlarındaki Mahmudiye altınlarıyle bu kadınlar bana hiç yabancı gözükmediler, çocukluğumda Anadolu'nun birçok ka-

sabalarında tıpkı bunlara benzer kadınlar görmüştüm. Yalnız omuzlarındaki dokuma "yün atkı"yı yeni görüyorum. Yanımda iki kişinin bir şeyler fısıldadığını işittim. Bir üçüncü daha hızlı seslendi:

-Tavşan, tavşan..

Yanımda saçları küçük küçük örgüler hâlinde başının yanından aşağı doğru inen bir kız vardı, ona sordum:

-Tavşan nerede?

Kız gülümsedi:

-Bu, dedi, oyundur; şimdi görürsünüz. Dikkat ettim; kız bu sözleri söylerken parmaklarıyla dudaklarını örtüyordu. Birçok Gagavuz kızlarını erkeklerle konuşurken gördüm. Hepsi de bu saçları küçük küçük örgülü kız gibi incecik parmaklarıyla dudaklarını örtmeğe çalışıyorlardı. Gayda yeniden ötmeğe başladı.

Ortaya gocuğunu tersine giymiş ve ayağındaki yemenileri kulak gibi başına bağlamış bir adam çıktı. Yüzü maskeli idi. Sıçramaya başladı. Oyun bundan ibaret idi. Gayda çalıyor, halk gaydacıyı ve oyuncuyu acayip seslerle alkışlıyordu.

Bir yandan oyun devam ediyor, bir yandan bir delikanlı soruyor:

-Şarap ister misiniz?

Arkasından bir başka delikanlı elinde bir tepsi, tepsinin içinde peynir, hıyar, turşu gibi mezeler getiriyordu. Ceviz âdeta Gagavuz'un tabiî yemişidir. Ondan pek hoşlanıyorlar.

Bu köy Gagavuzların arasında hâlâ on dokuzuncu asrın sonunu yaşayan küçük bir mıntıkadır. Diğer Gagavuz köyleri fes, yazma gibi arkaik alâmetleri

çoktan bırakmışlardır. Gördüğümüz her hangi bir Balkanlı, her hangi Cenubî şarkî Avrupa köylüsünden veyahut kasabalısından farklı değildirler.

Bir görünüşte, laf arasında bir sosyetenin, bir insanın karakterini gösteren öyle müşahedeler olur ki, bunları insan çok defa uzun tetkiklerde elde edemez.

Gagavuzun ilk bakışta kendini hissettiren hususiyeti onun inatçı ve mutaassıp olmasıdır. Ağızlarından sık sık şu sözleri işitmek mümkündür:

-Babalarımızdan böyle bulduk, böyle götüreceğiz.

Romanya'daki ekalliyet halîtası içinde kendisini mutaassıp bir ortodoks farz eden Gagavuzlar, bütün iddialarına rağmen ortodoks Hristiyanların ileri gelenleri tarafından hâlâ Müslüman sayılmaktadırlar. Almanya'da tahsil etmiş olan bir teoloji profesörü bana:

-Gagavuz mu dedi, canım bunlar Müslümandır. Ortodoks Romen onu dil farkından dolayı kendi camiasından saymıyor.

Gagavuzu Balkanlar'dan Rusya'ya kadar temsil politikasının cenderesi içine almak isteyenler, türlü türlü filolojiler, türlü türlü tarihler, türlü türlü efsaneler icat etmişlerdir.

Ahmet Hamdi TANPINAR (1901 - 1962)

BEŞ ŞEHİR'DEN
ANKARA

İnönü'nde genç kumandan İsmet Paşa, 1922 yılının 26 Ağustos gecesi Dumlupınar'da Başkumandan Mustafa Kemal -eğer uyudularsa- nasıl bir rüya gördüler? Milletlerine hazırladıkları istikbal kendilerine açıldı mı? Bu geceler düşüncemi başka büyük geceye, 1071 senesi Ağustos'unun 26'ncı gecesine götürüyor. Malazgirt'te bileğinin kuvvetiyle, dehasının zoruyla bize bu aziz vatanın kapılarını açan Alparslan'ı, muharebe emrini vermeden evvel hangi kuvvetler ziyaret etti ve ona neler gösterdi? Üç kıtada genişleyecek yeni bir Roma'yı kurmak üzere olduğunu, talihini avuçları içinde taşıdığı milleti, yeni bir tarih ve coğrafyanın emrine verdiğini, yeni bir terkibin doğmasına, bir çınar gibi yetişip kök salmasına sebep olduğunu acaba hissetmiş miydi? Hiç tanımadığı dehalı çocuklar, müstakbel zaferlerin kumandanları, henüz söylenmemiş şiirlerin şairleri, henüz yükselmemiş şaheser yapılar mimarları, henüz duyulmamış nağmelerin bestekârları, etrafında henüz açmamış bir fecrin gülleri gibi dolaşmıyorlar mıydı? Gözlerinde Sultan Han'ından, İnce Minare'den bir hayal yok muydu? Eğer yokduysa, bütün bunlardan habersiz, bu müjdeleri içinde konuşur bulmadan o büyük işi nasıl yaptı? Nasıl on senede Malazgirt'ten Akdeniz kıyılarına bu toprağın tanımadığı ve tatmadığı bir ideali taşıdı? Fatih'in İstanbul fethinden evvelki uykusuzlukları, Bâkî'nin ve Nedim'in, Neşatî ve Nailî'nin, Sinan'la Hayret-

tin'in, Kasım'ın, Itrî ile Dede'nin, Seyit Nuh'la Tab'î Mustafa Efendi'nin ve daha yüzlerce onlara benzeyenlerin dehalarına yüklü bir kaderi kendisine taşımasından gelen bir sabırsızlıktan başka ne olabilir? Ve eğer o mübarek ağrı olmasaydı bütün bu eserler nasıl doğarlar, hangi mucizeyle eski hayat ağacı yeni meyvelerle donanırdı?

Mustafa Kemal ve arkadaşlarını Anadolu yollarında dolaştıran, bin bir güçlükle güreştiren yapıcı ve yaratıcı ağrı, Malazgirt'in ve büyük fethin başladığı işi asırlar boyunca devam ettirecek ve nasıl Sinan ile Nedim'i, Yunus ile Itrî'yi muzaffer rüyalara borçlu isek, gelecek çağların şerefini yapacak olan isim ve eserleri de İnönü'nde, Sakarya ve Dumlupınar'da harita başında geçen uykusuz gecelere ve bu gecelerin ağır yükünü kemik ve kanı pahasına taşıyan isimsiz şehit ve gazilere borçlu kalacağız.

Ankara kalesi bu akşam saatinde bana bir milletin, tarihinin ne kadar uzun olursa olsun, birkaç ana vak'anın etrafında dönüp dolaştığı, birkaç büyük ve mübarek rüyaya, yaratıcı hamlenin ta kendisi olan bir imanın devamına bağlı olduğunu bir kere daha öğretti.

Sabahattin EYÜBOĞLU (1908 - 1973)

BİLMECELERİN CENNETİNDE

Bizim halk bilmecelerimiz sihirli bir âlem, bir şiir cenneti imişler meğer...Fakat ben bu cennete ya çok erken giriyorum, ya çok geç! Çünkü içinde kimseler yok.

Halktan çok halkiyatı, bilmecelerden çok bilmece ihtisasını seven ecnebî ve Türk folklor mütehassıslarını bu cennete girmiş saymıyorum. Çünkü onlar bilmecelerin şiirle olan akrabalığını değil, Azerî, Çağatay, Macar ve Tatar bilmeceleriyle olan münasebetlerini, manzum veya mensur, uzun veya kısa, eski veya yeni, Ankaralı veya Konyalı olduklarını görmüşler ve bir böcek mütehassısının sabrıyla topladıkları bilmeceleri kıymetli birer vesika diye alıp rafa koymuşlardır. Gerçi bazıları bilmecelerden hoşlandıklarını itiraf eder gibi olsun-söylemekte, fakat ekserisi bu acaip sözlerde birtakım psikolojik, sosyolojik, pedagojik kıymetler aramaktadırlar. Onlara göre bilmece ya çocukları eğlendirir, ya âlimleri. Halbuki asıl okuyucu kütlesi ne çocuk oyuncağı ister, ne de vesika. Onu müzeye değil, cennete götürmek lâzım.

*

Şiirle bilmece arasındaki ananevî ayrılık akılla ruh arasındaki ayrılık gibi zahirî ve izafîdir. Hâlâ yaşayan bir şiir telâkkisine göre zihne hitap eden güç anlaşılan mısra şiir değil bilmecedir ve kötüdür. Maksadı ve manası hemen göze çarpmayan sanat güzellikleri bilmeceye benzetilerek tahkir edilir. Bilhassa sembolistlerden sonra bilmecelere benzemek

günahını işleyen sanat eserleri çoğaldıkça çoğalmıştır. Yeni birçok şaheserlere küfür makamında "bilmece!" denmektedir. İşin tuhafı şiirde bilmece istemeyenler, şiiri bir bilmece, bir mana mahpesi olarak görenler, güzelliklerin ardında bir "maksat" arayanlardır. Bu medlûl avcıları ne şiirin, ne de bilmecelerin cennetine giremeyeceklerdir.

Şiirle bilmece[51] arasında cezrî bir fark yoktur. Her ikisi de aynı dili konuşmakta, yani kâinatı değiştirerek, "styliser" ederek ifade etmektedirler: İkisi de âlim ruhun şeklini veriyorlar. İmdi, âlim ruhun şeklini vermenin bir tek yolu vardır: Benzetmek. Şiir her şeyden evvel benzeterek konuşan bir dildir. Teşbih, mecaz, istiare, sembol ve "allégorie"yi bir süs olarak değil, en öz hususiyetleri olarak görmek lâzımdır. İnsan, ilâhlarını bile "benzeterek" tasarlamıştır. Benzetmek şiirin en öz ihtiyacıdır ve bu ihtiyaç bilmecelerde de şiirde olduğu kadar ve belki de şiirdekinden fazla, tatmin edilmektedir.

Bilmece ile şiirin aynı dili konuştuklarını size, birbirine ikiz ruha benzeyen şu mısralarla göstereceğim. Birisi şiir iddiasıyla, öteki bilmece olarak yaratılmış olan bu mısraların ikisi de deniz ve yelkenlileri anlatiyorlar:

"Üstünde güvercinler yürüyen bu sâkin dam.."[52] (Paul Valéry)

"Mavi tarla üstünde beyaz güvercin yürür."(Bilmece)

---

51 Bilmece derken yalnız Türk halk bilmecelerini düşünüyorum. Kelime oyunu mâhiyetinde olan bilmecelerin muamma ve lugazların edebî kıymetleri olup ayrı bir meseledir.

52 "Ce toit tranquile où marchent des colombe" (Cimetière marin)

Fransız şairiyle meçhul Karadenizlinin ruhunu birleştiren bu iki mısra şe'niyeti yaratıyor. Sâkin dama benzeyen deniz ve güvercine benzeyen yelkenli artık tabiata değil şiir cennetine aittirler. Başka bir bilmecenin gökten düşen incilere benzettiği yağmur artık bulutların değil, ruhun yağmurudur:

"Gökten inciler düşer/ Sana da düşer, bana da düşer."

Benzetilen şey, ister istemez, ruhun süzgecinden geçer ve benimsenir. Ruh kâinatı benzeterek benimser ve benimseyerek sever. Zaten şiirin en derin manası da kâinatı benimsemek, âleme tesahüp etmek değil midir?

Bilmeceler kâinatı benimsediklerini, gökteki ayı isteyen çocuğun safvetiyle söylüyorlar, her şeye "benim" diyorlar. İşte yıldızların bilmecesi:

"Benim bir kalbur boncuğum var/ Akşamdan atarım/ sabahtan toplarım."

Yıldızlara benim diyen ve onları her gece ruhundan çıkarıp göklere serpen bu bilmece bana Fransız şâiri Rimbaud'nun bir şiirini hatırlatıyor:

"Mes étoiles au ciel avaient un doux frou frou..."[53] (Ma bohème)

Zaten bilmecelerde, Rimbaud'nun ruhundan çok şeyler var.

Bilmecelerdeki ruh dünya hayatına ve "dünya nimetleri"ne derin bir sevgi ile bağlıdır. Bu ruh âdeta Peygamber'in vaad ettiği cenneti unutmuş gibi, kendine dünyevî bir cennet yaratmakta, yıldızlı gökyüzünde mâverâî işaretler yerine "yüz bin çiçek bir lâle" görmektedir. Bilmecelerin cennetinde Allah "hâzır ve nâzır" değildir. Dünyanın hakikî sahibini

53 "Gökte yıldızlarının tatlı bir hışırtı vardı."

unutan bilmeceler taşa, toprağa, ağaçlara, meyvelere, kuşlara hep "kardeşim", "kızım", "gelinim" diyorlar. Hayatın hiçliğini kabul etmeyen bilmeceler, günleri bir salkım üzüme benzetiyorlar:

"Benim bir salkım üzümüm var/ Yarısı kara yarısı beyaz"(Gün ve gece)

Bilmecelerde yaşamak bir salkım üzüm kadar tatlı ve taze. Yüzlerine bakmadığımız ev eşyasının her birine bilmeceler seven ve "sevinen" bir can veriyor: Havlu her sabah bizi kucaklayıp yüzümüzü öpen bir gelin, bardak herkese dudaklarını veren cömert bir kız oluyor. Yemek, içmek, yatmak, kalkmak gibi yavan itiyatlarımız bilmecelerde sevinçli birer oyun hâlini alıyorlar.

Bilmecelerde birçok şeylerin geline benzetilmesi şâyân-ı dikkattir. Her nesnede bir gelin görmek yeryüzüne sevgilerin en samimisi ile bağlanmaktır. Eşyayı bir gelin kadar ve bir gelin gibi güzel görmek ruhun kâinatla nişanlanması, dünya sevgisinin bir arzu hâline gelmesi demektir. Bilmeceleri bir düğün havasıyla dolduran gelin "dünyevî nimetler"in sembolü ve yeryüzüne çıkan cennetin sultanıdır.

Bizzat gelinin bilmecesi, bakın ne zengin ve ne taze tedaîlerle dolu:

"Üç gemi yolladım Mısır hurmasına/ Altın direk diktim burmasına/ Ana var getir, gelmezse yalvar getir/ Koklanmamış gül, açılmamış nar getir."

Eşyayı en tabiî ihtiyaçla canlandıran ve insanlaştıran bilmecelere bazen gizli bir elem ve gözyaşları da karışıyor. Fakat bu gözyaşları temiz bir bayram havasında eriyor ve acılıklarını kaybettiriyorlar: Kuyuya inen bakraç yukarıya ağlayarak çıkıyor:

"Aşağı iner güle güle/Yukarı çıkar ağlaya ağlaya"

Vücudu zambaktan birer rakkaseye yahut garip bir palyaçoya benzetilen mum beyaz gözyaşlarıyla ağlıyor:

"Ol nedir ki cismi var parmak gibi,/ Giydiği ak gonca zambak gibi/Koyunca başına altın külâhı/ Durmaz akar gözyaşı ırmak gibi"

Süpürge kaybedilmiş bir hürriyeti düşünerek içini çekiyor:

"Ah, ne idim ne idim/ Sahralarda bey idim/ Felek beni ne yaptı/ Beli bağlı kul yaptı."

Fakat bu güler yüzlü elem yalnız ev eşyasında kendini gösterebiliyor. Evden çıkınca tabiatın taşından toprağından taze bir neşe fışkırmaktadır. Meyveler, çiçekler ve sebzeler bilmeceler cennetinin en neşeli perileridir: Nar bir gelindir; uyanır, cama dayanır, cam kırılır, kana boyanır. Zeytin yaramaz bir kızdır: Kara kız sarkar, düşerim diye korkar." Karpuz, yeşil feraceli, kırmızı fistanlı, siyah düğmeli bir misafirdir. Kavun, arabadan atlarken pantolonu patlayan bir hoca; lahana, frenk gömlekli bir kızdır. Patlıcan alçacık boylu, kadife donlu; asma kabağı sarı entarili ve servi boyludur.

*

Bilmeceler âdeta çocuk ruhunun eşya karşısındaki hayretini ifade etmektedirler. Dünyaya hayret ve hayranlıkla bakan bir ruh için bir ağaç ne büyük bir mucize, bir meyve ne garip bir mimarî, bir insan gözü ne acaip, ne harikulâde bir varlıktır. Bilmeceler cennetinin her şeyden evvel acaip bir cennet olması, yaşamak sevinciyle dolu bir ruhun her şeye şaşarak bakmasından ileri geliyor. Bilmece bir elmada bakın neler görüyor:

"Ufacık, kırmızı bir ev/ Ne kapısı var ne penceresi/ İçinde yıldızdan bir yatak/ Yatakta beş küçük yavrucak."

Surréaliste[54] bir resim, meselâ Marc Chagall'ın resimlerine çok benzeyen bu kırmızı elmayı ben şaşarak yaşamak saadetinin sembolü olarak görüyorum. Bir meyveye bile "ne tuhaf, ne acaip şey!" diye bakabilmek, yeryüzünü cennete çevirmenin yegâne sırrı değil midir? Bilmecelerin dünyası bir rüya kadar, daha doğrusu bir rüya gibi acaiptir. Bilmeceler dişlerimizi esrarlı ve kırmızı bir saray içinde yanyana dizilmiş beyaz kızlar olarak görüyorlar ve birçokları "bir acaip nesne gördüm" diye başlıyor.

Demek ki bilmecelerin "acaip"liği, tıpkı yeni bazı cinnet eserlerinin acaipliği gibi, ruhun çok derin bir ihtiyacına, her nesnede bir sır sezmek temayülüne tekabül etmektedir. Sanatın yarattığı cennetler her şeyden evvel acaip cennetlerdir. Güzellik karşısında ilk duyulan şey hayrettir.

Bilhassa Rimbaud'dan sonra Fransız şiiri ile Türk bilmeceleri arasında şayan-ı hayret bir ruh benzerliği buluyorum. Dünya sevgisine yepyeni bir mana veren, kâinatı çok taze bir iştiha ile kucaklayan bu şiirin cenneti bilmecelerin cennetiyle kardeştir. Her ikisinde aynı bahar ve düşün havası esmekte; ruhun başıboş bir tabiatta nasıl hazlar arayacağı sualine her ikisi de aynı cevabı vermektedirler: "Yeryüzünü bir cennet ve yaşamayı bir düğün olarak görelim."

André Gide "Dünya Nimetleri"ne bilmecelerdeki sevinçle sarılmış ve her meyvenin içinde bilmeceler gibi bir cennet sezmişti.

---

54 Surrèaliste doğmuş olan sanat eserlerinin sırrı, dünyaya bence bir çocuk ruhunun hayretiyle bakabilmektedir.

Ahmet TEMİR (d. 1912)

HÂTIRALAR'DAN

Benim ilk tahsilim çok intizamsız geçti ve uzun sürdü. Elmet'te üç yıl Tatar mektebinde okuduktan sonra onu bitirmeden Bügülme'ye taşındık ve burada beni Rus okuluna verdiler. Rusçam zayıf olduğu için yeniden birden başlamam gerekti. Birinci sınıfı bir kiliseye bitişik bir okulda yaptım. İhtilâlden sonra kiliseye bağlı okul kalmadığı için burası dinî bir okul değildi ama, yine de Rus okulu idi. Burada çok eziyet çektim, Tatar diye çok tahkir ederler, sıradan itip düşürürlerdi. Üstelik dertleşecek kimse de yoktu, sınıfta Tatar olarak yalnızdım. Birinci sınıfı burada güç belâ atlattıktan sonra, 2.ve 3. sınıfları yeni açılan çok seviyeli bir okulda geçirdim. 1921-1923'lerde Sovyetlerin NEP (Yeni İktisadî Siyaset) devrinde türeyen Bügülme'nin büyük Tatar zenginlerinden Calak Bey ile onun ortaklarından iki Rus zengini birleşerek Rusça tedrisat yapan bir ilkokul açmışlar ve buraya seçme Rus ve Tatar ailelerinden öğrenci toplamaya başlamışlardı. Hadi Atlasî'nin çocukları ile ağabeyim Muhammed ve ben de, gizlice yürütülen bu hareketin içinde idik. Fakat bu okul çok yaşamadı. NEP'in sona ermesiyle o da kapandı. 4.sınıfı başka bir okulda, 5. sınıfı Sokol köprüsü tarafında Puşkin okulunda yaptım. Müdiresi, Yekaterina Nikolayevna adında matematik öğretmeni bir kadındı. Burada artık olgunlaşmış, Rusçayı da iyice öğrenmiştim. Derslerde başarı gösteriyor, keman ve piyano çalıyor, iyi resim yapıyordum. Hatta, sınıfın

duvarına asılan Lenin'in çocukluk resmini bile bana yaptırmışlardı.

Fakat bütün bunlara rağmen biz yine de bir "Türk-Tatar" idik. Okullardaki komünist propaganda, dersler ve kurslardaki telkinlere rağmen koyu birer milliyetçi idik. Kim olduğumuzu, niçin böyle olduğumuzu biliyorduk. Resmî okulların dışında Tatar dünyasının kendi görüşü, kendi kültürü ve şuuru vardı. Devletin Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma politikasına karşı başarı ile mücadele ediyorduk. Tatarlar kendilerini Ruslardan hiç de aşağı saymıyorlardı. Fakat 1917 ihtilâlinden sonra mücadelede şekil değişikliği ortaya çıktı: Eskiden Hristiyanlık-Müslümanlık, veya Rusluk-Türklük şeklinde olan bu sürtüşme, şimdi proleter olup olmama şartlarına bağlanıyordu. Hristiyan papazlarla Müslüman mollalar birlikte sürgüne gidiyordu. Eski düşmanlar arasında kader birliği başlamıştı. Milletin içinde bu şuuru yaşatan birçok rehberler mevcuttu, silâhsız mücadele eden taşsız krallar vardı. Bügülme muhitinde bu ruhu yaşatıp aşılayan önderlerden biri de, yukarıda adı geçen Ahmet'in eniştesi halk öğretmeni ve mücahit Hadi Atlasî idi.

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU (1913 - 1975)

KİLİM

Konumuz kilim. Nakış bolluğundan tutup hizaya gelelim. Yok nakış bolluğundan önce şu kâğıt kalem meselesi üstünde duralım. Orta boylu bir odayı kaplayacak boyda bir kilim... Boy dört metre eder, al sana yirmi metrekare. Ben bu çevreyi motifsiz, nakışsız dümdüz getiriyorum göz önüne. Ve resimden uzak olanlara sesleniyorum. Yirmi metrekarelik bir çevre meslekten yetişmiş bir ressam için, bir büyük savaş alanı sayılır. Öyle ressamlar tanıdım ki değil yirmi metrekare, on metrekare boyunda bir çevreye hasret gitmişlerdir. Dünya çapında bir şöhrete ulaştıkları hâlde, bu boyda bir resim yapmadan göçmüşlerdir. Birkaç örnek: Van Gogh, Modigliani, Utrillo gibi. Her zaman parasızlık değil bunun sebebi, her zaman yersizlik de değil, yetersizlik değil, bir acayip alışkanlık. Bir miskin, bir şapşal, bir uğursuz gelenek. Yani ambalaj kâğıdında mı servet? Neyse burasını da fazla kurcalamağa gelmez, çünkü bir daha nakış limanına dönmek ne mümkün... Diyeceğim şu: Yirmi metrekarelik bir kilimi örmeğe niyet eden bir köylü... Bu işe nasıl başlar? İlk krokiler. İlk hazırlık desenleri. İlk şema yollu çiziktirmeler. İçiçe V'ler meselâ. M'ler veya koca koca Z'ler, Y'ler, U'lar.. Peki. Niye ille de alfabe? Niçin çitler, yabalar, kürekler, ağaçlar değil? Harfleri seçmenin sebebi, kilimdeki nakışların doğadaki eşyayı taklide yönelmemiş olmaları. Kilimdeki nakışların çift çubukla ilgili olanları var. Var ama, meselâ su mu dedin, iç içe V'lerle anlatmaya çalışıyor suyu, o kadar

ki su kelimesi zaman zaman çevre anlamına, kenar çizgisi sınır anlamına kullanılıyor. Yani kilimdeki nakışların doğada benzerini aramaya kalkmak, Chopin'de yağmur damlası aramağa benzer. İster damla de ister su, ister güneş de, ister ay, ister üçgen de, ister kare. Bir kilimde kaç çeşit nakış var? Bir nakış içinde kaç nakış var? Bir nakış irili ufaklı kaç kere boy değiştirir? Kaç renge girer? Kaç koyuluk içinde yer alır? Yani aynı nakış bazan koyu üstünde açık düşer, bazan tam tersi. Bazan aynı koyulukta ama zıt renklerle işlenir. Meselâ, can eriği yeşil koyuluğu üstüne, aynı koyulukta bir mavi veya bir kırmızı, bir kahverengi. Hemen onun yanı başında koyu lacivert üstüne saf yün akı. Kilimi çevreleyen püsküllü sınırdan başlayarak göbeğe gidene kadar kaç çevre sınır var? Bazan dört beş, bazan yedi sekiz. Bazan daha çok. Evet bütün bunların ilk taslakları, ilk hazırlıkları nerede? Kâğıtta mı? Defterde mi? Kitapta mı? Müzede mi? Dükkânda mı? Nerede dayanılan ana yapı. Nerede olacak, kafada... Kilimi dokuyacak ellerin takılı olduğu gövdenin kafasında. O gövde ki yirmi dört saatin on sekiz saati güneşin altında didinmiştir. O kafa ki bütün gün güneşten kavrulmuştur. Saç demetlerinin arasına günün samanı, çeri çöpü, toprağı tozu sinmiştir. İşte bütün bu cennet nakışları bu yorgun kafada dalbudak salar. Yani... bir ressamı, bir dekoratörü, bir mimarı, bir heykelciyi çıldırtabilecek bir güç değil de nedir bu köylünün kafasında olup biten. Kilimi kilim yapan özelliklerden biri de, nakış aralarındaki boşlukların düzenidir. Kilimde ressamların, dekoratörlerin, mimarların anladığı biçimde boşluk yoktur. Yan yana gelen iki V arasında kalan boşluk biçiminden sorum-

ludur kilim dokuyan. Müzik erbabı iki nota arasındaki boşluktan ne dereceye kadar sorumludur? Piyano üstünde birbiri arkasın-dan gelen iki ses arasındaki boşluk en çok ne kadar uzar? Kilim ören bu boşluklardan en az piyano sesleri arasındakiler kadar sorumludur.

Her sanatçı şüphesiz bir şeylerden sorumludur ama bu sorumluluk, sürekli olarak çeşitli araçlar gereçlerle desteklenir. Kâğıt, kalem, fırça gözleriyle çalışanların en yakın dostu. Kulak için bir sürü âlet ve nota için kâğıt, kalem. Bizim kilimcinin kâğıdı, kalemi, fırçası, notası, âleti hepsi bir yün düzeyi. Kendi elinle kırptığın, kendi elinle yıkayıp, boyadığın, ördüğün, yumak ettiğin mübarek yün. Kâğıt da yün, kalem de yün. Bu işin en zor faslı yünün boyanması. Bütün emek, has olmayan boyayla sıfıra sıfır olabilir. Kilim dokuyanların çoğu kendi yünlerini kendi boyarlar.

Bir ünlü ressam düşünün bugün.. Kendi renklerini kendi eziyor. Ezer ama kendi kâğıdının hamurunu kendi yoğuruyor. Kendi kalemini, kendi fırçasını, kendi muşambasını, kendi verniğini... Bırak adama deli derler... Olur mu öyle şey. İş bölümü var bugüne bugün. Ama kilim dokuyan için yok böyle bir iş bölümü. Hepsi bir tek kafadan çıkacak.

Kilim kilim diye ilmik ilmik düşünürken, aklıma gelenlerden biri de şu: Yirmi metre kilimi bir cennet gibi donatan ihtiyar nine, yahut on beşlik gelin, yaptıkları işi seve seve yaparlar. Saygı da duyarlar işlerine. Ama bunu bizim ölçülerimizle tartmazlar. Yani, "Bir sanat eseri yarattık, gelin ellerimizi öpün, bizi sırtınızda taşıyın, bize ayrı muamele edin" gibi tavırlar takınmazlar. Bu cennet gibi kilimi dokur,

sonra da harmana, ekine, davara giderler. İşte biz, sanattan çok, ama inanılmayacak kadar çok şeyler bekleyen şehirli ustalar.. Bizim köylümüzden alınacak çok büyük bir dersimiz var. Biz nereden çıkartıyoruz kendimize bu inanılmaz üstünlüğü?

Az kalsın unutuyordum, kilimlerde beni en çok saran birkaç özelliği, günümüzün resminde sık sık rastlanan yağlı boyadan başka malzemenin, çeşitli incik boncuğun tablolarda yer alması gibi, bazı kilimlerimizde doku dümdüz uzayıp giderken, olmayacak bir yerde kâhkül misali, kınalı perçem misali püsküller.. kolonlarda, kemerlerde bu püsküller işi azıtır, bütün yüzeyi kaplarlar. Ama bir rüzgâr esmeye görsün, bir el okşamaya dursun, ana doku bir ilmik ziyan etmeden bütün nakışiyle inci gibi belirir. Yani üstü püsküllerle kaplı diye, kolay kolay görülmeyecek diye, alttaki nakıştan ilmik ziyan olmaz. Hele o kolonlardaki hayvanın karnına gelen, hiç bir zaman gün ışığına değmeyecek yerlerdeki nakışlara ne buyrulur? Görülmeyen taraf, tıpkı görülen kadar emekle ve işin tuhafı bambaşka bir nakışla işlenmiştir.

Ey benim dev memesinde dünyanın en cömert insanlarını emziren acayip memleketim.

Merhaba...

Mehmet KAPLAN (1915 - 1986)

MEHMETÇİK

Mehmetçik, vatan hizmeti için, tarlasını, sabanını, annesini, karısını, çocuğunu terk ederek, ordunun hizmetine girmiş, devletin emirlerine mutlak surette itaat eden, onun gösterdiği gaye uğrunda ölen Türk köylüsünün müşterek adıdır. O, köyünde alnının teri ile ekmeğini kazanan, devlete vergisini veren, misafirperver, iyi bir vatandaş, yurt müdafaası bahis mevzuu olunca, her şeyini terk eden, kendi varlığını dahi onun uğruna feda etmekten çekinmeyen bir kahramandır. Bu iki büyük hususiyeti ile Mehmetçik, Türk milletinin gerçek ve üstün kuvvetini temsil eder. O hem reel, hem ideal bir varlıktır. Ona baktığımz zaman, Türk köyünün ve köylüsünün bütün ağır ve meşakkatli hayat şartlarını bulacaksınız. Fakat bu hayat şartları, onu ezmemiş, bozmamıştır. Mehmetçik, köy veya ordu hayatının en zor durumları ortasında, sâkin, iradeli, asîl ve kahramandır. Türkiye'yi ayakta tutan en büyük kuvvet, şüphesiz, Mehmetçik'in temsil ettiği bu kıymetlerdir.

Mehmetçik, varlık şartları ve davranış tarzı ile, bize: "Tabiat ne kadar sert ve haşin olursa olsun ekmeğini ondan çıkaracaksın; seni besleyen o; bir aile ancak toprak ve insanın çalışması sayesinde yaşar; fakat devlet ve vatan, aileden de, senin şahsî varlığından da üstündür; o tehlikeye düştüğü zaman vazifeni ibadet eder gibi yapacaksın ve icap ettiği zaman kahramanca öleceksin" der. Bu ders, Meh-

metçik'in konuşması kadar çok basit olmasına rağmen, en büyük hakikati apaçık ifade eder.

Bu milleti, bütün mazisi, halihazırı ve istikbali ile, bütün gerçeği, ideali ve hayat felsefesi ile temsil eden müşterek, gerçekten millî bir sembol varsa, o, Mehmetçik'tir. Türk bayrağı da manalı ve güzeldir. Tarihimizde yetiştirdiğimiz yüzlerce kahramanın şahsında da biz millî varlığımızı ifade eden meziyetler buluruz. Fakat bunlardan hiç biri, Mehmetçik kadar derin manalı olmayışı, milyonların örneğini nefsinde toplaması, bu toprakla derin alâkası, temsil ettiği meziyetler, sabır, gösterişsizlik, asalet ve kahramanlık, onu bütün sembollerden üstün kılar. Türk milletini en iyi temsil eden odur. Bize bir kült lâzımsa, bu Mehmetçik kültü olmalıdır.

Marşlar onun için söylenmeli, şiirler onun için yazılmalı, merasimler, onun şehit kardeşleri için olmalıdır. Şunu da bir an hatırdan çıkarmamalıyız: Mehmetçik dindardır. Asırlardan beri dindardır. Anadan, babadan dindardır. Şehit Mehmetçik'in bizden istediği, içten veya dıştan söylenilmiş bir Fatiha'dır; onun istediğini ondan esirgemek ne kadar hazin bir şey olur! Onun düşünce dünyasında, buğdayını veren tabiat, vatan, millet, Tanrı, mukaddes insanlar, kendi ruhu, hepsi, hepsi bir terkip teşkil eder. Mehmetçik'in hayat felsefesini parçalamamız pek de güzel bir netice vermez. Bunun tehlikeli, bizzat Mehmetçik ve vatan için tehlikeli olduğunu zannediyorum. Bu memlekete Mehmetçik'ten hiç bir zarar gelmemiştir. Bilakis, bize ekmeği, bize en büyük ruh asaletini veren odur. Bu memleketin başına belâ,

Mehmetçik'in manasını ve felsefesini anlamayanlar olabilir. Bunun için onu anlamak ve sevmek icap eder.

Sevgilerimizin başına onu koysak, onun tabiat ve vatan karşısında gösterdiği sabır, irade ve kahramanlığı gösterebilsek, onun kadar gösterişten, şarlatanlıktan uzak kalsak, biz kötü münevverler, biz kafası ve ruhu bin bir zehirle bozulmuş zavallılar bütün hastalıklarımızdan, dalâletlerimizden ve küfürlerimizden kurtulabilirdik.

Mehmetçik şüphelerden uzaklarda, köylerde yaşar. Mehmetçik, kışlalarda, dağlarda, tepelerde yaşar. Mehmetçik cephelerde kar ve ateş içinde yaşar. Mehmetçik, milyonlarca Mehmetçik, her gün Türkiye'yi o nasırlı elleriyle tutar, onarır ve yapar. Şu iğrenç fahişelerin çiğnediği fahişe ruhunun ta gazetelere, kitaplara, masum çocukların dimağlarına kadar yayıldığı şehirlere Mehmetçik'in asaletinden bir parça gelebilse, ben eminim ki, insanlar, diriltici bir hava hissedecekler, damarlarında kanın, kafalarında düşüncenin değiştiğini görecekler, hayat varmış, diye şaşacaklar.

Mehmetçik, seni tutsam şehirlere gelmezsin. Şehir seni korkutur ve ürkütür. Askerken, pazar günleri, kaybolmaktan korkar gibi arkadaşlarının elinden tutarak dolaşmanı gördüğüm zamanlar, içim bir tuhaf olur; sevmek ve ağlamak isterim.

Bir heykeltıraş olsaydım Mehmetçik, şöyle kuvvetli, usta bir heykeltıraş, şehirlerin büyük meydanlarına, dağlardan, senin hür dolaştığın dağlardan kayalar getirir; onlardan senin, yavuklunun, annenin, babanın, çocuğunun heykellerini yapar; öyle sarmaş dolaş yanyana koyardım. Bir kardeşin uzak-

ta şehit düşerken sen beride, diri, dimdik durur, etrafa sâkin ve gösterişsiz bakardın. Kayalar ortasında terk edilmiş Mehmetçik, hayatına karışmış, kaya gibi sağlam vücutlu, sağlam ruhlu insan, seni ancak kayaların dili ile anlatmak mümkün. Eğer kuvvetli, usta bir heykeltıraş olsaydım, para için değil, şan için değil, ruhumun asil şarkısını söylemek için, seni söylemek için, Türkiye'nin bütün büyük şehirlerinin meydanlarında senin heykellerini yapardım. Tâ ki sokaktan geçen fahişeler ve fahişe ruhlu insanlar, senin taş vücudundan esen bir rüzgârla sarsılsınlar, ürpersinler; sana karşı daima unuttukları saygıyı hatırlasınlar. Sen sükûtun ve yalnızlığın adamı değil misin Mehmetçik? Çocukları düşünüyorum, ruhları sana benzeyen, temiz ve kahraman çocukları.Eğer şehirde senin heykellerin olsaydı, seni onlar anlarlar ve severlerdi. Ve senin canlı kardeşlerin geçerken onlara karşı koşarlar, ellerinden tutarlar, biz de sizinle beraber dolaşalım, biz de sizin gibi olmak istiyoruz, derlerdi.

Cengiz DAĞCI (d. 1920)

YANSILAR'DAN (Haziran, 1987)

Yansılar'la ilgili notlar çiziştiriyorum deftere. Kaşları altından süzüyor beni Regina oturduğu koltuktan. "Çekmeceye saklamak için mi yazıyorsun gene" diye soracağını duyar gibi oluyorum. Ama sormuyor. Sormaz hiç. Ne yazdığımı da sormuyor. Sorsa "aşk macerası" diyeceğim gene. Aşk macerasının Gurzuf'tan ve Kızıltaş'tan başka bir şey olmadığının fırkında Regina. Yıllar öncesi, "Kendini düşler ülkesinden kopar, gerçek dünyaya bağlan; gerçek hayat içinde yaşa" dediğini hatırlıyorum. Güçsüzlüğüm yüzünden belki, koparamadım kendimi o düşler dünyasından. Üstelik bunca yıl yanıbaşımda benim düş dünyamla beslene beslene Regina'mn kendisi de Gurzuflu'ya ve Kızıltaşlı'ya dönüştü. Artık, düş dünyanı unutmalısın, diye salık vermesi şöyle dursun, bir yaz denizini gördüğü günlerde "Gurzuf denizi gibi bir deniz" der, Regina; "Kızıltaş çiçekleri" der, çiçeklerin en güzelini gördüğünde, Gurzuf'un ve Kızıltaş'ın benim için yalnızca bir rüya olmadığını, rüyadan fazla, yabancı ortamlarda bir korunma aracı, bir dayanak olduğunu biliyor Regina.

Evet; Kızıltaş'ın Kızıltaşlılardan boşaltıldığına tanık olduğum geceden bu yana ben korkuyla yaşadım. Sokaklarda rastladığım üniformalı kimselerden korktum; karanlık gecelerden korktum; toplama kamplarından, hapishane binalarından korktum; ve gecelerin ortasında soğuk terler içinde her uyanışımda Gurzuf ve Kızıltaş koştu imdadıma

bütün bu uzun yıllar boyunca...Bugün de -belki her zamankinden fazla- ihtiyaç duyuyorum Gurzuf'a ve Kızıltaş'a. Yaşım ilerledikçe bu ihtiyaç artacak. İhtiyarlığımda yalnızlığın yarattığı çile ve acıları Gurzuf ve Kızıltaş'la yenebileceğime; Gurzuf ve Kızıltaş'la gözlerimi hayata daha bir kolay ve daha bir ağrısız ve öfkesiz yumabileceğime inanıyorum.

Şu anda yağmur yağıyor bahçeme. Odamda yalnızım. Regina uyuyor. Sessizlik sürekli. Benim ve Kızıltaş'ın yalnızlığı ağlıyor sanki karanlık penceremde. Oysa hüzünlü değilim. Yerçekimli gövdemi masamın gerisinde bırakıp, bütün bir akşamı Kızıltaş'ta geçirdim. Boş sokaklarda dolandım; Memişin Bayırı üstünde durarak, güneş ışınlarında yıkanan Gurzuf ve Kızıltaş bağlarını seyrettim. Değirmenköy'e, Ayı Dağı'na dek uzandım. Hiç bir kimse görmedi beni. Hiç bir kimse seslenmedi bana. Gene de hüzünlü değilim. Umutsuz da değilim. Ayva ağacının gölgesinde uzun çubuğuyla birlikte yıllar yılı taş kesilip kalmış teyzemi konuşturduğum gibi, ötekileri de bulup yokluğun içinden hayat sâkinlerine çıkaracağım günün birinde. Ben onları dinleyeceğim, onlar beni dinleyecekler günün birinde.

Prof Dr. Hasan EREN (d. 1919)

TÜRK DİLİNİN GÜZELLİĞİ*

Ziya Gökalp'a sorarsanız güzel dil, en güzel dil Türkçedir:

Güzel dil Türkçe bize,
Başka dil gece bize.
İstanbul konuşması
En saf, en ince bize.

Ziya Gökalp, bütün ömrünü Türklüğe adamış bir düşünürdü. Onun gibi "Türkçülüğün Esasları"nı tespit eden Türkçü bir düşünür için Türkçenin en güzel bir dil olarak seçilmesi doğaldır. Gerçeklere büyük ağırlık veren Ziya Gökalp, dilin bir milleti millet yapan unsurlar arasından özel bir yer tuttuğunu biliyordu. Bu bakımdan üzerinde durduğu sosyal, bilimsel, dinî ve ahlâkî esasları yaymak amacıyla yazılmış şiirlerinde dil sorununu da işlemişti ("Lisan", *Yeni Hayat*).

Ziya Gökalp'ın vurguladığı gibi, Türkçe güzel bir dil midir?

Bu soru yalnız Türkçe için sorulmamıştır. Bu soru, dil bilimi bilim olalı sık sık sorulmuş ve sık sık da cevabı verilmiştir. Bunun gibi, dillerin eskiliği veya dillerin zenginliği de bilim çevrelerinde sürekli olarak tartışılmıştır.

Dillerin güzelliğinden söz ederken birtakım ölçülere dayanmak gerikir. Nasıl bir dilin zenginliği sözlüklerde yer alan sözlerin sayısını göz önüne almakla tayin edilirse, güzelliği de buna benzer birtakım ölçülerle açıklanabilir. Sözlüklerde geçen söz-

lerin sayısını tespit etmek üzere yapılacak sayım, ilk bakışta çok kolay bir yaklaşım gibi görünürse de, bu sayımda bile tartışılmaya açık birtakım sorunlarla karşılaşılabilir.

Sözlüklerde normal olarak yazı veya kültür dilinin öz dağarcığına yer verildiğini biliyoruz. Ancak bütün ülkelerde ortak yazı diline girmemiş birçok söz kullanıldığı da bir gerçektir. Özellikle yurdumuzda yerli ağızlarda kalmış sözler göze çarpacak kadar çoktur. Dil uzmanları bu sözleri diyalektoloji sözlüklerinde toplarlar. Bizde ilk diyalektolojik sözlük, 1932'de *Anadilden Derlemeler* başlığı altında çıkmıştı. Daha sonra bu alanda yeni ve daha geniş çalışmalar yapıldı. Bu çalışmalar sonunda *Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* başlıklı bir sözlük kazandık. Bu sözlüğün yeni verilerle geliştirilmiş 2. baskısı *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* adı altında çıktı.

Bu sözlükler bize kültür dilimizde kullanılan ortak sözler yanında halk ağızlarında kalmış sözleri de sayıma katmak kolaylığını sağladı.

Turan OFLAZOĞLU (d. 1932)

DİL VE KİMLİK

Kendisi olmaktan korkmak, kendinden kaçmak, kendinden saklanmak, bir çeşit intihardır; çünkü biz kendimiz olmayı göze alamazsak, at oynatmamız gereken meydanı boş bırakırsak, bizim yerimizi başka kimlikler alacaktır. Biliyorum, cesaret işidir kendisi olmak, güçlü olmayı gerektirir; bir var ki, kendimiz oldukça da cesaretimiz, kendimize güvenimiz artar, bizi yutmaya çalışan dış dünyaya karşı daha bir güçleniriz.

Yaşam sorunları karşısında nasıl davrandığımız bizim kimliğimizi, kim olduğumuzu açığa vurur. Sorunlara çözüm ararken, hemen başkasının bulduğu çözümlere baş vurursak, onun hesabına davranmış, onun adına yaşamış oluruz. İnsan bireyi olarak da, toplum olarak da, gelişmemiz, sorunlarımızı kendi çabamızla çözmemize bağlıdır. Çağın yeni bir düşünce akımını ya da yabancıdan gelen yeni bir nesneyi adlandırırken, kendi dilimizden bir karşılık bulacağımız yerde, yabancının hazır sözünü kullanırsak, dilimiz nasıl gelişir? Dilimiz gelişmeyince, biz nasıl gelişiriz? Dilimizi işlemek, kendimizi işlemektir.

Türkçeyi ihmal etmemizin nedenlerinden biri de, dil bilincimizin doğru dürüst oluşmamasıdır. Biz sanıyoruz ki, dil de öbür araçlar gibi bir araçtır, hayır! Dil araçsa, araçlar aracıdır. Kültürü oluşturan, insanı insan yapan bütün etkinliklerin, başarıların kökeninde dil vardır. Dil olmasa, din ol-

ması dil yordamıyladır. Dil olmasa, bilim de olmazdı; çünkü doğa olaylarını belli kurallara, ilkelere, yasalara göre açıklamak dilsiz gerçekleşemezdi. Dil olmasa, sanat da, yalnız söz sanatları değil, öbür sanatlar da olmazdı; örneğin renk kavramı olmayan, kırmızı nedir, yeşil, sarı, mavi nedir bilmeyen, resim yapabilir mi? İnsan için her şey dilden ibarettir, dille yaşıyoruz, dilde yaşıyoruz. İçimizde, dışımızda ne varsa, ancak adlandırdığımız zaman var oluyor bizim için; yaşadığımız dünyayı da, kendimizi de dille tanıyoruz; düşünmemizi, duymamızı dil belirliyor, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak. *Kutadgu Bilig*'de "Mavi gökten indi yağız yere söz" deniyor. Bu, karanlık yer yüzü dille aydınlandı demektir. Yahya Kemal gibi bir şâir "Türkçe ağzımda annemin sütüdür" diyorsa, "Beni yaşatan Türkçe'dir, ben Türkçeyle varım" demektir bu. Şâirlerimize neden kulak vermiyor, onları neden yaşamımızın gündeminde tutmuyoruz? Onlar her şeyi bizim için söylüyorlar.

Birey de, toplum da, kendisini oluşturan özelliklerle donanmıştır; ben, seninle aynı olamam; Türk toplumu da Çin ya da Amerikan toplumuyla aynı olamaz, çünkü coğrafyasından, hele tarihinden öyle şeyler almıştır ki, o istese de istemese de kendisidir ve kendisi olmak zorundadır. Bu böyleyken, niye başkası gibi olmaya çalışıyoruz? Bunun temelinde, sanırım, tembellik var; çünkü başkasına öykünmek, onun yaptığını yapmak, onun kullandığını kullanmak, hazıra konmaktır. Kendince davranmaksa, yaratıcı çabayı gerektirir. Karşımıza çıkan her güçlük bizim için sınavdır, dahası, bizim için eğitim

aracıdır. Güçlükleri çöze çöze kurarız kendimizi. Başkası bizden daha güçlüyse, daha güzelse, onun gibi davranırsak onun gibi güçlü, onun gibi güzel olacağımıza inanıyoruz. Oysa kim olduğumuzu unutmadan yeterli çabayı gösterirsek, özendiğimiz kişi ya da toplum kadar güçlü ve güzel olmayabiliriz, ama hiç değilse kendimiz oluruz. İmrendiğimiz kişi ya da toplum gibi olmak kime ne kazandırır ki? Bu yolda harcanan çabamız, dünyayı kalabalıklaştırmaktan başka hiç bir sonuç doğurmaz. Amerikalılar gibi mi olmak istiyoruz? Yeteri kadar Amerikalı zaten var dünyada. Aklı başında Amerikalılar bile, kendilerine benzemeye çalışan toplumlardan rahatsız oluyorlar; çünkü her bağımsız birey nasıl öz toplumuna kendince bir renk, kendince bir çeşni katıyorsa, kimliğine bağlı kalan her ulus da insanlığı kendince zenginleştirir; zaten ulusçuluk, bilinçli, sağlıklı ulusçuluk, insanlık içinde iş bölümüdür.Dünyada yaşamak, birliktelik cümbüşü olmalıdır ve bu cümbüşe herkes kendi sesi, kendi ezgisiyle katılmalıdır. Başkalarından alabildiğimiz kadar, daha doğrusu ne kadar gerekiyorsa o kadar alalım, ama başkaları gibi olmak için değil, kendimizi onarmak, düzeltmek, daha iyi duruma getirmek, daha kendimiz olmak için alalım. Küçük bir Amerika olacağımıza, daha kendisi olan , küçük bir Türkiye olalım. O zaman büyük Türkiye olma şansımız daha da artar.

Yeterince bilinçli, yeterince özgür ruhlu olmamak da bizi başkalarına öykünmeye zorluyor; çünkü başkasına öykünen, kendini unutandır, başkasının

çekimine kapılarak kendinden uzaklaşandır; başkasının sultasına giren, ona tutsak olandır. Bilinçli ve özgür olansa, kimliğini koruyandır, kendisi olmakta ayak direyendir. Bunu başardık mı, Türklükten, Türkçülükten söz etmenin gereği kalmaz. Türkçe davranmak yeter. Büyük şâirimiz Nedim'in şu soylu övünmesi hepimizin kulağına altın küpe olmalı: "Malumdur benim sühanım mahlâs istemez." Kendi kendisiyle tutarlı, kendisiyle uyumlu her bireyin, her toplumun benimseyeceği bir yaşam ilkesidir bu. Aynı şey Atatürk'ün "Bağımsızlık benim karakterimdir" sözü için de geçerlidir. Sürekli başkasına öykünmek, hep başkası gibi olmaya çalışmak, evrende bize ayrılan yeri başkasına peşkeş çekmektir. Bundan daha zavallıca bir var oluş, hayır var olmayış düşünülebilir mi? Başkası gibi olmaya çalışırken harcadığımız çabayı kendimiz olmak için harcasak, kim bilir neler başarırdık.

Bilinçli Türk Bilge Kağan'ın"Kendine dön!" sözü, Delfî tapınağının kapısındaki "Kendini bil!" kadar önemli, peygamberce bir uyarmadır bize ve bizim durumumuzdaki toplumlara. Denebilir ki, bütün bireysel dengesizlikler, uyumsuzluklar, bunalımlar, bütün toplumsal aksamalar, düzensizlikler, kargaşalar kendimiz olamamaktan ileri geliyor. Kendisi olmamak, varlık düzenine karşı büyük suç, evreni yaratana karşı büyük günahtır; kendisi olmaksa, dünyalara sahip olmak, Tanrı'yı içinde bulmaktır, kısacası, insan olmaktır. Kendine dönerek hastalıktan kurtulan Kızılderili bakın nasıl dile getiriyor sevincini: *Ayaklarıma döndüm artık.*

Ayaklarıma döndüm artık.
Bacaklarıma döndüm.
Gövdeme döndüm artık.
Usuma döndüm.

Önümdeki dünya geri verildi güzellik içre.
Ardımdaki dünya geri verildi güzellik içre.
Altımdaki dünya geri verildi güzellik içre.
Üstümdeki dünya geri verildi güzellik içre.

Güzellik içre bitti.
Bitti güzellik içre.
Güzellik içre bitti.
Bitti güzellik içre.

Fiyatı: 250.000 TL